This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

August Strindberg.

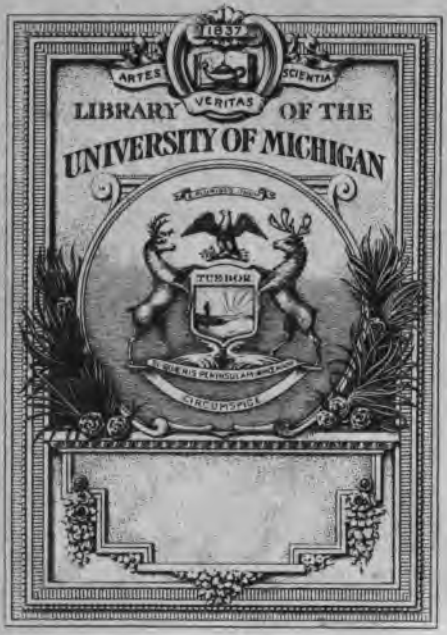

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

839.78
S92
1914
v.41

Digitized by Google

Digitized by Google

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

41

FYRTIOFÖRSTA DELEN

SVARTA FANOR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Digitized by Google

Digitized by Google

SVARTA FANOR

SEDESKILDRINGAR FRÅN SEKELSKIFTET

AV

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Digitized by Google

Copyright. Albert Bonnier 1918.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1918

Digitized by Google

lib. Com.
Bonnier
5-25-25
11945

FÖRSTA KAPITLET.

Det skulle bli spökdiné hos professor Stenkåhl, men bara andra klassens uppbåd, ty kraschanerna hade ryckt ut där dagen förut. Chateauvinerna voro utdruckna och vaktmästaren satte fram de vita, som förlorat etiketten i islåren; rödvinet slogs på karaffinerna och balchampagnen isades ner i en köldblandning av snö, salpeter och koksalt. Det var enkelt men lysande, när gästerna började samlas. De stodo i trappan med klockan i hand för att icke komma för tidigt, och framför allt för att slippa konversera före dinén. Man levde i en praktisk nationalekonomisk tid och man ville icke slösa med samtalen. Som man icke kände sina blivande bordsgrannar, måste man iakttaga stor försiktighet i valet av ämnen och akta sig att icke säga samma kvickheter åt samma person.

Författaren Falkenström anlände och fann sin vän bokhandlaren Kilo stående med kronometern i vänstra handen.

— Är ligan också bjuden? frågade han.

— Nej, det är bara fronden.

— Är det unga damer med?

— Några.

Digitized by Google

Falkenström tog upp sin blykam och for över de gråa tinningarne.

— Är rostbiffen lös- eller hårdstekt?

— Den är nog hård och kanske något seg.

Falkenström kom fram med en chokladdosa och lade in övre gommen med de åtta tänderna.

— Det är eget med den här dosan, sade han; jag gick in i en butik för att köpa en lämplig dosa att ha på bjudningen. Jag ville naturligtvis inte säga vad den skulle vara till, utan stod och letade i diskmontren.

Butikägaren som var tankeläsare avbröt plötsligen mitt letande:

— Herrn ska ta en tom chokladdosa, för så har jag gjort; den passar precis, är platt och skrymmer icke i byxfickan.

— Det var en hund att vara skarptänkt, svarade jag, tackade för rådet och ville gå.

— Eljes brukar man pastiljdosor, fortfor han, och när man vänder ryggen till, ser det ut som man tog en pastilj eller lade in en pris snus, men man får noga se sig för att inga trymåer finnas i rummet.

— Jag tackade ännu en gång för de värdefulla upplysningarne och gick! — Blir det hetsning i kväll, tror du?

— Ja det blir det väl! En spökdiné utan hetsning är ju intet, svarade förlagsbokhandlaren Kilo.

— Vad kommer det för folk då?

— Mister Anjala skall hetsa Wyberg för Kalevala; fröken Paj skall hetsa dig för Tilda K.; Popoffski skall hetsa för Aspasia. Sen är ordet fritt. Greve Max skall läsa efter maten en platonsk dialog

Digitized by Google

om järtecken, och fröken Aalesund skall sjunga tjugusex Griegare.

— Det blir muntert det där! Men jag hoppas doktor Borg kommer!

— Ja han kommer, men han har svurit inte säga ett ord. Han är fruktansvärd när han talar, men han är rysligast när han tiger.

Nu hördes porten slå, och gästerna som stått utposterade på alla fyra trappgångarne satte sig i rörelse på halvtroppar slingrande sig uppåt i trappskruven och in genom tamburdörren.

Salongen mottog de främmande, som alla kände varandra. De tryckte händerna, visade tänder, och damerna kastade sig till varandras bröst. Husets lilla styvdotter välkomnade och frågade om de torkat av sig på fötterna. Hon var den enda som talade, alla andra låtsades säga något som icke hördes, och svarade på frågor som ingen gjort. Man gick omkring och såg på väggarnes tavlor, och när någon uttryckte sin okunnighet om originalet, svarade hela kören på en gång. Det var alltid en Murillo som räddade situationen och blev åskledaren för de starka oväder som här samlats. Man knådade motivet så länge det höll, sedan övergick man till ramen, och när den var utagerad, tog målaren Wyberg fatt i spännramen, ty han fruktade att någon skulle gripa ämnet och tala om pågående tavelutställning, vilken var livsfarlig att röra vid.

Middagen började klockan sju, för då blev man av med gästerna i god tid. Innan soppan kom fram, blev ju tyst som vanligt, och sexton högerhänder syntes rulla brödkulor, så att bordet liknade en ebbstrand med krälande krabbor. Så kom soppan och

Digitized by Google

nu såg man sexton kranier ligga framstupa, de flesta verkligen dolikocefala, några svarta, andra bruna, några vita och bara som badandes bakdelar. Alla soppätarne tycktes spegla sig i de djupa tallrikarne, eller dölja sina ansikten för att slippa visa själspeglarne, eller göra tysta böner på varandras ofärd, ty de voro alla fiender och hade endast kommit hit därför att de icke vågade utebli. Prof. Stenkåhl var nämligen en tongivande salong, där man lancerade och störtade, där man kunde bli storhet och där man kunde förlora sin storhet. Nu var soppan slut och sörplandet efterträddes av en hemsk tystnad, då krabborna återigen kröpo fram och knådade deg, än till små runda kulor lika dem man sätter på mörtkrok, än utkavlade långa spolar som man mäskar med. Då lyfte prof. Stenkåhl sitt maderaglas och hälsade gästerna välkomna till bords. Alla händer grepo om glasen, krampaktigt som drunknandes och så blev det tyst igen. Prof. Stenkåhl måste bryta tystnaden och försökte en hetsning.

— Nåå Anjala, började han, hur han I det i Pojola nu?

Mister Anjala ville nog ge luft åt sin sorg över sitt lands förlorade frihet, men ryssen Popoffski satt där, beredd att avslöja den falske martyren. Han svarade därför undvikande. Men då tog professorn och kastade ut en krok åt ryssen.

— Popoffski, sade han, känner du 1789 års regeringsform?

Här väntade han en explosion från doktor Borg, något rafflande som skulle sätta liv i konversationen, men doktorn teg, och lagade en köldblandning inom sig, vilken verkade utåt lamslående kvävande.

Digitized by Google

Popoffski, som var uppfostrad och visste att man vid ett bord skulle undvika kroggräl, lyfte bara sitt glas och bad att få dricka med finnen:

— Skål Anjala! sade han.

Men Mister Anjala lät sitt glas stå, och lade för sig av fisken.

Nu blev bordet som i Tysta skolan. Man nickade och drack, och drack och nickade, riktigt kinesiskt.

Doktor Borg utmanades nu till hetsning, men han svarade med sin köldblandning, så att gästernas käkar stelnade av frost, och ingen kunde äta med aptit.

Vid steken började dock vinerna verka, och två och två mumlade tillsammans. Det lät som på en begravning.

Revisor K. satt försjunken och beundrade sin hustru, den stora författarinnan; han beundrade allt vad hon sade, men hon frågte mest efter adresser. Och nu satt hon bredvid Lilla Zachris, som kunde allas adresser.

— Nå, frågade hon Zachris, ni har kommit ut på tyska; vem är det som översätter er? Är det bra gjort?

Den sista frågan var endast pro forma, och Zachris som lade an på Tilda för att få råka den store skådespelaren i hennes salong, svarade bara på den första frågan:

— Jo, det är fru Mager!

— Ånej, är det hon. (Fru Tilda låtsades känna henne.) Var är det hon nu bor?

— Hon bor i Seelendorff utanför Berlin.

— Hon måste ha flyttat då. Jaså i... hur var det ni sa?

— I Seelendorff. (Tag du fru Mager, tänkte han,

Digitized by Google

jag har redan en bättre översättare, som du inte får lukta på.)

— Seelendorff? Med två e?

— Med två e!

Fru Tilda skrev upp i sitt minne, så att man såg på ögonlocken hur den tänkta blyertspennan arbetade.

Revisorn njöt av sin hustrus framgång i andanom, ty han förstod att hon skulle ut på tyska och då måste hon stuka alla de här författarne som han ringaktade. Han bad därför att få dricka med Zachris och tackade honom för visat intresse.

Doktor Borg, som satt invid, mumlade nu till Falkenström:

— Den dag Tilda kommer att mörda sin protokollsekreterare, skall du se...

— Mörda?

— Ja, här sitta vi bland mördare och tjuvar. De stjäla varandras tankar, varandras adresser, varandras vänner och varandras personer. Tilda K. är en äregirig som utom ett författarnamn även åtrår ett nytt lysande gifte; och för det skyr hon inga medel. Hon spar på sin skönhet genom att hålla mannen i celibat, men den dag hon vill slänga honom, så anklagar hon honom för impotens; alla ungherrarne vittna med, det vill säga vittna att hon sagt det eller antytt det, och hon har veto. Då skär han halsen av sig. Zachris är den första att vittna falskt, för han är sådan.

Falkenström mumlade till svar:

— Ja du har rätt, vi sitter i en mördarkula. Du vet att Aspasia, den tid hon samlade män, också insamlade greve Max. Hon gick själv och skröt med

Digitized by Google

det. Men när han övergav henne, så tog hon tillbaka, och gjorde Max till lögnare, så att han måste fly ur staden. Sedan har hon sökt mörda honom i tidningarne genom sina älskare som skriva, och nu har Stenkåhl placerat dem bredvid varandra, mörderskan och offret. Det är smakfullt, i synnerhet som Aspasia sökt genom nya lögner förstöra Max' förlovning. Det finns ju tider av förfall, men något så genomruttet som den här fronden har väl aldrig existerat. Där sitter fröken Paj som älskar unga kvinnor och söker genom redaktör Holgers Marta få insmugglad en lömsk bit i tidningen emot dig. Alla som sitta vid detta bord äro fiender som avundas och hata varandra, men de skulle icke hållas ihop om de icke fruktade ligans nya rustningar. Där sitter Zachris' Jenny och förgiftar professor Kalkbrenner: hon lägger an på honom, som du ser, med sina såta ögon och sina nästoner; där sitter Nyrax och smiter med Kalkbrenners fru för att få akademiens anslag åt den ovärdigaste. Jo, dessa äregirighetens galärslavar som äro hopsmidda av intresset, som endast söka att få ett namn på din bekostnad och sedan trampa ner dig.

Prof. Stenkåhl som misslyckats i hetsningarne tappade intresset; och som han själv icke ville bli kompromitterad, sade han ingenting utan hälsade endast med glaset en gäst då och då. Gästen svarade med glaset alldeles som vaktpost på avlösning. Men prof'en kunde inte dricka utan blev nervös, och man såg på honom att han önskade en lucka på golvet genom vilken bord och gäster måtte försvinna. Slutligen kunde han inte återhålla en gäspning; och ett väldigt gap med gyllene frukter av cadmium och

Digitized by Google

guldplomber öppnade sig som en sängalkov med väggmålningar. Med sin suggestiva makt som van föreläsare fick han auditoriet att följa exemplet en och en; och alldenstund åhörarne ätit middag hemma klockan tre och det gavs tio rätter mat, började nu vid sjätte rätten en fullständig tortyr. Man vågade icke mankera en rätt, och Mister Anjala som satt bredvid värdinnan måste mottaga en hjärpe och tre ostron av hennes egen hand. Han önskade i detta ögonblick han kunde trolla och låta fågeln och molluskerna försvinna i västens uppslag, men han kunde icke fastän han tillhörde den trollkunniga nationen. Han såg endast döden genom blodslag framför sig, och han ville icke dö i sin ungdom för en hjärpes skull, därför sökte han rädda sig med en galghumoristisk manöver. Med dödens fasa målad i ansiktet vände han sig till värdinnan.

— Min nådiga, vill ni ovillkorligen se mig dö för edra fötter, så... Tycker ni om dödsfall vid matbord?

Värdinnan förstod inte Kalevalas språk, och lika litet njöt hon av humor, som hon dessutom var upptagen med jungfrun rörande ivarma tallrikar till sparrisen och höll e t t öga på denna, det andra på sin man, improviserade hon ett rudimentärt tredje öga på näsSpetsen och kastade med detta en blick på Anjala och svarade ett yxskaftsvar så här:

— Ja, och med fru Ärtberg i titelrollen, det blir femtio gånger i rad...

Mister Anjala var lycklig att komma från hjärpen, och tacksam mot fru Ärtberg, som han icke tålde, utgöt han sig i en flod av sympatier alltunder det han förvandlade hjärpen till en haché, gömmande

Digitized by Google

benen under skinnet, och skinnet under benen, så att talriken verkligen såg ut som när man ätit en hjärpe. Ostronen begrov han under kökkenmöddingen och satte några brödkanter som bautastenar på ättehögen.

Vid sjunde rätten, som utgjordes av jättesparris, lutade sig återigen sexton kranier över tallrikarne, men när de tjocka rotskotten skulle stripas och herrarne fruktade få smör i skägget »höllo de upp» mustascherna och visade tänderna som arga djur, samtidigt med att ögonen stirrade omkring för att se efter om någon observerade hur de liknade hundar med ett ben i munnen.

Vid åttonde rätten, en lätt hummerpastej med gåslever hade sällskapet upphört att tala. Endast fåniga ansikten stirrade förtvivlade efter vinglasen, och ju mer de drucko dess fånigare blevo de. Dödstystnad och fånighet härskade i salen. Doktor Borg stack ut ett rev i västens spänntampar och Aspasia började knäppa upp järnlivet.

Aspasia gick nämligen med rustning och lockade män i sin järnfamn alldeles som det tortyrredskap vilket kallas die Eiserne Jungfrau.

Zachris' Jenny var dödfull, men när hon ville säga något oanständigt isades hon ner till tystnad av den förfärlige doktor Borgs köldblandning.

Greve Max däremot, som fått en ringa obemärkt plats bredvid revisor K., men i minnet förväxlat honom med matematikern K., underhöll av artighet sin granne med matematik. Herr K., som trodde att greven var matematiker, svarade matematik fastän han ingen kunde. Som nu ingen kunde matematik, så trampades här en surkål, som med stigande vin-

Digitized by Google

rus blev båda så onjutbar, att de ansågo varandra vara humbugar, i synnerhet som misstaget icke röjdes förrän dagen efter. Det inslagna ruset, vilket vid bourgognen blev olidligt då det icke fick utbrott, verkade nu svettdrivande, och pannorna voro beslagna med droppar som kalla vattkaraffiner. Hela salen luktade svett och under damernas armar bröto fuktfläckar fram, bildande sjökort och landkartor.

Falkenström som kunde trolla bort maträtter mitt på tallriken och fått en teknik i att svälja hela stycken med några kalkonrörelser på strupen, bävade dock när frukterna kommo, ty att svälja ett helt äpple det vågade han icke. Att »göra ett klavérutdrag» han kallade, mitt i en salong under en svängning på klacken, det var han i stånd till, men att »betsla på» vid bordet, det var omöjligt. Han letade visserligen ett ögonblick efter chokladdosan, men åtrade sig, tog äpplet och nötterna, lade dem i bröstfickan och sade:

— Det här ska jag gömma hem till barnen.

— Är herr Falkenström gift? frågade Zackris' Jenny.

— Ja, ibland, svarade Falkenström.

Jenny kunde inte hålla sig, utan exploderade i ett fyllflin.

Den förtvivlade prof'en som tuggat torrt och vänt ut vitan på ögonen, passade på:

— Vad var det för roligt den här Falkenström sa? Säg, få vi höra.

Han var så angelägen få någon till tala att han hellre riskerade en oanständighet.

— Kvickheter kan inte upprepas, svarade Falkenström.

Digitized by Google

I den stupida stämning som behärskade sällskapet verkade ordet kvickheter som en raket.

— Å, säg den! Söta snälla! Säg den! Herr Falkenström! Å! — Å — Å — Söta, goa! — Å!

Falkenström måste ju göra ett slut på't, men som han icke kunde förmå sig till en upprepning, så lossade han av en ny:

— Jo, jag sa: att mina hustrur brukade alltid tycka mest om mig, när jag var lite fylax.

Ingen log, fastän alla visste han varit gift tre gånger; uttrycket var exakt, men: tre skilsmässor, tre tragedier. De flesta hade också haft trassel, och minnen, som väcktes, verkade beklämmande. Hakorna böjdes mot bröstet och hjässorna stodo i stötvinkel uppåt, såsom om man böjde sig färdig att mottaga ödets slag uppifrån. Ordet fylax hade också skorrat i salen, där man druckit champagne och bourgogne, men det hade även avslöjat den underjäst som låg på botten av alla dessa överjästa fat, färdiga att springa i luften; det ordet hade lyftat litet på maskerna och haft samma effekt som om värden skulle lyftat sitt glas och tilltalat gästerna så här:

— Gaska upp er gromar!

Erinrade för övrigt om doktor Borgs kuttersignal till sina bordsgäster vid en herrmiddag, när han lyfte supen:

— Kasta loss! eller förenklat: Loss!

Digitized by Google

ANDRA KAPITLET.

Det fanns en person som icke druckit och icke ätit stort heller, utan bara »markerat»; det var Tilda K. Hon satt som falskspelaren och bondfångaren, nykter, klar, hörande och frågande, praktiska livsfrågor, och först och sist adresser, adresser på förläggare, teaterdirektörer, översättare. Och hon ville ha namn på alla recensenter, personnotiser, redaktionshemligheter; hon ville veta vem han var gift med, ty hon gick kjolvägen fastän kvinna. Men med kvinnlig charme överskylde hon detta, så att man bara fann henne naiv. En man i samma läge hade verkat cynisk och icke fått något svar. Nu på slutet sedan hon plundrat sällskapet och hade alla deras relationer i sin ficka, märkte hon att doktor Borg satt overksam och obrukad. Hon tänkte först fråga honom om hans patienter, och vilken sjukdom fru Fjös led av. Men doktorn isade ner henne. Då trodde hon som psykolog att han skulle bli smickrad om hon vädjade till hans högre vetande rörande hennes hälsa, som i n g e n läkare ännu kunnat klara. Hon lade därför huvet på sned som en höna, och tittande honom in i pupillerna, smäktade hon fram:

— Kära doktorn...

Digitized by Google

— Hur står det till? klippte han.

— Jo, sir doktorn, det är den stora frågan; mig har ingen läkare blivit klok på.

— Hur fan ska jag kunna bli det då?

Ett rapp lät hon gå över sig som ett lyckat skämt, och fortfor med ett surt-äpple-leende:

— Om doktorn ville höra på mig...

— Gratiskonsultationer ger jag endast på fattigkliniken mellan 12 och 1 alla dagar. Men vill ni ha en ordination vänner emellan, så bliv med barn! Det rensar örmagen och tar bort alla griller.

Tilda vände sig från honom och öppnade en alldeles ny konversation med redaktör Holger Borg om en personalförändring inom redaktionen. »De måste skaffa en ny litteraturanmälare, för den här gick det inte med.»

Desserten, den sista desserten, syntes på bordet, och därmed leddes den lilla styvdottern in, fick plats vid prof'en, som kände sig beväpnad. Med den sprutan kunde han ostraffat cinsilera på gästerna utan att själv bli ansvarig, menade han.

Det gick en rysning genom församlingen, ty nu visste man vad som förestod; man skulle betala med sin person åt denna människoätare, som var nog feg att icke våga bita själv. Sally var vad man kallar en djävla unge; hon talade, men icke som av sig själv, utan hon upptog föräldrarnes ondska och gav ifrån sig. Hon lyssnade på deras samtal, var närvarande vid deras gräl, tog parti i deras tvister, gav dem goda råd, duade dem, tog mutor, skvallrade på tjänarne, men allt på ett sätt som gjorde styvföräldrarne glädje och munterhet.

Digitized by Google

När den lilla dämonen ätit och smakat på vinet, kastade hon sina blickar runt kring bordet, för att söka ett offer. Hennes sökare stannade på Mister Anjala, och letande i sitt minne, fann hon; och nu tog hon upp:

— Vad ä en falsk mattyr för sla, farbror Anjala?

Olyckligtvis hörde inte farbror Anjala riktigt, utan måste fråga om, vilket gav dämonen tillfälle att ge sitt knivhugg två gånger. Träffad mellan ögonen raglade den stora figuren mot stolens ryggstöd. Det korta skrattet kvävdes och prof. Stenkåhl låtsades nypa Sally i örat — det hörde till hetsningen.

Nu kom turen till professor Kalkbrenner. Denne man råkade genom livets grymma lekar ha varit lärare åt Stenkåhl och ha nämnt honom till docent; slutligen hade han kommit i penningskuld till sin förre elev. Utan detta sista motiv hade han icke suttit vid detta bord, där de flesta rackat ner honom i skrifter, tidningar, tal och sång. Han ville göra sig osynlig, men kunde icke, nu när dämonen riktade sina vackra ögon på honom; han hade velat sitta på vatten och bröd i en cell, och där gömma sin skam, han bannade över sig, därför att han av svaghet för sina otacksamma barn tagit Stenkåhls halsband; men det var för sent. Stenkåhl satt bakom den lilla Höder och skötte pilarne som Loke. Bågen var spänd och pilen gick, förgiftad; men en osynlig hand ledde den baklänges denna gång; så att den även träffade skytten och mest honom:

— Hör du Kalkbrenner (hon kallade honom du, ty hon hade märkt att han var ringaktad och saknade självkänsla)... har du köpt pappa eller har han sålt sig? Vilketdera var det, mamma?

Digitized by Google

Doktor Borg höjde sitt glas och sade:

— Vi tacka värdfolket för mat!

Därpå steg han upp, sköt stolen från bordet och gick mot tamburen. Där stannade han vid dörren, vände sig om, och spottande framför sig, väste han fram ett: fyffan!

Sällskapet reste sig efter två timmars tortyr, och det var runda sitthål i rottingstolarne att skåda; servetterna, knådade av nervösa händer, förda till munnen hundra gånger, lågo där hopsnodda som inälvor, som vissna hjärnors vindlingar, som trasdockor, polichineller, bildande ansikten, lemmar av avrättade, alldeles som huvudkudden efter en sömnlös natt eller en vit näsduk efter en bal, eller efter en begravning med verkliga tårar. För övrigt var bordet en glasbutik, ty det var dukat med åtta glas, en porslinshandel, en sopbacke med apelsinskal, ost- och brödkanter, kärnhus, cigarretter (andra klassens inryckning fick röka), tändstickor, aska; sköljkopparne, som man spottat i, påminde om kommod. Sopbacke och kommod!

Nu avdelade man sig i smågrupper och började förtala värdfolket.

Falkenström hade gjort en piruett och applicerat tandgården som han behövde till språklådan. Som Zachris stod bredvid slängde han till honom sin harm i en enda loska:

— Det är rysligt!

Zachris, som principiellt icke talade illa om dem han för tillfället begagnade, låtsades icke förstå.

Popoffski, som stod på andra sidan, avslöjade Zachris i en handvändning, men utan att denne hörde't:

Digitized by Google

— Zachris är en sån där fähund som talar väl om alla människor!

Nyrax, målaren kom till:

— Vet ni att lilla bokhandlaren är ruinerad?

— Är Kilo ruinerad?

— Ja; fallet är ovanligt, men det är sant.

Den lilla bokhandlaren stod vid en kakelugn, som han tycktes stöda. Han var ung, men med ansiktet fullt med mörkt skägg; hade den sjuka hundens lidande ögon. När han log, som han mest gjorde, tycktes han gråta, ty ögonen fuktades och han snyftade. Han såg ut som om han icke kunde göra eller tänka ont; han kunde icke säga nej, när en människa ville lura honom, och därför ansågs han enfaldig; gick i en beständig stilla ruelse över okända förseelser, var måttlig i allt, drack föga, rökte icke, förde en ren luft omkring sig, ren i dräkten och orden.

Ägande en bokhandel som gick, drogs han in i förlagsaffärer av den ryslige Zachris, som narrade honom starta en tidskrift med hemliga programmet: »Först Zachris!» Vidare lurades han förlägga arbeten av Zachris' vänner i pressen och utanför. När han såg ruinen nalkas, satt han endast och stirrade på den, utan att kunna röra ett finger, och han riktigt längtade efter katastrofen.

Han visste att Zachris hade skulden, men han stod så under dennes inflytande och var av naturen så godmodig att han icke ville göra vilddjuret ledset. Han trodde nämligen att en vampyr kunde bli ledsen.

Emellertid som han nu stod vid den pelarlika kakelugnen och lekte med spjällsnöret, tilltalande ingen och tilltalad av ingen i det fullrökta rummet såg han ut som en Sankt Sebastian vid pålen; var

Digitized by Google

och en som gick förbi, sköt en pil på honom av gammal ovana.

— Tänker du hänga dig? sade en.

— Står du vid skampålen? sade en annan.

Den lille svarade endast med smärtsamma leenden, som talade: jag förlåter er, ty jag behöver själv förlåtelse. Greve Max var den enda som icke var obeskedlig; han satt tyst och observerade bokhandlaren. Tobaksröken stod nu så tät, att lilla Kilo tycktes stå på ett bål, bakbunden för att brännas levande. Om han hade sökt detta lysande sällskap så hade han förtjänt sitt öde, men de hade dragit och lockat honom, plockat honom, rivit honom. Han hade ett barns sinne, och som teosof sökte han av sin lilla person göra ett skönt konstverk så gott han kunde. Bevakade sina tankar och begär, höll måtta och besinning, skyddade sig mot onda inflytelser. Zachris hade tidigt tagit hans fästmö, men som han icke fick erkänna äganderätt i kärlek, så klagade han icke, ehuruväl han sörjde, och han fick umgås hos Zachris och se på sin älskade, vilket var honom nog. Och när Jenny plågade Zachris som flugan på nålen, fattades han av medlidande endast, kunde icke känna skadeglädje, ty han ömmade för allt levande som led. Med sin luta måste han ibland spela för sin vampyr och mottaga Zachris' klagovisor över den elaka Jenny. Kilo sörjde över Jenny, och grubblade alltjämt över det faktum, att en elak människa kunde vara skön. Skönheten var ju ett uttryck av det högsta goda, och Gud själv måste vara skönast. Sagorna berättade visserligen om dämoner, vilka togo änglars skepelse, och om fallna änglar

Digitized by Google

som kastades hit ner att straffas, dock behållande spår av sitt höga ursprung i en övermänsklig skönhet.

Kilo stod vid kakelugnen och såg genom dörrarne till tre rum hur elaka Jenny lockade Popoffski med sina uppretande ögonkast för att bli bekant med hans förnäma släktingar och få stjäla dem. Han stod och såg all denna uselhet och ömkade sig utan harm eller ondska, under det greve Max betraktade honom med deltagande och beundran. Max rökte och blåste ut ringar som vindade upp sig likt garnhärvor eller svängde omkring i älvdansar. Han tyckte sig i dessa bilder kunna se sina tankar, sina icke uttalade ord, vilka behöllo bilddriften och gåvo dunkla former åt röken, blandad med hans lungors inneslutna levande luft. Samma läppar och tunga som formade ord med suggestiv kraft, knådade den bildbara lätta röken vars former ju blevo aborterade ord. Rökringen var ett icke uttalat O, med eller utan utropstecken; sprack denna ring och vindade sig blev den ett S, men ett skrivet som bar spår av människohand. Ibland såg han bara kaotiska bilder; nebulosan som har äggvitans form eller amnion med allantois, groddblåsan med navelsäcken; men ur dessa sprang sedan fram organiska former: örat, musslan, näsborrarne. Som han satt och blåste sina bilder såg han att en ring gick rakt fram mot bokhandlaren, men liksom studsade tillbaka en fot ifrån honom. Och när han vände sig bort för att visa det ingen elak avsikt satt projektilen i rörelse, såg han i en spegel att den lille mannens person var begränsad av ett rökfritt område, där luften var klar.

— Tänk, han är även skyddad för vår onda andedräkt, och utan att veta det, sade han sig själv.

Digitized by Google

Redaktör Holger, ingenjören, som följt grevens blickar, svarade på dennes tysta tankar:

— Ja, det står i Sakuntala att lidandet och askesen bibringar högre färdigheter, att botgöraren slutligen behärskar andevärlden så att han till och med fruktas av makterna.

— Så att de skicka en Apsara för att förföra botgöraren. Sakuntala blev frukten av en sådan förbindelse... Och det som skedde då, sker än i dag. Det är förklaringen på våra modärna botgörares bekanta syndafall. Får icke dra ner himmelen till jorden.

— Kan inte lilla Kilo räddas?

— Från ekonomisk ruin, icke; men kanske ur Zachris' klor.

— Dock icke, ty Jenny håller offren, medan Zachris klår dem inpå bara benen.

Nu stormade Stenkåhl in med aftontidningarne, som han fläkt upp för att vitja.

— Här! Här ska ni höra! gormade han.

— Nu börjar han drunta! sade Holger. Han törs inte själv släppa sig, men är nog dum att tro det man förlåter honom när han öppnar andras slaskrör.

— När det hatet han samlat över sig, bryter ut, då skall han krympa som en tvättad ullstrumpa...

— Här, gastade nu Stenkåhl. Kalkbrenner är ute och åker. Hans filosofi blir anmäld här. Det är läckert! Vill ni höra! Det är elakt, men det är bra skrivet!

— Vilken exempellös råhet! Det är ju en buspojke!

Max och Holger reste sig och smögo ut, medan Stenkåhl avrättade sin gamle lärare.

Digitized by Google

— Hur blev Stenkåhl professor? frågade Max.

— De skramlade till hans professur. Allting köps ju nu för tiden, och grosshandlarne utnämna professorer. Vi kallade Stenkåhl alltid för den dumma Stenkåhl, men det är för lite. Han är mikrocefal. Minns du när han, som är redaktör i den radikala tidningen, där man sätter ordensutnämningar på Varjehanda, och Svenska Akademien på Rättegångsärendena, när han slutligen skaffat sig Stjärnan och sneglade åt akademin, så stod han och tog avsked av ungdomen, varnande dem för att få damm på själarne; liksom inte bleckbiten på fracken vore spott, och att snoka efter akademien vore ett förräderi, då man hela sitt liv behandlat den som en korruptionsanstalt. Det är en fin pojke! som sålde alla sina ungdomsvänner och lämnade deras huven i en säck till fienden! Och han vågar stå och varna ungdomen (för att följa hans exempel!) Det är ju en chanker, hela karln, en r—kyssare, och jag föraktar mig att jag gått hit. Om finska badstun vore öppen, skulle jag gå och skrubba av all denna lort jag fått på min själ. I går satt Svenska Akademin här på samma stolar, och då slaktades vi ner! Det kallas försonlighet, men det är något annat. Det är fähunderi, karaktärslöshet, moralisk svagsinthet. Apropos Akademin...

Från rökrummet hördes nu Stenkåhl skrodera:

— Nå, men ärkebiskopen som är död. Nu är det slut med uddevallarn.

— Slut! Nej så länge de har X—ns kaffe och Y—ds brännvin är det inte slut med uddevallar'n, svarade Zachris, som haft en befattning i Göteborg.

— Braavo! röt Stenkåhl som tyckte om dåliga

Digitized by Google

vitsar. Nu reste sig den undergivna Kalkbrenner, och avlämnande en av veckans skämttidningar, sade han:

— Det är gement i alla fall, att rita av en på det viset. Stenkåhl mottog bladet under det alla skockades för att se över hans axel.

Liksom alla bödlar fruktade Stenkåhl yxan mest av allt. Offren omkring honom skreko av fröjd; ty bödeln var avritad med hustru, och på ett sätt... Stjärnan satt där, stolen (i akademien) var där, men med lock på, och bredvid hängde på en spik Stenkåhls samlade skrifter...

Bödelns käkar inställda på ett flatskratt stannade i baklås, och hans ögon rullade; strupen gick i vågor av kvävda ord, och det såg ut som om en äppelbit hade fastnat.

— Där fick han sitt, sade Holger. Jag tar aldrig i skämttidningar, ty om jag skrattar åt min fiende på första sidan, är jag säker att finna mig själv på den andra.

Emellertid hade Zachris insett hela den pinsamma situationens ekonomiska möjligheter och med ett säkert grepp kastade han om strömväxlaren, fattade ett punschglas, slog sig ner vid ett bord berättande en anekdot, som icke hade något sammanhang med Stenkåhls lidna nederlag. Sedan han sålunda räddat sin vän (och han visste vad det var värt), satte han sig till centrum i en krets som föredrog punschbrickan framför en blottställande hetsning i damrummet. Zachris hade nämligen icke kommit upp, utan varit nere hela aftonen. Han hade visserligen försökt att flyta, men gått till botten i den fientliga floden. Nu, omgiven av fukt och värme,

Digitized by Google

och i en krets av tacksamma åhörare vilka hälsade befriaren från allt förståndigt tal, började han växa som en svamp om natten, svällde ut, och efter tre glas punsch under dubbla mellanslag med whisky, konstituerade han kretsen såsom slutet sällskap eller enskilt rum på kafé. Långt utifrån salongen pågick fröken Aalesund med sina tjugusex Griegare, så att man kunde prata riktigt ostört i den Zachriska kretsen.

Stenkåhl hade efter stjärnsmällen sökt att gaska opp sig, men ingen hörde på honom, trots hans stora gester som sopade en aténienne med falska antikviteter. Han nedsjönk i en emmastol som en förnaglad kanon på sin lavett, och då han hatade musik begärde ingen hans närvaro i salongen.

Vinrus är farligt när det slår in; det måste ha ett avlopp i prat. Zachris höll just på att prata av sig sin halvfylla och njuta av den falska maktkänslan, men Stenkåhl öppnade endast sin säkerhetsventil då och då i ett kvävt utrop:

— Det är ju kattskrik, den där sången! — Vad säger Zachris för slag? Åttinio? Nej det var nittiotvå! — Talar ni om Karl den tolfte? Det var ett as! — Jo! i Fryxells handlingar rörande svenska historien finns utländska sändebuds brev från Stockholm i vilka antydes att han älskade pager! En är namngiven!

Men Zachris var inte den som släppte given ifrån sig; dock hade namnet Karl den tolfte satt honom i lägervall och han märkte hur han krympte, då verkligen några åhörare ville dröja vid det större ämnet. Han gjorde därför en volt med kortleken, trollade bort kungen, och fick upp sig själv. Men

Digitized by Google

den lilla åsnan kunde icke skrämma folk, därför drog han den lånta lejonhuden över öronen och skriade så det lät lejonlikt:

— Jo, när jag var i Kristiania, jag far dit ibland och hälsar på mina vänner, ty där har jag förståelse; och Ibsen sökte mig genast på hotellet. Och då sa jag: Du Ibsen...

Punschkretsen betraktade med vördnad den lille Zachris, som växte ut fruktansvärt.

— Och då sa jag, ser du Björnson... Och så sa Björnson: »Zachris har rätt!»

Stenkåhl blev avundsjuk, ty det var just hans repertoar som Zachris nu spolierade, och hans krut som sköts bort. Och när Zachris' succès var fullständig, rev han sig tillsammans, bröstade av och gick fram till förställaren att hämta ammunition. Det var ur ett dokumentskap han tog den. Där funnos alla brev han mottagit från ryktbara personer, eget nog även de ovettiga, ty dem brukade han läsa högt för att visa vilken otacksam fähund den och den var. Och i brevsamlingen funnos även den enas angivelser och klagomål på den andra, så att när han ville söndra två personer, tog han bara fram ett brev, som var skrivet i djupaste förtroende. Nu ville han stöta ner Zachris och på samma gång avslöja norrmannen.

— Här ska ni höra! skrek han, ty nu var det svårt få syl i vädret. Här ska ni höra!

Zachris osade strax luntan, och gick på med en ny anekdot, om Zola och vad Zola sagt. Men Stenkåhl talte honom i munnen med sin skällande stämma och började läsa ett brev från Ibsen, där han beklagade sig över Zachris' påflugenhet.

Digitized by Google

— »En människa, som jag inte känner och vars böcker jag inte kan läsa, dyker upp, hälsar mig som en ungdomsvän, beklagar mig över mitt sista fiasko, erbjuder mig sitt beskydd. Han kallade mig Du, såsom av misstag... Jag körde ut honom!»

Nu var Zachris avslöjad in på bara benen, men som han kunde trolla med truten, tog han själv upp gapskrattet, och som hans egenkärlek gjorde honom oåtkomlig för skymfar (han stod för högt för att kunna nås av sådant) fattade han dolken i klingan och vände den mot mördaren.

— Det är alldeles rätt, sa han, men sen gick jag till Björnson, som var avundsjuk på Ibsen och vid middan sa Björnson detsamma om Stenkåhl.

Stenkåhl var som en pil vid sin krutdurk, och på bokstaven B fick han fram ett brev från Björnson i vilket lilla Zachris tillstukades ordentligt.

— Här, ska ni höra! Här ska ni höra! »Varför denna seminarist skriver böcker, det vet ingen... Om du kan befria mig från honom, så skall jag ge halva konsulatfrågan fanden...»

Zachris var nu inklämd mellan dubbeldörrar, men han kastade åt sidan, kom loss, och med ryggen skyddad började han att väsa och klösa, dock utan framgång; och när han märkte att truppen svek, ändrade han rörelse, kastade lejonhuden, blev en liten ömklig åsnefåle, som väckte medlidande. Det var hans starkaste drag att göra sig liten, och väcka medlidande. Då blev han lik ett ofullgånget foster, visade hela sin obetydlighet så att man rördes och tog honom upp på armen, emedan han var så hjälplöst liten. När han då väl var uppe, blev han fruktansvärd igen, och det första han gjorde var att klösa.

Digitized by Google

De tystlåtna i sällskapet, som i början känt en lättnad i att slippa blottställa sig, och som njutit av att bevittna hur två bödlar avrättade varann, grepos nu av en skamkänsla; och fruktande att dokumentskåpet skulle blotta även deras mellanhavande, om Stenkåhl finge fortsätta, reste de sig, tittade på klockorna och sökte i tankarne en giltig förevändning att gå (på närmsta krog).

Men Stenkåhl hade blodad tand och måste mörda någon för att rädda sin ära. Som han var av den sorten som icke biter högdjur letade han ut ett litet och fann Sebastian vid pålen.

— Nå lilla Kilo, yxade han till, har du böckerna klara när du skall slå vantarne i bordet, annars ryker du in.

Nu finns det en försyn som skyddar de sina och gör dem blinda och döva på rätta stället. Bokhandlaren hörde icke mer än sista orden »ryka in», och troende det var fråga om kakelugnen gjorde han en ofrivillig gest åt spjället. Då märkte han på de omståendes miner att han hört orätt, men skrämd av det elaka uttrycket i Stenkåhls ansikte hejdade han sig just när han ämnade fråga om, ändrade minspel och sade med ögonen: jag förstår ett gott skämt på min bekostnad. Han var räddad, ty åskådarne trodde han med en vitsig åtbörd avvärjt Stenkåhls råa skämt, som han både hört och förstått.

De flyende herrarne hindrades nu i dörren av de anstormande damerna som väntade sig en allmän hetsning, men herrarne hittade en sidodörr och ginade genom tamburen för att komma fram till värdinnan och säga farväl. Alla hade samma förevändning eget nog; de ville höra sista numret på symfonikonserten.

Digitized by Google

Och så voro de äntligen fria. Stuckna, sargade, svettiga, nerrökta; hoptryckta, harmsna, trötta, förtvivlade, skruvade de sig ner för de fyra trapporna och voro äntligen på gatan. På två led gick troppen först tyst, andades den rena aftonluften under stjärnorna, vädrande lungor och sinnen.

Men så brast det löst. Allt vad man icke fått säga hos Stenkåhl ville ut. Led för led började samtalet, utvecklande sig från sekvensens enkla gångar till fugans rikare.

Fugan blev mångstämmig kanon; samma gamla motiv, från sekelslutet men i andra tonarter.

— Whiskyn, den gemena, kom 1890; den gjorde människorna tungsinta och undanträngde den glada punschen, som begär sång och käglor. Cykeln och telefonen ökade hastigheten och införde otåligheten: hastiga resultat eller inga! Och det elaka kvinnliga tennis, där det mera gäller att skada sin medtävlare, än, som i bollspelet, själv prestera något vackert kast. Det är futtigt! Och så kom pokerspelet, tjuvspelet om pängar utan eftertanke.

— När kvinnan som nu, har absolut veto mot mannen i varje deras tvist, då är mannen värnlös, och då råder lögnen i världen.

— Nej, jag har aldrig i våra kretsar sett en gift man otrogen, om inte han tvungits av hustrun...

— Gifta sig? Nej tack! Hålla sällskapsdam åt ungherrar och själv sitta och få tiga i sitt hem. Det var en ungherre nyss hos oss och gjorde min hustru sin förklaring i min närvaro; jag trodde han skulle fria till henne.

— Svartsjukan är mannens renlighetskänsla, som håller hans tankar fria från att inledas i en annan

Digitized by Google

mans sexualsfär, genom hustrun. En man som icke är svartsjuk, utan håller till godo, det är en sodomit. Jag såg en man som njöt utav sin hustrus koketterier, och som älskade husvännerna...

— Han kvinnohatare? Han har ju fyra kullar barn, och tre skilsmässor bakom sig! Det är bara ett skällsord och som sådant lögn!

— Det varslar ont för Gustav Adolf; den gula brigaden söp opp hans körka... och prästerna undergräva den allt vad de hinna...

— Ja si svagheten med den här mekaniska världsåskådningen, den låg i bristen på motor. Jag kan inte tänka mig en rörelse utan motor... perpetuum mobile trodde de på som inte trodde på't.

— Babel och Bibel och Hammurabis! Men de bevisar ju att bibeln har auktoritet och källor, och inte är påhittad bara! Han är ju ändå äldre än man trott. För resten citerar ju gamla testamentet själv sina källskrifter såsom Moses dagbok, Jehovas strider (4 Mosebok 21: 14), Den frommes bok (Jos. 10: 18) och flera. Och den där kilskriften om syndafloden läste vi om på 70-talet. Och ändå tror ni inte på syndafloden! Fastän jag inte förstår varför Babelskrifterna ska vara mer trovärdiga än Bibelskrifterna.

— Om ni får allmän rösträtt, så har ni goodtemplarne och läsarne i majoritet... Ni vet inte vad ni gör. Men att de konservativa är rädda för rösträtten, det är obegripligt.

— Så ska de skoja på oss i smyg en nationalteater med lotteri! Idén? Jo, det är den, att de ska slippa spela de nationella författarne på den nationella tombola-teatern. Kommer aldrig dit. Där blir societetsspektakel!

Digitized by Google

— Litteraturn? Det är bara eftergläfset! Något nytt växer inte på trädan; slösäd och spillkorn som kommer för sent.

— Almqvist? Ska vi hållas med Tieck, Jean Paul, De la Motte Fouqué och E. T. A. Hoffman? Nej vi ha kommit längre med Zola och Kipling... Sir du, det är okunnighet om källorna, att propsa på Almqvists originalitet. Det är rövarromaner; och hans pjäser är rena smörjan, där han icke anar att ett drama spelar i presens och oratio recta. I Svangrottan berätta de ju pjäsen ini pjäsen, i oratio obliqua.

— Men hans musik då?

— Det är s—t! Troligen skoj med finska folkvisor och landsmålsmelodier... Så går det när obildning och okunnighet gör upptäckter. De vet inte att de äro gamla; och så är pöbelns beundran för kopior fotad; de känna inte originalen! Men vi lever i humbugens perversa tidevarv där det goda kallas ont, det lilla kallas stort. När de tre största humbugarne, den steriliserade Pasteur, den omusikaliske Wagner och den stupida Ibsen, en gång äro avslöjade, då kommer tiden i led igen. Hönskoleran, Götterdämmerung och Nora! Fyfan!

— Den materiella utvecklingen har gått framåt, men tanke- och själsliv har gått bakut. Det finns knappt en människa som kan föra ett logiskt resonnemang. Om jag till exempel säger att mannen faktiskt har skapat hela den andliga och materiella kulturen, så svarar de nej, ty Rosa Bonheur har målat (dåliga) tavlor och hade hederslegionen, George Sand har skrivit (tarvliga) romaner, och Kowalewski kunde lite matematik som hon lärt av Weierstrass.

Digitized by Google

— Ha vi läst Aristoteles' logik förgäves i skolan? De är rädda för honom, zoologerna! Eller är det deras vidskepelse, kvinnodyrkan? Ateisterna skulle dyrka något, och så fick de kraftig villfarelse!... Kan ett faktums bevisade tillvaro bli föremål för åsikter? De talar om mina åsikter i kvinnofrågan. Om det är måndag i dag, så är det oberoende av åsikter. Måndag är i dag, följer på söndan och går före tisdan! Liksom kvinnan följer i kedjan efter mannen och går före barnet.

— Finnarne skulle resa en skampåle åt Björnson, det skulle de — ty det var han som i ryska tidningar hetsade ryssen mot Sverige...

— Björnson? Norrmännen förakta honom så djupt, och om de inte behövde honom till reklam för sina fiskebollar skulle de slopat honom... Men nu vill Karoline bli kung i Sverige — och det finns nog med käringar för att välja...

— Falk har stigit upp från de döda! har ni hört det?

— Nu har han väl fått stål i Infernos bessemerugnar...

— Almqvist? Jo det är arsenikätarnes gud...

— Att skriva om ingenting; att göra konst utan innehåll, det är konstindustri! det är ornamentik, dekorativ konst; det är juvelerarns och gelbgjutarns. Litteraturens jättar ha aldrig skrivit versstycken: Dickens, Balzac, Zola! Versen tillhör folkens barndom, då vildarne till och med rimmade sina lagar för att minnas dem, och barnen jollra på rim.

— Naturvetenskapernas förfall började med naturalismen. Specialisterna voro materialsamlare

Digitized by Google

och drängade åt Hæckel, som är den störste, emedan han ensam var överskådaren och ordnaren.

— Och de tro sig kunna skydda för bacillsmitta genom desinfektion! Hur skall man kunna desinficiera atmosfären som står tjock av organiskt slam och damm? Gör dig immun genom att hålla dig stark och sund; arbeta om dagen, sov om natten, och var måttlig i vardagslag. Ni talar om supa! Men att frossa är sämre, och att röka tobak är en lika stor last som att supa! Den som varit tobaksförgiftad och haft delirier med hjärtfel och sömnlöshet, den vet det. De talar om liderlighet hos de ogifta! De stackarne ha inte sådana tillfällen; men se på de gifta, som sitta slöa, stupida och ha tråkigt på tu man hand, och för att fördriva ledsnaden göra uppfinningar. Slutligen förakta de och vämjas, så att de inte kunna se varann i ansiktet; de sitta förfäade, tomma i huvudet så att de inte kan säga ett ord. Källan där de skulle hämta kraft har tagit kraften; de ha jagat efter ett imaginärt nöje, som icke fanns på vägen, emedan det låg i målet — barnet. Tala inte om det heliga äkta för mig...

— Nå men barnet då, utanför äktenskapet, vem skyddar det?

— Lagen! Lagen om barnuppfostringsskyldighet... den räcker och blir över...

— Studentexamen? Det finns inte en av censorerna eller lärarne som inte skulle bli kuggad om pojkarne fick examinera dem! — Är det jämnt spel, att ett helt lärarkollegium sammangaddar sig mot en pojke, att en samling specialister fordrar att en pojke skall stå bocken mot dem alla? Det är ju orimligt! Och jag begriper inte hur någon män-

Digitized by Google

niska kan bli student; jag betraktar det som ett underverk att jag är student! Det kan aldrig gå rätt till! Men de vet nog inte vad de göra. Vita mössan, det är bara ett streck liksom löjtnantens rand och stjärna... Samhället fordrar streck! — Vita mössan betyder bara att man har förmögna föräldrar, och det får man inte skryta med!

— Att sitta grensle på ett fyrfota djur, det har blivit en konst, ridkonsten! Om man inte kan bli något annat, så blir man en skicklig ryttare!

— Finnarne säger att de ha rätt att styras efter 1789 års förenings- och säkerhetsakt! Gott, den akten stipulerade enväldet; då ha de som de begära.

— Skål, Anjala!

— När de skrika i korus: Han skriver ju om sin hustru! så frågar jag: Skriver han vackert? — I det fallet får han nämligen skriva, även om hon är aldrig så ful och elak, ty man fordrar att han skall skriva vackert om det fula! Det är gynolatrin! Men så fort en fru börjar skriva, så skriver hon de infamaste lögner om sin man, och får beröm. Där har du rättvisan och likställigheten som är bara blague.

— Att hindra utvandringen med lagstiftning? Kunde man hindra folkvandringarne? Tror de man ändrar världshistoriens lagar i lagutskottet?

— Fruarne Kowalewski, Curie och flera är bara nya namn på mannens artighet mot kvinnan. Artigheten som offer är vacker och riktig, men när den fordras som rättighet, då är orättvisan framme.

— Zola osades ihjäl, Trarieux dog, Bernhard Lazare dog, och så upptogs processen för slutna dörrar. Nu smakte hemliga domstolen, och inte en

Digitized by Google

utomfransk tidning innehöll ett referat när generalerna försvarade sig. Justice, vérité, blague.

— Att vara liberal eller frisinnad, vad är det? Übermensch. — Hela underklassen är liberal, är då underklassen übermensch och överklassen untermensch? Att demos är demokrat, det hörs på namnet. Om en israelit förnekar Kristi guddom, är han därför icke liberal; om en finne är rysshatare, är han därför icke liberal; om en kvinna är emancipissa, är hon därför icke liberal; om en icke röstberättigad är rösträttsvän, är han därför icke liberal; om den som ingen handel driver är frihandlare, är han därför icke liberal. Det är ingen dygd stå på sitt bästa; det är bara som det skall vara.

— Den människa som ingår förbund med ett djur mot sin medmänniska, den borde döden dö, ty han begagnar djur, och tidelag straffas med döden.

— Ordningsstadgan för rikets städer förbjuder hållandet av okynnesfä, förbjuder orenandet av trottoarer och portgångar, men allmänna åklagaren som kunde förbjuda hundar i städer, han törs inte på dem! Han är rädd för hundar!

— När lagarne tiga skola stenarne ropa.

— De stora rikena måtte vara bra lättskötta nu för tiden. Monarkerna äro på sommarnöje om vintern (vid Medelhavet) och om sommaren vid Ishavet. Kanske det går an utan monarker! Man regerar per ångyacht — per telefon!

— Strauss' Leben Jesu, och Goethes Faust (första delen!), Läsefrukter, Gymnasistvers, och Sömngångarnätter satta för Grottekvarn, se där hela den stora mannen.

Digitized by Google

— Rydbergs Faust (första delen), icke Goethes Faust numera!

— Sveriges ära ligger icke på Skansen, icke i Livrustkammaren, icke i Riddarholmskyrkan; Sveriges ära ligger i Vetenskapsakademien, i Riksbiblioteket, i Nationalmuseum! Gå dit, vandrare, skåda svensk, och se på din vetenskap, din litteratur, din konst, att även du är en världsborgare!

— Varför skulle han betala underhåll till sin frånskilda hustru? Hon tar en älskare eller gifter om sig, så får han sitta och betala andras kärlek. Det är ju orättvist, hälst om han därigenom icke får råd att gifta om sig eller ta en älskarinna!

— I ett sterilt land och en steril tid hyser man fasa för allt produktivt. Artister och författare måste gå och slå dank för att icke visa sin produktivitet.

— Vad skall man med skolor att göra? Inte meddelas någon undervisning där? Man bara förhör läxor, det vill säga: man hör efter vad gossen lärt sig själv hemma. Den som lär sig själv är autodidakt, följaktligen äro alla studenter autodidakter. Men varför studenter föraktar autodidakter, det är bara brist på självförakt.

Digitized by Google

TREDJE KAPITLET.

Bland dekadansens eller förfallets män intog Lars Petter Zachrisson ett framstående rum. Han hade varit med omkring 1880 och slagit sig upp till sous-chef för något osynligt parti, men när han 1884 blev avsatt av »nakna prästens broder», som utnämnde Tilda K. till chef, drog han sig först tillbaka med blodig nos, men kröp sedan fram i några mullvadsgångar han grävt, och vilka mynnade dels hos akademiens sekreterare, dels hos professor Stenkåhl, dels hos tidningen Brödrafolkets Väl. Han skrev böcker, men ingen visste varför. Där fanns intet patos, varken hat mot det låga och lögnaktiga, eller kärlek till det stora, starka och sanna. Det var farligt den tiden att ha åsikter. Med åsikter menades nya tankar om gamla ting; gamla tankar om nya ting fick man ha; det var således ett skälmstycke det där med förbudet att ha åsikter. Zachris hade emellertid en åsikt som var hans hemliga program: att han måste fram. Och därför skydde han inga medel. Svårigheten bestod i att kunna dölja sitt spel.

Han var litteraturens jobbare, bildande bolag för inbördes beundran, spekulerande i ryktbarheter, stiftande syndikat för att göra storheter som skulle upphöja honom. Han företog affärsresor i reklam, hade

Digitized by Google

agenturer i alla landsändar, bildade en exportförening på Tyskland, var själv korrespondent i danska, norska och finska tidningar, samt medarbetare i Stockholmstidningen Brödrafolkets Väl (icke Brödrafolkens), smakråd vid två teatrar, Svenska akademiens stipendiat, bokförläggaren Kilos sekreterare, Artistsecessionens ombud; men han hade även ett finger i Stockholms högskola, utan att man kunde säga om det var tummen eller lillfingret; beskyddade författarföreningen och publicistklubben, var en av stiftarne i sällskapen Oden och Freja, samt var även synlig på hovet! Denna 80-talets förfallna människa. Vig som en ål och omottaglig för skymfar, gick han in över allt. Var porten stängd, kom han in genom köksfönstret; blev han utkastad genom dörrn, kröp han ner genom skorsten. Med ett ord, han saknade ambition, och det lovade gott för hans framtid.

Men han hade även andra egenskaper, den förrädaren, vilka gjorde honom till en tidens man. Han respekterade alla åsikter, även de falskaste, som han dock bort bekämpa eller rätta; han talte aldrig illa om en människa, som gjort illa, utan han försvarade alla bovar, överskylde deras svagheter. — »Jag tål inte att man talar illa om en människa,» sade han. Det betydde: »Nosa inte i mina papper, ni.»

Hans beprövade taktik bestod i att erbjuda tjänster. Han var tjänstvillig, både för att få binda händer och gräva ner pund, som efter behag kunde uppgrävas med ränta. Det fanns knappt någon människa som han icke gjort en oombedd tjänst, och när han sedan slungade bekantskapen, gick alltid en skuldsatt ifrån honom. Då hade han sitt stora ögon-

Digitized by Google

blick, när han fick säga: »En otacksam människa är den tyngsta börda jorden bär.»

Sitt rätta fält hade han dock i tidningen. Denna var fallfrukt av förfallets kunskapsträd. Redaktören, som vänner emellan kallades den personifierade lögnen, syntes bära ansiktet på ryggen och äga hundratals händer, i vilka han tog emot från alla väderstreck. Men hela mannen tycktes också vara bakvänd och han hade en näsa för allt som var skämt. Någon anmärkte också att man borde läsa hans tidning framför en spegel, för att kunna läsa rättvänt. Om man till exempel såg en notis om goda bankaktier, så kunde man vara säker på att de voro ruttna och skulle skojas bort. Men om han någon gång avslöjade en humbug, så regnade genast vederläggningar som voro betalda, och han gjorde ursäkter för misstaget. »Det var ett missförstånd.»

Han hade en sekreterare som var mästaren vuxen. Smartman hette han. Det var en storslagen karl i sin art; född att härska, med ett vinnande sätt, en saftig person, bröt han sig in överallt, i banker, bolag, fabriker, och om han kom ut något nässkrubbad förde han dock den stora pengen med sig i nyporna. Han hade beslutat att tidningen skulle bli millionblad, och att Sverige skulle regeras från dess byrå; hade filialer över hela landet, inverkade på alla riksdagsval, tillsatte landsting, skuldsatte kommuner, anlade järnvägar (som staten övertog), störtade fabriker, arrangerade strejker. Han kunde förvandla allting till nationella angelägenheter även de mest privata. Men hans styrka var att kunna göra stora män, dock icke mot opinionen, utan med. Fanns det bara ett frö, så vattnade han att det

Digitized by Google

grodde. I denna ingenjörernas tid behövde Sverige också ett stort ingenjörsnamn, och han presterade en Edison, en svensk Edison, som utväxte så att man kunde grunda millionbolag på hans namn. Efter Nordenskiöld saknade Sverige en stor resande, och han gjorde en så stor, att Stanleys namn nämndes bredvid hans, ehuru svensken bara berest kartlagda länder och väl aktat sig för större vattendrag. Sverige saknade en stor kemist. Smartman gjorde en på rak arm; utnämnde honom till våran Berzelius, ehuruväl kemisten var skaplig fysiker och ingen kemi kunde. Han var epokgörande inom kort, fastän han bara bestämde kända ämnens kända sammansättning. Det var humbugens lysande tider, och en nerfäad nation tog emot vad som hälst. Slutligen skulle nationen ha den största kvinnan också, och då tog han det största dumhuvet han kunde få fatt, benplockerskan som samlade från alla slagfält och sophögar; sade: varde! Och hon vart!

Denna man, som vågade begå alla handlingar dem Zachris icke vågade, älskades och beundrades av Zachris. Zachris njöt av alla dennes brott såsom om han begått dem själv, men sluppit ansvaret. Det var hans natur att icke kunna leva i och genom sig själv, dels därför att hans jag av födseln var klent, dels därför att han förlorat det i livet eller rättare sålt bort det på lyckans marknad.

Nu en vintereftermiddag satt Zachris i sin stuga utanför staden. Den kallades Villa Albano, ty ägaren tillhörde det folk som adlar sig själv och sin omgivning. När man kom in i förstugan mottogs man av ett skällande missfoster, en kinesisk dogghynda, som stank. Dess skällande överröstade både gästens häls-

Digitized by Google

ningsord och värdens välkommen, och som båda måste skrika för att göra sig förstådda, lät det som ett kroggräl när stugan fick ett besök. Man inträdde i våningen röd i ansiktet, förstämd då man hälsats med en nerskällning och ett gastaskrik. Tjänarinnan som mottog rocken var naturligtvis en trotjänarinna (som stal) nu på tredje året. Salongen visade i sin orediga möblering innanmätet på en oredig hjärna. Detta rum, av naturen begåvat med alla möjligheter att vara intagande, skämdes av den förnuftsvidriga anordningen. På en gång salong, bibliotek, herrns skrivrum, rök- och suprum, gästrum, liknade det en kammare under flyttningen eller i rengöring. Den lilla golvytan var upptagen av en kolossal chäslong som var halvbäddad och angav tillräckligt dess ändamål som öppen alkov, en kontorspulpet var skrivbordet, ett gammalt ruskigt bondskåp i landsmålarstil var skänk, och innehöll buteljer, erinrande om skåpsupning; ett litet supbord; en fiskljuse kallad havsörn, två bokhyllor kallades biblioteket; en gibsbyst av den grinande Voltaire kallades konstverk. Men väggarne voro klädda med tavlor med tillskrifter, kvittenser på lika många reklamer vid passande tillfällen. Och kakelugnskransen var belamrad med fotografier av alla samtidens stora författare, både in- och utländska. Det var värdens infattning. Hans eget porträtt i olja, målat av den store X. X., vid författarbordet, var taget så försiktigt bakifrån att man slapp se ansiktet, varigenom allt tal om likhet var undanhållet.

När ögat emellertid genomforskat rummet, stannade det vid en stor kommod. Vid en närgången fråga om denna hemlighetsfulla möbels uppgift i

Digitized by Google

salongen svarade alltid värden: att han begagnade detta till gästrum när han mottog utländska resande författare; och när han beledsagade meddelandet med en gest åt kakelugnskransen, trodde man sig se Zola och Björnson begagna den brunmålade kommoden. Kommoden tycktes dock vara där enkom för att framkalla frågan och dess svar: »De store författarne.»

När man såg den lille författaren i denna omgivning, förstod man straxt det lögnaktiga i hela sceneriet, och hans frånstötande obetydliga figur blev genom motsättningen ändå mindre. Det var så osannolikt att man hade en diktare framför sig; när han öppnade samvaron med ett stukande: »jag hade brev från Ibsen i dag», ville man utan betänkande avbryta med ett: det ljuger du nog! Liksom också hela boet syntes vara hopstulet. Den ena biten passade inte till den andra, men det förklarades med att det var hedersgåvor. Hedersgåvor var det icke, och stulet var det icke heller, men var sak hade sin historia, och en historia kan berättas på flera sätt.

Emellertid, till villan hörde ju en värdinna som presiderade i salongen och sjöng vid pianot. Zachris hade varit gift en gång, men upplöst äktenskapet på grund av trassel; hustrun hade förfallit, men det oaktat behöll hon rätten över enda barnet, en son, som hon skickade till Amerika. Därpå hade Zachris gift sig med Kilos fästmö, en liten målarinna efter tidens sed, vilken utan några förstudier rest till Paris, anmält sig på Colarossis atelier, gått dit några gånger, vilket var nog för att hon kunde skriva sig som artist, få inträde i artisternas krets och leva deras fria liv utan anmärkningar på sig. Så enkelt var det att bli artist den gången, för en ung flicka; och under det falska

Digitized by Google

martyrskapets flagg seglade hon fram. Var gång hon sökte ett stipendium, och inte fick det, så hette det: »Vi stackars fruntimmer.» En tavla hade hon med hjälp av en manlig vän lyckats få färdig och inkrånglad på de fries utställning. Därmed var hon ett namn, för att icke säga en liten storhet. Sedan målade hon aldrig mer, kastade sig över Kilo, och gjorde därifrån en saltomortal till Zachris, vars makt hon överskattade utan att alls beundra hans talang. Hon var begåvad med en viss elegant skönhet parad med bohèmens lediga sätt att röra sig. Alla som kommo i huset fick se på henne, men icke gratis; de måste betala med blommor, tjänster, reklamer, naturprestationer och även med reda medel. Någon komplott mellan makarne existerade icke, men ett fullständigt samförstånd syntes råda mellan dem i huvudsak, så att gästerna eller vännerna funno sig avklädda på ett eller annat sätt, men alltid med en smak som överskylde det förhatliga i tillvägagåendet. Zachris reste sig ibland på bakbenen, men blev nerhutad.

En dag till exempel fann han ett okänt guldur hos sin fru.

— Var har du fått detta? Hur har du fått det? väste han.

— Jag bad att få't och så fick jag det av Ville.

— Var han nykter då?

— Visst var han det!

— Han kunde väl inte säga nej! Men tänk om han ångrar sig.

— Vad rör det dig?

— Det går på min ära, om du tillåter dig en handling som i sig själv är oskyldig.

Digitized by Google

— Men icke på min!

— Nej, men på min.

Zachris' Jenny var en frigjord kvinna, alltså en furie för sin man. Och när hon genomskådat hans papper, och sett att han icke var så aktad och mäktig som hon trodde, så beslöt hon att slunga honom. Men det var icke så lätt. Zachris hängde sig fast, sög sig fast, tiggde sig kvar, löste sitt huvud med dess vikt i guld.

Och när slutligen intet annat hjälpte, narrade han henne i grossess. Hon ville nämligen inte ha några barn, och hade därför tagit löfte av mannen. Han bröt löftet, ljög, och så var hon fast. Detta betraktade hon som ett nidingsdåd, detta att han fullgjort sin äktenskapsplikt, och han fick se på Medusas huvud i nio täta månader. Han mutade med blommor, ringar och champagne, men gisslet gick mellan fredssluten. Lilla Kilo, förre fästmannen, var fredsmäklaren och avledaren, men även gisslet. Jenny, som behållit hans vackra ringar, började nu bära dem. Kilo läste högt för henne, bar hem romaner, spelade luta, små melankoliska spanska bitar från mohrernas tidevarv.

Zachris väckte nästan medlidande där han satt som stum person åhörande Jennys öppna bekännelser i Kilos närvaro.

Så här kunde en scen avspelas mellan de tre.

— Ja, sade Jenny, jag var ett nöt som inte tog dig, Kilo. Det hade varit annat det. Men skulle Zachris dö en gång, så vet du var du har mig!

Zachris tuggade en femtonöres-Hirschsprung, som tycktes vara för stor för honom; log humoristiskt med mustaschen, men grät whisky med ögonen.

Kilo låtsades icke höra, utan spelade och läste.

Digitized by Google

Jenny fortsatte sitt furievärv.

— Jag bär dina ringar, Kilo, för du var min första kärlek, och blir min enda! — Hörru vad har du givit för den här rubinen?

— Inte säger man sådant, svarade Kilo blygt.

— Och med dig skulle jag velat ha barn, men inte med den här knölen! Tänk att gå och bära den här oxens unge! Jag skulle ha lust att dränka'n, för att han kommer väl till världen med glasögon, buk och en femtonöres i mungipan.

Zachris hade nu tuggat sin Hirschsprung så att läpparne svällt upp, torkat och blivit bruna av sås och tobaksflagor. Han såg inte trevlig ut, ty han funderade på en ny hämnd: att immer badd narra henne i grossess.

Som målarinna hade Jenny aldrig haft någon framtid, men Zachris fick ändå höra dag ut, dag in, att han förstört hennes framtid. Slutligen kom barnet, men då hade Zachris förlorat allt medlidande så att han riktigt njöt av hennes plågor.

Han stod i ett rum utanför; och när hon skrek, så lät det icke som av smärta, utan av ilska, av raseri, att någon vågade göra henne illa. Det ingen annan hade vågat, det vågade den ankommande fulingen. Han var ful, och modren ville inte se honom. Men när han vuxit något, behandlade hon honom skämtsamt, föraktligt, så att gossen växte upp till humorist. Vid två år kunde han svära och dricka punsch; hade lagt bort tiflarne med far och mor, och intervjuade dem alltid med ett »hörru». Han mottog gästerna med okvädningsord; lyssnade på föräldrarnes samtal och röjde alla deras hemligheter. Men

Digitized by Google

han tiggde även pängar av husets vänner och gömde i en sparbössa.

Två år efter begick Zachris ett nytt nidingsnåd, och gjorde ett barn, en son, som utbildades till tigare och satiriker av sin äldre broder, som klådde honom redan i vaggan.

Zachris i sin rol av självförgyllare, adlade dem genast vid födseln; förespådde dem en lysande framtid. Det var prinsar och universalgenier. De kunde allting, gjorde uppfinningar på elektriciteten, skrevo, målade, skulpterade, spelte teater; men att läsa rent, skriva och räkna kunde de inte lära sig; gå i skolan ville de inte, och när de inte ville, så blev det ingenting av. Det var modärna andar.

Modren uppfostrade emellertid pojkarne till ett slags foxterriers, dem hon hetsade på fadren. Hetsningen bedrev hon på många sätt, men det mest djupgående var att lära pojkarne kuggfrågor, med vilka fadren stukades vid middagsbordet. Modren slog upp i konversationslexikonet en stor mans födelseår det hon satte i pojkarne. Vid soppan tog hon upp ämnet, ställde sig okunnig, begärde upplysning av fadren, och när han icke visste årtalet, släpptes pojkarne lösa på drevet, och fadren stukades. Denna oskyldiga lek kallades att »äckla gubben». Men gubben kände sig smickrad av att ha fött underbarn; och han begagnade i sin tur pojkarne till att hetsa främmande. All ondska som sköna Jenny renodlat hos Zachris, och som han icke vågade lämna av på sin härskarinna, kastade han opp på sina vänner, skjutande skuld och ansvar på sina två stövare, som ju voro oansvariga, emedan de icke förstodo vad de sade eller gjorde.

Digitized by Google

FJÄRDE KAPITLET.

Zachris, denna lilla fula, obetydliga man, skulle ingen roll ha spelat, om han icke ägt några fruktansvärda underjordiska egenskaper som voro matnyttiga nog i livets strider. Han hade ett oerhört tomrum att fylla och hans mottaglighet var obegränsad. Han åt människor, åt till sig deras färdigheter, åt upp sig på främmande förmögenheter, och hade en förmåga att inträngа i andras liv, plöja med andras kalvar, så att han förväxlade sin person med andras. Läste han en bra bok, trodde han sig ha skrivit den; skrev straxt om den med utvikningar, nedgörande läraren på ett behagfullt sätt, förintande mönstret, så att man fick intrycket att Zachris var visare än den vise. I det fallet var han en hexmästare. Men han kunde även »trolla med truten». När någon sade en djupsinnighet i ett sällskap, fångade Zachris genast upp tanken, förstörde den naturligtvis genom att berätta en anekdot, som avledde uppmärksamheten, och vid samtalets slut satt man med Zachris' anekdot i halsen och hade glömt djupsinnigheten. Ville någon beklaga sitt missöde hos Zachris, så hörde han gärna, men begagnade den andres sorg för att få bära fram sin, som naturligtvis var den större; och slutet blev att Zachris mottog trösten som han väntades skola

Digitized by Google

ge. Han begagnade allt vad som sades till ett propos för sig, till en uppslagsända för sin härvas utredande. Intet kunde växa och trivas i hans närhet, ty han röck opp groende frön, och åt dem. Han förvandlade därigenom det mest spirituella sällskap till en samling stumma åsnor, som icke visste vad de skulle säga. Men just genom detta fick han den falska föreställningen att alla voro dumma utom han; och i sin blindhet såg han icke hur man log åt honom. Han tog tystnaden som underkastelse, och den som böjde sig, älskade han, kallade sin »snälla vän», beskyddade, erbjöd sin tjänst.

— Här ä vi bara vänner, brukade han säga, ovetande om att han ingen vän ägde.

Man kom tillsammans hos honom som på en krog, där man träffade varandra, men han trodde sig vara chef, och kunna »samla män». Han menade sig hålla litterär salong, men det var bara en klubb, där man icke blev utkörd klockan tolv.

Man förlät Zachris mycket därför att han levde i Jennys helvete; och ehuru man visste att tålamodet fördraga allt av henne, icke var någon dygd, utan en ren nödvändighet, hyste man ett visst medlidande som icke var långt från ömkan. Men han fördrog allt endast för att få behålla sin furie; ty, gick hon, satt han med skammen, och den kunde han inte bära i sin fåfängas gränslöshet. Och att i hast finna en annan fru, var icke så lätt för honom. Varför Jenny stannade, berodde av en medfödd lojhet och av vissa hemligheter makarne ägde tillsammans kanske av den natur att de icke kunde skiftas utan fara för båda.

Digitized by Google

Han hade polypens natur, kunde hala ut flera sugarmar på en gång, men den längsta satt fast på Falkenström. Denna man var det största namnet i samlingen. Flott, sorglös, oberoende, obekymrad om ära och socialt anseende, hade han slagit igenom endast med sin talang. Zachris hade först sökt kväva honom mellan kuddar, men när det misslyckades beslöt han beskydda honom. I beskyddet låg dock en diktad överlägsenhet, som först avskrämde Falkenström, och fick honom att gömma sig med sin fru på en lantgård han ärvt. Utan att begära lov eller underrätta i förväg slår sig Zachris ner på en gård invid, och dyker oförmodat upp låtsande angenäm överraskning att se vännen »också» bo där.

Falkenström ämnade fly, men Zachris hade redan krupit in i hustruns sinne, naturligtvis bara som vän, ty några fordringar som Don Juan kunde han icke ställa på sig. Frun blev intagen för Zachris och det hjälpte icke att Falkenström varnade henne.

— Å, han är så snäll! sade hon. Han talar alltid väl om dig, men du talar alltid illa om honom; det är därför att han är bättre än du.

Zachris inträdde i makarne Falkenströms liv som en räv inträder i ett hönshus. Och han begagnade den välkända metoden att låna frun böcker, böcker efter hans sinne, i vilka stod tryckt allt det han icke vågade säga. Där stod skrivet att alla äkta män voro tyranner, och att alla kvinnor voro änglar och martyrer; där stod skrivet alla dessa lögner som under en pervers tid kläckts ut av förfallna män. Med den påföljd att Falkenström satt i ett getingbo, som regerades av Zachris genom fru Falkenström.

Falkenström rymde mitt i sommaren; Zachris

Digitized by Google

flyttade in i hans hus, åt hans mat, mjölkade hans kor, skördade hans åker, körde med hans hästar och plöjde med hans kalv framför allt, så att äktenskapet upplöstes.

Nu hade emellertid åren gått och läget blivit förändrat: Falkenström som av liv och erfarenheter stannat vid »Die grosse Verachtung» söktes alltjämt av Zachris, och återknöt vid det gamla umgänget. När hans vänner frågade honom hur han kunde umgås med Zachris, svarade han: Om jag vore kinkig, med vem skulle jag då umgås? Zachris är ju dock en människa.

Men Falkenström sökte huset mera för fruns skull och för de människor han råkade där; och hos Jenny var han en alltid artig och uppvaktande kavaljer. Zachris vågade icke visa sin svartsjuka, ty han fruktade löjet mest av allt, och han var för övrigt så egenkär att han tog åt sig den hyllning man ägnade hans hustru.

Emellertid det var en vinterafton, straxt efter professor Stenkåhls sista spökdiné. Det skulle bli enskild bolagsstämma hos Lars Petter Zachrisson, där det nya företaget Sverige, tryckeri- och tidningsbolaget, komme att bli föremål för överläggningar. Detta bolag hade startats av Smartman, och haft till syfte att helt enkelt regera Sverige från Stockholm, och genom upprättande av filialtidningar döda hela landsortspressen, samt behärska landstings- och riksdagsmannavalen. Man kunde icke kalla det svindel, ty Smartman med sin av festmiddagar och supéer glödgade hjärna trodde på företaget. En förfäad nation som förlorat motståndskraften längtade bara att få bli styrd, menade man, och om folket bara

Digitized by Google

läste en tidning i en färg, skulle slutligen alla tänka lika, om det kunde kallas att tänka detta tanklösa vomerande av andras meningar.

Företaget var börjat, men hade misslyckats; provinsen hade rest sig mot Stockholm och mot detta försök till envälde. De få som mottagit den nya tidningen märkte nämligen så småningom att de levde i en drömvärld, där allting var baklänges, förfalskat, förgiftat. Icke så mycket av vad som stod i tidningen, utan av vad som icke stod där. Doktor Borg till exempel som tyckte om det storslagna, hade tagit aktier och höll tidningen. Efter någon tid mötte han sin vän David på gatan, erinrade sig dennes bullrande bana i riksdan, rök på honom och frågade:

— Hur är det med dig? Sitter du inte kvar i andra kammarn?

— Jo visst gör jag det!

— Konstigt, man hör aldrig ditt namn nämnas mer; har du fått nosgrimma?

— Har du inte läst om min stora motion i rösträtten och mina två interpellationer?

— Nej, jag ser aldrig ditt namn i vår tidning.

— Det tror jag väl, för i din tidning är jag bojkottad, emedan jag icke ville antaga deras kandidatur.

— Konstigt!

Doktor Borg råkade strax därpå sin vän målaren och frågade:

— Har du slutat med din målarskola?

— Jag? Nej, varför frågar du det?

— Jag ser den aldrig omnämnd i vår tidning.

— I den tidningen, nej! Där får jag inte in annonsen en gång, sedan jag vägrat skänka min bästa tavla till lotteriet för arméförvaltningen.

Digitized by Google

— Konstigt!

Doktorn mötte den store bokhandlaren och förläggaren på en krog.

— Har ni upphört med förlaget?

— Nej, hur så? Vi ha nyss givit ut det stora praktverket Norrland.

— Jag har aldrig sett en bok av er anmälas eller recenseras i vår tidning.

— I er tidning, nej! Där får icke en bok anmälas av vårt förlag, sedan vi vägrade betala tre tusen kronor till en av Smartmans förfallna växlar.

— Är Smartman sådan?

— Om han är? Han tar matvaror, kläder, kvinnor, fester, juveler gratis, mot löfte om reklamer i tidningen; det gick väl an, ty det är affär, eller tjänst mot tjänst, men han tar också betalt för nedgörningen av konkurrenter...

— Jaså, jaså står det till på det viset, då ska vi ta och röja opp!

Doktorn abonnerade straxt på en annan tidning och fick se att han levde i en helt annan värld än den han drömt; att det fanns andra människor av stort värde som arbetade och verkade och dem han icke kände. Han hade andats lögn och fått synen förvänd. Då beslöt han skaffa bevis på Smartman genom att samla ihop dennes korrespondenser; och han arbetade i det tysta, tills han fått ihop en vapensamling av förkrossande art.

Om aftonen satt nu Kilo inne hos fru Jenny, och Falkenström hos Zachris, alla i väntan på bolagsstyrelsens ankomst.

Zachris som motsåg en storm och icke hade rena papper begagnade Falkenström som kraftkälla; och

Digitized by Google

genom att kliva på honom kavade han sig opp till en viss självkänsla som eljes skulle ha svikit.

Falkenström, en reslig karl, satt djupt nere i ressortsoffan som begagnats av pojkarne till fotgunga; Zachris sin vana trogen höll sig upprätt, stående, emellanåt marscherande på golvet. Elektriska lampans gröna kupa speglades i hans glasögon och bildade två rörliga smockor, som dolde ögonen. Mannen tycktes född med glasögon, ty ingen hade sett hans blickar, troligen därför att de onaturligt stora ögonen, två halvlegade ankägg, alltid voro blodsprängda av whisky och gula av tobak och raseri. Och när han någon gång torkade brillorna, lutade han ner huvudet för att slippa visa själens speglar. Någon hade velat förklara den obetydlige mannens inflytande på människor, därmed att han hypnotiserade dem med glasögonen och tungan, samt förstod ingiva förtroende med sitt landsmål som var en Pickles från Dalarne, Jönköping och Skänninge.

Det såg verkligen ut som han gav en hypnotisk séance i detta ögonblick; men Falkenström hörde icke på honom utan satt och tänkte ut sista kapitlet i sin roman, låtande Zachris stå modell utan att veta det.

Zachris hade börjat med »lejonhuden» det vill säga skildrat sitt första möte (och sista) med Maupassant.

— Då sa jag: mon cher ami...

Falkenström som hört historien tio gånger, och icke vågade se på de gröna glasögonen av fruktan att somna, vände sina blickar på talarens klockkedja, vilken hängde ner från buken som ett murarelod, röjande med sin vertikala linje både magens utspräng

Digitized by Google

och benens skeva ställning mot horisontalplanet. Zachris sköljde nu strupen med en ny whisky, åtföljd av takdropp från mustascherna, vilka så väl dolde munnen att man trodde han saknade tänder. Ingen hade sett den mannens tänder, lika litet som hans ögon, och därför liknade han spökdjuret. Allt hans minspel utfördes med näsborrarne vilka rörde sig efter behag och voro så stora som på ett foster, ibland utflåsande rök, ibland flaxande som läderlappens eller kaninens näsa. Han kunde göra konster med näsborrarne; han kunde skratta med dem så att de hoppade, han kunde gråta med dem, då man såg huru invärtes tårar rann i underjordiska rännor; han vredgades med dem, föraktade med dem, hånade, fräste.

— Sir du, fortsatte han nu, bolaget är säkert, men för ögonblicket hotat, och det är långt mellan hytta och slå. Därför måste vi ta i alle man, och du som står i stora förbindelser till tidningen skall teckna ditt bidrag.

— Vad ska jag teckna för slag? Mitt namn är inte värt två styver!

— Det är intet värt, men det kan bli. Glöm inte att tidningen betalte dig det ovanligt höga honoraret av tre tusen kronor för din följetong som gjorde din storhet!

— Jag vill inte teckna tjugotusen kronor som jag icke äger.

— Men snälla vän, du vet mycket väl var du skall ta dem!

— Du menar hos kaffehandlarnes ring. Det vill jag inte, för det är penningutpressning.

Digitized by Google

— Då skall jag säga dig, att du är skild från tidningen.

— Det är således sant att alla medarbetare äro anmodade skaffa aktieteckning såvida de vilja stanna?

— Ja, det är sant, och jag vet inte vad du finner för orätt i det. Vet du inte att man i alla affärer söker binda medarbetarnes eller biträdenas intressen genom att göra dem till delägare i affären, antingen medelst andel i vinsten eller genom att låta dem sätta in pängar i företaget.

(»Nu trollar han med truten» sade sig Falkenström, och började räkna i huvet sina ark i nästa roman för att göra sig omottaglig för trolleriet.)

— Men, fortfor Zachris, du förstår inte din tid, och du är tillika en otacksam människa.

Detta var Falkenströms svaga punkt, att han icke kunde bära beskyllningen vara otacksam. Han erkände att tidningen betalat bra och bidragit till hans framfärd, erkände att Zachris gjort honom dessa materiella tjänster han icke kunde göra sig själv, av olust vid beröringen med yttervärlden och människorna. Han började därför krympa ihop, alltefter som Zachris antog jättedimensioner. Men han gav sig icke.

Dörren stod öppen till salen, där Jenny och Kilo sutto vid matbordet. Zachris hade ett öra på uthalare och följde noga deras samtal, under det han själv gav sin scen med Falkenström. Denne gjorde sig döv och räknade volymerna av Goethes Sämmtliche Werke på bokhyllan. När Zachris märkte detta, började han attacken bröstgänges:

— Du skall akta dig du, för din ställning är icke så säker som du tror; det finns folk som anser dig

Digitized by Google

överskattad och vänta på din avslöjning... Är du med?

Falkenström svarade tankspridd:

— Förlåt, är Hämpels upplaga bara femtifyra volymer?

Zachris promenerade och fnyste, slog handen i bordet, och sparkade en rullstol som rekylerade mot väggen.

Då reste sig Jenny vetande vad klockan var slagen, trädde in, slog sig ner i en självsvåldig ställning på puffen, vinkade med foten ett välkommen och visade strumpan, frågande var Falkenström skulle bo till sommarn.

Strumpan verkade. Falkenström mjuknade under de svarta ögonens eld och den anslagna godmodighetens ton.

Jenny höll honom med blickarne, medan Zachris plockade offret. Falkenström tog papperet och skrev på med en vårdslös min som om tjugu tusen var en pris snus för honom.

Om han vetat att han därmed räddat villa Albano åt Zachris, skulle han aldrig mer besökt detta hus, dit han gick huvudsakligen för att visa sin tacksamhet för åtnjutna tjänster.

Digitized by Google

FEMTE KAPITLET.

Nu hördes hundskallet i tamburen, och straxt därpå inträdde redaktör »Lögnroth» som han kallades, åtföljd av »nakna prästens broder», landsortsprofeten. Lögnroth var icke tilldragande att se på. Han hade rännt i frö som sallat i torr sommar, och bar blekselleriets färger. Begåvad med gott förstånd hade han valt tidningsbanan för att bli millionär. I början ägde han passioner och åsikter, men böjande undan för opinionerna, den ena efter den andra, fann han sig en dag vara redaktör av ett lögnarblad, där alla pöbelaxiomer voro försvarade, fastän han själv ogillade alla. Han skötte vigilansen och lät Smartman och Zachris redigera; och de redigerade så att Lögnroth slutligen inte kunde läsa sin egen tidning. Allt som var falskt och dumt i en falsk tid framställdes som den enkla sanningen, och medarbetarne, instuckna av kapitalisterna, utgjorde en lysande samling dumhuven. Sålunda hade han till litteraturkritiker, professor Stenkåhl, vilken skattade Lovisa Petterkvist högre än Emanuel Swedenborg, och satte Tilda K. över Runeberg. Teaterrecensenten »förstod inte» Mæterlinck men upphöjde Lars Petter Zachrissons roliga farce »Han vill inte gifta sin dotter» till prototypen för det »nationella lustspelet» och så vidare.

Digitized by Google

Lögnroth upphörde att läsa sitt lögnblad, som kom honom att kräkas, och abonnerade på Posttidningen för att åtminstone kunna läsa utrikesnotiserna. Över Zachris härskade han genom Smartman, och över Falkenström genom Zachris. Det var en klok karl. Millionen hade han sett vinka, men nu var den på väg att ryka. Stämmans ändamål var att söka offer vilka skulle övertaga riskerna, och sedan skulle Smartman skoja bort filialerna i landsorten.

Lögnroth slank in, ålade sig fram ljudlös mellan stolar, puff, supskåp och kommod. Som han föraktade allas åsikter undvek han meningsyttringar, svarade undvikande och förklarade en gång för alla att han mest av allt värderade ett fint sätt. Som alla falska människor hatade han brutalitet, det är: att man sade vad man tänkte. Därför stannade han aldrig i ett sällskap så länge att öppenhjärtligheten började; han slank bara innanför dörrn, hade alltid en droska nedanför som räddade honom, var alltid artig, korrekt, igenknäppt upp till hakan.

När han nu inträdde, behärskade han genast sin missräkning att ej finna stämman fullsuten; han tyckte om att komma sist, och att genast få övergå till förhandlingarna; alla enskilda meddelanden plågade honom. Lyckan stod honom bi, ty äldsta pojken kallad Brunte hade också klivit in med snösockor från en skidtur, och vräkte sig ner i soffan bredvid Falkenström. Fastän Lögnroth hatade Brunte, försmådde han honom icke som fribult när han väntade törn, inledde honom därför i ett samtal om sport, i vilket snart hela sällskapet var invecklat under Bruntes ordförandeskap. Zachris fann intet opassande i detta, utan släppte tvärtom in Pirre den yngre, som

Digitized by Google

genast satte sig i soffan på Falkenströms rockskört och halva knä, så att denne måste lämna sin plats. När pojkarne intagit hedersplatsen började Zachris en liten hetsning med åtföljande stukningar. En telefon anmäldes från professor Stenkåhl med förhinder, och trotjänarinnan visade sig i dörren för att göra familjetablå; men hennes nigning var något för djup och antydde en ovanlig svaghet i knäna. Sedan hon frågat frun om supén och svaren voro något för långa, sjönk hon ner i en emmastol och fortsatte underhandlingarne.

Nu hördes ett nytt fasans uppträde i tamburen. Den kinesiska dogghyndan rusade och gav ståndskall, men singlade med detsamma genom korridoren, tjutande efter en undfången spark av doktor Borg, som skrek för att göra sig hörd av Smartman, vilken gömt sig bakom kaminen.

— Ska du sparka min hund? hälsade Zachris med lagom kvävt raseri.

— Jag skulle sparkat dig egentligen, när din hund bitit mig, men du var inte till hands och därför fick den oskyldige sparken. Väl bekommet!

Doktorn trängde sig in, hälsade frun, såg genast situationen, och satte sig nu på båda pojkarne i soffan, lyftande vältaligt på båda rockskörten. Pirre räddade sig, men när Brunte på trots satt kvar, tog doktorn honom i örat och avlägsnade honom i en handvändning.

— Få vi öppna stämman? började han; och vill de obehöriga vara goda avlägsna sig!

Pojkarne föstes ut, trotjänarinnan raglade ut, men Jenny satt kvar.

— Jag tycker mycket om ditt sällskap, Jenny,

Digitized by Google

sade doktorn, men bolagets affärer äro icke offentliga ännu.

— Jag har inga hemligheter för min hustru, inföll Zachris, och här är inget dockhem.

— Men vi ha hemligheter för din hustru, svarade doktorn.

Jenny gick ut med en Nora-min, och Zachris tänkte på sin villa, tuggade och sväljde.

I detsamma kröp »nakna prästens broder» in. Han hade en förmåga att gå genom lykta dörrar, och fruktande en sammanstötning med doggen, hade han gått köksvägen. Han skulle referera stämman och kolorera rapporten i den rätta färgtonen.

Doktor Borg satte sig som ordförande mellan kommoden och supskåpet:

— Få vi öppna förhandlingarne? — Nåväl! Jag börjar då med detsamma vid huvudfrågan. Vid granskning av tidningens räkenskaper har jag upptäckt följande skenbart oförklarliga sakförhållande. Utdelningen av vinsten, som för två år sedan belöpte sig till sextio procent, har sjunkit till sex, under det redaktörens och sekreterarens inkomster stigit till hundra tusen kronor. Kan någon förklara det?

Zachris, trollaren, föll genast in:

— Det är mycket lätt förklarat, då redaktören och sekreterarén driva spekulationsaffärer som icke angå oss.

— Du svarade rätt, invände doktorn, de driva spekulationsaffärer men på ett sätt som angår oss nära. Hela tidningens text består nämligen av annonser, för vilka de taga betalt; till och med utrikesavdelningen är betald; de utländska telegrammen med uppsåtliga lögner äro betalda; hela börslistan

Digitized by Google

är falsk; kursnoteringarne äro falska; litteraturanmälningarne och teaterrecensionerna äro förfalskade, mest inbringande äro dock nertystningarne; ruskiga processer tystas ner, underslev i ämbetsverken, orättvisa befordringar. Aktiesvindel befordras, riksdagskandidaturer köpas, och hela redaktionen lever gratis hos källarmästarne, taga möbler och kläder på kredit utan betalningsskyldighet... med ett ord vi befinna oss i styrelsen för ett skojarbolag, ur vilket jag nu anmäler mitt utträde.

— Bevis! Bevis! skrek Zachris.

— Här äro bevisen! svarade doktorn och lade en packe brev på bordet.

Zachris tog breven och ögnade på dem.

— Denna brevsamling av Lögnroths och Smartmans händer, erbjudes redaktionen till inlösen för tretti tusen kronor av en dam.

— Det är lögn, skrek Zachris. Detta har icke Lögnroth och Smartman skrivit, det är icke deras stil.

— Nej, det kan det icke vara, ty det är bevittnade kopior.

Nu var det Zachris' styrka att försvara varje dålig sak och han började advokatyren:

— Man skall överskyla sin nästas fel, man skall tyda allt till det bästa, man skall icke vara dålig kamrat, myggor få icke bli elefanter; det här handlar till exempel bara om några buteljer vin på en restaurant; kanske källarmästarn var lika angelägen få sin vara bekant...

— Ja, men den här aktrisens pantsatta juveler...

— Det kan vara lögn, svarade Zachris.

— Det kan icke vara lögn efter som det är san-

Digitized by Google

ning, svarade doktorn, men bland herrar som icke kunna skilja på lögn och sant vill jag icke sitta; därför säger jag farväl.

— Du överger de liberales sak då?

— Ni liberala rojalister, liberala byråkrater, liberala reaktionärer, liberala skans-patrioter! Liberala förfalskare äro ni; därför går jag till socialisterna; det är framtidsfolket under det ni tillhör det förflutna, den avgående träcken! Ni ska få ruttna ner på roten, för ni håller inte ta uti, och yxan är för god för er; ett rep skulle ni förtjäna; ni som förfalskat opinionen, förgiftat brunnarne och uppfostrat ett släkte i lögn och bedrägeri. Ni kallar mig konservativ därför att jag icke är sodomit, därför att jag är republikan, därför att jag är världsborgare, därför att jag älskar rättvisan och förföljer mannamån, våld, skälmstycken. Betrakten mig hädanefter som eder öppna fiende; jag skall behandla er som tjyvar och mördare.

— Hör du min snälla vän, började Zachris, genom näsborrarne, ditt exalterade sätt att behandla affärer röjer en sjuklighet som kräver skonsam men skyndsam behandling; jag skulle därför vilja råda dig att söka en läkare...

I samma nu förmörkades Zachris' båda glasögonsglas av något som kunde vara en molnsky, ty den spridde sig, utgjutande ett duggregn över hjässa och kinder. Innan Zachris hunnit torka opp efter doktorn, var denne försvunnen. Lögnroths och Smartmans ansikten, vilka tecknat sig som två formlösa fläckar mot tapeten, återtogo nu mänskliga drag, och samlingen reste sig som en man, andades ut, sköljde struparne med whisky och avgjorde på stå-

Digitized by Google

ende fot att Smartman skulle göra sin missionsresa genom Sverige, och rädda bolaget från undergång.

Falkenström och Kilo övertygades att doktorn överdrivit — »man kände ju honom» — och nu öppnades dörrarne till matsalen.

Fru Jenny lyckönskade bolaget till frigörelsen från doktorns tyranni; nakna prästens broder improviserade en korrespondens om stämman, och i den största endräkt tågade man ut att supera.

— En enkel smörgås! bjöd värdinnan.

Pang! Smöret fattades. Man skrattade, och trotjänarinnan inkallades. Lovisa inträdde med ögonen riktade åt takfrisen så att för mycket syntes av vitan. Fru Jenny såg straxt att Lovisa befann sig i sista kvarteret och knuffade därför Zachris, som genast i en patriarkalisk ton bad om ursäkt:

— Hon stackare är gammal, och trött av dagens mödor — Lovisa, var har du smöret?

— Å, herre, har jag glömt smöret, utbrast Lovisa och sackade ut.

Man skrattade och Zachris slog i suparne. Men Lovisa kom inte igen.

Då ringde frun otåligt. Köksan stack in huvet och fräste:

— Lovisa är sjuk; vad är det om?

— Smöret, smöret!

— Jag köper inte opp, jag bara lagar maten, för jag är inte betrodd att handla... men den där stortjuven är betrodd.

Zachris sprang ut i köket och kom igen:

— Den stackarn, hon har blitt kall, och därför får jag be herrarne om ursäkt... det finns inget smör hemma.

Digitized by Google

Smartman som var matvrak hade farit över den enkla anrättningen, och gripande situationen, talade han visdomens ord:

— Hör nu god vänner, i vår tidning är det sed att redaktionen håller zwyck när den haft stämma; jag tar mig därför friheten inbjuda vårt värdfolk ner på hotellet till en enkel supé.

Lögnroth nickade bifall och man bröt upp som om man varit ense om den saken förut.

— Stackars Lovisa!

— Hon har gått och blitt kall.

— Jag tror hon var fylax!

— Stjäl som en korp.

Efter en halv timme satt hela sällskapet nere på hotellet vid en lysande supé. Här var intet knussel. Rekvirera bara.. Bolaget betalar.

Zachris beställde; en portion tryffel färsk, à la serviette, tretti kronor; en butelj Chateau Lafitte, sexton kronor, sex buteljer hundra kronor. Cigarrer à tre kronor stycket.

Det blev midnatt. Smartman spelade piano och Jenny sjöng som en sotare på skorstenskanten; Zachris dansade solo, Lögnroth och Falkenström hade engagerat Kilo till ett parti poker. Snart sutto dock alla vid pokerbordet där man betalade med lappar.

Men det blev morgon, och man måste gå. Smartman ringde på räkningen, men man ville icke skiljas än. Zachris rekvirerade sex buteljer champagne. Här skulle man inte lägga fingrarna emellan!

Jenny lät korkarne springa, det var hennes särskilda nöje. Lögnroth höll tal. Smartman interfolierade; Zachris tackade på sina och Jennys vägnar för en glad afton. Falkenström satt och bet Jenny

Digitized by Google

i armen, medan Kilo såg ut genom fönstret. Slutligen stoppade Zachris en bunt cigarrer i fickan om 75 kronor och förklarade:

— Nu anser jag saken utagerad, för nu är jag full.

Räkningen saltades och gick nu upp till fem hundra kronor.

Flickan ringdes in; Smartman ville addera och verifiera notan, men Zachris förklarade det vara småaktigt bland gentlemen.

Då vek Smartman ett betydelsefullt veck på räkningen, lämnade den jämte dricksp engarne tillbaka till flickan och sade:

— Skicka upp den där i morgon till kassören i Brödrafolket.

Flickan vecklade upp räkningen och svarade:

— Källarmästarn begär kontant betalt.

— Å hut! sade Smartman. Skicka in källarmästarn!

— Han har gått och lagt sig, men gav order att vi icke skulle låta herrarne gå förrän räkningen var betald.

— Om vi icke vill betala då?

— Då väckes källarmästarn och polis eftertelefoneras.

Alla händer lades på bröstfickorna utom Zachris'. Men ingen plånbok innehöll något nämnvärt!

Jenny reste sig gråtande. Lögnroth svor, Smartman rände omkring, Zachris blev mörk, ty han ensam ägde summan, och det visste alla.

— Det är detsamma vem som betalar, bara det blir betalt, sade Smartman vilken var en flott man. Punga ut du, Zachris, du får igen det, vet du ju!

Digitized by Google

Zachris morrade:

— Det är sjofelt!

Jenny rasade:

— Betala icke, du får aldrig igen det!

Det blev gräl; Lögnroth tog eld i toppen och kastade ut rök och lågor, men Zachris släckte.

— Det är då ett d—a sätt att låta gästerna betala.

— Gästerna? Det var vi som gästade er, men när ni inte en gång hade smörgåsen, så måste vi gå hit! Och du, för övrigt, din lilla bracka, om du betalar en enda gång, så är det inte för mycket. Du vet ta betalt du, två gånger till och med, och du tar på alla fyra, när du kommer åt!

— Vad f—n säger du för slag! Du, som kapat åt dig tidningens indirekta inkomster; ja Borgen hade inte så orätt i afton, när han kallade er banditer...

— Hör du, svarade nu Lögnroth med en min som om han befriats från ett tysthetslöfte. När du fick fyra tusen kronor för att skaffa Falkenströms följetong, så fick han bara tre tusen för följetongen. Hör på Falkenström, Zachris fick fyra tusen för ditt arbete, men du fick bara tre.

Zachris tog av glasögonen och torkade; Falkenström blev vit, men Jenny var straxt vid hans sida och tjusade med sina nästoner, talande om annat —

Zachris tog räkningen och gjorde sig i ordning att betala, men nu ville han räkna:

— Tar ni tretti kronor för tryffeln?

— Ja, den kostar det! svarade flickan.

Nakna prästens broder som ensam ätit en terrin gåslever och druckit en liter Chambertin, hade skjutit en kandelaber framför sig och somnat på stolen i en salig ro, ty han visste att ingen människa begärde

Digitized by Google

av honom att han skulle betala. När han nu i drömmen hörde nämnas tryffel för tretti kronor, vaknade han och såg med ett öga hur Zachris vändades under räkningens tyngd.

— Kostar cigarrerna tre kronor stycket?

— Ja, det är extra havanna.

Zachris stack näven i fickan och halade upp den bunt han stuvat in, lade den åter i lådan och sade:

— Nu stryker jag 75 kronor!

— Ämnar du lämna igen tryffeln också, så får du gå ut på gården, inföll Smartman.

— Det var en trevlig supé, fräste Jenny, Fy, såna busar! Nu går jag; kom du Falx!

— Han får igen pängarne i morgon, tröstade Lögnroth.

— Av er får han aldrig igen ett öre! var Jennys sista ord i tamburdörren.

— Räkningen är stor, men missräkningen är större, sade Falkenström till Jenny, ty dessa herrar hade ämnat få alltsammans för intet. Nu komma de att mörda källarmästarn och ödelägga hans affär!

Jenny stod avgjort på rättvisans sida och delade Falkenströms ogillande mening om det ohederliga beteendet.

Digitized by Google

SJÄTTE KAPITLET.

Jenny hade dukat i förmaket för två. Det lilla bordet stod framför brasan, ty det var mycket kallt ute och inne. En vit azalea prydde bordet, och med sina snövita blommor i det mörka lövet stod den som en brud bland anjovis och ost, portugisisk lök och salt tunga. Brasan fladdrade och kastade ett rörligt rosensken på de vita kalkarne, vilka tycktes dallra i en rysning av de skarpa lukterna från maten.

Jenny gick i morgonrock med en ros vid barmen. Det var hennes födelsedag, men vilken i ordningen visste man ej. Hon ensam visste det, och därför såg hon sig i spegeln då och då. Denna spegel var en stor trymå som visade hela figuren, och i dag var den mer uppriktig än eljes. Höfterna hade lagt ut, det förr så fina livet rann över korsettens bräddar, skuldrorna hade ökat och på ryggsidan bildat en börda som tryckte ner.

De runda kinderna hängde över kragen och antydde i sin fettram var det fordom så lilla ansiktet sutit. När hon kastade huvet bakut, så töjde sig halsens valkar och det forna lilla ansiktet trädde fram, den unga flickan var åter där. Därför övade Jenny denna gest framför spegeln, motiverande gesten med ett kort skratt, och ledsagande den med en fäll-

Digitized by Google

ning av ögonlocken, under vilkas betäckning gavs en svag eld. Men en förut omärklig skuggning på överläppen hade ökat, och man såg liksom ritade med bränd kork två små mustascher, vilka hotade fördärva de vackra kurvornas spel kring munnen med införandet av två räta linjer. Pincenezen låg gömd i bordslådan, men måste fram vid pianot, då ryggen likväl vändes mot åskådaren, ännu så länge.

— Tjugonio år! inför världen, trettifyra inför mig själv, och spegeln! tänkte Jenny och rätade på växten för att göra sig smal. Men denna manöver medförde en olägenhet, att barmen trädde för långt fram och att kinderna föllo ner på halsen. Striden mot åldern hade börjat, denna förtvivlade strid, vars utgång var given; säker, oemotståndlig.

Falkenström hördes i tamburen, infördes av trotjänarinnan och stod i salen. Mera lik en död än en levande; nyrakad och nybadad, men som ett lik med släckta ögon och en lätt fross-skälvning över hela kroppen.

Jenny baxnades:

— Kors vad du ser ut! Var har du varit i natt?

— Det kan du väl räkna ut.

— Nej, fy, ett sådant svin.

— Det ska du säga som är gift.

— Är du inte gift?

— Nej, jag är ogift som du vet.

— Skilj dig då!

— Jag håller på. Väntar bara att barnen ska växa från mig, så att smärtan blir mindre å ömse sidor.

— Gratulera mig i alla fall och tack för azalean!

— Vartill skall jag gratulera dig? Till att ha lämnat den rysliga ungdomen bakom dig?

Digitized by Google

— Å hut!

— Eller till att ha kommit närmare slutet?

— Snarare det!

— Ja, det är ett helvete att leva.

— Stig nu in till brasan där jag dukat för oss två.

— Oss två? Var är Lars Petter då?

— Han är upptagen och ber oss hålla till godo med varandras sällskap.

— N-j-aså? Ja, stor sak i Lars Petter, men det är synd om ditt goda rykte, ja, det är värt något...

— Mitt rykte? Hör på den? Inbillar du dig kanske några saker?

— Inte alls, det vet du; men att tjänarne ska prata, det är verkligen synd.

— Jag har ingen fläck på mitt rykte...

— Det vet jag, och just därför är det synd du skall få det oförtjänt... Ni kallar mig fördomsfull och konservativ, men ni får orätt en gång; ni tycker att allting går an, men det går icke an.

— Du är väl ingen Don Juan heller!

— Nej, det vet du också, men jag är rädd om mitt rykte och vill icke bära hundhuvet. — Jag har aldrig förfört någon, varken fru eller flicka...

— Inte det?

— Nej! — Om en kvinna, gift eller ogift, kommer opp på ens ungkarlsrum och bjuder ut sig, så är det hon som bär skulden. Får hon gå ohörd två gånger, men höres den tredje, så har den fattige ungkarlen uppfyllt hederns lagar.

— Om vi skulle sätta oss nu, i stället för att prata?

De satte sig. Äta gick klent, men dricka gick

Digitized by Google

bättre. Falkenström hindrades icke njuta av värmen, vinet och den livliga konversationen.

— Hur är det hemma? frågade Jenny.

— Rysligt! — Alldeles rysligt! Jag tror jag är i helvetet! Fattigdom, vanära...

— H o n är kvar?

— Väninnan är kvar! Men jag börjar frukta hon kastar sina ögon på min dotter... Tänk dig det!

— Det också? — Och så ska det alltid vara en norska.

— Ja, det kommer spetälska från det svarta natt-landet... »Ja vi elsker detta lannet» som hatar oss, och som skickar sin syffe på oss i alla former! Sen de upphäft prostitutionen i Kristiania, så kommer l u e s på alla sillskonare till Sveriges hamnar. Vet du varför de upphävde prostitutionen då?

— Näh!

— Därför att de höll på få prostituera alla fruar och familjeflickor.

— Nej fy!

Det tillhörde Jennys egendomliga natur att älska örfilar, ty hon var naturligtvis f ö r prostitutionens upphävande, men att höra den motsatta meningen verkande som ett käpprapp eller en örfil, vilket skakade upp henne ur försoffningen.

Falkenström hade genom andras förvållande råkat ner i dyn, och för att kravla sig upp, måste han ju böka i den. Han led som en fördömd, betraktade sig nästan som en sådan. Drömde alltid om vackra dikter, men fick endast se livets fula sidor. Försökte i flera repriser dikta om verklighetens fasor till något vackert, men föraktades då av sina kolleger och

Digitized by Google

kallades förgyllare. Erkände inför sig att det var ett skälmstycke framställa uselheten i lysande färger.

— Vet du Jenny, man skall vara ett svin för att kunna trivas med livet. Jag sov i natt, kan du tänka dig, i samma våning jag bodde nygift första gången. Nygift! Hem! Maka, barn. Bosch alltihop! Är det inte bättre att säga människorna det rent ut, så vet de vad de ha att rätta sig efter. — Tänk dig, samma våning, och där är nu bordell. Jag kan inte neka att det var mig ett vilt nöje få spotta ner det där förgångna som jag gick och trodde på, men vilket visade sig vara ingenting. Jag levde själv i dynga utan att veta det; gick sorglös, trogen och enfaldig...

— Hör du Falx, hade du ingen skuld i detta?

— Jo, den bestulne brukar ju få skulden ibland att han var för godtrogen, och då går tjuven fri. Och är man inte godtrogen, kallas man misstänksam; alltså hur man handlar, så är det galet!

Maja hördes rusta i salen utanför. Jenny steg upp och stängde dörrn.

Falkenström reste sig och öppnade dörrn.

— Inte stängda dörrar! sade han kort och bestämt.

Jenny ämnade bli ond, men vålade sig icke, ty hon ville ha trevligt. Av samma skäl underlät hon som oftast att bemöta fientliga meningar, och av denna skenbara undfallenhet kom det sig att hon föreföll så affabel och upplyst, följaktligen så angenäm att konversera, men utan att vara allt detta.

Falkenström drog en suck så djup som om han ville ge upp anda och själ.

— Du suckar, du, men tänk på mig!

Digitized by Google

(Man skulle alltid tänka på henne först, när man led.)

— Vad går det för nöd på dig?

— Ser du inte på mig att jag fyllt år?

Falkenström kastade en blick på Jennys person, och i hans ansikte, obevakat och obehärskat, kunde Jenny läsa sanningen. Men hellre förekomma, tänkte hon, och driven av behovet vara över i alla punkter, att vara den intressantaste, bära på det största lidandet, dölja den farligaste hemligheten, beslöt hon begå självmordet. Det var en bravad, ett begär att ådraga sig hela intresset, det stora medlidandet, inför vilket hans sorger skulle blekna.

— Jag är den olyckligaste människa som nu lever! Det tror du inte.

Falkenström såg likgiltig och klentrogen ut, men mest ointresserad, ty han hade ställt in sig på att själv få utgjuta sina bekymmer.

— Du tror inte! — Vill du ge mig hand på att icke röja min hemlighet? För dig skall jag yppa den, för dig ensam. Ge mig din hand!

Falkenström räckte en hand, gapande för att sluka något så rart som ett fruntimmers hemlighet.

— Jo, du, om fem år är jag gumma.

— Ah, nej!

— Då fyller jag fyrtio år!

— Du är ju bara tjugonio?

— Nej, jag är trettifem! — Om fem år — är jag — gumma!

I ett ögonblick, då hon föll ihop av smärta, såg han verkligen gumman, med mustascher, pincenez, kutrygg och gungande ron. Han ville ju vara artig,

Digitized by Google

skulle protestera, men protesten vände sig i munnen och blev ett:

— Stackars Jenny!

Hon hade visserligen äskat medlidande, men inte i den formen, och därför blev hon harmsen, måste bryta ut.

— Ja, och tänka sig att jag skänkt bort min ungdom åt den där uslingen. Och det allra värsta, vet du vad det är? Jo att den skurken har gått och väntat på detta, att han längtat få se mig gammal och ful, för att få slänga mig. Om fem år, tro mig, vill han inte gå med mig på gatan, för att slippa skämmas.

För att trösta henne ville Falkenström dra en parallell med sina sorger, och visa att hennes voro mindre, men hon ville icke höra talas om hans sorger, dels emedan de utgjorde en anklagelse mot en kvinna, dels emedan de utplånade intresset för hennes. Hon återvände alltså hastigt till s i n utgångspunkt; men avlyftad ur sadeln av hans intermezzo, föll hon ner i en något prosaisk fråga, vilken var ämnad uppskrämma honom till det yttersta rörande följderna av hennes farliga hemlighet:

— Är det straff på att gå med falskt prästbetyg?

Falkenström olustig över sin avklippta utgjutelse svarade kort och bittert:

— En man skulle få Långholmen, men ett fruntimmer räknar man inte så noga med; ni är ju otillräkneliga! Själva den finskbrytande Kowalewski gick med falskt prästbetyg, ty hon var född 1850, men skrev 1853.

— Å skäms!

— Nej, inte kan ett spinnhus rymma alla damer med falska prästbetyg.

Digitized by Google

— Ja, vet du hur gammal egentligen Tilda K. är? Och fru P., och fru R....

Hon måtte ha läst en viss tillfredsställelse i Falkenströms ansikte, och hon måtte även ha sett hur han redan funderade ut hur han skulle begagna den farliga hemligheten mot henne, ty efter att ha svept en gul chartreuse, turnerade hon helt hastigt:

— För resten, vad gör det, bara man åldras med grace och kan bära sina år med smak. Va, inte är jag så gammal?

Nu kastade hon huvudet bakut och fällde ögonlocken över de svarta eldarne.

— Bränn inte dina kol för mig, Jenny, det är förgäves. Jag går gärna i ditt hov, men vill inte inregistreras bland dina olyckliga älskare...

— Det är Zachris som inregistrerar er, och inte jag. Han går och skryter med er, han räknar upp alla som brännt fingrarna på hans spis... han är den mest egenkära narr, och han räknar sig till förtjänst att jag är honom trogen, men jag är bara mig själv trogen, mina barn och mitt hem. Kan du drömma, att den lilla strunten går och spelar Don Juan och tror att han gör mig svartsjuk. Han har nyss i en bok skildrat sin passion för aktrisen, du vet, och framställt saken som en förälskelse från hennes sida, under det hon bara drev med honom, och smet för några recensioner.

Nu hördes ljud av en dörr och Jenny reste sig:

— En sån buse, som har stått och lyssnat!

— Är Zachris hemma?

— Måtte vara det.

Zachris uppenbarade sig verkligen i salsdörren med ett ansikte vars uttryck var obeskrivligt.

Digitized by Google

Mot Jenny vågade han icke bryta ut, och med Falkenström, hans falske vän, kunde han icke, ty den oförklarliga sympati som binder falska vänner kommer aldrig till någon förklaring, och fastän de två avslöjat varandras falskhet i många omgångar, hade de aldrig brutit ut. Falkenström hade ofta längtat efter en explosion, men Zachris hade alltid fallit undan.

Denna gång syntes jordbävningen oundviklig, ty Zachris hade med sin inbjudning menat en öppen frukost vid salsbordet och icke detta tumanhand i förmaket som var hans uppfinning. Det var som att röra vid hans sängkammare. Men när hans laddning var tänd, slog den icke ut rätt fram, utan åt sidan; han blev ond på orätt person och hade lyckligtvis överraskat trotjänarinnan med huvet inne i supskåpet. Och mot den frånvarande bröt det löst. En skur av beskärmelser i vilka Jenny och Falkenström deltogo.

Ämnet ältades och tuggades torrt, spottades ut och togs in igen, varpå det nersköljdes med whisky, på förmiddagen, med sedvanlig verkan.

Vänskapen steg högt. Zachris kände sig som en älskad och ärad äkta man, ögonen gräto av sig själva under det munnen log.

— Mina snälla vänner... (men tjockt äll).

För att bli än mer älskvärd gjorde han sig liten, talte om några fiaskon han haft, underlät att skryta, och nämnde icke ett stort namn, utan bekände öppet att han var ingenting, åtrådde ingen ära eller odödlighet. — »Han visste precis vem han var.»

Allt detta klädde honom så väl att Jenny drog honom i mustaschen och sade att han var en bra pojke i alla fall. Falkenström glömde att Zachris

Digitized by Google

snutit honom på stora pängar. Det var så varmt och gott i rummet, så skönt att sitta så här fri, sysslolös på förmiddagen, under det hela mänskligheten arbetade. Man kände sig som undantagsmänniskor. Och man leddes i sin njutningslystnad av en säker instinkt att undvika farliga samtalsämnen som kunnat störa lugnet. Man var principiellt enig i alla frågor; man utgick ifrån att man var ense i allting, och alldenstund man ägde gemensamma fiender, så slaktades dessa inför brasan, flåddes och brändes levande.

Då vinterdagens skymning började trycka, tog Jenny och släppte ner persiennerna, samt tände elektriska ljusen. Detta blev ett uppsving och gav nya stämningar, utom det att man tog sig bättre ut i den belysningen.

— Så här skulle livet alltid vara! utbrast Jenny. Varför kan det inte få vara så?

Någon osynlig måtte ha hört det naiva utbrottet av denna kvinna som ville att hela livet skulle vara en fest, en fest utan bakrus och huvudvärk, ty i samma stund kom Lovisa in med ett brev till patron.

Zachris steg upp, gick ut i saln och läste brevet som han knycklade ihop, bredde ut igen, skramlade med, och slutligen kastade i papperskorgen. Han visade sig i förmakets dörr med blodsprängda ögon och håren på ända:

— Tänk er, utbröt han, tänk denna rysliga Hanna Paj...

— Säg intet ont om Hanna! avklippte Jenny.

— Det är hon som säger ont! skrek Zachris. Och ont om en död människa! Vet ni vad hon skriver? Hon skickar mig ett brev från min nyligen döda

Digitized by Google

bror Anders, vilket han har skrivit till henne en gång, då han var ond på mig.

— Nåå?

— I det brevet säger han, i tillfälligt vredesmod, förstås, att jag icke är hederlig karl. Detta kan Anders ha sagt i överilning, och det tog han tillbaka innan han dog. Men hon! Att grumla mitt minne av den döde, att ställa till fiendskap mellan bröder! Det är nidingsdåd! Inte sant?

Falkenström instämde genast, ty han hatade Hanna Paj och älskade icke den döde, men han skulle även för trevnadens skull just nu, om så erfordrats, hållit med om motsatsen, ty saken intresserade honom icke ett spår.

Jenny däremot kunde icke dölja sin sympati för en Zachris' fiende, ty hon kände alltid ett säkert stöd där mannen fick en ovän, och hon försökte slå bort det som »missförstånd».

— Vad är det för missförstånd? fräste Zachris.

— Hanna är för snäll för att ha menat illa, invände Jenny.

— Är hon snäll? Hon som ränner i hus med sin retikyl full med lögn och skvaller. Som under förevändning av människokärlek besöker sjuka, dem hon förgiftar, som sprider söndring och tvedräkt i familjerna... Det är en djävel!

— Lugna dig, Lars Petter...

— Ska jag lugna mig, när hon kastar skugga på min döda bror, m i n bror...

Det var nu Zachris' kända egenskap att adla sin omgivning, sin släkt framför allt, och avlidne Anders var en enkel vanlig dödlig eljes, men nu måste han apoteoseras, vilken alltid »hållit på honom», mest där-

Digitized by Google

för att han bar det lysande namnet Zachrisson. Dessemellan var det icke så rart, i synnerhet som salig Anders aldrig kunnat förmå sig beundra sin brors illitterära arbeten.

Så fort Zachris kände att Jenny stod på fiendesidan, drog han sig undan. Han gick upp på sitt rum i vinden för att skriva ett dundrande brev till Hanna, men bad de kvarsittande icke genera sig utan vänta in honom.

Digitized by Google

SJUNDE KAPITLET.

Jenny och Falkenström blevo sittande, ehuruväl stämningen icke kunde hållas gående.

— Han måtte hata mig gränslöst, sade Falkenström.

— Med hela den skuldsattes förfärliga hat.

— Är han skyldig mig något? frågade Falkenström bara på måfå.

Jenny sökte läsa av den otydliga depechen, men när hon icke kunde, gav hon den s i n tolkning, ty om Zachris penningtransaktioner ville hon synas okunnig, emedan hon profiterade av dem.

— Jo han kringstjäl ju dig på dina idéer, det vet hela världen.

— Inte kan han stjäla mina idéer...

Nu kunde han ju stjäla något annat, men det skulle man icke tala om, därför gjorde Jenny en gest med munnen som ville ersätta ett nytt samtalsämne hon icke fann.

Det blev obehagligt tyst. Båda tittade åt taket för att hämta räddningen: och den kom uppifrån.

Uppifrån vinden hördes ljud som av vedsågning eller trosshalning.

— Nu sover det kräket! utbrast Jenny.

— Sover han?

Digitized by Google

— Javisst!

— Det låter som dödsrosslingar eller som när svinet sover. Det var ruskigt! — Men det erinrar mig om — jag var en gång gift med ett fruntimmer som snarkade. Hon visste det inte själv; hon var ung och skön... Nåväl, när jag vänligt skämtsamt upplyste henne om förhållandet, fattade hon hat till mig. Och hon vågade icke somna, utan höll sig vaken om natten. Sömnlöshetens tortyr gjorde henne ändå galnare...

— Var hon galen förut då?

— Ja, naturligtvis. Men nu växte hennes hat så orimligt, att hon mördade mig.

— Mördade?

— Ja, min ära och min frid! Det är livsfarligt att upptäcka en dams hemlighet...

Jenny blev svart i ansiktets alla fördjupningar, och Falkenström förstod att hon måtte ha en hemlighet som hon misstänkte honom veta. Men han visste ingenting, och i sällskap sökte han aldrig utleta, aldrig studera, utan gav sig hän naivt njutande av samvaron, och följaktligen undvikande att stöta. Men nu kände han det var förgjort, att allt vad han komme att säga bleve dumt, eller sårande. Därför ruskade han på sig som för att vakna, reste sig för att gå, men kvarhölls av Jenny, som med tummen gjorde en gest åt taket...

— Jag har undrat så ofta om han sover eller bara låtsas... Ibland tror jag han är buktalare och står i trappan och lyssnar, medan han gör det där bullret inne i rummet.

— Det var hemskt! Varför skulle han lyssna?

— Därför att han misstror dig, du är den enda

Digitized by Google

som han är riktigt svartsjuk på, och därför att han har ont samvete... Han var ju med och klöste sönder ditt första äktenskap...

— Det vet jag, men säg mig, har han icke varit framme i det här sista också?

— Nej, svarade Jenny, men så häftigt att det hördes hon ljög.

— Då kan han ha't som han har't, svarade Falkenström, liksom om han replikerat hennes jakande svar och översatt hennes lögn.

Då hördes hundskall ute på gården.

— Det kommer främmande! skrek Jenny och stod vid persiennen på vars spjälor hon gläntade. Kan du gissa?

— Hanna Paj, förstås. Hennes fräckhet känner vi. Hon kommer för att förklara sig, få ett slags fredsslut till stånd, varunder hon avnarrar fienden hans vapen och lite till.

— Det var verkligen höjden...

— Sorgklädd som vanligt... hon sörjer över mänskligheten som icke förstår henne... röd näsa i blått fält, truten som en suspensoir — jag menar en respirator —

— Vi ska drilla henne...

— Det gör hon så bra själv, i synnerhet när hon har druckit portvin... Först skryter hon och smickrar, sen biter hon, men när hon bitit smeker hon... Det hon påstått i första satsen, tar hon tillbaks i den andra, dels för att icke skiljas från en missnöjd, dels därför att spriten upplöser tungbandet som slappnar... ett slags lös mage vilken sitter i huvut som på kräftan...

— Du är ryslig...

Digitized by Google

Fröken Paj trädde in, kastade sig till Jennys bröst och bad om förlåtelse för att hon trängde in.

Falkenström tyckte hon dröjde något länge vid detta relativt unga bröst och att hennes kyssar voro väl svärmiska. Hon var visserligen känd för att beundra kvinnlig skönhet, men det berodde av hennes utvecklade skönhetssinne.

— Är Lars Petter hemma? Jaså han vilar, eller arbetar däroppe, jaa, då ska vi inte störa honom, för all del, vi ska inte störa honom, jag vill alltid vara ensam när jag skriver, jag måste vara ensam, absolut ensam, jag förstår honom så väl, men han förstår icke mig, hade han förstått mitt sista brev, jaså han missförstod det, då ska jag be att få säga dig lilla snälla Jenny — si där är du Karl Gustav, jag såg dig inte, god dag på dig — jo lilla snälla Jenny jag vill bara säga dig, att min avsikt var god, jag älskar sanning och klara ord, jag ville att allt skulle vara på det rena mellan dessa bröder som jag hållit av båda två, lika mycket, ser du — ja du ska tro vad jag säger — Anders livsgärning var, hur ska vi säga, jaa, du förstår vad jag menar, den var icke av den utomordentliga betydelse, nej tack jag ska inte dricka, sir du, Anders var en ovanlig människa, det nekar jag inte och särskilt var hans uppträdande i kvinnofrågan storslaget — jaa, d e t v a r stor — slaget — men hela hans läggning var också hm! Du har fått nya gardiner ser jag — inte illa — men min lilla vän, man får icke överskatta — f ö r, det finns intet så farligt som att operera med falska värden... jag tror jag tar av mig hatten, ni har så fasligt varmt — o—ch, Lars Petter har en benägenhet, han har en benägenhet... vad har du givit för metern? — hos

Digitized by Google

K. M. förstås... I—mellertid... Lars Petter ska inte vara ond på mig, för vi två har så mycket gemensamma intressen, vi ha kämpat tillsammans, och ibland ha vi stridit också — nu tror jag vi talar om något annat och anser denna sak vara utagerad, är den inte utagerad? — Jo tack, du ska få ge mig en droppe portvin, bara, en, liten, droppe, så — där — ja! Men det var inte det jag ville tala om, utan om dig, lilla Jenny, kan du säga mig, vad skulle du ha emot en liten distraktion i ditt enformiga arbetssamma liv, du släpar ju med din mans hus från morgon till kväll, och du har aldrig tid att ge en tanke åt något annat, skulle, du, inte, vilja, förena dig med några unga fruar som har livsintressen, och på förmiddagen, bara som en liten avledare, en väckelse, vara med på mina föreläsningar.

— Ska jag gå från barn och hem, mannen vill jag inte tala om... bröt Jenny slutligen s i n nödtvungna tystnad. Nej, tack!

— Vänta litet nu, du skall icke försumma ditt hus, visst inte, men du skall tänka på din själ o c k s å...

— Har Hanna blitt läserska?

— Du skall icke svara mig, för då kan jag inte tala, jag har icke blitt läserska, jag har ingen annan religion än mänskligheten, jag dyrkar endast — mänskligheten...

— Det var också något att dyrka! avbröt slutligen Falkenström. Vi vet väl vilka suggor vi äro!

Nu slapp det i fröken Pajs spärrhake, och med ett flin som spräckte båda kinderna, lät hon undfalla sig:

— Ja, du kan ha rätt, vi äro ena gris—ar...

Men genast samlade hon hop ansiktets alla smil-

Digitized by Google

band och dragskor, knep ihop munnen om det gillande flinet och återvände till mänskligheten.

— Det må nu vara, min kära Karl Gustav, men jag tar det som en plikt att arbeta för mänskligheten, hör på, vet ni att lilla fru T. har måst söka en anstalt för sina nerver?

— Se så för tusan, hon också.

— Varför tar du så vid dig för det?

— Jo, därför att ni alltid gör en frus nervositet till en anklagelse mot mannen. Jag vet vad ni menar, men det är icke det. Vill du höra detta resonnemang och erkänna dess riktighet! Att ta emot är ju en förmåga som är obegränsad; inte sant, man kan ta emot hur mycket som hälst, men förmågan att ge är begränsad, förstår du det?

Fröken Paj gäspade och syntes läsa över nästa anförande, ty hon svarade aldrig på tal.

— Insatiabilis femina skulle alltid befinna sig i grossess för att icke vara nervös, men det vill hon inte, och läkarn skulle ordinera henne ett litet barn i stället för sanatorium och skilsmässa.

— Hör nu, fortsatte fröken Paj tankspridd, tycker ni inte att dessa unga kvinnor som gå i hus i egenskap av fruns hjälpreda, ha för litet betalt, skulle man inte ta itu med det?

— Inte alls! Man tar dem av barmhärtighet, därför att de tigga sig till platsen. »De ska gå för bara maten, bara de får sysselsättning» säger de. Och så inskränker man sig, avstår en sängplats, och tar dem fastän man icke behöver dem. Va klagar de då? Och är inte mat och husrum betalning? Du är ett fä Hanna! Alla människor ha det svårt och följaktligen kvinnorna också; där har du nötens kärna.

Digitized by Google

— Hör nu, uppriktigt sagt, jag tror att nå'n snarkar däruppe, är det Lars Petter, det är så han kallar arbeta; vet ni att jag får lov att gå nu, och det är visst Jennys födelsedag i dag, och jag skulle haft en blomma med mig, det var en vacker azalea, den har du fått av Karl Gustav, han är alltid artig mot fruntimmerna... ja små vänner, lycka till, mycket nöje; medan mjölnarn sover... Ajö lilla Jenny, farväl Karl Gustav, ska jag stänga dörrn, inte? Nå, må så gott!

Hon gick med ett illamenande fyllflin.

— Kopplerska; sade Falkenström.

— Å, tyst du!

Nu hördes ett knakande ovanifrån, och en elak hosta.

— Zachris har vaknat; nu är han trevlig.

— Trevlig är han alltid, i din dåliga betydelse...

— Varför umgås du med honom, kan du säga mig det?

— Jo, därför: att om jag inte vill umgås med honom, så får jag inte umgås med någon annan. Du vet hans helvetiska sätt att isolera människor; han sprider ut att man vill vara ensam; därpå stjäl han alla ens vänner, väcker fiendskap, söndrar, alldeles som Pajan... Hela hans umgänge är bara pressade matroser, inkallade i tjänstgöring — — — för övrigt vet du att det är för din skull man kommer...

Detta smakade, och som Falkenström ville göra en snygg sortie innan den omordade mannen trädde in, tog han avsked och gick.

När Zachris kom ner såg han anskrämlig ut; näsan hade sjunkit in och låg som en nysatt potatis i fårorna kring mustaschen. I sömnen tycktes alla

Digitized by Google

ondskor ha kokat ihop till sprängämnen, och när han fann Jenny ensam, tände han på ogenerat.

— Va ä de för ett d—a sätt att duka kokott-supé i förmaket så att jag skall gå som ett åtlöje för pigorna. Ja, jag bjöd honom därför att jag icke kunde säga nej, men jag menade i salen. — För resten är du för gammal att kokettera för ung-herrar. Ja, du är ju trettiofyra år efter vad jag hört från din egen mun, och då skall man åldras med grace...

— Är jag för gammal? Det skall du få betala så dyrt som du inte tror...

— Det har varit främmande här, vem var det, jag hörde rösten.

— Det var Hanna...

— Och den tar du emot; du tar emot mina fien-der i mitt hus, det är vackert.

— Hon sökte dig, men när man inte får väcka dig...

Svarslös slog han som vanligt näven i bordet så att glasen hoppade...

— Buse! svarade Jenny då hon satte sig ner med det fasta beslutet att söka Hanna Paj, anteckna sig till hennes föreläsningar, och så småningom vinna friheten.

I dag hade hon känt att ungdomstiden var ute, men hon ville återvinna den, hålla den kvar.

— Tänk att för en sån där har jag offrat min ungdom... började hon.

— Jag eller någon annan, någon skulle göra't, och efter som du valde mig...

— Det gjorde jag icke, men det är inte för sent att välja om. Jag ser nog du tänker få mig med

Digitized by Google

barn igen för att hålla mig fast, men det skall du lura dig på!

— Ämnar du gå från dina barn också?

— Dina lymlar, som du narrat på mig; jag hatar dem, det vet du, därför att de äro födda med lögn och bedrägeri... Det är ju odågor, ligapojkar som du uppfostrat till fängelsefrön. — Jag förbannar de stunder jag födde dem och jag råkade dig på min väg.

Här föll hon i gråt, och Zachris, vars vrede återhållit smärtan, upplöstes han också. Och nu sutto de i var sitt hörn av rummet, förtvivlade och utan att kunna trösta varann.

Digitized by Google

ÅTTONDE KAPITLET.

Kriget hade brutit ut. Zachris anföll först Hanna Paj med en hel krönika; hon svarade med att locka ut Jenny ur hemmet på sina »föreläsningar», vilka alltid slutade med portvin, så att Jenny kom hem kladdig och vresig. Ibland stannade hon borta hela dan, bjuden på middag hos någon av fruarna. Följden blev att huset förföll och barnen vanvårdades.

Innehållet av dessa föreläsningar var ett mixtum compositum av sista tidskriften, sista boken, och sista pratet på krogen. Men antingen det handlade om Sixtinska madonnan, Japan och Kina eller egnahemsfrågan, så framlyste alltid den stående tendensen, kvinnans befrielse från mannens övervälde eller med klarare ord mannens avsättning och underkastelse under kvinnan. Arbetets naturliga och kloka fördelning mellan könen lämnades obeaktat och med lögnfanans devis: hämnd över mannen, drogo furierna fram. Hämnd över mannen som skapat hela kulturen, åkerbruk, handel, industri, konst, vetenskap, hämnd över mannen som delat sitt bröd med kvinnan, skyddat henne och hennes barn, vårdat henne efter förtjänst och oftast över förtjänst. En systematisk hämnd på välgöraren! Huru denna satanist-rörelse kunde få parti? Tiden var pervers och dyrkade

Digitized by Google

lögnen; kvinnans uronda natur som hållits igen, släpptes lös, och man fick se män taga till vapen mot sitt eget kön, förledda mest av sin medfödda vördnad för modren och makan, stundom missledda av en bestämd kvinnas charmerande inflytande, oftast av hämnd mot någon bestämd man. Det var ett billigt sätt att bli riddare utan svärdslag och det var en säker väg till en kvinnas ynnest.

Men kärnpunkten i frågan, vilken dock behandlades som en ordenshemlighet det var läran om den fria kärleken, icke så förstådd, som förhållandet mellan könen skulle vara obundet av lag, utan så att mannen icke ägde rätt att fordra trohet av sin hustru. Mannen skulle endast vara laga skydd för sin kvinnas prostitution, och vigseln skulle rädda kvinnan från polisuppsikten. Mannens egendom och inkomst skulle vara gemensam, men kvinnans egendom och inkomst skulle vara hennes privata. Detta var ju livegenskapens införande i äktenskapet och under kvinnans överherreskap. Att tvivelaktiga barn smugglades in i familjerna och kommo på mannens prästbetyg, det hörde till konsekvenserna. Den man som uppfödde och fostrade en sådan gökunge fick ju hela sitt känsloliv förfalskat, men vad brydde ett sådant urbotabrott den råa kvinnan, vilken saknade alla begrepp om rätt och orätt!

Denna råa och dumma Hanna Paj uppträdde som kopplerska åt fruarne. Ibland rådde hon dem att skiljas, där ett bättre parti erbjöd sig, men oftast gav hon dem vinkar om en liäson, den hon beskyddade. Hela hennes moral — för kvinnan nämligen, var denna: gör vad dig lyster, så handlar du rätt!

Digitized by Google

Känner du begär, så tillfredsställ dem, och du blir en sann och hel människa.

Zachris, som var rädd för farliga frågor, undvek alltid kvinnofrågan, ehuruväl hans bedrövliga föregåenden hade bort ställa honom i fronten mot furierna.

Han hade nämligen varit gift förut med en liten korist vars näsborrar hade fångat honom. I detta äktenskap hade han fått en son, som han älskade till avguderi. Men efter barnets födelse förklarade frun att hon icke ville ha flera barn, och därmed började helt tvärt ett äkta celibat för mannen. Han tyckte ju det var hårt hålla hus och maka men leva ogift; dock för barnets och hustruns skull led han i tålamod, och sonens kärlek ersatte honom det andra.

När barnet var två år, i änglaåldern, inträffade något alldeles oväntat, som vände opp och ner på Zachris' liv. Frun blev i grossess utan mannens synliga förvållande. Då saken icke kunde bortresonneras begärde han skilsmässa »för oenighet», men anhöll att få behålla barnet hos sig. Då reste modren en armé av mannens fiender för att rycka åt sig barnet. Striden stod skarp och när fadren segrade, fann modren ingen annan utväg än att mörda honom. Hon sade honom helt frankt att gossen icke var hans barn.

Zachris trodde först det var den vanliga manövern, då en kvinna vill mörda en man, men när hon namngav fadren, så bekräftades en del äldre misstankar, och han tyckte sig på en gång läsa de kända anletsdragen.

Därmed skulle saken ha varit slut, när modren drog bort med gossen, men fadrens känslor kunde icke på en gång dödas, utan han gick och sörjde sig

Digitized by Google

sjuk. Hela hans liv stod på huvet; han tvangs att ännu älska det han hatade; hans känsloliv var förgiftat i källan, och han kunde aldrig minnas barnet utan att se henne och honom, den andra, tillsammans. Det var helvetets kval, och han kunde icke beklaga sig, ty då blev han löjlig. Detta, det enda han i livet tagit med heligt allvar, det var löjeväckande; vad skulle det andra vara då? Men när de andra skrattade, så grät han i hemlighet, så att han höll på att bli blind. Men hans inre öga såg alltjämt den rysliga synen, den lilla blonda ängeln med de två mörka djävlarne.

Slutligen torkade hans ögon, och han utgick ur kampen med en världsåskådning så tröstlöst cynisk, att han icke vågade utsäga den, utan lade en godmodig mask för ansiktet. Dock, människorna anade honom, och kände hatet och föraktet bakom den antagna välviljan och tjänstaktigheten.

Så kom Jenny i hans väg, och deras själar råkades just i denna deras syn på liv och människor. Och deras bästa stunder njöto de, hemkomna om natten från en bjudning, då de tillsammans sutto och avklädde sina bekanta. Då firade de häxsabbat, ehuruväl de dagen efter skämdes så att de icke kunde se varann i ögonen. Och det var icke utan att de fruktade och avskydde varann då de sålunda blottat sig. Men efter de träffats i det onda, skulle de avla ett ont och förgöra varandra.

Den trettiåriga kvinnan, revolterad av furien Hanna, började vilja »leva livet» hon kallade, innan det förrann. Hennes självålagda celibat framkallade små svärmerier för studenter, sjökadetter och skolpojkar till och med. Allt ungt var hennes vurm, och hon kunde icke dölja sina känslor, utan var rent av

Digitized by Google

naiv i sina utbrott. Man kunde följa hennes blickar när de i öppet sällskap smögo efter linjerna i en ynglings kropp, och hon hade fått en elak vana att vädra med näsborrarne alldeles som kvinnliga sodomiter.

Men Zachris hade ögonen med sig. Han såg vart det bar, och närde endast ett hopp: att hon skulle fetma och åldras. Han önskade detta så ivrigt, att det nästan lät som han bad böner till mörka okända makter för hennes undergång. När han såg henne i smyg lägga ut kjolarnes linning, då gick han bort i skogen för att gapskratta. Han narrade henne att dricka punsch, och bestod henne vin till maten bara för att få henne fet. Det var som om han »lade på» en kalv till slakt.

Men när hon började ta sig till vara, inställde aftonmaten och drack ättika, då önskade han livet ur henne.

Då fröken Paj mördat broderns minne, tyckte sig Zachris ha förlorat honom för andra gången, och han sörjde honom igen, men på ett annat sätt. Denna bror, vännen som aldrig svek hur illa det bar till, och som han på dödsbädden kysst på munnen, »alldeles som när de voro små», denna steg nu upp ur graven och bröt med honom, förtalande honom, kallande honom ohederlig. Och Zachris kunde icke försvara sig, ty det vore att göra den redan förgudade till lögnare. Han hade brukat den döde som auktoritet, åberopande sig på hans ord i svårare fall, men nu måste han förtiga hans namn, aldrig tala om honom, med ett ord döda honom såsom man dödar en revers när den kommit bort.

Ibland, dock i ensamma stunder, under sömnlösa

Digitized by Google

nätter i numera ungkarlsrummet, fick detta äventyr en annan belysning. Den döde brodern hade stigit upp ur graven och dömt honom. Det var den döde som brutit med sin broder, brutit staven över honom såsom ohederlig. Då började han reagera liksom under sårfeber när en kula skall värka ut. Alla människor voro ju ohederliga nu för tiden; kampen för tillvaron tvang en välja alla medel; skurken var den starkaste och rådde; de naiva voro de svaga och måste förgås; man tog vad som bjöd sig, och den som inte såg opp...

Likafullt brodern hade talat från andra sidan graven, och han var en auktoritet, emedan Zachris hade gjort honom till auktoritet.

Då blev han stum, och som han icke kunde bli ond på den döde, blev han ond på Hanna Paj, öppnade ett hämndetåg som hon besvarade genom att revoltera Jenny. Denna manöver lyckades en tid, men genom släpet i salonger, på föreläsningar och krogen, började hon tackla av. Hon magrade visserligen något, men åldrades på samma gång, och blev så nervös att hon måste söka läkare. Han ordinerade högre diet, och för nattsömnens återfående måste hon åter införa kvällsmat. När hon nu märkte det sköna lugn som följde på måltiderna, släppte hon hela askesen, alla tankar på ungdom och skönhet, samt drog sig från umgänge och krogar. I hemmet blev hon sittande som i ett snäckskal, åt, drack och sov, mottog endast den lilla kretsen av Kilo, Falkenström och några beundrare till. Ibland, när hon såg hur förfärligt hennes korpulens tilltog, grät hon av ilska, bröt ut mot Zachris, som skövlat hennes ungdom.

Digitized by Google

— Nu sitter du och njuter över ditt verk, usling! Nu har du mig fången, tror du.

Och i sitt raseri tog hon till glaset, hela dagen. Hennes vänlighet mot hovherrarne från fordom antog nu en hjärtligare karaktär, som skulle vara systerlig. Hon hälsade dem i Zachris' närvaro med omfamningar och kyssar, först på kinden, sedan på munnen.

Zachris gick med sin femtonöres i mungipan, händerna i byxfickorna, och njöt verkligen i sitt sinne över segern vunnen genom tålamod. Stundom kunde han ju sörja över skönhetens förgänglighet, men tröstade sig straxt med att nu voro de lika fula, och följaktligen jämnspelta.

Förödelseverket gick hastigt, ty efter ett år var denna fina franska lilla luftiga Jenny en rödbrusig matrona. Icke nog därmed, hela typen var vorden en lägre; deklasserad skulle man kunna kalla det, ty artistdamen såg nu ut att vara som en kvinna av folket, från gränderna, från bolagskrogen. Hennes ögons glans var borta, håret grånade, och hennes vackra röst var nattvakans, språket blev simplare, åtbörderna skamlösa. När hon slutat upp att gråta, blev hon bara cynisk.

Zachris njöt och led. Nu önskade han bara livet ur henne. Liket hade han redan visserligen, men det skulle jordas också, och inte gå omkring och skräpa.

Hovherrarne började nu utebliva från bjudningarne, som efterträdde kallelserna, ty under stormaktstiden hade man kallats till tjänstgöring. Den trogne, fromme Kilo kunde icke se sin ungdoms enda kärlek falla ner i dyn utan drog sig tillbaka sörjande.

Slutligen sutto de båda makarne ensamma. Piskade ihop av isoleringen, måste de hålla till godo

Digitized by Google

med varandras sällskap. Vid whiskyn utgöto de sig över de forna vännernas uselhet. Därpå uppförde de små scener för varandra; smickrande varandra:

— Du är ändå den bästa, du Zachris.

— Älskade! svarade han med ett tonfall från förlovningstiden.

Och så döko de ner i det förflutna, spelade förälskade och hon måste sjunga de sånger för honom som hon sjungit den tiden.

Då tog han upp champagne, tände kandelabrarne, läste gamla dikter till henne; låg på knä och kysste hennes fot.

Dessa spel kunde ju icke ges varje kväll, utan ibland togs kortleken fram; då talades ett annat språk, och stora stormgräl kunde bryta ut, beledsagade av örfilar. Efter sådant gräto de båda, men lämnade icke rummet, utan sutto som i skamvrån på var sin stol.

— Det är synd om oss, kved han en gång efter en sådan cyklon.

Men Zachris hade nu vid deras bokslut glidit över på fordringarnes sida ifrån skuldernas, och han hade ur kärleksrusets sömn vaknat upp. Han hade uppfunnit ett försvarssystem: att kvitta post mot post. När Jenny sålunda drog fram med sin skövlade ungdom, så svarade han, numera:

— Din ungdom, var har du den? Du var ju inte ung, så där var ingenting att skövla, men du har förstört min talang, berövat mig ära och anseende...

Då svarade Jenny, att han ingen talang hade att förstöra, och att han alltid varit ärelös.

I timmar kunde de sitta och spöa varandra, tills

Digitized by Google

de mot morgonen föllo på sängarne, ofta utan att kläda av sig.

Pojkarne, som ofta bevittnade dessa scener, voro så vana vid eländet och så känslolösa av naturen, att de blundade eller hånade. Ibland togo de parti eller mutades; skickades ut på rövartåg i bekanta familjer, där de uppförde sig som gentlemän, vräkte sig i sofforna, skrävlade och framför allt skvallrade om scener ur hemmet, med påföljd att de blevo utkörda. När de kommo hem till modren och berättade vad familjens vänner hade sagt, då fick stackars Jenny genomskåda modersglädjens baksidor. Då erfor hon vad det vill säga att lida för andra. Pojkarne voro uppfostrade till jakthundar, och nu hetsade de sina föräldrar. När fadren var avritad i en skämttidning, så köptes den av pojkarne genast och bars hem för att »ä c k l a g u b b e n»! Fick han en elak kritik så lästes den högt av hans söner. Allt ont de hörde utomhus buro de fram.

När modren tänkte på deras framtid som ingenting ville lära och ingenting ville bli, då fasade hon; och när modet svek henne att gå tillmötes detta hon fruktade mest av allt, då började hon önska sig döden. Hon kunde ju räkna ut hur hennes gossar skulle förfalla, hur hon skulle få se dem, kanske som sjåare eller ändå sämre, dessa sportsnobbar som redan gingo på krogar och snodde efter flickor. Som små hade hon haft dem som smycken att pryda sig med, illustrationer till moderskapets ära; nu skulle de endast bringa vanära. De förmådde icke lära sig en läxa, voro trilskna och högfärdiga, så att de måste byta skola flera gånger. I stället för att avbryta studierna och skicka ut dem i praktiska livet, uppfun-

Digitized by Google

nos nödlögner för att rädda högfärden. De föregåvos ha dåligt bröst, och när pojkarne upptäckte denna reträtt, så gjorde de sig skolsjuka hela året om. Då fick Jenny ha dem hemma, och när hon inte stod ut, låste hon in sig på ett vindsrum, där hon drack och sov.

Men om aftonarne när pojkarne gått i säng då ville hon ha fest, och då skulle Zachris komponera orgier.

När han uttömt sina uppfinningar kom en tillfällighet honom till hjälp. Han hade för en tandfistel fått morfin och därmed upptäckt en glädjekälla som gick utanpå vinets gudagåva. Han meddelade upptäckten åt sin kontubernal, och när kvinnan smakat på den frukten blev henne verkligheten omistlig.

Nu gick det utför. Zachris som av naturen var en patologisk lögnare började nu »ljuga som en morfinist», det vill säga att allt som var förmånligt var sant. Han ljög sig till fördelar, ljög sig ifrån obehag, ljög för att hämnas.

Men morfinen medförde även andra rubbningar, i det den upplöste alla hämskor på det naturen utstakat som tillåtligt. Zachris' förflutna äktenskap, som hittills varit begravet i glömska, började nu grävas upp av Jenny, som drevs av en pervers nyfikenhet. Hon återkom så ofta till ämnet, ville veta hur det var, fordrade detaljer, som upprörde henne men på ett särskilt sätt. När han då såg vilket intryck detta gjorde på Jenny, fann han nöje i att återkomma till ämnet.

Den vilda sinnlighet som lyste från hennes ansikte eldade upp honom och tog fram djuret.

Digitized by Google

Men alltjämt återkom Jenny till »den förra», och Zachris hade nu sjunkit så djupt att han skildrade i tydliga ord den vision som förföljt honom under den första skilsmässotiden...

Makarne voro mest instängda på en vindskammare, sedan de förlorat alla mänskliga intressen och endast levde som apor i bur.

Digitized by Google

NIONDE KAPITLET.

Klockan nio en novembermorgon satt Falkenström på en bänk i Hummelgården i den mest undangömda allén. Bakom honom stodo några svarta granar, svartare än vanligt under den tunga vinterhimlen. Alla mannens ansiktsdrag voro liksom utstrukna; och snöreflexerna underifrån förvandlade hans ansikte till en enda vit fläck med några fördjupningar i. Han var orakad och otvättad, hade försummat renovera hårfärgen, så att tinningarne lyste vita; stövlarne voro oborstade och kläderna skrynkliga, allt antydande att han sovit borta påklädd.

Han stirrade slött framför sig med smärta och förtvivlan.

Det började falla snö, täta ulliga flingor, som singlade ner och packade sig. Det märkte han ej utan blev sittande okänslig för kölden och fukten. När han slutligen vaknade upp var han nersnöad så att han måste dra ut fötterna ur snödrivan; därvid rasade snö från hatten och rocken som från ett tak i dagsmejan. Han reste sig för att gå, men paralyserad av obeslutsamheten vände han sig åt alla väderstreck, och sedan satte han sig igen.

Han visste verkligen inte vart han skulle gå, ty han hade ingenstans att gå, ägde intet mål, intet intresse vid livet, som kunde sätta honom i rörelse.

Digitized by Google

Snön föll alltjämt, och han lät snöa ner sig, nu med en medveten njutning. Han begravdes i något rent vitt, han och hans minnen; han gjordes osynlig för alla förbigående, vilka dock icke voro många.

Plötsligen lades en hand på hans axel —

— Va? Är det Falkenström?

Denne såg upp och kände igen Smartman.

— Varför sitter du här? Nå det gissar jag; men nu ska du följa mig. Först ska vi gå och bada, sen ska vi tala, så ska vi handla, och därpå skola vi äta frukost.

Detta var den praktiske Smartmans sätt. Han som kunde ta livet i kaluven och lämnade världsgåtorna åt de andra, han älskade svåra situationer för att få fresta sina krafter. Men en naturlig godmodighet ledde honom även på barmhärtighetens stråt, och dessa poeter som icke kunde tas med livet, dem hade han under sitt särskilda hägn, icke minst dock av nöjet att få beskydda.

Falkenström följde på släp som vagnarne efter lokomotivet, och sedan de fått en släde åkte de ut till en avlägsen stadsdel där en badinrättning fanns, icke alltför mycket besökt. Men Smartman hade en otrolig förmåga att kombinera välgörenhet och enskilda intressen, och utan att vara blodsugare kunde han begagna människor, även de ringaste, till sin fördel och deras egen på samma gång. Han steg ur släden tre gånger på vägen, dels för att telefonera, dels för att söka folk, men han behövde bara två minuter varje gång. När de stannat utanför badhuset som låg inne i en trädgård, mötte de en herre och en dam. Smartman vände ryggen till, och när de båda gått förbi, sade han till Falkenström:

Digitized by Google

— Så här tidigt på morgonen! Det var originellt.

— Var det inte fru X? frågade Falkenström enkelt.

— Jo, men det var inte herr X.

— Vad gör de här?

— Badar förstås; i dubbletten. Men det angår inte oss. Kom nu!

Efter ett bad i kallbassängen hittade Falkenström i rummet rent linne, med kragar, manschetter och näsduk. På bordet fanns en flaska Marienbader, ett glas iskall mjölk och ett äpple.

Smartman kom in och ordinerade som en läkare. Därpå förde han ner patienten på rakstugan, och gick under tiden till telefonen. När han återkom var Falkenström en annan människa, men nu stod en täcksläda utanför.

— Nu skall du luta dig i hörnet här, sade Smartman. Du ska blunda och inte tala, försöka tänka på ingenting. Om du också inte somnar, så är du ändå återställd på tio minuter. Det är min kur som jag uppfunnit. — Så där, nu läser jag några brev, och säger inte ett ord åt dig.

Efter femton minuter stannade slädan ner i staden utanför ett snyggt hus i en gränd.

— Var är vi? frågade Falkenström som trodde sig vakna efter en lång nattsömn.

— Vi är hos mig.

Smartman hade flera bostäder, icke för några farliga ändamål, utan för sina vidlyftiga affärers skull, dem han icke fick sammanblanda.

En trappa upp fanns ett litet enkelt rum, med ett skrivbord, ett brevskåp, telefoner, en kommod och

Digitized by Google

en soffa. Här drog han sig tillbaka att meditera, vila ut och mottaga enskilda besök, men endast av kallade.

— Nu är du återställd, började han.

— Fullkomligt! Jag tycker mig ha sovit en hel natt, och jag drömde också...

— Alltså, till saken! — Din skilsmässa har börjat!

— Ja!

— Vad hände så?

— Detta hände. — En infernalisk slump lät mig veta att »damen» kommit resande och slagit sig ner i mina barns hem.

— Gott. Hon måste ut. — Varifrån kom hon?

— Från Berlin!

— Berlin? Var hon ensam?

— Nej, hon medförde i sitt sällskap en bekant tribad från Hopfenblüthen.

— Hallå! Nu hade du tur en gång! Tänk en sådan tur!

— Kallar du det...

— Vänta lite!... Jag var på Rydberg i går afton. Där berättade hovmästarn om två konstiga damer som på sitt rum supit sig fulla och uppfört sig så att de blivit utkörda... Pass nu skall jag telefonera.

Telefonen arbetade:

— Vad hette damen?... Jaså, det stämmer! Jaha! Jaha! — Tackar! Ja, det var inte annat! Tackar!

Därpå vänd till Falkenström:

— Nu ska vi gå till Lögnroth; han är inte älskad, förstår du, men han är fruktad, och har fina relationer ända oppåt. Processa vill vi naturligtvis inte för barnens skull och för kvinnans... men vi ska

Digitized by Google

bara koncentrera oss på en punkt: avlägsna damen ur hemmet. Låt oss gå till Lögnroth.

Falkenström blev betänksam:

— Lögnroth tror inte vad jag säger därför att jag är diktare, och — därför är han lögnare, en negativ lögnare, som visserligen icke alltid säger det som är osant, men som fräckt förnekar faktum, när det är besvärligt...

— I detta fall tror han icke vad du säger, men han har hört tre fullgoda vittnen, och han har intresse av att hjälpa dig. Ja, han vill vinna dig, enrollera dig...

— Vad skall han med mig?

— Därför att du är någon. En talang är en mer eller mindre stor makt, det tror du inte...

— Jag?

— Ja, har du inte sett hur Lögnroth sökt erövra dig genom Zachris. Han älskar Zachris av okända skäl, kanske därför att deras själar äro släkt, men han hatar dig, och därför skall du böjas under Zachris. Därför har han alltid velat avtvinga dig din beundran för Zachris, få dig under Zachris, som han upphöjt på din bekostnad. Märker du inte att i tidningen Zachris' namn aldrig förekommer utan att ditt namn nämnes bredvid. Och när Lögnroth skaffade dig stipendiet den gången, så gav han en tredjedel åt Zachris...

— Var det på det sättet? Jag tyckte pängarne voro så flya...

— Så var det! Och Lögnroth säger alltid att du är avundsjuk på Zachris.

— Vad har Zachris som jag kunde avundas? Talang är det väl inte?

Digitized by Google

— Lögnroth menar det; därför att han är liten tycker han om de små, men han tycker framför allt om sin tidning, det är hans tron och hans armé. Du har icke velat böja dig, därför skall han bryta dig ner, under den understa.

— Det är intressant att höra detta! Jag har alltid erfarit det som om Lögnroth ville, figurligt talat, bugra mig genom Zachris, och därför har jag flytt. Skall jag nu tvingas gå dit?

— Tänk på dina barn!

— Ja, jag tänker på dem, endast på dem!

— Då gå vi!

De gingo.

— Men, återtog Smartman. Du måste tillbringa en halv timme på egen hand, medan jag förbereder ärendet. Gå och spatsera här, i staden mellan broarne, men inte in på någon krog, förstår du?

— Var lugn du!

Så skildes de.

Falkenström gick upp i brinkarne och kom till Tyska kyrkan; såg på gamla portaler, glömmande nutid och följaktligen sina sorger. Han vankade genom gamla trånga gator, tittade i bodfönstren, läste årtal, erinrade sig sin ungdom då han sprang med korrekturen på dessa små tryckerier här funnos. Fängslades av ett historiskt minne, Göran Perssons, Erik XIV:s, Kristian Tyranns... Stortorget och Storkyrkan släckte totalt ut det närvarande, så att han nästan glad vandrade ner för Storkyrkobrinken med den gemytlige Gustav Vasa och det ljusa Riddarhuset framför sig.

Han vek av från brinken lockad av ett bodfönster och kastade sig in i en tvärgata, där en stor täckvagn stannat. Inklämd mellan denna och väggen bör-

Digitized by Google

jade han granska ett hus av åldrigt utseende. En stor skyltram stack ut från motsatta hörnet och en tunnbindares emblemer dolde ett par fönster i det där huset som ådrog sig hans uppmärksamhet. Men just dessa fönster ville han se, måste han se, utan att veta varför. Han flyttade sig några steg, och nu — bakom kuskens skinnkrage såg han — i ena fönstret stående med ansiktena mot rutan — sina två barn.

De kände på glasrutan med fingrarna som om de ville ut, likt småfåglar instängda, flaxande, stötande sig mot det genomskinliga okända.

Han överfölls av en darrning i hela kroppen, och dolde sig bakom vagnen för att skona barnen för återseendet. Men när han flyttat sig, fick han det andra fönstret i sikte. Och där stod — det rysligaste i människohamn han någonsin sett. Med rött hår, svullna ögon, och en mun såsom uppskuren med en rakkniv, läppar som alltid föreföllo blodiga och gav honom den föreställningen att hon sög blod. Denna kvinna hade en gång bekänt sin kärlek för honom, och när han tillbakavisat henne, hade hon kastat sitt hat över honom, och sin perversa inslagna kärlek på hans hustru. Därpå hade båda blodsugarne öppnat krig mot honom, och vampyren hade skiljt honom från hans barn. När han nu såg detta avskyvärda ansikte med dess grönvita färg som en drunknads, och tänkte på att hon, monstret, fick vara i samma rum som hans barn, vilka han icke fick träffa, och när han övervägde faran de små voro utsatta för, gick han helt lugnt över gatan, i det fasta beslutet att slå henne lytt med sin käpp, för att sedan inför domstol få sak och därigenom tillfälle att avlägsna henne, men med risk av några månaders fängelse.

Digitized by Google

I några steg var han uppför trappan, steg in utan att knacka.

Vampyren som sett honom och trodde han kom för att taga barnen med sig, låste dörren till barnens rum och ställde sig framför densamma i en teaterattityd. I nästa ögonblick syntes ett rött blodigt korstecken i hennes ansikte. Käppen, en spansk rotting, hade drabbat två slag snett över näsan, från öga till käke.

Damens anskri gjorde endast gott i själen på honom, ty det var en överflyttning av hans ändlösa smärta, en befrielse från eget lidande genom överföring, men när han hörde barnens uppskrik från andra sidan dörren, då flydde han som en mördare.

Nere på gatan blev han kav lugn, och erinrande sig mötet med Lögnroth, gick han direkt till redaktionslokalen, något vit i ansiktet, men med fasta steg.

Uppkommen i redaktionen mottogs han av Smartman, som såg tvetydig ut.

— Det har kommit smolk i mjölken, sade denne.

— Vad då?

— Får väl höra!

Lögnroth satt, emot förväntan, hög, sluten, likgiltig.

— Sitt ner, bjöd han, markerande en tillämnad gäspning.

Falkenström satte sig.

— Ja, började Lögnroth, Smartman har för några dagar sedan föredragit ditt ärende — — — och — jag hade redan vidtagit åtgärder — — — talat vid myndigheterna, enskilt förstås. Man var icke obenägen hjälpa dina barn — — — var till och med hågad vidtaga extra judiciella mått och steg — — — men vi stan-

Digitized by Google

nade vid det, att du skulle enlevera barnen, resa långt bort med dem — lovande myndigheterna icke vidtaga några åtgärder för att hämta dem tillbaka till modren... Vänta lite nu! — Allt detta under förutsättning att dina uppgifter voro sanna, och att inga andra motiv än omsorg för barnen lett dina handlingar. — Vänta lite nu! — Sedan dess har något nytt inträffat. — Din hustru har varit här.

— Nåå?

— Ja, hon har sökt göra troligt att du var förälskad i damen, och då denna refuserat dig, har du ledd av svartsjuka sökt hämnas på detta sätt.

— Vad tror du då?

— Tja, vad skall man tro!

— Det vill säga du tror lögnen. Så här förhåller sig emellertid saken, på heder och samvete, vid mina barns liv; om jag trodde på Gud skulle jag svära vid hans heliga namn. — Min hustru var den första som röjde damens känslor gentemot mig, och av vilka jag endast kände mig orenad. Hustrun och jag logo tillsammans åt dårskapen, varpå följde, att damen kastade sina känslor på min hustru... och så besvarades dessa. Där har du hela saken.

— Har du vittnen?

— Ja, jag hade i går, men du vet hur det är med vittnen; när de dras fram ha de ingenting att vittna, eller vilja icke...

— I så fall kan ingenting göras.

— Då går jag till myndigheterna själv.

— Gör inte det! H o n har varit där förut!

— Nåå?

— Ja, han fann ett charmant fruntimmer, och...

— Då skjuter jag damen!

Digitized by Google

— Så, gör det då! Men det gör du inte.

Falkenström steg upp, rev sitt hår och hädade:

— Att tjyvarne ha en egen gud har jag läst, men nu tror jag bugrarna också ha en!

Och därmed gick han ut.

I förmaket satt professor Stenkåhl och läste i statskalendern, väntande på entré.

— Nej, si...

Han blev skenbart (icke synbarligen) glad att få råka Falkenström, och frågade vart han skulle hän.

— Jag skall opp i polisen! svarade Falkenström, som befann sig i en naiv stämning för ögonblicket. Vid ordet polisen koagulerade Stenkåhls lättflytande känslor, och han rullade in sig som ett vått ålskinn framför eld.

Det retade Falkenström och han beslöt rulla opp honom igen.

— Du känner visst fröken X?

— Jo, jag är släkt med henne.

— Nå då så... kanske du kunde förmå hennes släktingar att rappellera henne...

— Varför skulle jag det?

— Kan du inte gissa? Du vet ju att hon är tribad.

— Nej, det vet jag inte...

— Ja, men jag vet det, och det är mig tillfyllest för att få henne avlägsnad ur mina barns hem! Inför mig behöver jag icke ditt vittnesmål...

Stenkåhl drog öronen åt sig...

— Hör du, gå icke till ytterligheter... följ mitt råd, sök Hanna Paj, hon ställer saken till rätta i godo.

Detta sades med en trovärdighet i tonen att Falken fick recidiv på sin naivitet, tackade med ett hand-

Digitized by Google

slag, och gick ut att söka Smartman, som väntade honom.

Smartman satt och skrev en artikel, han tittade upp åt vänster, och frågade förströdd:

— Vad var det om?

— Om — mina barn.

— Det har jag inte tid med!

Det vida hjärtat hade krympt samman, hade glömt hela historien. Men Falkenström förstod icke:

— Vad gick åt Lögnroth i dag?

— Han var trött på ditt spring... och för övrigt tyckte han bara det var roligt se dig på redaktionen som du svurit aldrig besöka.

Nu förstod Falkenström, men han ville avvrida honom ett råd innan han gick:

— Tycker du jag skall gå till Hanna Paj?

— Jag s—r i Hanna Paj, gå vart f—n du vill.

— Skulle inte vi äta frukost tillsammans?

— Frukost? Den har jag ätit medan du badade!

— Men du lovade att följa mig till myndigheterna.

— Jag? Då var jag väl full! Ajö med dig, nu måste jag skriva. Ett råd ska du få: rör inte i den saken; ty »de där herrarna» råkar du i alla samhällslager, även där du intet tror. De utgöra ett frimureri och äro kosmopoliter. De äro hemma över hela världen, känna varann allihop, ha klubbar i Paris, London, Berlin och Wien. Rör inte vid dem, ty då blir du bojkottad. Hur du skall känna igen en — — — Jo, om du i ett sällskap tar opp ämnet, och uttrycker ditt ogillande, så svarar straxt den träffade med artikeln »småflickor». Det är uttytt, den som rört vid dem, beskylla de alltid för brott mot minderåriga. De ha ju beskyllt dig också, fastän h o n var

Digitized by Google

en fullvuxen piga, som hade affärer med gårdsdrängarna. — Hanna Paj kan du gärna söka; hon tycker om att beskydda, och om hon får binda dig med en tjänst, så gör hon det, för att få binda —

Audiensen var slut och Falkenström grep det sista halmstrået — Hanna Paj.

Med något dröjande steg vandrade han uppåt Johannis, dröjande, ty han hade i dag sett hur ostadigt allting var. Ingenting höll att ta uti; kärlek och hat, sorg och glädje, passioner och intressen, allt var murket, glidande.

När han övervägde möjligheterna att vinna fröken Paj, räknade han mest med hennes hat mot Zachris. Hon höll nämligen på att dra ihop trupper mot honom, isolera honom och få honom ner. Falkenström var ett gott kort, och hon behövde honom, för ögonblicket. Men vid nästa frontförändring skulle hon slunga honom, det visste han. Dessa äregirighetens galärslavar, som spela om inbillade kronor och spiror, spelade partiet som man spelar whist: två med två nu, men vid nästa given byta de plats och måste nu vara vän med motspelaren. Nu vänner, nu fiender, och så vänner igen! Men krigföringen var icke heller den noblaste; alla medel voro tillåtna, uppsåtliga lögner, brutna löften, falska brev, trolösa vänskapsförsäkringar.

Emellertid, Falkenström ringde, och blev insläppt. Likt alla som öva vältalighet talade fröken Paj mycket gärna och om vad ämne som hälst; och hon hade riktiga mottagningar, höll klinik, där vem som hälst fick tala om sina intimaste hemligheter, vilka Hanna sedan begagnade för sina ändamål. Och genom att

Digitized by Google

äga allas hemligheter föreföll hon nästan allvetande kunde skilja makar med en antydan, söndra vänner med ett ord, men själv alltid hålla en armé på benen, som vid behov kastade in en artikel om henne i tidningarna.

Hon visste nästan Falkenströms ärende, men var ännu icke bestämd för partitagandet.

— Sitt ner snälla Karl Gustav, vi råkades hos Zachris senast, ja det är lite bråkigt där, men ni vet inte orsaken, det finns en hemlighet i det äktenskapet också, liksom i alla andra, och — den — känner — inte — ni!

För att inte törna med detsamma ville Falkenström icke säga att han kände båda makarnes hemligheter, utan försökte se okunnig ut.

— För övrigt, fortsatte Hanna, är deras äktenskap ganska lyckligt. Zachris är ingen skön man, och Jenny är något bedagad, men där råder sympati och det är huvudsaken. Hör du, vad var det du ville mig? Ja, jag vet det förut, det är att avlägsna den där damen. Du är svartsjuk på ett fruntimmer, det är rätt originellt.

Och nu skrattade hon som en furie. Men när hon såg Falkenströms ansikte lysa av harm över denna cynism, vände hon strax, klappade honom på armen och sade med en deltagande ton:

— Stackars vän, du har det svårt, och du håller av dina barn. Men jag skall lugna dig, det går ingen nöd på barnen, jag har sett de voro välklädda, tvättade och lär vara flitiga i skolan.

— Ja, svarade Falkenström, det vet jag också, men det är inte frågan om kläder och föda, utan om farorna för deras personer när de ha en pervers

Digitized by Google

kvinna samboende med deras mor. Ja, hon är pervers, jag har läst kärleksbrev från henne till min hustru, och min hustru har förklarat inför mig att hon älskade damen. För övrigt vet du, att min hustru antastat våra vänners fruar...

— Hör du, parerade Hanna, som icke tyckte om rena ord utan »älskade det fina», hör du, hur gammal är damen?

— Tjugotvå år.

— Ser hon bra ut?

— I mina ögon är hon så faslig att jag bara får medlidande med henne...

— Jaså, jaså... Hör du, man har sagt mig att du är brutal...

— Ja, mot alla lömska personer; jag tar inte emot giftbägaren utan att spotta, och ormar trampar jag på huvet; den som ljuger mig i ansiktet slår jag...

— Det skulle du inte göra.

— Hör du, mina fel känner vi, och dem ha vi icke att rätta nu, men vi skulle rädda några barn från uselheten, och de förtjäna medlidande, fastän de händelsevis bara äro mina.

— Vad kan jag göra åt det, du vet väl hur förföljd och smädad jag är, och om jag uppträdde som dygdens försvarare blev jag löjlig. För övrigt, det du talar om är mig nästan obegripligt, vad menar du med perversa damer, finns det sådana?

— Ja, visst finns det. Du möter dem på gatorna, vanligen en lång mörk och en liten blond, eller tvärtom...

— Det är oskyldigt, du misstar dig...

Digitized by Google

— Nå, men om en kvinna blottar en annan kvinnas kropp...

— Det kan vara hennes skönhetsbegär... jag nekar icke till att jag gärna ser en vacker kvinnokropp, och gärna kysser en ung flicka...

Nu hörde Falkenström var landet låg, och att här ingenting var att förlora, därför unnade han sig nöjet att bränna av:

— Jag tycker mig ha hört något sådant.

Nu öppnade hon gapet som var garnerat med hästskosöm och hon såg ut som hon ville bita honom, men under det hon tuggade tyst, funderade hon blixtsnabbt på, vilken ståndpunkt hon skulle intaga, och för att vinna tid svarade hon som vanligt med en fråga:

— Har du varit hos Stenkåhl?

— Nej, men jag träffade honom.

— Nåå!

— Han var sig lik. Han som du får alla sina meningar genom passioner och intressen; för närvarande tänker han med tarmen, liksom du med gallblåsan. — Men säg mig, varför står du alltid på det orättas sida, varför är du alltid redo att försvara uselheten?

— Vet du vad det rätta är?

— I detta fall, ja! Finns det några tvivel?

— Vet du icke att mänskorna äro skapade somliga så, andra så? Vet du icke att alla äro danade till lyckan, och att lyckan endast består i att få växa fritt, slå ut alla blad hur taggiga de än äro; att friheten från band och tryck är sällheten...

— Almqvist sa så om havresoppan också.

Digitized by Google

— Almqvist? Vågar du nämna det namnet, vågar du nalkas den store anden med fordran att förstå honom — du har aldrig förstått honom; endast den som fått en ängels vita kyss på pannan kan nalkas honom.

— Den svarta ängelns vita arsenikkyss! Tack ska du ha för din rapakalja, gamla Hanna! En åsna är du, och under denna åsnefest som pågår sedan tio år ha alla åsnor samlat sig kring dig, när du skriar, falla de på knä, alldeles som vid Blåkullafesten där häxorna kyssa bocken i ändan. Nu känner jag dig; du var lite svår att komma på, och även jag har ett ögonblick varit dyperad, därför att du var kvinna...

Det ringde i telefon. Hanna, lycklig att slippa svara, ty att svara var det värsta hon visste, reste sig med en mine, som om hon velat säga: jag skulle nog ha svarat dig på tal, om inte denna förargliga telefon kommit. Hon kunde nämligen ljuga med miner också.

Falkenström hörde Zachris' snattrande röst, och för att vara taktfull gick han in i rummet bredvid.

Efter två minuter syntes Hanna i dörren, nu var hon hög, nedlåtande som om hon bar en dålig underrättelse med vilken hon kunde krossa honom. Men Falkenström tyckte inte om konstpauser och uppskjutna avrättningar, därför högg han in:

— Vad sa min vän Zachris?

— Din vän?

— Ja, vet du inte att vi alltid varit falska vänner... Nå, han tar damernas parti?

— De förfördelades! Du har slagit en kvinna!

— För det första, det var ingen kvinna, det var ett l—r!

Digitized by Google

— Emellertid söks du av polisen!

— Och Zachris som är intim vän med detektiven hjälper dem! Ja, han stod alltid på brottets och brottslingens sida, därför älskade han polisen. Han har nyss skrivit en roman till försvar för det ruskigaste brott som är begånget i Sverige. Stenkåhl och Björnson uttryckte sitt gillande, antingen därför att de behövde Zachris till några manövrer, eller därför att de kände hemliga sympatier med brottslingen. Fina pojkar! Emellertid: Ajö med dig! Nu går jag till polisen, och pliktar 30 kronor för blodvite, det var det ärligen värt. Måtte inte denna detalj skymma huvudfrågan, mina barns räddning från ett sodomithem!

— Från din smutsiga fantasi, menar du!

— Si där, den andra konstanten, som jag glömde nyss. Två konstanter röja bugern: småflickor och smutsig fantasi! Nu fick jag fatt dig.

Han gick hastigt ut, ner för trapporna och stod på gatan, icke vetande vart han skulle gå.

Han såg sig omkring efter något som kunde ge honom en impuls, efter ett ansikte som sade någonting, en skylt som med ett namn gav en anknytning. I detsamma kom en mjölkvagn med stor skylt bakpå, och han läste i hastigheten Henrik borg, men där stod Henriksborg, Mejeri. Pang! — Henrik Borg, vår gode doktor, den kan vara mannen just nu!

Han vinkade en droska och åkte direkt till doktor Borg.

Doktorn satt vid sitt mikroskop när Falkenström trädde in.

Som denne egentligen uppgivit allt hopp rörande

Digitized by Google

sitt ärende, kom han hit för att få tala vid en förnuftig människa, hämta mod och glömma.

— Vad söker du, vandrare? frågade doktorn.

— En människa!

— Ecce homo! — Sitt ner!

— Vad söker du i fjärrglaset?

— Jag söker framtiden, som synes mig hotande. Naturen har gjort uppror, och släktet utrotar sig själv sedan gudarne slagit det med blindhet. Du vet jag var fruntimrens läkare en tid, men förlorade dem, emedan jag icke ville orättvisan. Nu har jag fått en ny egendomlig praktik som visst är ny... I denna helvetiska strid mellan könen som pågår, ha kvinnorna hittat på ett sätt att mörda sina män, och jag har nödgats uppfinna ett sätt att rädda dem. Det är motbjudande, men varför skall en man låta mörda sig av bara artighet? — Här komma män till mig med revolvern i fickan. Deras fruar ha anklagat dem för att icke vara män, trots det att de ha barn tillsammans. Vad sägs om det? En contradictio in adjecto, ty en man som har barn med en kvinna, måste ju vara man. Männens svar är ju detta: Säger du att jag icke är en man, då är ditt barn en h—unge och du en h—a. — Det är logiskt, men därför fattar kvinnan det icke; utan hon går på. Som könslivet är fortfarande fullt av hemligheter, så blir mannen förtvivlad och söker läkaren. Han har ju intet annat göra än »se efter» — i mikroskopet. Det är full bevisning, men det hjälper knappast! — Vet du vad som ligger bakom allt detta? Jo, när kvinnorna gjorde uppror mot naturen och ville bli likställda med mannen, upptäckte de att han hade större momentan glädje än de, och då blevo de avundsjuka. De kunde

Digitized by Google

icke fatta att kvinnan fått modersglädjen i rikligt vederlag; de ville vara lika med mannen! Då börjar detta fälttåg, som ruinerat så många av vårá vänner. När de av oförståndigt ädelmod sökte dela med sig, så råkade de in på en orimlig strävan, och gingo under. Mannen som den aktiva, är eldig, och kvinnan den passiva är flegmatisk och skall vara det för att kunna ta emot. Mannen, som den positiva är måttgivande, och kvinnan som den negativa äger förmågan anpassa sig. Hon äger därför ingen rätt till kritik! Det är ju handen som bestämmer handskens nummer, och det är icke handsken som skall säga till handen: du är för stor, du är för liten. Men nu ha handskarne gjort uppror... Jag har nyss läst i en medicinsk tidskrift att den kvinna som fordrar mannaglädjen är pervers; hon har endast rätt att fordra kvinnoglädjen som är grossess; den som begär annat är född till glädjehuset. — Nu är det rätt bakvänt i världen vordet, ty de flesta hustrurna anklaga sina män att de äro för eldiga! Kan man anklaga elden att den är för varm? Det är vanvettet! — Du minns som pojkar hur flickorna fasade för flegmatiska herrar, och det var sunt, ty en flegmatisk herre är kvinnlig efter som flegma är kvinnans natur. Och nu klaga de på de eldiga! När Zeus lyckliggjorde en dödlig kvinna, slog han ner som en blixt! Jag älskar alltid tänka mig konceptionen som ett åskslag, och icke som ett arbete; som en kyss och icke som massage; som fåglarnes lätta lek i en ögonblicksbild och icke grodornas dagsverken på träskbotten. Men de ha blivit grodor de forna fåglarne, och livet är ett träsk som gör mig leda.

Han tummade mikroskopet och fortsatte:

Digitized by Google

— Emellertid, här är ett nytt mord i faggorna! Tilda K. har hittat på en falsk prins, vill bli prinsessa, men måste först göra av med sin nuvarande. Hon har begärt skilsmässa och anklagar sin man, för — köld, försummelse i äktenskapet och det där! Nu vet jag att det är hon som är kölden, och på hans manlighet har jag här full bevisning, här! Men denna bevisning kan icke läggas på domarbordet, alltså måste mannen dö. Vet du vem som är hennes försvarare?

— Zachris, förstås!

— Ja, denna brottets och lasternas försvarare...

— Han skjuter sig troligen.

— Varför gifter han inte om sig genast, med en ung flicka, mycket ung, och skaffar sig genast ett barn? Det är upprättelse, det är nobel hämnd.

— Ja, ser du, vår vän är icke född med rovtänder; han känner det som en plikt bli biten, att lida oförskylt, att gå under.

— Är han teosof?

— Nej? Men apropos, vet du att Max och Kilo studera teosofi och att de bo i ett slags kloster på Siklaön, som Max har ärvt av en faster.

— Kloster?

— Ja, de kallar't för det! Och där ha de öppnat en fristad för trötta män — inga kvinnor!

Falkenström ljusnade och lyssnade. Doktorn fortfor:

— En asyl om man så vill, där bekanta och deras bekanta kunna uppehålla sig, vila ut, och samla sig till stridens fortsättande ute i livet. Det är naturligtvis konfessionslöst, med en anstrykning dock av reli-

Digitized by Google

giositet utan former. Jag har nyss skickat dit ett par som min veterinärvetenskap inte bet på!

— Prisad vare den stund jag mötte en mjölkkärra på gatan, och väl mig att jag trädde över din tröskel. Vad heter klostret?

— Stället heter?

Doktorn viskade ett namn i örat.

— Det skall vara hemligt, ser du, sade han! Gå i frid, och hälsa bröderna att om jag icke vore här, vore jag hos dem!

Digitized by Google

TIONDE KAPITLET.

På Siklaöns bergås med utsikt över Stockholm, Djurgården, Värtan och Segelleden låg en liten fyrsidig stenbyggnad med högt tak och vindskupor. Den liknade en skånsk (frankisk) bondgård; men omsorgsfullt byggd av gråsten med vit puts och rena sandstensfattningar kunde den även gå för ett kloster, hälst den bar en takryttare med klocka.

Byggnaden var sluten på de tre längorna, men på den fjärde öppnades den med en inkörsport, flankerad av portvaktarrum med klocka och brevlåda.

Byggnadens äldsta historia var okänd, men på 1700-talet hade där varit svavelsyrefabrik först, sedan kakelugns- och slutligen tapetfabrik. Portvaktarlängan vette åt söder, alltså inåt land, och till densamma förde en allé med två stenmurar vilka skyddade en trädgård. Norra längan vette åt sjön, men var byggd på branten av berget, som stod nästan lodrätt och icke lämnade någon väg öppen ner till stranden.

De fyra sidorna i kvadraten inneslöto en gård, apterad till trädgård, med en fontän mitt i korset av två varandra skärande lövgångar av klängväxter på spaljé. Insidorna öppnade sig med verandan av trä, härmande klostrets korsgångar, och voro om vintern stängda med fönster och glasdörrar.

Digitized by Google

Detta osäljbara hus, beläget i en okänd vild trakt, svårtillgänglig genom branta berg och sumpiga dalar hade greve Max ärvt av en faster, och huset med sina många rum var fullt möblerat i alla möjliga stilar, dock ingen senare än 1840. Kakelugnsmakaren hade lämnat sina spår efter sig i en utvald samling kakelugnar, vilka gåvo varje rum sin bestämda ton. Och tapetfabrikören hade också givit sitt bidrag i tapeter, olika i varje rum. Av svavelsyran fanns intet annat spår än ett stort kök med spis under kåpa och med blåsbälg, vartill sedan kommit ett långt diskbord vid fönstret med små trefötter, sandbad, spritlampor och kokbägare, några sättkolvar, retorter, diglar och kemikalier.

Den enkla inredningen, nästan värdelös, hade greve Max ordnat om, så att var sak passade i sitt rum; och med de billigaste färgade bomullstoffer hade han stämt ihop tapet, kakelugn och möblemang. Varje rum föreföll lik en dikt, avslutad för sig, i begränsning, i form, i färg. De billigaste kökslampor, anbragta antingen i taket eller på väggarne som lampetter, hade han dekorerat med japanskt papper så att man icke anade de simpla former som doldes av dessa lampor för ett pris av en krona och femtio öre. Ett alltför obändigt, torrt, prosaiskt rum hjälptes genast med en krukväxt i fönstret, som aldrig förfelar sin verkan, utan ger hemtrevnad.

De många rummen, vilka alla hängde tillsammans men kunde isoleras, uppvärmdes av två stora plåtkaminer, och med ventiler släpptes värmen upp i vindsrummen efter behov, men nu på vintern stodo dessa öde. Som det var små golvytor och lågt i tak

Digitized by Google

befanns det lätt att hålla varmt, och då tobaksrökning icke ingick i husets vanor, hölls alltid luften ren.

Denna vinterafton sutto greve Max och Kilo ensamma i biblioteket, som hopkommit av bådas sammanslagna jämte det som greve Max hade ärvt. Ett rum fullt var det; och ordnat i alléer och bersåer. Alla encyklopedier och referensböcker på långa bordet; sedan de olika ämnena på fack; men en hel vägg stod oordnad och kallades jaktmarken. Där funnos alla världens ting huller om buller; sammelband, buntar diverse från bokauktioner, delvis oöppnade, broschyrsamlingar, lösa blad, planscher. Där kunde upptäckter göras, och det som i dag syntes värdelöst kunde i morgon vara av största vikt, beroende av ämnet man behandlade. Och när man jagat av den marken, kunde man efter en tid jaga om igen, ty i vinden funnos säckar med reserver.

På konsoler stodo små billiga byster av Emersons sex representanter av mänskligheten: Plato, filosofen, Swedenborg, mystikern, Montaigne, skeptikern, Shakespeare, skalden, Napoleon, realisten, och Goethe, skriftställaren. Man var nog betänkt på att utvidga denna representantkammare, men hade uppskjutit ärendet.

I detta bibliotek höllos kollokvierna och dialogerna, och där kändes tryggt, ty man behövde icke tvista om ett faktum eller datum, utan man konstaterade det genast genom »slå upp» i referensböckerna.

Max talade, och Kilo hörde:

— Gråt icke över tidens ondska, broder; du som teosof bör veta att varje tidevarv har sin uppgift: detta som går till ända nu var det materiella framåtskridandets, industriens och ekonomiens; var det

Digitized by Google

underligt att det intellektuellas nivå skulle sjunka då det sinnligas steg?

— Men ett sådant sjunkande...

— Man tvingas ju vara barn av sin tid, man skall vara det, men man måste växa med, framåt. De som stanna bli överkörda! Även villfarelserna ha sin uppgift: att korrigera sanningen; och i varje villfarelse finns ett korn av det rätta. Glöm icke Jakob Boehmes odödliga: Allt innehåller ja och nej, eller Platos: Allt födes av sin motsats. Du ser ju hur nittiotalet var syntesens eller kompromissernas tid, då man slutligen började lära av varandra. Förebrå icke de unga hedningarne deras framstormande. De togo arv av sina fäder, och den store kyrkofadern Viktor Rydberg var deras profet, fastän han nu får sitta och bekämpa sina lärjungar. Det var han som lärde oss att älska Julianus avfällingen, och att hata Kristus. Nu sitta vi och förvånas att vi kunde vilja utbyta Kristi bildade fina kult av det osynliga mot grekernas ohyggliga. Om man skulle tagit profeten på orden, borde man ha givit ett exempel. Tänk dig kyrkorådet med komministrar och adjunkter inledande hundra oxar i Jakobs kyrka; se dem slakta ner dessa offerdjur och med blodet bestänka altaret; föreställ dig kyrkoherden rotande i djurens inälvor för att spå ut framtiden; när denna kungen skall dö, om bönderna skulle få missväxt och dylikt som sedan komme in i nästa års almanacka. Ja, det var Julianus' religion som skulle utträngа kristendomen, och som förkunnades av idealisterna på 60-talet. Det var ju idiotiskt! Det var rationalismen, så kallad av ratio förnuft, därför att de saknade både förnuft och vanligt förstånd...

Digitized by Google

Nu hördes takklockan ringa, och det betydde främmande.

— Vem är det, tror du?

— Det är Falkenström, svarade Kilo utan betänkande. Jag har väntat honom i två dagar; han har haft det svårt, jag har känt det på mig.

— Han är välkommen, men hit in får han endast komma nykter.

— Det vet Petrus vid porten; dock, är han i själanöd, så gå ut i väntsalen och tala vid honom.

Petrus syntes i dörren. Det var en verklig gubbe, vit i hår och skägg, på kryckor och utseende av en hundraåring, fastän blott sjuttio år gammal.

— Falkenström är här, rapporterade han.

— Han är välkommen, men...

— Men han har gått, till fots, förvillat sig i bergen... Nu badar han, och får sedan rena kläder och filtskor, en kopp varm mjölk också...

— Han skall vila en halvtimme, så får han komma in i mitt rum, sade Max, om han är...

— Han är nykter, men söndertrasad invärtes... talar om polis och annat i samma anda...

— Gå nu, gubbe, och inför honom om en halv timme! Men tvinga honom ligga 15 minuter på en soffa, och underrätta honom om »husets vanor», att han icke må störa vår frid med sitt knot.

— Medan vi väntar, Kilo, skall jag läsa min sista dialog, som du begärt höra, och som skall tryckas i våra klosterskrifter i sinom tid.

Kilo sjönk ner i vilstolen och »släckte ögonen», för att höra bättre och förstå.

*

Digitized by Google

År 1872 satt jag en vinterafton ute på en ö i havsbandet och hörde en gammal bekant jägare och äggsamlare berätta följande tilldragelse ur sitt liv. Han hade som yngling under sina promenader upptäckt en trädkrypares bo i en asp, och som han saknade denna fågelns ägg, fattades han av en häftig åstundan att äga dem. Men trädet var av samma slag som den förbjudna fruktens; det växte innanför ett staket, och inom samma staket låg en villa, och i villan bodde en familj, med vilken vår äggsamlare måtte haft något obytt, ty det föll honom icke in att begära lov få klättra upp i trädet. Äggen måste han ha, och följaktligen gick han en mörk kväll med en såg för att fälla trädet...

(Här blev situationen spännande och jag minns hur berättarens ansikte fick ett smärtsamt uttryck där han satt på den svarta skinnsoffan med ett sjökort och två bössor ovanför...)

Nåväl, villans dörrar slås upp, ljus strömmar ut, och ägaren griper ynglingen ropande på »tjuvar». Den brottslige införes i familjen, och förhöres. Han söker försvara sig med att han endast ville åt fågelboet... Villaägaren fattade icke vad man skulle med ett fågelbo, trodde att gossen ljög, och hotade med polis. Situationen var på höjden, då den brottslige nämner sitt namn. Därmed var förtrollningen bruten, ty hans far åtnjöt anseende och saknade icke inflytande. Han släpptes och därmed var saken slut.

Tjugu år senare satt jag i samma rum med samma jägare och erinrade om ungdomsminnen. Plötsligt tog jag upp denna fågelhistoria. Jägaren såg på mig förvånad, och frågade var jag fått tag i den.

— Av dig! svarade jag.

Digitized by Google

Han förnekade. Jag undrade om han skämtade, ty ljuga behövde han ej, emedan det icke fanns något förödmjukande eller ärerörigt i den pojkhistorien. Han lät mig berätta historien i detalj, men kunde icke kännas vid den.

Jag har många gånger sedan dess undrat om han ljög helt enkelt, därför kanske, att historien i verkligheten varit förknippad med något förödmjukande som han utelämnat vid första referatet för mig och som han skämdes för. Att hans minne svek är omöjligt, ty pinsamma situationer bruka ha en otrolig förmåga hålla sig kvar. Man kan stryka ut dem för en tid, men de slå upp igen som fläckar på rocken. (Kanske jag misstar mig!) Jag har ibland tänkt att han läst den där historien eller hört den av en annan och lokaliserat den på sig, den långa vinterkvällen, för att vara intressant, och att han nu skämdes över att ha ljugit då för tjugo år sedan. Mitt eget minne litar jag på i detta fall, ty historien var så levande, målande berättad, att jag som författare såg den för mig den gången. Kanske, säger jag mig än, var jag den första som han berättat den för, och därmed hade han befriat sig från ett pinsamt intryck så grundligt att detta utströks ur hans minne.

Följande händelse ur mitt eget liv kan belysa den erfarenheten huru man ur sitt minne utplånar totalt ett plågsamt intryck, så att det icke existerar mer.

Omkring 1880 satt jag med några för detta skolkamrater och rotade i det förflutna. Vi voro nu ute i livet, gifta män och med en viss ställning.

— Du kan ha en bjärt otur du, vände sig en av kamraterna till mig.

Digitized by Google

— Ja, har du märkt det också? (Det var min egen observation som jag gärna hörde bekräftas.)

— Ja, svarade han, minns du inte (och så började han en historia från skolan omkring 1860, men jag mindes inte ett spår).

Saken skall ha tillgått så. Det var sista dagen på terminen, sista timman, och läraren, den fruktansvärde, var blid. Det låg en fridens och försoningens stämning över klassen, och timmen gick under diskussion om flyttning och betyg, så att läxan icke blev förhörd. Klockan slog. Läraren förklarade med ledsnad att han icke kunde medhinna läxans förhörande, men var övertygad om att vi läst över den. Det var en explikation så att böckerna lågo uppslagna. Vid kommandot »slå igen böckerna» skulle jag, enligt berättaren, ha givit luft åt min tillfredsställelse att ha undgått en fara, och utstött en lättnadens suck, vilken dock hördes av den skarpe läraren, som fattade i en blink dess betydelse. Ett sataniskt leende flög över hans rysliga ansikte och med en skallerorms blickar ruvade han först min tolvåriga person; sedan efter kommandot: slå opp böckerna! utslungade han mitt namn, vilket betydde att jag skulle explicera. Då jag icke kunde ett ord, fick jag stryk.

Jag hade inte ett spår minne av detta och berättaren kunde icke väcka det heller. Men som jag tyckte historien stod i stil med mina andra upplevelser, så brukade jag sedan berätta den själv, såsom bevis på min otur.

Förmodligen hade jag varit så inne i julstämningen, och denna episod hade kommit så abrupt in, att den icke fick någon plats. Där var upptaget

Digitized by Google

av julklappar och friheten under lovet med dess nöjen, jag var så framom terminen och läxorna och det här låg redan bakom förut. Hade jag icke behövt berättarens historia till min samling, hade jag förnekat den, ty den saknade verklighet för mig.

Nu efter fyrtio år, då jag sett så mycket misstag och missförstånd, har jag börjat undra om berättaren i sitt minne förväxlat mig med någon annan. Om han gjort det, så bleve saken ändå mer intressant, ty då hade jag i min levnads väv spunnit in andras garn, och det är ju icke så ovanligt.

Intet är osäkrare än uppgifter och vittnesmål, icke därför att människorna ljuga uppsåtligt, utan därför att allting är så bristfälligt, våra sinnen, vår uppfattning, vårt minnesorgan.

I mitt föräldrahem umgicks intimt en änkefru med son. Oftast hörde jag den gamla kvinnan tala om sin avlidne man, och såsom varande den kände kaféägaren till det berömda kaféet. Jag hörde så ofta talas om honom som jag aldrig sett. Och när jag en gång fick se hans granna lokal med pompejanska målningar, med lagerboskéer, glaskronor och sjungande kanariefåglar, fick jag höga tankar om honom. Men minnet bleknade, sonen växte upp och kring honom samlade sig mitt intresse. Han var lantbrukare och kom ofta till staden; var alltid allvarlig och hade alltid missväxt och andra bekymmer, även processer. När jag fyllt tjugo år blev jag hans gäst. Under ett nattprat råkar mannen fälla följande ord i en parentes... »Ja, sir du, min far var bonde...» Då vaknade mitt barndomsminne om kaféidkaren, och jag avbröt: »Var inte din far...» Härpå

Digitized by Google

vill jag minnas, att han svarade något suddigt, ty han var inne i ett längre anförande, men i alla fall nekande. Efter den dagen slopade jag barndomsminnet om kaféidkaren, troende mig som litet barn ha förväxlat eller missuppfattat. Så försvann han från min horisont, livet fyllde ut mitt eget, och jag hade icke tid att grubbla över andras, men var gång mannen dök opp såg jag bondsonen i honom.

Efter tjugofem år gångna sitter jag med en nära anförvant och dividerar om gemensamma ungdomsvänners öden. Så kom vi till Filip X.

— Ja, hans far ägde ju vinterträdgården, säger min anförvant.

— Va för slag? Var inte hans far bonde?

— Nä! Var har du fått det ifrån?

— Från honom själv.

— Omöjligt, jag kände hans far!

Som vi voro upplysta människor båda, råkade vi icke i gräl; jag bara satt förvånad över ett intressant faktum, som jag ännu icke kunnat förklara. Men efter den stunden återblev min vän schweizeriidkarens son, och bondsonen försvann ur mina föreställningar där den dock levat i tjugofem år.

Är det möjligt att jag hörde vilse om natten, eller är det så att hans far f ö r s t var bonde och sedan blev värdshusvärd? Faktum saknar ju intresse, men att jag gick i tjugofem år och ljög utan att veta det, kan ju mana en till försiktighet.

Att tro allt vad folk säger kallas för att vara naiv. År 1870 omkring på våren var jag naiv, då en studentkamrat kommer upp på min fattiga kammare för att taga avsked. Han hade nämligen, så uppgav han, måst avbryta examen för fattigdom, och

Digitized by Google

hade nu tagit anställning hos en vintappare i Uddevalla. Vintapparen var i staden och väntade få föra honom till hans anställning. Som jag själv var i ordning att få resa ut till landet, till solen och havet, såg jag vännens förskräckliga öde i en underjordisk lokal så utmålat, att jag beslöt rädda honom. Han var nämligen en ovanligt framstående sångare med stora anlag för teatern, och jag ansåg honom äga lyckan i sin hand. Jag föreslog honom först att gå in vid teatern. Nej, hans mor avskydde teatern och för övrigt hade han givit vintapparen sitt hedersord; han var dessutom sjuk och ägde icke sin röst just nu. Då föreslog jag att han skulle följa mig till landet och under sommaren sjunga opp sig; jag skulle skaffa honom pängarne.

Efter åtskilliga svårigheter gav han med sig; jag skaffade 100 kronor och han kom till landet.

På hösten var han blomstrande av hälsa och mod. Han lånade min bästa dräkt, for in och provsjöng, kom tillbaka med ett utmärkt engagemang. Nåväl att kunna hjälpa en människa är en avundsvärd position och utgör lönen själv; jag låtsade aldrig om skulden, och åtnjöt själv understöd av andra så att jag ingen tack begärde, men jag stod som låntagare hos den rike mannen och fick då och då påminnelser av mindre behaglig art.

Ett par år gingo och min vän var stor sångare. Jag hade däremot mycket svårt. En vår kom han upp på min vindskammare och fann mig i samma förtvivlade läge som han en gång var i. Han ville hjälpa mig till landet och skulle be en rik kamrat om ett lån.

Han gick till den rike och bad om tjugofem (!)

Digitized by Google

kronor, men fick nej. Jag stannade i staden och han försvann efter att dock ha bjudit mig på några supéer.

Hittills är allting normalt, mänskligt och var i min egen bohêmegenre. Men nu börjar det abnorma.

Tre år senare umgicks jag i en god familj med artistintressen. Jag förde ofta samtalet på den berömde sångaren, naturligtvis utan att röja hans uppkomsthistoria; jag kallade honom min vän och berömde honom, kanske med en hemlig stolthet över att ha givit honom första handtaget.

En dag har frun i huset råkat sångaren på ett bröllop, och vid vårt nästa sammanträffande utgjuter hon sig i lovord över honom, men är på samma gång mörk och förbehållsam mot mig, nästan misstänksam.

Slutligen måste hon tala ut:

— Ni kallar denne man er vän, men han talar illa om er.

— Ja, svarar jag med en lätt skepsis, sådant är livet.

Och därmed upphörde samtalet om sångaren. Fem år senare nödgar jag samma fru omtala vad sångaren andragit mot mig.

Nu kommer det oförklarliga:

Sångaren hade räddat mig en gång ur ett förtvivlat läge, och jag hade besvarat hans vänliga uppoffring med svart otacksamhet!

Jag tvangs då berätta sakens sammanhang, men såg att jag icke blev trodd.

Nu frågar jag mig: kan ett faktum under årens lopp vända sig baklänges i en människas minne utan att man vet det?

Digitized by Google

Och så frågar jag: Om han kände förbindelsen tryckande fastän jag aldrig påminde om den, så hade enklast varit om han betalat penningskulden. Men den låtsades han aldrig om, och inte jag heller; men reversen stod jag för; och när jag efter tjugofem år ville betala den, efterskänktes beloppet.

Men vintapparn återstår.

Tretti år efter sitter jag på ett kafé med en ungdomsvän till sångaren och mig. Vi tala om honom som nu var rik, riddare och sådant mera. Då erinrar jag om vintapparen såsom något bekant.

— Vintapparn? säger vännen. Vad var det?

Jag relaterar.

— Det har han ljugit, svarar vännen: ty jag umgicks intimt med honom just i de dagarne, och han nämnde inte ett ord om den saken.

— Ja, sådant är livet, sådana äro människorna, och följaktligen vi själva!

Nu är han död! Frid över hans minne! Livet har kvittat mellan honom och mig.

Emellertid har jag nödgats i självförsvar berätta vintapparhistorien så många gånger att den kanske kommer in i hans biografi och han har väl berättat historien om min svarta otacksamhet så att den kommer in i min biografi!

Sådant kan det vara!

*

Falkenström hade badat i den forna bagarstugan framför en riseld, och efter att ha fått rent linne och torra kläder vilade han sig på en soffa, då greve Max inträdde. Denne hade vanligen av erfaren-

Digitized by Google

heten lärt att människorna släpade med sig sina bekymmers atmosfär, som satt kvar i rummen likt dålig lukt, och därför gick han att söka upp sin gäst i bagarstugan. Där skulle han få tala ifrån sig, och hans elände skulle sedan slås ut med badvattnet.

Han satte sig bredvid den »sjuke» och bad honom tala.

Falkenström sprang upp, gav hela sin lidandeshistoria, med alla detaljer. Han bemötte invändningar, höll försvarstal, bannade över människors uselhet, som togo brottslingen i försvar mot den förfördelade. Han talade så att det skummade kring munnen. Slutligen blev han torr i halsen, och en lätt heshet beslöjade rösten.

Greve Max tog emot, ställde sig deltagande, kastade in en fråga här och var, gav nya uppslag, lät honom ta om vissa punkter för att riktigt få ur honom hela böldens innehåll. Hans ansikte återspeglade alla den olyckliges lidanden och han tycktes krympa ihop, framför denna hatets eld. Men mot ämnet, som var honom vidrigt, gjorde han sig hård, ty han ville icke föra det in i sina tankar, utan han ledde alltjämt av strömmen med det han kallade jordledningen. Han hade nämligen under de sista åren börjat uppfostra sig, företagit andliga övningar, gymnastiserat sin själ, och vunnit vissa färdigheter som vanliga människor kalla övernaturliga. De fula minnena ur livet hade han opererat bort; och för att icke bli rov för den förstkommandes suggestioner höll han andlig diet.

Den som läser en tidning var dag, får redaktionen över sig med alla dess åsikter och synpunkter, blir bara dess medium. Det tryckta ordets makt är

Digitized by Google

stark och därför lät han Petrus läsa tidningen om morgnarna och tala om de stora världshändelserna. Skämttidningar fingo icke införas, ty han ville icke bli lågsinnad och glädjas åt elakheter. Han läste icke en bok, därför att den presenterades honom, utan han tittade först i den. Fann han den infam eller gycklaraktig, lade han den i elden, att den icke skulle råka i andras händer. Han mottog icke alla besök, och besvarade icke alla brev. Om han råkade ut för någons hat, så avklippte han kontakten med denne; öppnade icke hans brev; upphörde läsa hans böcker, ifall han var författare. Och han nämnde aldrig hans namn, ty han visste vad ett personnamn är för en strömväckare. Han strök ut honom ur sitt minne.

— Man skall aldrig hata en människa, sade han, ty det är att förstärka fiendens strömmar genom influens. Klipp av trådarne, och han når dig icke, eller skaffa dig jordledning, så går hans åskstråle ner i marken.

Under Falkenströms långa anförande hade han upptagit allt dennes elände, avlett en del, och återgivit en del, liksom tvättat på filtret, så att när Falkenström slutat, fanns nästan intet kvar av hans stora sorg. Och han var så trött att han begärde få gå till sängs.

Sedan han av Petrus fått veta »husets vanor» fördes han direkt till sitt rum och somnade.

Digitized by Google

ELFTE KAPITLET.

Följande förmiddag sutto Kilo, Max och Falkenström i biblioteket samtalande om helt andra saker, och Falkenström syntes befriad från sitt onda. Han hade glömt bort det. Max talade:

— Denna idé med klostret spårar man först hos Huysmans. Som vi minns började han som Zolas lärjunge och utvecklade genren nedåt, grävde genom matjorden så att han råkade alven, grus och stinklera. Då blev han led på alltihop, på sig själv och världen. Men han ville ändå längre ned och se vad som fanns under gruset. Han började forska i det fördolda utan egentlig tro på att något fanns bakom förhänget. När han då träffade väsenlika krafter med fast vilja, tog han upp kamp, blev slagen och sökte bot. Dock, i stället för att grunda det konfessionslösa klostret, gick han direkt till La Trappe, det strängaste av alla katolska, underkastade sig penitens, biktade och fick absolution. Därpå irrade han en tid, stridande med tvivlet, tills han slutligen tog munkdräkten hos Benediktinerna i Solesmes. Men just som han fått inträdet och satt sig på stolen, så brast den. Republiken stängde klostren, det vill säga öppnade dem, och därmed var den sagan slut.

— Var Huysmans en troende?

Digitized by Google

— Ja och nej! När han kommer till Trappisterna så frågar han sig: »Vad har jag här att göra? Vem har drivit mig hit?» Hans samvete är skapligt, han ångrar men med reservation, han ledes mera vid livets banalitet och är genom sin djupa bildning främmande för samtiden. När han sitter i klostrets trädgård väntande på bikten, röker han en cigarrett, och tänker ett ögonblick springa ifrån alltsammans, men kan icke. Han går in till bikten och gör opp sitt förflutna, och i det ögonblicket erfar han något stort som kunde kallas religiöst.

— Vad är det?

— Vad religion är? Försökom några definitioner: Jag säger: religionen är Anschluss mit Jenseits, på svenska: anknytning med det transcendenta; kontakt med kraftkällan...

— Vad är tron då? frågade Falkenström.

— Tror du icke?

— Nej!

— Det narras du! Ty det du vet, det tror du. Du tror det är tisdag i dag, emedan du vet det. Alltså tror du under vissa förhållanden. Men hur vet du att det är tisdag i dag? Därför att det står i almanackan, svarar du. Men det står icke i almanackan att i dag är i dag. — Jag hade en gång en vän som rökte opium och sov i trettiosex timmar. När han vaknade, hade han glömt tid och rum. Hans ur hade stannat, och för att utröna vad det var för en dag, skulle han se efter i almanackan. Där stodo ju alla årets dagar och även den dagen, men det stod icke vilken dag det var i dag. Hur skall du få reda på det då? Du frågar de andra. Men de andra frågar dig eller varandra, det är alltså något konventionellt, som

Digitized by Google

astronomerna ha bestämt och som vi få antaga på god tro, efter som vi icke kunna kontrollera det. För övrigt är det icke tisdag i Amerika utan måndag. Där ser du så rörligt, så vacklande även ditt vetande är. Emellertid, du tror vad du vet; men vet du det du tror? Ja, naturligtvis efter som du tror det du vet...

— Detta är tankeexperiment — — —

— Ja, just det, och vi anställa tankeprövningar, söker utröna hur långt man med tänkande kan sondera det okända. Och vi ha upptäckt att tänkandet är lika djupt sjunket som allt annat dekadent. Du vet att i Regula de tri man med tre bekanta söker den fjärde okända; och när jag ställer upp den matematiska syllogismen rätt, drar riktiga konsekvenser genom att räkna rätt, så är jag tvärsäker om att ha funnit det okända X. Men om du har tre eller flera säkra premisser, och därav söker draga en logisk konklusion, så stannar du ofta framför följdsatsen, emedan du är feg för dagens opinion. Vill ni höra hur jag anställt ett experiment för att utröna om det finns någon sanning i det gamla, så osannolika antagandet av järtecken, eller uppträdandet av naturfenomen, vilka åtföljas av händelser som inverka på människors öden? Hör mig i fem minuter, skola vi diskutera sedan.

Greve Max läste följande dialog »Om Järtecken.»

— Har du sett någon hägring i Stockholm?

— Hägring? Inte hägrar det i städer; det är bara i öknar, på slätter och på havet.

— Man skulle således kunna kalla det högst ovanligt, om man fick se en hägring över Stockholm?

— Det vore ett rent underverk.

Digitized by Google

— Inte finns det något underverk, eller vad menar du med underverk?

— Det som strider mot naturlagarne är underverk.

— Väl! Men för att veta vad som strider mot naturlagarne, måste man känna alla naturlagar. Kan man säga att man gör det?

— Nej, visst inte.

— Nej, du har rätt, ty naturlagarne äro ofta varandra motsägande och sig själva. Fysiken lär till exempel, att ljudet fortplantar sig bättre genom fasta kroppar än genom luften. Således går en ljudvåg 10½ gånger lättare genom gjutjärn än genom luft, men man hissar ändå upp järnridån för att höra bättre på symfonikonserten, och man stänger icke dörren till musikrummet, utan man öppnar den, när man vill höra på musiken. Alltså fortplanta fasta kroppar ljudet sämre än luft, och bättre än luft. Denna motsägelse anger, att vi icke känna naturlagarne, och att vi följaktligen icke veta vad som strider emot dem. Alltså veta vi icke vad som är underverk eller icke, och vi gjorde bäst i att icke tala om underverk. Vill du nu ge mig ett annat namn på sakförhållandet att en hägring skulle visa sig över Stockholm.

— Jag skulle vilja kalla det oförklarligt!

— Gott, vi kalla det oförklarligt alltså. Och du erkänner ju att det vore lika oförklarligt om hägringen visade sig i Paris som i Stockholm?

— Likgiltigt!

— Väl! Natten till den 15 december 1869 i Paris visade sig Tuilerierna, Louvre, Place de la Concorde, Stadshuset med flera andra offentliga byggnader på

Digitized by Google

den något molniga himmeln, men upp och nervända, och detta under pågående månsken.

— Det är absolut oförklarligt! Kan det inte ha varit en synvilla?

— Nej, ty fenomenet iakttogs av många, och det finns avbildat i Flammarions lärda arbete om atmosfären.

— Det var konstigt! Du sa att det var 1869?

— Ja, året före kriget och Kommunen!

— Det var en luftspegling förstås?

— Javisst, en luftspegling i molnen, och följaktligen intet underverk, men oförklarligt i alla fall, ty moln bruka inte uppträda som speglar, snarare som skärmar. Men vi gå vidare. — Du erkänner att eldkulor eller bolider, meteorstenar mycket sällan falla ner i Stockholm. Kan du minnas någon?

— Nej, jag minnes ingen.

— Tror du att de falla oftare i Madrid?

— Nej, det tror jag inte.

— Det var således en högst ovanlig tilldragelse, när eldkulan sprang sönder över Madrid den 10 februari 1896 och åstadkom en sådan panik att människor rusade ut ur husen och trampade ihjäl varandra, varvid många förlorade förståndet.

— Ja, nu minns jag. Det var strax före kriget på Cuba och Filippinerna. Det var en meteorsten naturligtvis.

— Javisst, och jag har nyss fått analysen — den höll nickel och järn, ett magnesiumhaltigt silikat med något krom och så vidare. — — —

— Den hade ungefär samma halt av magnesia som den boliden vill jag minnas, vilken föll ner utanför Borgå den 12 mars 1899...

Digitized by Google

— Jämnt 90 år på dagen efter lantdagen i Borgå, och nu medan finnarne ordnade sin andra petition till tsaren...

— Vänta lite, det här var den 12 mars och lantdagen i Borgå var den...

— Den 22 och 27 mars gamla stilen, men det blir omkring den 12:e i nya stilen. Du ser således att meteorerna operera med astronomisk noggrannhet och räkna tid efter stjärnorna, icke efter kejsare och påvar.

— Vart vill du komma med allt det här? Du tror väl icke på järtecken?

— Jag, nej bevare mig väl! Jag vill bara konstatera tillvaron av oförklarliga fakta, och det mest oförklarliga är Dreyfuscyklonen i Paris den 10 september 1896. Jag kallar den så emedan Dreyfus fick sin dom den 10 september meddelad i Rennes tre år senare.

— Då kunde du lika gärna kalla den kejsarinnans cyklon, emedan kejsarinnan av Österrike mördades på dagen den 10 september 1898...

— Sedan hennes syster hertiginnan av Alençon omkommit året förut i Bazarbranden, vilken syntes utgöra ett brännoffer av det gamla Frankrikes adliga familjer... Emellertid, den icke ockulte Vossische Zeitung skriver så här: — »Cyklonen är ett i Paris aldrig förut varsnat fenomen. Denna började vid Saint-Sulpiceplatsen, strök igenom Paris från sydväst till nordost och slutade i sjukhuset Saint-Louis' trädgårdar... På dess väg upprycktes träd med rötterna, lyktstolpar bräcktes, skorstenar slopades, tak lösrevos, tunga omnibussar stöttes omkull, droskor med häst, kusk och åkande lyftes från marken och slungades 120 meter genom luften. På Seinefloden kastades

Digitized by Google

skepp emot varandra, tre stycken slogos sönder, varibland kolskeppet »La Revanche». I justitiepalatset störtade ställningen till Sainte-Chapelle tillsammans; senaten måste avbryta sin seance, emedan dörrar och fönster lyftes ur hakarne. I polisprefekturen blev en vaktkur buren genom luften; den postande soldaten med gevär befann sig plötsligen i ändan av en korridor, utan att veta hur det gått till. En föredragande domare såg ett fönster öppnas och ett stort träd flyga in i salen med rötter och allt, detta i andra våningen.» Som kontroll anför jag ur Frankfurter-Zeitungs referat följande: »Starkast rasade ovädret längs Seinefloden, där justitiepalatset blev illa medfaret... Nästan genom ett under slapp en medarbetare i Courrier de Paris från döden då han gick förbi sjukhuset Saint-Louis, där ett järnstaket av minst 50 meters längd röcks ner från muren.» — Allt med allt, en högst ovanlig cyklon, som man kunde kalla symbolisk, icke sant?

— Då kan du också annotera att åskan slog ner i Brest den 9 juni 1899, och i den semafor som skulle signalera fartyget »Sfax», vilket befann sig på öppna sjön med Dreyfus ombord.

— Ja, varför icke! Att åskan slår ner, att meteorstenar falla och cykloner rasa, har ju närmast mycket naturliga orsaker. Men att de skedde just då, synes ha fjärmare orsaker. Du vet att en handling eller en händelse kan äga flera orsaker.

— Erkännes!

— Gott; detta hände mig på min morgonpromenad nyligen. Jag gick på södra stranden av Djurgårdsbrunnsviken, och hörde plötsligen ljudet av en stark mattpiskning från norra stranden. När jag såg dit för att finna orsaken, märkte jag en segelbåt vid

Digitized by Google

bryggan som låg och slog med seglen. Som båten var liten, förvånades jag över det starka ljudet. Då gled min blick förbi segelbåten uppåt en backe, och se där piskades stora salongsmattor. Ljudet hade således två orsaker, en närmare och en fjärmare, och den fjärmare orsaken var starkare, eller utgjorde själva orsaken, oaktat den var dold av den närmare eller seglen, vilka o c k s å deltogo i ljudets frambringande. Ja, ser du, så är det; men om vi låta blicken gå längre ut, bortom det närmaste, så upptäcka vi det fjärmare. Alltså, om boliden i Borgå har till närmaste orsak en kreverad himlakropp, den må höra till Leoniderna eller icke, så kan den ha ett annat motiv till att den föll just då! Och varför den föll just då, det utgör det oförklarliga. Du vill kalla det slump, men slumpen är blind, ologisk; och om boliden hade fallit i januari på en likgiltig dag, hade man kunnat kalla det slump, men nu fanns det logik i den, och då upphör det ju att kallas slump; där kausalsammanhanget synes, där har man rätt att tala om grund och följd. Djuret ser, men fattar icke företeelsers bakgrund. Om du sätter ett däggdjur på observatoriets kupol och låter honom betrakta novembersvärmarne, så ser han en mängd lysande strimmor, men han kan aldrig uträkna deras banor eller tänka ut orsaken till deras uppträdande. Sannolikt blir han rädd för det ovanliga, och springer sin väg, ty djuret är vidskepligt, och det är vidskepelse att frukta vad som ligger bakom fenomenet. Så handla också de flesta människor i vår tid; de löpa undan och våga icke se bakom skynket; de veta att något eller någon finns där, men de vill inte se det, eller den; han får inte finnas där.

Digitized by Google

— Tror du inte att fantasien spelar någon roll i dessa historier?

— Joo, fantasien spelar en roll i alla historier och du skall göra klart för dig begreppet fantasi innan du tanklöst begagnar det ordet i förringande avsikt. Först: fantasien är ju föreställningsförmågan; sedan föreställningen själv. När du erinrar en sak, så är det icke saken själv som du återkallar, utan föreställningen om saken. Minnet, den gudagåvan opererar således med fantasier; tala därför vackert om fantasien och icke förklenande, ty då hädar du. En fantasilös människa har dåligt minne och saknar förmågan att för sig framställa bilder (fantasier) av avlägsna föremål; därför är en fantasilös människa oduglig i alla viktiga värv, statens såväl som enskilda. En fantasilös människa kan icke kombinera två föreställningar som äro något avlägsna; han kallas därför bornerad eller begränsad; han ser nog seglet som slår, men icke mattan som piskas; han ser boliden och magnesiumsilikatet, men han ser icke lantdagen i Borgå, och pekar någon på lantdagen i Borgå, då stramar det i hans hjärna, och munnens sfinkter öppnar sig bortåt öronen. Detta är bondgrinet! Bondgrinets filosofi är denna: Det löjliga löjet över det man icke kan fatta.

— Du tror på underverk således?

— Voro vi icke ense från början att underverk var det som stridde mot naturlagarne, och då vi erkände att naturlagarne voro mestadels okända, kunde vi icke tala om underverk eller måste vi erkänna underverks tillvaro. Då järnet fortplantar ljudet 10½ gånger bättre än luft, är det ett underverk att vi höra musiken bättre utan järnridå än med. Där tro vi

Digitized by Google

således på ett underverk. Man kan icke skydda sig för luftens baciller och svampsporer genom att stryka sublimat på fingrarna, men läkarne tro det, alltså tro de på underverk. Ingen tänkande kemist tror på enkla ämnens enkelhet, men monsieur Curie tror på att radium är ett enkelt ämne. Nu är ett enkelt ämne ett sådant som icke kan övergå i ett annat enkelt ämne, alltså kan radium icke bli helium. Men nu kan radium bli helium, vilket alltså är ett underverk som monsieur Curie tror på.

Att vara ljuskänsligt för ett papper är ju att äga förmågan återge och fästa en bild, eller att kunna fotograferas på. Nu är albumin-silver-papper ljuskänsligt, men man kan icke fotografera på det, endast kopiera på det. Det är ett underverk och oförklarat ännu. Röntgenstrålarne äro också ett underverk, ty de gå igenom ogenomskinliga kroppar, och ogenomskinliga kroppar »släppa icke igenom ljus». Vi se således att vi tro på underverk, fastän vi icke tro oss göra det, eller med andra ord att vårt tänkande står så lågt att vi icke veta vad vi tro eller icke tro. När vi icke veta det, skulle vi icke prata så mycket, och de som inte kunna tänka skulle iakttaga dödstystnad, tills de lärt sig tänka. Men det fordras mod till att tänka, och den mänskliga fegheten är tidens karaktäristikum. Den som tror på en gud eller på gudarne, m å s t e tro på underverk, men han törs inte. Gud upphäver icke naturlagarne när han gör »underverk»; han begagnar endast naturlagarne till sina ändamål. Att en bolid faller är ju intet underverk; den faller med den acceleration och i den riktning den skall, och på den tid och på det rum där den skall. Var ligger underverket då? — Och ser du hur vi in-

Digitized by Google

vecklat oss i motsägelser, genom att begagna gamla betydelselösa ord såsom underverk, vidskepelse, fantasier. Vad är det för djurklass som är känd för att uttala ord, vilkas betydelse de icke förstå?

— Det är papegojornas stora familj.

— I sanning, du har rätt! Och så går det alltid när djuren söka tala. — Om jag nu skulle sluta med en nyare definition på vidskepelse. Filosofen kallar det vidskepelse att man tror på sina fantasier eller förväxlar dem med verkligheten. Men fantasier voro våra föreställningar om tingen. Om du föreställer dig en frånvarande person, så införer du icke honom själv i din hjärna, utan du fantiserar dig en inre bild av honom. Har det hänt att du förväxlat denna inre bild med personen själv?

— Nej, jag har aldrig haft hallucinationer.

— Inte jag heller! Nåväl vi ha icke förväxlat våra fantasier med verkligheter, vi äro således icke vidskepliga. Men nu frågas: ha vi trott på våra fantasier?

— Att tro på deras verklighet.

— Javäl! Men när fantasien är en spegelbild av en verklighet, så har jag ju rätt i att tro på min fantasis verkliga återgivande av en realitet. Om du ser en bild av din kakelugn i en spegel, så tror du ju att kakelugnen finns där i närheten, och du tror rätt. Ty en ljusbild är en realitet, eftersom ljuset är ett reellt, då det kan uppfattas av våra sinnen; och vår fantasis spegelbilder äga alltså verklighet eftersom de uppfattas av våra inre sinnen, utan vilka våra yttre sinnen icke kunna fungera. Icke sant? Om kirurgen opererar ut ditt öga, så ser icke du, men ögat ser, det vill säga återger bilder; alltså fordras ditt inre sinne för att du skall se. Men opererar kirurgen bort båda ögonen,

Digitized by Google

kan du ändå fortsätta att se dina inre bilder av ytter-världen... — Du finner således att filosofens definition på vidskepelse icke har någon tillämpning på oss och Borgåboliden, ty vi ha varken förväxlat meteorstenen med våra fantasier om den... nu satt vi på grund igen, på motsägelsens blindskär, men så går det alltid när man vill klyva hår eller upplösa begrepp. —

— Hur vill du definiera vidskepelse?

— Vidskepelse är den inskränkta människans »fruktan för det okända», vilken paralyserar hans omdömesförmåga, så att han icke kan se orsakssammanhanget mellan en naturföreteelse och en historisk tilldragelse. Det är med andra ord enfalden; det är däggdjurets syn på Leoniderna; det är vildens oförmåga att tolka, att icke kunna se kausalsammanhang; det är den närsyntes lyte att ej kunna observera det avlägsnare; det är hedningens svaghet att ej kunna höja sig till en personlig gud, utan tror att allt är gud, stenar och mossar, stockfiskar och mandriller; det är den ofilosofiske filosofens seende med det urtagna ögat utan begagnande av det inre sinnet. Där står nu mänskligheten och ser intet med sina seende ögon, och med det onda samvetets vidskepliga fruktan för det som är bakom förlåten. Teofobi heter sjukan, fruktan för gud, vilket är något annat än gudsfruktan.

— Du synes alltså tro på järtecken?

— Vi skola först bestämma begreppet järtecken. På det fysiska planet är det ett järtecken när barometern faller: det spår regn eller förutsäger regn. Man kan alltså spå eller förutsäga, på det fysiska planet, icke sant?

— Jo, visserligen.

Digitized by Google

— Då skulle man ju a fortiori också kunna spå, på det psykiska planet som är högre?

— Det vill synas logiskt!

— Väl; då är spåkonsten i sig själv erkänd såsom möjlig och varande till. Om vi ser att himlen blir ovanligt röd i solnedgången så få vi blåst. Eller om månen har en ring, så få vi nederbörd.

— Och om det regnar blod, så få vi krig?

— Det har visst aldrig regnat blod, men kosmiskt stoft av röd järnoxid och avsöndringar från fjärilen Vanessa har några gånger tagits för blod. De som burit på blodiga tankar och tagit varningen ha säkert icke förlorat på det.

— Du tror alltså på järtecken?

— På förutsägelser, varningar, maningar ovanifrån måste jag tro, men på trollkarlar och spåkäringar tror jag inte!

— Men på järtecken alltså?

— Ja, på sådana man får, men icke på sådana man begär. Nu vet du det! Går du och talar om det på ditt vis, så låter det dumt, och då är det du som borde få stå för dumheten. Male cum recitas, tuum est! — Men vi ha järtecken mycket närmare inpå oss, vi ha jordbävningen i Sverige-Norge och vi ha orkanen, straxt innan konsulatfrågan och unionsupplösningen kommo på tal. Jordbävningen ägde rum den 23 oktober 1904, och dess verkningar i Kristiania och Stockholm känna vi. Orkanen den 29 januari 1905 är mera symbolisk ändå kanske, ty den bebådades av bergraset på Norges västkust: själv rev den taket av Akershus' fästning och kungliga slottet i Kristiania; därifrån gick den till Stockholm och rev taket av en byggnad inom Svea gardes kasern...

Digitized by Google

— Ska vi sluta nu?

— Ja, uppskov! så fån I tänka på saken. — — —

— — — — — — — — — — — — —

Falkenström tog ordet, men efter någon tvekan:

— Ja, vad skall man säga? Dreyfuscyklonen stämmer ju i alla detaljer. Men Borgåboliden, vad betyder den.

— En varning, en prövning, eller — ett himmelsbrev med två tröstande ord: Tålamod och hopp! — Framtiden får utvisa det!

— Men det vänder ju opp och ner på hela astronomien, på Keplers lagar...

— Nej, varför det? Kan icke extra-kometer uppträda, fastän planeterna gå sin gilla gång? Och Kepler, vad vet du om honom? Hans tre lagar bestå, men han skrev även Mysterium cosmographicum, däri han fattar jorden som ett slags levande väsen vilket andas — under formen ebb och flod.

— Men Newton räknade ut det...

— Men Newton liksom Kepler var en from man, vilken utlade Johannes' uppenbarelse... För övrigt kunna Keplers lagar vara riktiga som observation, under det att andra högre lagar råda samtidigt; ty därför att kvadraten på det man kallar planetens omloppstid förhåller sig som kuberna på det man kallar avstånden från solen, så behöver varken omloppet vara ett omlopp eller avståndet ett avstånd. I kemien råder ungefär samma lag. De flesta metallernas atomvikt är kvadraten på egentliga vikten, men metalloidernas atomvikt är kuben på deras egentliga vikt. Här synes förhållandet vara omvänt pro-

Digitized by Google

portionellt; ju större ju mindre. Atomvikt är nämligen ingen vikt (tyngd) utan attraktionskraft, och lyder Newtons gravitationslag, men de kemiska ämnena lyda samtidigt andra lagar, Avogadros, Mariottis och fleres, och vad som sker när som kvicksilver förenas med svavel för att bilda den röda cinnobern, det är ett mysterium, emedan tillsvidare oåtkomligt för våra sinnen och vårt förnuft. Kvicksilvret har uppgivit sin metallnatur och svavlet har förlorat sin harznatur; där ligger ett rött homogent färgstoft. Det är ett underverk! — Ska vi nu tala om dina angelägenheter, Falkenström.

— Mina — angelägenheter? — Vad är det att tala om! Jag blir stämd eller icke stämd; i förra fallet skickar jag en advokat och därmed slut.

— Nu blir du icke stämd — jag har fått telefon i dag därom. Alltså tala vi om något annat.

— Vi tala om något annat, eller gå ut i skogen.

— Vi gå ut i skogen!

Digitized by Google

TOLFTE KAPITLET.

Det var julafton. Zachris och Jenny hade vaknat klockan elva och voro vresiga.

— Har du köpt julgran? frågade Zachris.

— Jag? det ska du göra; jag är sjuk och orkar icke med någonting, det vet du.

— Ska jag sköta hushållet?

— Ja, visst, när jag inte orkar; för resten skulle du sköta't ändå, och om det vore rättvist, skulle du föda barnen till världen.

— Si där ha vi Pajans föreläsningar!

— Va säger du för slag? Hanna är mycket större författare än du!

— Jag ska be dig observera att jag skriver litteratur, men hon skriver om litteratur...

— Du skriver smörja, gör du...

— Och hon skriver om smörja... Men du misstar dig på mig, helt och hållet. Se i den här tyska förlagskatalogen om min sista bok, där min stil jämföres med Goethes...

— Det har du skrivit själv, förstås, eller låtit skriva bakom din rygg. Står det Goethe?

Nu small en örfil. Jennys kinder hade nämligen utvecklat sig oerhört och inbjödo verkligen till handläggning. Men hon var numera så van vid dessa slags

Digitized by Google

smekningar; de verkade uppryckande ur morfinsömnen, och framkallade alltid en gråtattack, som lindrade.

För att undgå sviterna gick Zachris ner i våningen, som var ostädad, men det märkte han icke.

— Var är pojkarna? frågade han köksan.

— De är ute på sjön, förstås.

— På sjön?

Det var visserligen skönt att vara av med dem, men till julafton hörde ju barnen; de dekorerade och gjorde bakgrund; själv hade han förlorat varje minne av festens betydelse och karaktär. Han satte sig vid fönstret och stirrade ut; såg gjorde han aldrig, så att man förgäves kunde fråga honom om väderleken. Han visste aldrig om solen sken eller det var mulet, om det var ett vackert landskap eller fult, denne store observatör och naturskildrare. I dag sken solen verkligen på rosenröd snö, som var svagt blå i skuggorna; domherrarne plockade rönnbär utanför, och stilla utsövda glada mänskor kommo från stadståget bärande julgranar och paket. Dessa små borgerliga människor som levde sitt liv i plikter och strider, utan en aning om att de härstammade från en apa, utan en tanke på att deras döttrar en gång skulle kastreras för att få ett postkontor eller en professur; de föreföllo i detta ögonblick den förtvivlade såsom ett slags guldåldersmänniskor, vilka kunde njuta av en oskyldig glädje; han såg på de förbigående klara, lugna ögon, på barnens strålande ansikten, och något liknande saknad, kanske ånger och skam grep ett ackord på hans överspända nervsträngar, som dock genast slappades och surrade. För att befria sig, tog han upp den tyska förlagskatalogen och läste. Där stod

Digitized by Google

verkligen ordet Goethe. Och där stod Lars Petter Zachrisson såsom chef för den nya litterära skolan i Sverige, vilken med 80-talet höll sitt intåg. Denna tjuv, vilken en gång vid 70-talets genombrott hälsat Arvid Falk såsom sin lärare, han hade nu med sin liga ätit sig in i dennes hud, strukit ut hans namn och hans verk.

Goethe! Längre kunde han icke komma!

Han reste på sig, med rus i hela kroppen; hans lilla otympliga kropp svälde som grodans, vilken ville bli oxe, och när han gick förbi Goethes samlade på bokhyllan, tänkte han verkligen: Faust! Pah! Den är föråldrad och kan skrivas om! Jag såg'en nyss på Svenska Teatern och det var ett féeri!

Hans nästa tanke var den: Det skall bli en julklapp för akademin, när de få läsa det här översatt i tidningsannonsen!

Han hade nämligen nyss fnaskat efter akademins stipendium, men när det klickade, fastän han i lösen utlämnat alla vännernas huvud på ett fat, så kovände han och slog bakut.

Men det väntade honom själv en julklapp som han icke drömt om.

När han åter satt sig vid fönstret, såg han att folkströmmen från stationen skingrat sig; men en ensam resande kom styrande vägen framåt. Han hade denna gungande gång som om han red i lunk. Denna gång hade Zachris sett förr.

Närmare kommen befanns det vara en ung man eller en uppränd yngling, vilken var obekant med stället och syntes söka något. Han tittade uppåt villorna, letande den rätta.

Zachris erfor något obehagligt, oklart, oroande.

Digitized by Google

Därför steg han upp och spatserade in i förmaket, sjönk ner i en fåtölj vänd mot fönstret, men sittande så lågt att han icke kunde se landskapet utanför. Han hade fått hjärtklappning, och satt som bakbunden på stolen. När han såg sig i trymån, fasade han, ty ögonen syntes inte, utan endast glasögonens ovaler och de voro gröna genom reflexerna från en lampskärm. Han såg själv att det var spökapan, och det slog så mycket mer, som han en gång fått ordet slungat bakom sig på en teaters parkett. Nu först förstod han det. Han vände sig från trymån, mot fönstret igen. Då såg han: ett ansikte tryckt mot rutan, och infattat mellan två händer som skyggade mot reflexerna.

Detta ansikte liknade någons som var död, en operasångares, som umgåtts i Zachris' första hem; samma råa, grymma drag...

Ansiktet var försvunnet, men det ringde på dörrklockan.

Anande ont, sprang Zachris till köksdörren och skrek: öppna inte!

Därpå återvände han in i våningen, allt under det klockan ringde. Den ringde så som om den hade rättigheter, och icke ämnade tystna förrän den fått sin vilja fram. Zachris tänkte ett tag fly upp till Jenny, men örfilens verkningar brukade sträcka sig ut över ett par timmar.

Det blev tyst ett ögonblick, men därefter hördes steg i salen. — Han hade gått den öppna köksvägen!

Zachris hade fattats av en sådan panik, att all hans medfödda fräckhet övergav honom, och han kröp in i salsgarderoben.

Strax därpå hörde han två röster:

Digitized by Google

— Jo, han är här, jag såg honom genom fönsterrutan.

— Nå, sitt ner då, så kommer han väl straxt.

Den okände, spöket från graven satte sig — vid garderobsdörren, sedan han undersökt nedre våningen.

Zachris svettades, rasade mot sig själv över sin feghet. Hur skulle han komma fram utan att bli löjlig? Det värsta ögonblicket i hans liv förestod honom, och han ville ha det hastigt avgjort, men han kunde icke göra entrén från en garderob.

Han hörde utifrån hur främlingen hostade och bytte om fot. Själv hade han trasslat in sig i några kjolar och stod på en blankläderkänga med ena foten, med den andra på en toffel, vilket gav en snedhet åt hela hans figur.

Därute satt hans son, som icke var hans son, vittnande om ett brott som var större än andra, emedan det går ner genom evigheter, utan slut. Denna påflugna drummel därute var en gång en ängel, som Zachris burit under sjukdomen; det var hans enda odödlighet, emedan han icke trodde på någon annan. Men så upptäcktes det vara falskt. Dock, i början hade han ej trott det, utan i det längsta menat att hustrun ljugit på sig för att få barnet. Därpå hade han glömt; men nu hade han fått visshet.

Det hördes ljud uppifrån vindstrappan, och anande Jenny, måste han ta sitt parti; han röck upp dörrn, steg fram ogenerat, och slog ner på främlingen som en blixt:

— Stig in i mitt rum, så få vi tala!

Det gick verkligen så hastigt, att den främmande icke hann reflektera över dörren eller något annat.

— Vad vill ni mig? frågade Zachris.

Digitized by Google

— Ni? Känner du inte igen mig?

Han gjorde härvid en min som om han bjöd på en angenäm överraskning till julklapp, men detta retade Zachris till raseriets höjd.

— Jag känner igen er, men jag känner er icke. Gå till er värda mor, och kom icke till mig; jag har ny familj och nya plikter.

— Är jag inte din son?

Det var just den frågan Zachris inte ville besvara, ty det var vanäran. Nödgad till tystnad, bröt han ut, och fattande räkeln i kragen sökte han dra honom mot dörrn:

Han hörde Jenny i trappan.

— Gå ut härifrån, fort!

— Vänta litet nu, sade den unge Amerikanarn, som tycktes fullfjädrad. Jag går om jag vill, men jag vill bevaka mina rättigheter...

— Du har inga rättigheter efter femton år, du är arton nu! Ditt arv ska du få när jag dör, i fall det finns något kvar...

— Men du vill väl inte lämna mig på landsvägen så som du en gång vräkte ut min mor.

— Det var lögn att jag gjorde, men det angår inte dig, ut! Här har du!

— En femma, på julafton! Fyffan!

Jenny nalkades, och befriad från all sentimentalitet genom pojkens sista råhet, makade han ut honom genom dörrn och stängde.

Det var honom en lättnad att gossen icke var annorlunda, ty hade han träffat en bildad, vek ung man, som behållit fadren i ett kärt minne, då hade han icke vräkt ut honom på julafton.

Med en utandning satte han sig åter som om han

Digitized by Google

ville sjunka i den eviga vilan. Detta var dock det värsta han upplevat. Denna vandrande vanära med detta ansikte, som alla kände, och som var stämplat med hans namn, denna falska ursprungsbeteckning, detta konkubinage med en man, och en död man. Det var helvetet! Där låg ett skelett i en grop utanför stadens tull, och med detta kadaver hade han, Zachris, ett levande väsen gemensamt. Och detta skelett hade slagit honom i livegenskap. Denna d e r a s son skulle bära Zachrissons namn, äga rätt att ärva honom och opinionen skulle nog tvinga Zachris att ge honom understöd. Sonen var född under hans äktenskap, och han hade icke rätt att förneka honom. Det var den fatala följden av en hustrus äktenskapsbrott vilket snart behandlades som en lek. Det var Hanna Pajs teorier, som hon föreläste för unga fruar och avkönade män; det var alfonsernas lagförslag om arvsrätt för oäkta barn.

Jenny kom in i rummet. En oförklarlig makt drev nämligen de förtvivlade tillsammans; de måste vara i samma rum och gnaga varann, gissla varann.

— Vem var härinne? frågade Jenny vädrande med näsborrarne.

— Det var ingen här!

— Det ljuger du, förstås.

De sutto nu på var sin stol, slöa, med utruttnade viljor.

— Har du köpt julgran? frågade Jenny.

— Näh, skulle du inte göra det?

— Du skulle ju göra't.

— Men du sa...

— Var ska man få en sån ifrån? Ska man behöva fara till stan för det?

Digitized by Google

— Ja, varför inte?

— Det är ju så långt till stan, och så ska man köpa biljett, kanske komma för sent till tåget. Och är man en gång på tåget, måste man sitta och titta de där bovarne i ögonen, näh det orkar jag inte.

— Hur ska man göra då för att få en gran?

De voro lika slöa båda, och den minsta önskan väckte genast svårigheter, växande till berg.

— Men vi måste ha en gran i alla fall, återupptog Jenny. Du är så slö så...

— Och du då.

Nu slapp det åter i Jennys hakar:

— Den ska ju kläs också: vem ska göra det?

Zachris satt och tänkte på helt annat, gjorde planer och räknade:

— Låt Maja telefonera efter en gran, svarade han.

— Maja? Tror du inte hon har annat att göra? Och för resten, inte har de telefon på torget.

— Då ska jag fara till stan, avklippte Zachris.

— Du? Ska du fara ifrån oss på julafton? Och så går du bara och äter frukost, kommer hem full och lägger dig sova? — Har du köpt några julklappar då?

— Näh, vi ska inte ha några i år...

— Skulle inte vi? Vem har sagt det?

— Du!

— Det ljuger du!

— Vi skulle inte ha någon gran heller, hörde jag, efter som det var gammalmodigt.

— Men jag vill ha en gran nu! förstår du.

— Skaffa då!

— Var ska jag ta den ifrån?

Digitized by Google

De fortsatte med granen, icke för granens skull, utan för att få sitta och frottera varandra med ord. Deras samliv hade i ensamhetens debaucher urartat till ett enda stort könsliv. Deras personer hade fått ett behov att agera och reagera mot varandra, och på mellanstunderna begagnade de samtal såsom surrogat. I stället för att piska varann med ris, så skällde de på varann.

Som de sutto så, båda vända mot ljuset, syntes ett ansikte på fönstret. Det var främlingens, men nu voro grymheten och råheten tillökade med cynism. Ansiktet räckte ut tungan och trummade på rutan.

Zachris betraktade endast Jennys drag, som först uttryckte tvivel om hon såg rätt, sedan ett svagt igenkännande, och slutligen dödlig fasa. Hon sprang upp som en fjäder och syntes ha kommit fram till ett beslut. Hon skyndade upp i vindsrummen och började städa.

Zachris försökte en analys på Jennys beteende.

Sonen kunde hon icke känna igen, efter som hon aldrig sett honom, och efter som han icke liknade fadren. Skulle hon ha känt operasångarn? Haft något med honom att göra? Eller trodde hon att den döde visat sig?

Om han frågade henne, skulle hon ljuga, naturligtvis, och han skulle aldrig få reda på't. Därför strök han ut det, tog på sig överrocken och gick ner till stationen för att fara till staden, i något obestämt ärende.

När Jenny kom opp på sitt rum, rev hon ihop något kläder och linne i en kappsäck, tog sig en dosis morfin och gick därpå till telefon; stannade framför

Digitized by Google

Hanna Pajs nummer, som hon pränta de in för att icke säga galet. — Men vad skulle hon säga? Det där ansiktet dugde inte att komma med, det skulle tvärtom döljas under något, ty det tillhörde själens fördolda, som man icke kan säga emedan det finns en blygsamhet, vilken står på vakt vid det undermedvetnas tröskel.

Örfilen däremot, den dugde; den var modärn skillnadsgrund; den var oförlåtlig; och när man slagit en kvinna, frågade domaren aldrig efter motivet.

Nu ringde hon; fick upp Hanna och sände av en ström ord:

— Rädda mig! Han har slagits, jag kan inte stanna i hans hus.

— Har han slagit dig? Då ska du genast gå! Kom hit till mig med nästa tåg. Jag har tre rum, och du skall ha det bästa...

— Men mina barn?

— Tag dem med, så ska vi plantera ut dem! — Kommer du?

Jenny hade hälst velat ha ett pensionat, med konversationssalong, unga oerfarna herrar, hälst studenter eller kadetter: »men det kan komma sen», tänkte hon, och försökte erinra sig hur Hannas tredje rum såg ut. Men telefonen pressade:

— Kommer du? Hos mig skall du icke lida nöd, ett öppet hjärta och en öppen hand; julgran ska du få med.

Liksom om hon blivit befriad från det värsta bekymret i julgranen, vilken plågat henne hela morgonen, svarade hon: jag kommer!

— Välkommen! var svaret och så ringde det av.

Hannas hastiga beslut var icke dikterat av väl-

Digitized by Google

vilja mot Jenny, utan av hat mot Zachris. Denne hade nämligen vägrat subskribera på en fest för Hanna. Nu skulle han få en julafton att minnas; nu skulle han känna vad en hustru var värd och vad en kvinna förmår.

När Jenny kom ner frågade hon Maja efter pojkarna.

— De är på sjön.

— Såna pojkdjävlar, utbrast Jenny. Gå och hämta dem.

— Ska frun resa till stan?

— Vi ska jula i stan!

— Hå kors, då kanske jag får vara ledig?

Jenny tänkte ett ögonblick; därpå svarade hon: — Det får du visst, det Maja; men stäng väl efter dig.

Efter en stund kommo pojkarna inrusande med den ruttna hyndan. De hade icke varit på sjön, utan på stationen, där de köpt alla jultidningarne.

— Här ska du si på gubben, morsa, ropade Brunte och kastade opp ett blad, där fadren var avritad.

— Kläd på er gossar, vi ska fara till stan, och jula.

— Hej, det var livat.

Under det gossarne kläddes, plockade modren ihop en del dyrbarheter, lite silver av servisen, alla smycken, något linne med mera.

När Zachris kommit ner till tåget, såg han noga efter om främlingen fanns därinne. Då denne icke syntes till, satte han sig att läsa morgontidningarne.

Tåget gick, och han läste vidare. Det var som om fan själv hade skrivit ihop texten i dag. Hans värsta fiender fick beröm för sina dåliga böcker. Och

Digitized by Google

Falkenström kallades vår första naturskildrare. Denna titel hade Zachris usurperat, ehuru han aldrig sett naturen.

Men så kom rent dämoniska saker. Från Australien berättades om en äkta man vars hustru födde ett barn som ej var hans och när mannen sökte skilsmässa fick han icke denna beviljad. Då mördade han hustrun och barnet — en julafton — och så blev han hängd. — En julafton? Varför skulle det just vara en julafton?

När han tittade på annonserna, stod där med stora bokstäver: Varning! Härmed tillkännagives att vår prokurist L. P. Zachrisson icke vidare eger rätt att teckna firmans namn...

— L. P. hette han också!

Han blev mörk i hågen och tittade upp från bladet, då mötte han två ögon och ett vidrigt leende. Det var främlingen igen. Hans son, för detta ängeln: d e r a s son...

Han bytte plats och började läsa igen, på annonserna: »Jenny (med feta bokstäver) kallas till nytt möte på vanlig plats.»

Han steg upp och gick ut på platån, reflekterande över de ovanliga tidningarne:

— Antag att jag fått lite för mycket morfin, hur kan det ha något inflytande på tidningens redaktion?

Nu hade han vänt ryggen åt sin kupé, men i fönstret mitt emot som var bugligt, såg han speglas ett ansikte — återigen detta ansikte!

Han försökte blunda, men då såg han ansiktet tecknat i eld på blodröd botten. Han gick in i nästa kupé och satte sig. Då reste sig i bakgrunden den »nakna prästens broder», och med den frommaste

Digitized by Google

min, glad att få se en medmänniska, steg han fram till Zachris och räckte menlöst sin stora hand med en vante på.

Men Zachris var inte vid humör att nedlåta sig till en bladkuli, utan hälsade ett torrt stickande gudda; varpå han vände sig ut åt fönstret och sköt rygg såsom en bastion mot den närgångne, vilken sårad i sina försonliga julkänslor lomade tillbaka till vrån varifrån han kommit.

Zachris, som icke var kostföraktare, och som tidigt lärt sig att ingen är för ringa att icke kunna begagnas, hade givit vika för en ögonblicklig impuls, och högaktade sig nästan för att han vågat stöta sig med den icke ofarliga landsortsprofeten. Han hade nämligen tyckt sig läsa i dennes ansikte en viss skadeglädje, och i en blick åt andra vaggongen upptäckt att han visste vem som satt där.

Var och en som visste den hemligheten hade ju en klubba i sin hand, varmed han kunde slå ner Zachris. Det var den mest ohållbara situation en människa kunde iråka; värnlös, oväpnad, den förstkommandes rov, allas niding.

Slutligen höll tåget, och man var framme. Zachris stannade att läsa en affisch för att främlingen skulle få tid att gå före. Men främlingen stannade vid en annan affisch, som bevakade utgången. Där stodo båda, som om de väntat livet ur varandra; de fröso båda om fötterna, men ingen ville gå först. Zachris tittade efter en okänd utgång, och när han trott sig ha funnit den, klev han med mycken möda och besvär över skenor, mellan rörliga lastvagnar och arbetslokomotiv, kom ut i godsmagasinet, men togs där om händer av en stationskarl som artigt visade honom

Digitized by Google

samma väg tillbaka över skenorna. Vid en växel snavade han, fick hatten på skulten och glasögonen på mustachen, samt hälsades med ett ironiskt skratt av främlingen som väntat ut honom.

Han rusade ut ur stationen, och kastade sig in i stadens gränder. Men när han stannade vid ett bodfönster såg han främlingen stå vid ett annat.

Då uppsteg en dunkel tanke på självmord, men denna höga tanke efterträddes straxt av en mindre hög: Operakällarn! Där hade icke främlingen råd att inträda, där var Zachris hemma som hos sig, där hade han haft sina bästa stunder, där fann han alltid sina vänner.

När han kom i förstugan och tagit av rocken, såg han straxt att Lögnroth och Smartman sutto vid fönstret och doktor Borg vid bordet intill. Här behövde man inte bli ensam, tänkte han, och med en stol på rak arm kastade han sig in bredvid Smartman. Men denne motade med armbågen:

— Gå din väg, vi ha enskilt att tala om!

Zachris gjorde en volt utåt salen, alldeles avsigkommen och rumphuggen. För att maskera fiaskot, närmade han sig doktor Borg, och frågade tämligen ödmjukt.

— Får jag sitta ner?

— Ja, men inte här; jag väntar sällskap.

Det var första gången han känt sin självskrivenhet jävad. I sin orimliga förblindelse hade han alltid betraktat sig som självskriven i alla sällskap. Han bad aldrig, utan bjöd på sin värda person. Nu stod han mitt i salen och sökte ett ledigt bord. Ensam, utstött, förkastad, gjorde han en bedrövlig figur; men han såg så gemen och självförvållad ut, att han

Digitized by Google

omöjligen kunde väcka medlidande. Då märkte han i fjärran ett litet ledigt bord. Kryssande mellan främmande människor, mest resande, knuffade han stolar utan att be om ursäkt, fick ovett som han icke förstod; därtill var han för högfärdig. Men när han slutligen gick förbi ett parti veritabla frukostätare hörde han följande dialog:

— Är d e t han?

— Han ser ju ut som en koprofag!

Därpå följde ett dundrande flatskratt, vilket träffade honom som en vindstöt på en segelbåt: han krängde och vajade framåt, tills han slutligen stod vid det lediga bordet. Men i samma sekund var det upptaget av landsortsprofeten från tåget.

Zachris stod där som supplikant framför den försmådde, men hans otroliga förmåga att glömma skymfar (som han utdelat), kom honom att även nu förgäta, och med en enkel flott gest inbjöd han vännen att dela bord med sig, låtsande sig hava beställt platsen.

Den fromme mannen var glad se en människa på julafton och slog upp språklådan utan vidare. Som journalist var han dessutom van vid hundsvotteringar och skymfar; och själv av sitt yrke nödgad till trolöshet, förlät han vem som hälst bara han kunde få en notis. Nu var Zachris icke den som gav, utan fann det saligare att taga. Hans samtal var såsom kachesen framställd i frågor; och för att slippa ge något, så svarade han med frågor. Men han var så slängd i frågekonsten, att han kunde släppa ut de farligaste påståenden, de mest ärerörige beskyllningar, allt i den frågform, som gjorde honom till oansvarig utgivare.

Digitized by Google

— Är det sant, började han, att Smartman och Lögnroth äro ruinerade?

— Näh kors, det har jag inte hört. (Där ha vi en notis.)

— Ja, jag vet inte, jag frågar bara! Du får inte göra notis, din hundra; och citerar du mig, så tar jag tillbaks.

— Men om så vore, är du såverad då?

— Har jag något med deras affärer att göra?

— Jag frågar jag, svarade den fromme, som drog öronen åt sig.

— Jag lever så isolerad och hör aldrig något, svarade Zachris, som också blev rädd. Tänk dig, nu först ett år efter får jag veta att Smartman är skild.

— Är Smartman skild?

— Si så, visste du inte det? Och så sitter du och plockar mig. Han hade ju en mätress, som ägde hans dyrbara korrespondens, vilken hon erbjöd åt redaktionen till inlösen för 30,000 kronor, det har du ju skrivit om.

— Har jag?

— Ja nog har jag läst det i dina Stockholmsbrev; kanske jag misstager mig; ja, nu minns jag, det stod i Brevväskan, vet jag ju; nå... skål på dig! God jul, säger man, fastän fan vet vad det ska vara till; bara en förlorad arbetsdag och omkostnader.

Nu var Zachris i sitt esse, när han fått fatt i en åhörare som han kunde »prata av sig bakruset på». Och när vinet kom in, rann det ur honom, men inga farliga förtroenden, inga medgivanden, inga förödmjukande bekännelser. Men åhörarens person var honom så likgiltig som ingen; det var bara två öron, två slaskrör i vilka han slog ut. Han såg icke på hans

Digitized by Google

ansikte utan på hans halsduk, och under stigande rus glömde han i halvskymningen vem han talade med. Profeten hette Harald, men Zachris kallade honom omväxlande Alfred och Axel, dock mest »min kära vän», detta senare ett uttryck av hans belåtenhet med maten och vinet.

Men Harald, den fromme, hade en olägenhet i umgänget: när han icke somnade vid Bourgognen, så led han av dåligt ölsinne och blev sanningsälskande. Nyss uppstigen var han icke sömnig för tillfället; eljes förstod den räven att låta folk prata honom till sömns; han begagnade dem som sömnmedel utan att de trodde det. I dag ville han icke vara slaskrör, och den där skymfen på tåget började stötas opp. Han märkte nog att Zachris talade så mycket skräp bara för att slippa tala om något annat som tryckte honom. När nu Zachris slutligen kallade sin vän för Pelle, så förlorade han tålamodet och skred till anfall:

— Hör du, vad föreföll nyss därborta vid Lögnroths bord? Det såg så ovänligt ut.

— Det var just vad jag ville fråga dig om. Vad har hänt? Har man slungat mig?

— Näh, men man är rädd för dig!

— Rädd?

— Ja, man är rädd för ditt namn. Du har förlorat din popularitet.

— Jag?

— Ja, jag skulle vilja kalla dig för en död man. De ha berömt ihjäl dig! — Det där sista med Goethe, det var döden i grytan. Vi hade på 70-talet en skald...

— Asch 70-talet!

Digitized by Google

(Zachris ville aldrig höra talas om 70-talet! Litteraturen började för honom med 80-talet, och därmed slutade den också.)

Harald höjde rösten och gick på:

— En skald på 70-talet, som organiserade hela pressen åt sig medelst växlar.

Zachris låtsades ha en order åt kyparn, men Harald gick på.

— För att hämnas, berömde de ihjäl honom. Publiken blev nämligen utäcklad, vände ryggen och spottade bakut. Så har det gått med dig också. Ditt namn är utslitet, superlativen äro uttömda. Du var Sverges första naturskildrare, du hade infört det nationella lustspelet, du lät interviewa dig i Le Figaro (Le) såsom chef för den modärna rörelsen, du behärskade suveränt Stockholms teatrar, du blev slutligen utnämnd till Goethe. Har du sett Julbladet, där du står med d i n Schiller, skalden Grönlund, och trycker något i hans hand, som skall föreställa en femma; monumentet är rest framför nya nationalteatern vars direktör du skall bli, sedan du mottagit vasaorden...

Zachris beställde whisky. Han tänkte resa sig och gå, men fruktan få vara ensam höll honom kvar. Här var så varmt och skönt för resten, var lagom skumt för hans flottiga bonjour, luktade så god mat och supar. Han gjorde sig därför först döv, och sedan svalde han en whisky, letande efter något ämne som kunde avleda. Han tittade sig omkring, och i folkvimlet såg han ett ansikte, som liknade bokhandlaren Kilos, men icke var hans, ty Kilo gick aldrig på krog.

Klostret! Där hade han det!

Zachris drevs av en beständig fruktan att något

Digitized by Google

nytt skulle komma i världen och litteraturen, så att han med sina 80-talare fingo gå som gamla åsnor; och han fasade för sammangyttring av människor. Det var som att få höra om en konspiration mot honom när ett nytt kotteri uppstod. Han försökte först krångla sig in och spränga inifrån, och var han fick inträde, drogs det upphöjda strax nedåt, det ointresserade blev intresserat, det sköna fult. När han först fick höra talas om klostret, gjorde han en vits på det. Men när Falkenström bröt in, blev han betänksam, sökte smickra sig in, erbjöd beskydd och tjänster, men avvisades bestämt. Greve Max avskydde honom som en stank, och Kilo fruktade honom som det onda självt.

Nu ville han känna sig för hur Harald ställde sig gentemot klosterfrågan:

— Nå, har du hört om Kilos alkoholisthem i södra bergen?

— Jo, det har jag till min stora förnöjelse.

Där var napp alltså.

— Falkenström lär ha gått igenom kursen; de lär äta äpplen och läsa bibeln.

— Och så har de en långholmare till portvakt. Den där gamla fähund som supit så han brutit armar och ben, lär vara en skåpsupande baptist för detta.

— Nåå, det sista: Revisor R. sitter i bagarstugan och gör guld.

— Kors-i-Jissu-namn! gör han guld?

Zachris ansåg sig skyldig att skratta, vilket gick så till att han skakade på buken och näsan:

— Men de är inte ofarliga, grinade Harald. Den där Kilo är teosof och har parti, jo du, ett stort parti...

Digitized by Google

Zachris, som inte tyckte om partier, fräste ut:

— Asch!

— Och Max är Martinist, skriver i parisarnes tidskrift, som går över hela världen...

En satanisk lust att skrämma Zachris överföll nu Harald.

— Teosoferna, vet du, äro hemma i båda världsdelarne, finnas överallt som jesuiterna fordom, och deras inflytande i tidningarne, i riksdagen, vid universiteten, är snart sagt oberäkneligt.

Zachris blev rädd, ty detta nya, han motsett, var redan kommet, och utan hans åtgörande, utan hans beskydd. Detta blev allvarsamt.

— Är de verkligen så? Säger du det? Men Kilo är ju ingen trumf.

— Kilo gjorde goda språkstudier till sin kandidat och har sedan alltjämt legat i böckerna. Han har en artikel i sista Revue des Deux Mondes...

— I, i, i Revue...

Det fastnade i halsen på honom och svetten rann. Men Harald lät piskan gå:

— Och de har fina bekantskaper däruppe på berget må du tro. Det går en prins där...

— En, en... Jag måste gå och telefonera hem ett ögonblick... ursäkta mig...

Telefonen var Zachris' vanliga utväg att komma ifrån obehagliga samtal, och allt som var fördelaktigt för andra var honom obehagligt att höra.

När han kom tillbaka från telefonen var han blek om näsan.

— Konstigt! sade han för sig själv — det fanns inte ett liv hemma; inte ens gamla Maja! Vad var det för en prins du talte om?

Digitized by Google

Harald inträdde nu i sin fyllas tredje stadium; han blev påflugen, den fromme sovaren.

— Ja, sade han, det var inte värt du fiskar där, för prinsen vill inte umgås med dig.

Zachris parerade och föll ut:

— Men det är ju humbug deras ockultism och teosofi.

— Nej, det är en högre utvecklad hypnotism och suggestion. Har du inte läst Karl du Prels utmärkta uppsatser i ockultism som pågått i Zukunft hela nittitalet?

— Zukunft? Är Harden sådan?

— Framtiden tycks ha gått förbi dig, min kära Zachris, och du är på efterkälken. Du lever ännu på 80-talet fastän vi äro inne i nya seklet.

— Du Prel?

— Ja, du Prel har med nuvarande vetenskap förklarat allt som du och dina ignoranter kalla vidskepelse, häxor, trolldom, spöken, allt är nöjaktigt förklarat.

Zachris krympte, frös och höll på att kvävas.

Då fick Harald syn på ett nytt gissel, och med en oväntad slughet tog han fatt det:

— Vänd dig åt höger, skall du se något!

Zachris lydde utan att vilja det. Och när han såg främlingen sitta vid ett bord, så böjde han huvudet mot bröstet.

Han visste inte vad Harald menat eller om han över huvud menat något. Som han icke ville röja sig, förblev han stum, men fruktande tystnaden, kastade han åt sidan:

— Kan du se om doktor Borg sitter kvar?

— Han reste sig just nu för att gå.

Digitized by Google

— Är han ensam?

— Ja, han har varit ensam hela tiden.

Detta var ett nytt rapp åt Zachris. Doktorn hade ljugit när han förebar att han väntade sällskap. Han ville icke sitta tillsammans med Zachris.

— Du skulle se Tekla R. med sin nya man därborta!

— Nej det vill jag inte. Jag måste fara hem, för jag anar något i olag därhemma.

Han reste sig med möda och kryssade ut. Många bekanta hade han i salen, men han såg blott deras ryggar och han fick det intrycket att de icke ville hälsa på honom.

Sönderpiskad, avslöjad, avdankad kände han sig när han vacklade gatorna framåt.

På Norrbro for en spårvagn förbi, och i den tyckte han sig se gamla Maja, vilket föreföll honom orimligt.

På Skeppsbron rusade en droska framåt, och i den sutto hans båda pojkar, men de sågo honom icke. Detta var konstigare än allting annat.

I vaggongen råkade han sin poliskommissarie, som brukade tratta i honom lögnhistorier. Denne eljes så fogliga och undergivna man, var på tvärn i dag.

Zachris ville ha reda på Falkenström och hans process, längtade få höra något ont om klosterfolket och litande på kommissariens tillmötesgående, som brukade yttra sig i att han undvek törnar, började han med en lömsk fråga:

— Nåå, Falkenströms process?

— Den är nerlagd.

— Vad säger du om det egentligen?

Digitized by Google

— Det gläder mig! Falkenström är en regel karl och kvinnfolken voro avskräden.

— Jasså, jasså; du tycker det?

— Ja, det tycker alla som inte ha en skruv lös. Du är visst sned i dag, Zachris. Sätt hatten rätt på skulten, annars tror konduktören att du är full.

Aldrig hade han blivit tilltalad så av den lille polismannen; därför blev han högst obehagligt berörd, menande detta var ett uttryck av den nya opinion som blåste emot honom.

Han satte sig i ett hörn och somnade.

Digitized by Google

TRETTONDE KAPITLET.

Det var julafton i klostret, och i biblioteket sutto greve Max, Kilo, Falkenström och Revisorn. Man höll tankeövningar, och Kilo var nu i tur att läsa sin första dialog, som hade följande lydelse.

— Vad är sanning?

— Låt oss tänka! En osann uppgift är den som icke överensstämmer med verkliga förhållandet, alltså är en sann uppgift den som överensstämmer med verkliga förhållandet. I enklare fall kan man övertyga sig om verkliga förhållandet medelst sinnena. Om det nu regnar ute, och du säger att det icke regnar, så talar du osant. En blick ut genom rutan kan lätt utröna verkliga förhållandet; om du då ser att det regnar, men du ändå säger att det icke regnar, så är du en medveten lögnare. Om däremot du ser illa och regnet är fint, kan du vara en omedveten lögnare i detta fall. Däremot, om du säger att det är 2 maj i dag, och vår datumvisare säger detsamma, samt dagens tidning bekräftar det, så är det ju sant. Men det är icke absolut sant, ty i Ryssland är det den 12 maj efter gamla stilen. Dock när ingen av oss är ryss, så ha vi underförstått nya stilen, och skulle någon av oss underförstå gamla stilen eller vilja i

Digitized by Google

oträngt mål föra in talet på Ryssland, så kalla vi det advokatyr eller sofisteri. Ett faktiskt förhållande av enklare art är oberoende av åsikter. Att ett barn icke är en fullvuxen är ett faktiskt förhållande (trots det att underbarn finnas), och blir oberoende av åsikter. Om det nu i dag är införseltull på siden, så är det ett faktum, för vilket man böjer sig, oberoende av åsikterna om tullens berättigande. Ett faktums berättigande eller natur kan bli föremål för åsikter, medan faktum kvarstår oberoende.

Att kvinnan är till för att föda barn och vårda dem är ett faktum. Att George Sand skrivit romaner är ett annat faktum. Detta senare faktum upphäver icke det förra; båda fakta äro sanna och bådas bestånd äro oberoende av åsikter.

Blir däremot frågan om värdet till exempel av Wagnermusiken, så kan det bli tal om åsikter, ty här föreligger ett sammansatt faktum.

Först ställer sig förfrågan: vilken Wagnermusik menar ni? — Flygande Holländaren är vacker musik, men det är ännu icke Wagners egen, ty i den följer han Meyerbeer. Lohengrin är tråkig och futtig, ty svanmotivet, ehuru fem takter vackert, upprepas så ofta att man känner kompositörens misère. Leitmotiv är icke nytt, ty guvernören i Don Juan har redan sitt leitmotiv som karaktäriserar honom. Mästersinger är ful, banal, barock och efterklangsmusik, men pjäsen går fram på Hans Sachs' populära personlighet, på oppositionspatos mot det föråldrade som vill härska och trycka ner; här skjuter texten fram och verkar med stoffet, utom det att Wagnerianerna finna en apologi för deras mästare och ett hån över motståndarne. Vad nu beträffar Wagners nya uppfin-

Digitized by Google

ningar i och utveckling av harmonierna, så finns det ingen uppfinning och ingen utveckling. Överflödet på basuner och annan mässing, som överröstar sångaren, är en råhet och smaklöshet, som endast sårar ett musikaliskt sinne; det är krigsmusik för exercisfältet, men icke ackompanjemang till lyriska, erotiska intima utgjutelser. Och vad harmonierna beträffar, äro de antingen gamla, goda, enkla konventionella, eller äro de fula, otillåtna. Det finns i naturen otillåtna saker. I gamla testamentet förbjuds att plöja med oxe och åsna tillsammans, dels därför att åsnan är ett perverst djur; där förbjöds även att så i vingården eller överhuvud utså olika växter tillsammans, emedan det var mot deras natur och kunde ge anledning till dåliga korsningar. Wagner sammanför toner »mot naturen», och därför verkar hans musik på ett oförd ärvat sinne som hemsk, naturvidrig, osund, förstörd. Och detta hopvräkande av fientliga toner synes ibland vara gjort på måfå, på elakhet, i övermod, av härsklystnad och av brist på smak, i saknad av skönhetssinne, med ett ord, det synes vara komponerat av en omusikalisk kapellmästare, som ville anföra egen musik.

Vilka äro nu Wagnerianer, eller hur blir man Wagnerian?

Alla tyskar äro Wagnerianer, emedan Wagner firat tyska nationen, och han steg upp först i sin glans efter fransk-tyska kriget. Fransmännen kunde först icke bli Wagnerianer av naturliga skäl; fransmannen älskar välljud och älskar icke Tyskland. Men när de trettitusen tyskar som äro bosatta i Paris framtvingat Wagner och assurerat framgången, så följde

Digitized by Google

de yngre fransmännen med, dels av oppositionslusta mot sina äldre, dels emedan de voro för svaga att motstå det oerhörda suggestionstrycket. De läste dag ut och dag in att det var modärnt, och att det var gammalmodigt att icke förstå Wagner. Wagners mästerskap blev axiomatiskt, och om en person icke tyckte om Wagner påstods han icke »förstå» Wagner. Alldeles som när hundägaren säger att man »är rädd» för hans hund, under det man bara avskyr den.

I allmänhet råkar man Wagnerianer bland omusikaliska personer. När en obetydlig, intetsägande människa icke kan bli något betydande, säger han sig vara Wagnerian; därmed har han adlat sig och är ju något. Men om du också uppger dig vara Wagnerian, så blir du hans efterföljare. Han är Wagnerian, och du är också Wagnerian. Därpå upptäcker han att du icke är riktig Wagnerian, efter som du icke »förstår» den rysliga Götterdämmerung, och då är han över dig, och du är under honom, vilket var huvudsaken för honom. Har du nu till på köpet endast hört Wagner i Berlin eller München, så duger du inte; du måste ha hört honom i Bayreuth, fastän han ges bättre i Berlin.

Här synes således vara svårare att utleta sanningen, då åsikten om Wagnermusikens värde är byggd på så komplicerade motiv; subjektiv maktlystnad, rådande intressen och passioner, nationalitet, masstryck, fåfänga. Annat är förhållandet då man skall bestämma kvinnokönets värde i skapelsekedjan. Där kan lösningen ske med matematik, och när jag löst problemet, kan jag med erfarenheten bevisa att jag löst det rätt. Det kan lösas med en proposition i Euclides som handlar om det gyllene snittet: den

Digitized by Google

mindre (barnet) förhåller sig till den större (kvinnan) som den större (kvinnan) förhåller sig till det hela (mannen) eller: a:b=b:(a+b) som uttryckt med siffror blir: 2:3=3:(2+3): eller $^2/_3=^3/_5$.

Om man då svarar att kvinnans värde 3 är variabel, och att kvinnan kan genom uppfostran upphinna mannen, så är man i stånd medelst matematik bevisa detta vara falskt.

Mannens (A) hastighet är nu 5 och kvinnans (B) 3. Frågas när skall B upphinna A? Svar aldrig, om nämligen A bibehåller sin initialhastighet. Detta visar erfarenheten att han gör, ty all nydaning på alla områden i vår stora tid har skett genom högt stående män, trots det att kvinnan i två mansåldrar fått samma uppfostran som mannen. Att kvinnan icke kan bibringas denna övertygelse beror på svaghet i förståndet. Mannens medfödda artighet mot könet bidrager också att hålla kvinnan i detta tillstånd av självbedrägeri. Han sätter ju henne alltid skenbart över sig, beundrande hos henne den enda färdighet han saknar: att föda fram barn, trots det han äger den större färdigheten att avla barnet, det vill säga ge det aktuell tillvaro.

I dagliga livet äro människorna mycket benägna att beskylla varann för att vara lögnare, vilket kan bero av åtskilliga orsaker. Det finns nämligen dagens villfarelser, som blivit invoterade som axiom, alltså sanningar så självklara att de varken behöva eller kunna bevisas. Det finns klasslögner. Sålunda anser underklassen alltid att överklassen består av tyranner, obarmhärtiga, blodsugare; och överklassen är alltid övertygad att underklassen är sämre folk, omoraliska, tjuvaktiga, lögnaktiga. Det finns nationella

Digitized by Google

lögner. Sålunda anse finnarne nu för tiden (men icke för tio år sen) att de godmodiga ryssarne äro skurkar och människoätare, under det ryssarne anse finnarne vara falska, baksluga, inbundna, hämndgiriga. Finland som varit ryskt land sedan 1810 (Sverige har sedan dess begråtit sitt förlorade Finland) måste ju styras av en guvernör, såsom erövrat land. Denna guvernör må bära vilket namn som hälst, detta namn blir ifrån nomen proprium ett appellativum eller synonym för bödel. Pöbeln skall alltid med Bobrikoff mena en bödel, Bobrikoff må vara aldrig så hygglig karl. Det är ett pöbelaxiom! Därför kan pöbeln skriva så här: »Professor W. hyllar Bobrikoff», och genast bli förstådd av pöbeln, som tolkar det så: »Professor W. hyllar en skurk, alltså är professor W. också en skurk.» Att först bevisa det generalguvernören över Finland är en skurk, det behövs inte för pöbeln. Det är nog att han utvisat upproriska undersåtar, samt trotsat landets lagar och varit sin herre en trogen tjänare.

Samtidigt har man i »vårt fria land» fängslat två framstående politiska personer för några förlupna ord och i den frisinnade jury som dömt dem, ha sutit män vilka begråta finska folkets tyranniserande av ryssarne. Hos dessa män synes således icke frihetsbegäret såsom sådant vara så stort för de egnas vidkommande; och frihetsträngtan för finnarne kan kallas snobberi, feghet för opinionen och sådant.

Att mot sin övertygelse arbeta för en sak man ogillar, är lögnaktigt; att få visa sig i tåten för en rörelse eller att göra sig grön är ett vanligt sätt för sanningens bortkollrande.

Men det finns saker som varit sanna, och icke

Digitized by Google

längre äro det. Filip nödgades för tio år sedan göra ett ackord med sina fordringsägare. Ovännerna kallade det cession, men cedera bonis är att avträda sin egendom till borgenärerna; den som får ackord beviljat, avträder icke sin egendom och har följaktligen icke gjort cession. Ovännerna krängde således på sanningen. Nåväl på sjunde året hade Filip betalat icke allenast ackordets sextio procent utan även resterande fyrtio. Men han underlät att tala om det för ovännerna, och de fortfara än i dag kalla honom en cessionant som icke betalar sina skulder. Att han icke betalat sina skulder var sant för tio år sen, men är lögn numera, sedan betalningen skett.

Det finns oregerliga subjektiva människor, vilkas tankar endast kunna gå på räls som en spårvagn. De förmå därför icke väja för en mötande eller ta av en sidogata. Dessa vilja alltid få sak mot sina vänner, beslå dem, stuka dem; de taga icke skäl, höra icke motskäl, gå på i ullstrumporna oförfärat.

Filip skulle gifta sig, och köpte möblemanget hos den store Levi, som har det bästa. Nåväl hans vän Andreas kommer på besök; skådar och talar.

— Ja, det här är icke dåligt, men du Filip, du skulle ha köpt hos Levi...

— Jag har ju köpt det hos Levi...

— För sir du, Levi tar direkt ifrån Paris...

— Jag har ju köpt det hos...

— Och när man sätter bo nu för tiden skall man icke köpa gammalmodiga saker. Det här är från 70-talet och liknar klädståndsmöbler... Nej du skulle ha köpt hos Levi!

— Jag har ju köpt det hos...

— Sir du, l'art nouveau, det är ny, absolut ny stil.

Digitized by Google

— Det är l'art nouveau...

— Men du har alltid haft smak för det gamla...

— Det är l'art...

— Och du skulle sett min salong...

— Jag har sett den...

— Varför kom du inte sist när jag bjöd dig? Jag bor på Strandvägen...

— Jag var ju hos dig...

— Jag vet att du är svår att få ut ur din håla, men till mig tycker jag du kunde komma ändå, vi som ha så mycket gemensamma intressen... och där ska du få råka Harald Äppelsvan...

— Jag har råkat Äppelsvan hos dig, på Strandvägen...

— Det är en talang ska du tro, men du känner honom inte...

— Jag känner honom sedan tio år tillbaka, och är du med honom...

— Det är den hyggligaste karl jag vet, och du skulle bara läsa hans sista bok...

— Jag har läst hans sista bok... så mycket mer...

— Det är en bok ska du tro, den stora konsten, breda linjer...

— Jag har skrivit recensionen om hans bok i tidningen Brödrafolkets väl...

— Jag sätter den högst av all modärn litteratur... Där finns ett kapitel...

Nu inträder Filips unga fru. Andreas kastar sig genast över henne, gör henne till sin förtrogna och till mannens avgjorda motståndare, våldtager hennes känslor och med överseende medlidande spårar han in på sina räls med henne inspänd i sin sele.

Digitized by Google

— Hör du Laura, varför lät du inte Filip köpa möblerna hos Levi...

Laura vill inte vara oartig, och då Andreas är deltagande, blir hans röst så sympatisk att han får gå på, under det Filip blir stum emedan han icke vill göra Laura ledsen.

Andreas missbrukar bådas godhet och går på med Laura som medbrottsling:

— Om Filip hade sett min salongsmöbel, skulle han bränna upp det här skräpet, men han vill ju aldrig komma till mig. Jag talte nyss om att jag bor på Strandvägen, och att Filip skulle få göra bekantskap med Äppelsvan hos mig, och Filip skulle få låna hans sista bok. Det är en bok må du tro...

— Jag har läst den, faller Laura in för att få kontakt...

Men Andreas spelar orrspel och hör inte...

— Det är den största bok som är skriven, och den är skriven för dig Laura. Där finns ett kapitel...

Jungfrun anmäler att herrskapet är serverat.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Det finns folk som ljuger på sig själva och av flera grunder. Som vi alla gjort det någon gång, begagnar jag ordet vi i det följande.

Vi känna oss förintade i ett stortalande sällskap och vi kasta oss opp med att göra oss till hjälte i något tvetydigt äventyr, i nödfall ett brott.

Vi behöva trösta en vanlottad och vi dikta på oss hans lyte för att lätta bördan. Men där ligger faran nära att den tröstade är en spjuver som också har ljugit på sig själv, och då kan en härva av lögner trassla till sig.

Digitized by Google

Filip är av naturen icke mörkrädd och icke Andreas heller, men under det Andreas berättar en spökhistoria i ett sällskap av damer, får Filip det intryck av damernas leenden att Andreas är mörkrädd. För att hjälpa honom, slänger Filip ut en livboj.

— Jag, må du tro skulle inte våga gå ensam uppför vindstrappan om jag också hade lykta med mig.

Andreas spetsar öronen och har gott minne för andras svagheter, på vilka han kliver upp.

Ett par timmar senare när gästerna äro utpratade och tomma som utspritade ärtskidor, griper Filip i stora påsen och tar fram en hjältedat om sig själv och en lös häst som han råkade i en mörk skog. Historien gör succes, så att Andreas känner sig under, och vill kravla sig upp på den andras rygg; stryker en smocka på Filips hjältedat, sablar ner honom med hans egen huggare:

— Det tror jag inte; du som är så mörkrädd att du inte törs gå i vindstrappan med lykta!

Filip som icke var mörkrädd, blir det nu för livstiden i Andreas' och sällskapets ögon. Detta därför att han ljög på sig själv.

Det finns ännu mera invecklade fall av lögn. Så har det hänt att en lögn genom oförutsedda omständigheter blivit sanning. Lille Saul har ljugit att hans dumma pjäs skall spelas på teatern; denna lögn har han lånat pängar på, och går nu med ont samvete. Så blir pjäsen spelad; sagan blev sanning, och lille Saul har så gott som icke ljugit. Den gången hade han tur!

Så mycket lögner på god tro som läses i skolorna

Digitized by Google

och vid universiteten; så många föråldrade teorier och hypoteser som i nästa tidevarv skola anföras som vantro, vidskepelser och villfarelser. Den som anar den kommande sanningen och vaknar upp seende sig omgiven av lögner, andandes lögn, den gripes av förtvivlan och raseri, och vill kvävas. Lögn i lära och leverne, lögn i umgänge, i vänskap och kärlek, i lagstiftning, förvaltning, styrelse, politik och religion.

Sanningen är en jökel som skrider omärkligt fram, blir is från snö, smälter till vatten och blir is igen, men förnyas oupphörligt uppifrån av ren snö, klar som sanningen; når den åkte framåt och nedåt ett stycke blir den smutsig som lögn och rinner bort.

— Ja, Kilo, upptog nu Max, vi leva i villornas värld, och i sofisternas tidevarv, där Sokrates, tänkaren, alltid skall tömma giftbägaren. Men ni teosofer ha en annan förklaring på lögnens konstanta bestånd.

— Du menar när Brama lät förföra sig av Maja till fortplantningen. Det var himlens syndafall, för vilket vi få bota. Men det gudomliga urämnets beröring med jordämnet alstrade endast en fantomvärld av halvhet och overklighet. Därför har Plato rätt när han anser våra idéer om tingen vara det sanna, verkliga, och tingen själva endast schematiska skuggbilder, subjektiva uppfattningar av urbilderna. Schopenhauer har bäst sagt det: att materien saknar verklighet. Därför äro våra dagars materialister så långt från sanningen, att de äro på andra sidan. Ni ser ju dessa förtvivlade utan styre driva omkring; de gå i mörkret och stöta sig, de nosa i jorden som tryffelsvin, de vända ryggen åt urbilderna och se bara avbilderna. Därför dyrka de Maja, jordanden,

Digitized by Google

kvinnan, och när de icke vilja tjäna gud i kärlek skola de slava hos Omfale i hat.

— Rätt har du, men dessa materialister ha dödat själva materien, på samma gång de dödat sig själva. Man kan nämligen icke tvista med dem om själens odödlighet som de förneka. Det är ju möjligt, att deras själar skola dö eller förintas, efter som de känna det så. De kanske ha begått andligt självmord. — Om ni tillåter, och vinterdagen är lång, skall jag läsa min sista dialog om materien som levande väsen.

Han läste följande.

Man har gjort en kort resa, och kommer hem för att återfinna sitt efterlängtade rum. När man träder därin är det främmande. Ingenting är rubbat, ingen rengöring, ingen skurning har skett, men rummet är förändrat. Något kallt, tomt slår en till mötes; det motsvarar icke den bild man gjort sig under frånvaron, och man känner sin egen person främmande för omgivningen, men denna förnimmelse växlar så hastigt med den förra att man icke vet vari förändringen består, om det är i rummet eller i ens person.

Men om man icke gjort en resa, utan tillbringat natten på en fest, och kommer hem på morgonen vid dagsljus, då får man ett annat intryck. Även om man varit i gott sällskap, haft oskyldig glädje eller lärt nytt, är återseendet av rummet rent av hemskt. Den orörda sängen med sina vita svepdukar står där som en anklagelse; det känns som om ett brott hade blivit begånget, kanske ett brott mot naturens lagar; den heliga sömnen, som förnyar och

Digitized by Google

pånyttföder, är kränkt i sin hälgd; det är mer än en försummad plikt som tynger; det känns som en oersättlig förlust; men man skäms tillika, skäms så att man vill förintas eller förinta sig själv. Kanske man försummat något man icke vet, ett möte i drömmen där man kunnat lära visdom, ja det känns som om man låtit någon vänta på sig förgäves, och det är kanske denne okändes smärta man nu erfar.

Man möter sin utsövda tjänare och ser dess klara blickar, lugna samlade väsen efter en utsövd natt, och man skäms ännu mer; man förödmjukar sig och avundas den ringa arbeterskan som i detta ögonblick är en överlägsen. Och ser man sig nu i spegeln, ser det blodsprängda ögat vars pupill fladdrar som fosfor i luftdrag, så känner man icke igen sitt ansikte. Där sitter kvar reflexer av de personer man samtalat vid under natten, ja man kan vara totalt om-maskerad då man umgåtts med en stark personlighet, efter vars ansikte man inställt sitt eget under de många timmarne.

Ett okänt brott är begånget och man erfar ångesten att bli upptäckt; man väntar sig en dag full av olyckor, och lägger man märke, skall man se att den dagen medför tråkigheter. Det står något förargligt i morgontidningen, man mottager ett dåligt brev, kanske underrättelsen om en olycka. Känslan av skuld är så stark att man tål allt under dagens lopp; man dricker dåligt kaffe utan att våga klaga, man mottager förödmjukelser utan invändning, och man gör sitt arbete med en förtvivlans iver för att liksom gottgöra.

Jag vet en ung man som kom hem i soluppgången, och när han möttes av sin kanariefågels

Digitized by Google

glada morgonsång, så tog han fram sin revolver och sköt fågeln. Långt efteråt, då han sökte reda sina intryck, förklarade han att han först tänkt skjuta sig själv, dock utan att ha begått någon dålig handling under natten; längre fram i tiden ville han minnas att fågeln liksom föreställde hans onda samvete vilket han ville döda. Men när han vaknade på förmiddagen, grät han vid åsynen av den döda fågeln, dock utan att ångra gärningen. »Någonting måste dö!» Mera kunde han icke säga.

[Detta erinrar om rabbinernas tolkning av gamla testamentets offer, särskilt den om syndaoffret (chattat) med blods utgjutande.]

Man kan även vara så länge borta från sitt rum, och i så fula ärenden, att man med fasa flyr det och icke kan återvända. Man mötes av något okänt, som tagit rummet i besittning och som tränger en ut; det sitter någon i ens soffa, som man icke ser, och denna någon är en hamn av ens jag, men hotande; en utbrytning av ens bättre jag, som med förakt och förebråelser jagar ut den förnedrade tvillingbrodern. Dock, man kan även möta främmande väsen, dåliga alster av ens person som i det övergivna tomma rummet tagit livsliknande form, och dessa äro icke goda att möta, ty de äro öknarnes, de brända tomternas, ruinernas, tystnadens och tomrummets barn.

Den som hyr en våning och skall möblera den, han går omkring och diktar med skapande fantasi. Han projicierar sitt inre i former och färger. Och när han fått det i ordning, kan han se hur han ser ut inuti, och även andra med öppna ögon kunna se det. Om han nu hemför en maka, och där födes ett barn, då blir detta ett heligt rum och det kallas

Digitized by Google

hemmet. De tre, maken, makan och barnet äga det; icke tillsammans, och icke så att en var äger en tredjedel, utan en var är ägare till det hela, utan att kunna avyttra det; och det finns intet räknesätt som kan klargöra detta förhållande; det går icke med bolagsräkning, ty här existerar intet bolag. Det är familjens outgrundliga hemlighet, det är treenighetens problem. När det därför brister, då blir det oreda i universum och hela naturen ropar »ve»!

Hemmet är en sådan känslig ting att varje flyttning av en möbel medför en rubbning, en magnetisk störing i samlivet. Möblerna själva få lynnen, och fordra den vårdande handen. Så länge kärlek och ordning härska, så skina de som leenden. Matbordets skiva, blank som en sköld, är husets ära; men när första ringen syns efter det otorkade glaset, då skall man ta sig i akt, ty snart följer flera; och en vacker dag har man en krogdisk att samlas vid till firandet av det dagliga brödet, mödornas lön och vilans bästa stunder.

Kommer hat och kiv i huset in, då ryker salslampan, då brinner brasan ojämn, så att man icke får skjuta spjället, då mörknar mässingen, då blir pianot ostämt och salsklockan slår på olaga tider. Uret är känsligt som ett levande väsen; det mäter ut tiden och knäpper sina sextio slag i minuten som människohjärtat; det ställer in sig efter ditt hjärta och sinne, och det råder över husets ordning. Det har satt sig i rapport med de kosmiska krafterna, och dess hjul ha lika många kuggar som stjärnorna behöva timmar att välva sig kring jorden, som solen behöver minuter för att rycka fram en grad. Uret står i

Digitized by Google

förbindelse med världsalltet och evigheten, med människohjärtat och timligheten.

Kommer hat i huset, då kan uret slå sju för tu, då kan det stanna mitt i veckan, och det bådar ont; det kan mucka och skråla mitt emellan slagen, då det eljes blott ger en suck fem minuter före; och det kan slå tretton slag, som betyder en varning. Salsuret hänger över pianot och älskar takt, rytm och harmoni; när det får höra vacker musik, så aktar det sig att störa; då slår det slaget så diskret som om det lade band på sig; men när det får höra ful omusikalisk musik, då kan det slå mitt i ett pianissimo och på ett sådant utmanande sätt som om det ägde förstånd. Får det höra Beethoven, då kan det hända att dess slaghammare börjar spela med på en viss ton i basen, det kan icke hålla sig, utan vill vara med i jublet och sorgen.

Pianot är urets vän och frände, men pianot är ändå mera känslofullt och kinkigt. Pianot är kinkigt på människor, både på den spelande och på åhöraren. Det tål inte hårda händer, och det gör sig dövt och stumt under den elakes fingrar. Det blir förstämt i vissa åhörares närvaro som det icke tål, ty det känner var antipatier och sympatier finnas. Under den mjuka och rena handen kan det sjunga och gråta, och vid gott lynne härmar det alla instrumenter. En svag hand med en stark själ kan få det att dundra som åskan, och det är icke den grova handen som tar fram de starkaste ljuden.

Det finns pianostämmare som förstämma pianot. Strängarne äro på vanligt sätt uppskruvade i normalton, ingen förändring är vidtagen, men instrumentet klingar icke; det lider av beklämning; en främmande

Digitized by Google

hand har gripit in och rört om i alla dessa stämningar som magasinerats under ägarens eller ägarinnans händer, i sorg och glädje, i goda och onda dagar. Pianot har förlorat något; man kan icke förklara't, men det är så. Efter en tid är det inspelat igen, dess ackumulator är laddad med fysisk kraft, det hårda träet, som en gång var levande växt, har samlat dina känslor och ger dem nu tillbaka förstärkta. Det är nog samma förhållande med gamla fioler; icke träets ålder eller instrumentets konstruktion gör fiolen; det skall ha vilat mot en mänsklig bröstkorg, mot ett struphuvud i århundraden, burits på en arm, smekts av en hand. Den skall ha varit med och uppfostrat fiolister, från barndomens första skalor med tårar till artistens triumfer med applåd för öppen ridå; den skall ha suttit i kapell och givit mästerverk. Samma fiol under andra öden, på bondens loge eller på marknadstorget skall icke bli något utmärkt instrument. Därför kan man icke göra en cremonesare, men man kan älska upp den, uppfostra den, ge den en historia, traditioner. Då blir den en personlighet, får något av levande väsen, blir förmänskligad, förandligad, så att hästtaglet och fårtarmen förlora sitt animala, och växtfibern sitt vegetativa; sargen blir till ett människobröst, en lunga, en strupe, och när den sjunger, skola röster höras från seklernas djup. Kanske det är hemligheten med stora konstverk från äldre tider? I sig självt kanske målningen icke var så mycket värd, men när generationer stått i beundran framför denna tavla, så hava de befruktat, kanske ruvat detta embryo; tiden och människorna hava givit patinan.

När man under sommarvistelsen på landet har

Digitized by Google

utackorderat sina krukväxter hos en trädgårdsmästare, så väntade man ju att återfinna dem frodigare, då de haft tre månader att växa på under en fackmans vårdande hand. Men så är icke förhållandet. De ha tacklat av, se bortkomna ut, fastän de haft bättre vård. Kanske de lidit av saknaden efter husbonden eller matmodren; kanske de tvinat av hemlängtan, till den vanda bostaden, den vårdande handen, de talandes röster, hemmets musiknöjen, barnens pjollet. Varför icke, då de äro levande väsen, som födas, älska, växa, föröka sig och dö? De äro ju skapade som djurkroppen, hava lika vävnader. Deras bastfibrer äro komplett lika »glatta» muskelfibrer; deras streckade kärl likna arterer och deras punkterade likna vener; silrören äro analoga med de högst utvecklade nerverna; de föra lymfkärl understundom, och på roten ha de tarmludd; snittet av ett valnötskal är komplett likt snittet av ett benstycke. Fruktämnet är ju en livmoder med äggstockar och frömjölet är sperma. Vari består då olikheten? Däri att växterna reagera långsammare än djuren, och därför äro svårare att observera. En avskuren röd ros, bleknar icke av harm, och en vit ros rodnar icke av vrede; men om där är hat i huset så tvina de innan sol går ned. Rosen ler och skiner hos förlovade och nygifta, så länge kärlek råder, kan till och med tåla tobaksrök och dåligt vatten, bara kärleken råder; men kommer hat, då svartnar den röda och då gulnar den vita. Under en ond människas hand trivs inga rosor och inga andra blommor heller. Det finns människor som icke tåla blommor utan pina dem, ge dem för lite vatten så att de halvdö, och rädda dem sedan i sista stunden.

Digitized by Google

Sådana människor äro vanligen djurvänner som stjäla de bästa bitarne från barnen och kasta dem för hundarne.

Tulpaner äro ett lustigt folk som älska ljus, glädje och musik. Om man spelar för dem, så gapskratta de, sträcka sig ut över vasens kant som om de ville vara med; i ett glatt lag kunna de vaka en hel natt med vidöppna munnar som om de ville dricka vinångor, men när lamporna släckas så sluta de sig, draga sig tillsammans likt en fågelkull och sova ut framåt förmiddagen. Ha de fått för mycket vin och tobak så äro de illamående dagen efter, men de repa sig bara de fått sova ut. De äro vänner med påsk- och pingstliljor så att de trivas i samma glas. Rosen däremot tål ingen blomma i sin närhet; hon älskar endast människan, och en avskuren ros kan hålla sig en halv dag, vid en älskande kvinnas barm, där hon till och med fortfar att växa och slå ut.

Det finns en tämligen ny och allmänt bekant husväxt som heter Aspidistra. Det är en japansk lilja, dyster och ful, med osynliga blommor som ligga nere i jordbrynet. Eljes komma blommor fram på bladstängelns översta del för att nå upp till ljuset. Men Aspidistras blommor skjuta från roten, och ha därför något underjordiskt i sin natur; de se ut som klippta ur kött. Växten är osympatisk, emedan han hatar ljuset, men han äger en förtjänst; han är tålig; tål mörker, damm, rök och matos. Mat synes han älska och därför finns han i alla källarlokaler och på matvaruhandlarens disk. En Aspidistra stod i fem år på ett skåp i ett halvmörkt rum.

Digitized by Google

— Blommar aldrig den där växten? frågade en gång ägaren sin tjänare som skötte den.

— Jo, den har blommat fem gånger på dessa fem år.

Detta smygande, hemlighetsfulla, i Aspidistran kommer den att likna en kryptogam; men bladen kunna även göra rörelser som reptilen; skruvande sig i luften, skevande, buktande sig, ärggröna, ibland rostande, ibland vitstrimmiga. Den är inte något gott väsen, men den har som sagt en förtjänst; den tål allt för att få nöjet att leva.

Två Fenixpalmer kommo in i ett hus när stormen gick; de skulle bara fylla två avgåendes platser. De sågo något knutna ut, men voro eljes kraftiga, något vresiga kanske. I två år, medan stormen pågick stodo de i knut, sköto intet nytt blad; de gamla bladen blevo träiga, vassa som taggar; och när man kom dem nära stack man sig; de hade en förmåga stå i vägen överallt, och slängdes därför hit och dit, men som två järnris syntes de var de kommo. Så började den ena torka och överfölls av mask och svamp samt avgick med döden.

När slutligen stormen gått över och det blivit lugnt i huset, insåg ägaren att den överlevande måste ha en större kruka och ny jord om den skulle kunna räddas. Då han lyfte upp den stackars fången ur krukan och såg hur de vita rötterna trängts ihop och slingrat sig om varandra som i tarmvred, nästan utan jord, då förstod han vad den lidit och hur den andra pinats till döds. Så fick den sträcka på sig; och den svarta sammetslena myllan slöt sig om de blottade inälvorna sårläkande, närande. Som fågeln Fenix steg

Digitized by Google

palmen Fenix ur sin aska, löste knuten, sköt bladen ur hjärtat, sträckte på de stora gröna vingfjädrarne till flykt. Järnriset grönskade igen, ljust med mjuka småblad, tycktes njuta av tillvaron; och den som kan njuta, kan väl också lida, och därför skall man icke pina växter.

Men när ägaren såg i almanackan, fann han att dagen bar en kär persons vackra namn. Och han sade sig: Jag har lösgivit en fånge på din dag, till din välgång, till din befrielse, älskade! Och till min!

Men det var en annan palm, en liten solfjäderspalm från ön Bourbon. Den fick sin plats i ett solgult rum på klädskåpet vid sängfoten. Och han sträckte ut sina händer välsignande om afton och morgon, och när huset blev välsignat med ett litet barn, fick palmen ett nytt friskt blad. Det kom till som en hopfälld solfjäder, men hade snart brett ut sig som en hand, sträckte sig över vaggan, skyddande, vinkande frid. Men det bråkiga livet ger ingen frid, och det lilla barnet syntes icke trivas i ofrid, utan hotade gå sin väg igen.

Palmen som älskade det lilla barnet trivdes icke mer i solrummet, utan reste sig ur jorden så man såg rötterna; den kröp upp ur krukan som den ville gå sin väg, flyga bort. Det hjälpte inte att man mokade myllan omkring dess fötter, den ville bestämt upp ur jorden, bort, långt bort. Och när det lilla barnet gick sin väg igen, så sörjde palmen, hela sorgåret ut, blev ful och åldrades, kom ut i kökskammarn och dog utan att någon frågade efter dess sista öden.

Digitized by Google

Falkenström, som efter fjorton dagars stilla liv bland renlivsmänniskor, hade gjort upp sitt förflutna och börjat uppfostra sig under Max' personliga inflytande, bad nu att få läsa sin första dialog, som egentligen var en tvekamp mot honom själv, och innehöll en bekännelse.

— Mina vänner, började han, det har alltid i mitt författeri varit ett missförstånd mellan mig och mina läsare. De ha nämligen trott att jag bara straffat dem när jag reagerat mot det dåliga hos mig själv. För att få skriva mina samlade har jag offrat min biografi, min person. Det har nämligen förefallit mig, redan tidigt, att mitt liv var satt i scen för mig, för att jag skulle få se det från alla facer. Detta försonade mig med olyckorna, och det lärde mig att fatta mig själv som objekt. När jag nu i min lilla diatrib går lös mot de irreligiösa, så inbegriper jag mig själv, mest mig själv. — Får jag börja?

— Börja!

Första höstmorgon man kommer ut och ser träden nakna erfar man en känsla av ödslighet, saknad och beklämning; men dagen efter upptäcker man nya horisonter; man ser igenom, ser längre bort och blir befriad, finner det luftigare och vidare. Därpå upphör man att erfara något, förrän rimfrosten en vacker morgon har lövat träden med något metalliskt i rosenrött och silver. Då är landskapet stämmande, beslöjat; de svarta skeletten äro idel ljus; det är icke löv, men kristalliserade knoppar, hängen, blomax. Och så blir det tö igen, allt är som förr, och man

Digitized by Google

ser ingenting mer, saknar ingenting; det är som det skall vara.

Men det har hänt mig i vintern att jag kommit ut en morgon, och i ett ögonblick varseblivit trädens nakenhet, saknat lövverket, förvånats över att det icke fanns där, liksom om jag väntat finna det på sin plats. Därpå har jag frågat mig varför jag väntat mig grönskan. Om jag under förflutna natten så livligt hade drömt mig i gröna landskap att jag på den grunden s e t t tomheten, då vore saken förklarad, men när fallet icke varit sådant har jag undrat vidare: om jag verkligen haft drömmen, men glömt den. Om jag glömt den, visar det ju att jag icke drömt livligt nog för att märka kontrasten efteråt. Jag har då undrat om jag varit någonstans med min själ medan kroppen sov. Och när jag på morgonen efter en genomsoven natt vaknar med ont samvete och med ett bestämt intryck att jag begått en dålig handling, frågar jag mig återigen var jag har varit. När jag om natten »drömt» om ett brev och dess innehåll, och då jag på morgonen mottager detta brev, frågar jag mig om jag varit på posten och läst det.

Dessa frågor förbli nog tills vidare obesvarade och vi få nöja oss med att samla iakttagelser och delgiva våra iakttagelser att andra må jämföra dem med sina.

— Tror du på andar?

— Ja visst gör jag det; gör inte du?

— Nej, inte kan jag tro på det som inte synes.

— Nu talar du icke sanning, ty du tror på det som icke synes.

— Gör jag?

Digitized by Google

— Ja visserligen. Du ser träden röras, men du ser icke vinden som rör dem. Är det rätt?

— Det är rätt.

— Du tror således på det som icke synes. Nu ser du min kropp röras, handla med avsikt, besöka arbetsrummet på bestämda tider, och du ser honom avhålla sig från dåliga ställen, undvika brottsliga handlingar o. s. v.; tror du att det är kroppen, köttet, »sånt där man köper i slaktarbon», som tänker, väljer, handlar? Det kan du icke tro, ty då skulle din döda kropp fortsätta gå omkring och besöka ämbetsrummet o. s. v.

— Vad menas med död kropp?

— En kropp vilken anden har lämnat.

— Vad menas med ande?

— Kroppens energi, livgivande princip, medvetandet, tanken, viljan, med ett ord det osynliga som gav kroppen liv.

— Och det kan inte dö?

— Nej, liv är ju liv, och kan icke vara sin motsättning död. För övrigt tror du på energiens oförstörbarhet?

— Ja! Ehuruväl det här med radium börjar tala emot.

— Gör det det? Jag tycker tvärtom. Radium liksom alla fosforescerande ämnen, alstrar ljus i oändlighet utan att minska volym. Därav synes ju energien vara outtömlig och oförstörbar, och således skall energien som ger kroppen liv och rörelse vara oförstörbar, det vill säga själen eller anden vara odödlig. Och om anden är odödlig och förer ett självständigt liv så tror jag på anden, alltså andar. Och det gör jag med större skäl än du tror på

Digitized by Google

kroppar som ruttna och försvinna bara de komma i jorden.

— Vad menas med tro på?

— Vet du inte det? Eller skall jag behöva ge en definition, som bara är en omskrivning? Men, om du så vill: jag tror på tillvaron av andar eftersom de existera. Men det gör du också, eftersom du tror på kroppens livgivande princip som är anden. Trodde du bara på kroppar, så skulle du kunna ha ditt umgänge på körgården. Vi äro således ense, och vi tro på anden, följaktligen på andar, efter som det finnes flera. Men därför behöva vi icke tro oss vara andeskådare, ty anden var ju osynlig, och kan därför icke skådas; vi tro icke heller på knackande bord och psykografer. Men vi tro att två starka andar under vissa omständigheter kunna förnimma varandra på avstånd, sända tankeströmmar, starkare än Teslas strömmar, till varandra, utöva inflytande på varandra.

— De strömmarne känna vi inte!

— Det existerar många ting utan att du känner dem. För övrigt känner du dem.

— Jag har aldrig sett dem, hört dem, smakat eller luktat dem.

— Har du sett värmet eller vinden? Nej; men du har stått under föreläsarens, talarens, artistens inflytande. Du har applåderat dumheter såsom kvickheter, du har beundrat det fula såsom skönhet, du har dyrkat det onda såsom gott. Det kallas att förvända synen, och du har stått under andras inflytande. Inflytande på avstånd har du också känt, fastän du kanske har illa observerat det. Du har säkert känt andras ogillande av ditt uppförande, utan att dessa andra yttrar sitt ogillande; du har erfarit ett stilla

Digitized by Google

välbehag i ensamheten utan att ha gjort dig reda varför, men det har varit någon fjärran som tänkt gott om dig, talat väl om dig. En berättigad, ogillande opinion kan krossa en offentlig person, under det den rättsinnige och skuldlöse icke nås av pöbelns hån, den okunniges förakt, eller skurkens intriger. — »Om du vill lära känna det osynliga så observera ytterst noga det synliga» säger Talmud. Vardagslivet är fullt med mystik, men du observerar så illa; och du skall vara naturalist för att kunna bli mystiker. Men det är inte bara att stava, man skall »lägga ihop», annars kan du inte läsa.

— Ja, men då kommer vi in på religionen. Vad är religion?

— Vet du inte det? Eller vill du ha en omskrivning på den; men varför omskriva, då man kan skriva? — Du vet vad en religiös människa är, och du kan skilja honom från en irreligiös, då vet du nog vad religion är, utan att man behöver säga det. Eller kan du säga mig vad tanken är? Nej, men du vet det ändå! Alltså till religionen! Du vet att religiösa tala mest om andliga ting, alltså icke om kroppsliga. Köttet, »sånt där man köper i slaktarbon», är ju icke andligt, alltså handlar religionen icke om sådant utan om något andligt, följaktligen osynligt, och därför svårt att bestämma. Man kallar det subjektivt, och det borde därför icke diskuteras, lika litet som man diskuterar sin hustru eller sitt tycke för en kvinna. Nu finns det som bekant många religioner, och det synes som var och en hade efter sin fattningsgåva sin bildningsgrad eller sin plats i kosmos.

— Då kommer vi in på det översinnliga, och det förstår jag inte.

Digitized by Google

— Gör du inte det? — Jag har nyss uttalat flera tankar som du förstått, och tankarne äro ju icke sinnliga, icke heller undersinnliga, utan måste vara översinnliga, alltså förstår du det översinnliga mycket väl. Och det du nu påstod, var osant, liksom det mesta du ger ifrån dig, icke därför att du är en lögnare, utan därför att du inte kan tänka. Nej, du kan inte tänka då du ljuger på dig själv och påstår att du inte förstår det översinnliga, när du faktiskt förstår det. Religionen är alltså något subjektivt som man icke borde diskutera...

— Men dogmerna kan man diskutera.

— Vilka dogmer?

— Till exempel den värsta eller den om helvetesläran. Tror du att det finns något helvete?

— Efter som det finns, så måste jag väl tro att det finns, annars blir jag som bonden vilken säger i öppen diskussion: Jag förnekar faktum. Nu blir en annan sak: vad menas med helvete? En människa som kommit ner i förödmjukelser, motgångar, nöd, smuts, laster och brott, brukar säga: det är ett helvete! även om han inte tror på ett helvete. Jag har hört dig begagna uttrycket när du befann dig i ett orolighetstillstånd som du knappt kunde hålla ut. Du som har varit i helvetet, du förnekar faktum, när du förnekar det, ty helvetet är ingen ort, utan ett sinnets tillstånd, vilket förvandlar allt omkring sig till ett inferno. Jag minns när du misslyckades i allt vad du företog dig, när du icke fick betalt för ditt arbete, när du förlorade hustru och barn, när du irrade sömnlös omkring till bekanta, emedan du fruktade nattens fasor, då var du efter egen utsago i helvetet. Och när du då i smyg grep till vår heliga

Digitized by Google

bok, och i den fann beskrivningen på ditt sinnes tillstånd, och fick läsa om orsakerna till detsamma, då ändrade du uppförande; och med ändrat uppförande råkade du i en annan sinnesförfattning, och därmed ändrade sig verkligheten, fick en ljusare färg, lite glädje återkom, motgångarne upphörde och du kunde le igen. Det läkemedel du då begagnade, ser du det är religionen, så att den behöver vi inte definiera mer. Men orsaken till ditt helvetiska tillstånd, den fann du hos dig själv, och icke i någon helvetesdogm. Du vet således att helvetet finns, efter du varit i det, och du vet att du kom dit oberoende av dogmer. Alltså har du återigen pratat smörja, men du gör nu aldrig annat.

— Kan du förklara försoningsläran för mig, då?

— Gjorde inte din lärare det i skolan?

— Det var ingen förklaring.

— Nå, så skall jag göra det i två ord. — Om du har ådragit dig en skuld som du icke kan betala, så lider du alldeles fasligt av det; räntorna växa, omsättningarna fordra ny borgen, och du ser konkursen nalkas. Då kommer en rik man i din väg och betalar din skuld för dig. Det är satisfactio vicaria. Men för att du nu skall kunna njuta av skuldfriheten fordras ju två saker. Först att du vet om eller tror på den rikes välvilliga handling, ty om du inte tror på hans ord, så går du naturligtvis på med dina omsättningar och ditt borgenskrångel, och då är ju hans välvilja förgäves. Det andra villkoret för att du skall kunna njuta av befrielsen är den; att du inte går och syltar in dig igen i nya skulder. Är det klart?

— Nå, men hedningarne och deras religioner?

— Varje religion äger en subjektiv kraft för dem

Digitized by Google

som tro. Om fem hundra tusen vildar börja i dag att dyrka ett träd till exempel, så skall om hundra år detta träd ha samlat psykisk och emotionell kraft så att det kan vid åkallan giva ifrån sig kraft likt en ackumulator. Tror du icke det? Tror du icke att samma eller enahanda lagar gälla för det psykiska som för det fysiska? Borde det icke vara så, då eljes i alltet råder en harmonisk lagbundenhet?

— Det syns utgöra konsekvensen av våra nu gällande åsikter i vetenskapen.

— Nåväl, tror du icke att om millioner civiliserade människor i tusen år göra sin andakt framför en bild som föreställer gudamodren, eller gudasonen, tror du icke att den bilden blir en ackumulator som samlar fromma känslors väldiga kraft, och att den under vissa omständigheter kan meddela kraft åt den som är försedd med mottagningsbatteriet Tron?

— Det vill säga göra underverk?

— Jaha, just underverk; det vill säga meddela okänd kraft på okänt sätt. Det vore ju icke märkvärdigare än Leydnerflaskan som ger känd kraft på känt sätt, och vilken betraktades som ett underverk på sin tid så länge elektricitetens natur var okänd.

— Din logik är nog bindande...

— Men du ryggar för konsekvenserna. Då är det endast din feghet som skiljer oss... lägg bort den, och vi äro ense!

— Jag är inte feg!

— Då är du dum då! Ty dumhet är att icke kunna draga en riktig slutsats av riktiga premisser. Addio!

*

Digitized by Google

Julbordet väntade med enkla traditionella anrättningar; och en gran fanns även, klädd och tänd. Varje gäst hade en liten karaffin rött vin framför sig, ungefär rymmande ett stort glas, eller så mycket som en benediktinermunk får om dagen. Det fanns intet reglemente för detta kloster, men »husets vanor» iakttogos, mest därför att man kände på sig hur värden på stället önskade ha det; och som han sökte måtta och besinning, skönhet i liv och leverne, så tryckte han sin prägel på omgivningen, utan att de kände tvång.

Bordsamtalet gick med dämpade röster.

— Varför de hata oss? »Emedan I icke ären av denna världen, därför hatar världen Eder.»

— Julgranen är ju offerträdet i vilket slaktade djurs och människors kroppar upphängdes. Jag skulle vilja se våra renässanshedningar och sista atenarn dansa omkring ett julträd med upphängda blodiga kroppar av får och svin, och människor, stänkande blodet på altaret, där guden Frey satt i mitten med sin phallus. De vilja ju så ha det. Barrabas i stället för Kristus, Lingam i stället för korset!

— Vadan detta onaturliga Kristushat i våra dagar? Är det hedningars avkomma som dyka upp? Har Kristus upphört att förlossa och verka? Swedenborg säger någonting om en yttersta dom som skulle ha fallit ungefär i hans sista tider, och att släktet dädanefter vore hemfallet åt fördömelsen, utan hopp.

— Ja, nog synes Swedenborgs skildring av helvetet på pricken likna jordelivet.

— Teosoferna anse att en cykel nu går ut och en ny börjar.

— Sekelslutet påminner verkligen om tiden för

Digitized by Google

Kristi första återkomst. »I den tiden stod Petrus upp med de ellova, och hov upp sin röst och talade till dem: I judiske män, och alle I som bon i Jerusalem, detta skall eder vetterligt vara, och lyssnen till mina ord. Desse äro icke druckne såsom I menen, ty det är tredje stunden på dagen, utan detta är det som sagt är genom profeten Joel: Det skall ske i de yttersta dagarne, säger Herren, att jag skall utgjuta av min anda över allt kött; och edra söner och döttrar skola profetera, och edra ynglingar skola se syner, och edra äldsta skola drömma drömmar... Och jag skall giva under ovan i himmelen och tecken neder på jorden, blod och eld, ånga och rök.»

— Eget är att på hospitalen en sjukdomsform uppträder oftare än eljest. Formen är icke okänd, men den är vanligare nu än förr. Det är nämligen en stor mängd sjuka som känna sig vara fördömda. Vad betyder det, om icke att dessa äro förtvivlade över sitt tillstånd.

— Den gruppen känna vi från pietismen och Frälsningsarmén, där de inträda utan hopp, men gå ut förhoppningsfulla...

Greve Max hade fattats av en synbar beklämning.

— Go vänner, jag känner det som om vår ovän Zachrisson hade det ont i detta ögonblick. Han förföljer oss visserligen som Saulus, men vid denna försoningsfest i afton, låtom oss sända honom en välvillig tanke, såsom den människa vilken har det gott är skyldig den lidande brodern. Kanske han känner det och får hugsvalelse. Vill ni?

Det blev tyst ett par sekunder; därpå tog Falkenström ordet:

— Jag kan inte hyckla; jag kan icke älska det

Digitized by Google

onda; och om en ond människa lider, så är lidandet både honom och andra till gagn. Hur många gånger har jag icke tagit upp honom ur rännstenen, ur förnedringen; men var gång han kommit upp, har han trampat ner mig. Jag är icke hämndgirig, men det är uppbyggligt få se att rättvisa existerar i världsordningen. Om Zachris lider nu, så är orsaken till hans lidande att han icke kan få göra ont, ty ond är hans natur och han lever endast när han får göra ont. Jag förnimmer honom i detta ögonblick såsom om han grävde mullvadsgångar under detta hus, och som om han anlitade hjälp av underjordiska makter. Som lojal fiende och den orättvist angripne önskar jag fiendens undergång; när jag ser honom slagen, skall jag lova Gud, och förlåta den fallne, men icke förr! Jag har talat.

— Hur vet du att han icke är slagen? invände nu Max. Och har du sett att någon kan skada oss så länge vi vårda våra själar. Låt dem ta taket från oss, värmen, dagliga brödet, vad gör det? Dina tankar kunna de icke stjäla, dina känslor icke orena. Försök, jag ber dig, att tänka likgiltigt åtminstone om honom, underhåll icke förbindelsen medelst hatet, ty du spänner en tråd mellan er, och han når dig på din egen ström du sänder ut.

— Nej, jag neutraliserar hans ström med min motström! Om jag icke hatar det onda kan jag icke älska det goda!

Kilo bad att få tala:

— Varför rörde ni vid denna döda massa och gav honom liv? Varför drog ni in honom i våra tankar? Känner ni inte att han är i rummet och förgiftar oss. Max, spela för oss, vackert och stort.

Digitized by Google

Hans ande hatar harmonier, och den skall fly som djävulen för korset. Max, spela på flygeln, för Guds skull; låt luften och etern vibrera i sköna linjer! Klangfigurerna likna blommor, och jag ser din musik; för det sköna flyr det fula, och det onda är fult. Låt honom lida av välljuden, kanske det kan väcka saknad hos honom, längtan efter det han saknar; spela David, så flyr den onde anden, kanske även från honom...

Max satte sig vid flygeln.

Digitized by Google

FJORTONDE KAPITLET.

När Zachris steg ur på sin station, såg han straxt att det var mörkt i stugan — villan. Att gissa på en allmän utvandring, föll honom icke in; dels var han för högfärdig att tro sig kunna nås av en sådan olycka, dels menade han sig ha Jenny infångad för hela livet. Vart skulle hon ta vägen utan honom, ett sådant stöd? Vem ville ta emot henne, sjuk, kinkig, oregerlig? Att någon man enleverat henne var omöjligt, så ful och försupen som han fått henne.

— De är väl ute på visiter, tänkte han.

När han kom upp framför porten, såg han ett brev i brevlådan.

Han gick in och slog eld. Hade svårt att tända en lampa, ty han brukade icke göra någonting själv. Han tillhörde de människor som tycker om att besvära folk, kommendera och låta sig betjänas. Det var en ny diamantbrännare och mekaniken var honom okänd. När den slutligen tog sig för att lysa, så rökte den. Där satt tre skruvar, och det kunde han inte fatta. Den tredje skruven lyfte en hylsa som släckte det man nyss tänt. Han skallrade i hela kroppen av ilska över idiotiska pigor. Slutligen fick han en liten låga till stånd, och läste brevet från Jenny.

Digitized by Google

Det var ett slutbrev i mycket kortfattad och banal form.

— Slut!

Därpå tände han alla ljus; lamporna voro dels ofyllda, dels fruktade han dem för sina nerver.

Saknaden uppträdde nu, icke som längtan efter ett älskat föremål, utan bara som tomrum. — Först erfor han verkligen en lättnad, friheten från Jennys tryck. Han hade icke känt sig som herre i huset sedan han gifte sig, utan vuxit som en maskros under en tegelsten. Hon hade med sin säkra instinkt vädrat upp allt vad som misshagade och plågade honom, därför blev hans första expansion att flytta möblerna, och ställa dem där han ville ha dem. Det blev fulare i rummen, men han fick sin vilja fram, och det kom hans lilla person att svälla ut.

Flyttningen höll honom varm, men när den var färdig, kände han det var kallt i rummen.

Som han aldrig eldat, visste han icke hur det gick till; men det måste ske. Maja hade h o n väl tagit med sig, liksom pojkarne och hundrackan. Hundrackan längtade han nästan efter, ty den var hans avbild, och stod hans hjärta närmare än de andra. Den kröp för husbonden, slickade hans skor och skällde på hans vänner — det var idealet. Den hade under årens lopp anpassat sig efter sin ägare, och i dess hundansikte syntes alla herrens laster avspeglade, varför någon hade anmärkt att man såg på hunden det han hette Zachris.

Emellertid, värmd av brasan började han tina, och dagens händelser bröto in på honom. Det fanns små ord som fastnat i huden med hullingar. Klostret, Zukunft, Revue des deux Mondes, de nya tankarne

Digitized by Google

som skulle avlösa och döda de gamla. Trots det att han var en utvecklingsman som predikat utveckling, kunde han icke utveckla sig, ty han saknade grobart frö. Nu skulle han kanske gå som en gammal åsna, tvingas bekämpa ungdomen, och kastas på sophögen.

Han reste sig för att känna sig uppe, tog fram whiskyn för att få styrka, och började trava i rummen. På salsbordet fann han skämttidningarne, och trogen sin vana att leta upp elakheter om vännerna, snokade han sida ut och sida in. Men han fann bara sig själv överallt, och som tidningarne syntes lästa, förstod han att hustrun och barnen hade sett honom i alla dessa situationer.

Brasan brann dåligt och kylde mer än den värmde; den usla belysningen verkade icke muntrande; whiskyn värmer icke förrän dagen efter, och det var en hel natt dit. Tomrummet kunde icke fyllas med bara tobaksrök och spritångor, och nu saknade han Maja, som förstod elda, tända lampor och sätta fram mat.

När han suttit en stund, måste han för köldens skull upp att vandra.

Nu trädde främlingens bild fram av sig själv; han såg honom på rutan och sin hustru inne i rummet. Varför gick hon då? Icke kunde örfilen verka efteråt så långt? Det måste ha varit något mellan henne och operasångarn också, efter som det ansiktet skrämt henne! Vart hade hon gått! Att Hanna lockat henne i flera år, det visste han, men hon kunde icke ta emot henne med två barn.

Faktum var emellertid obehagligt, att hustrun gått ifrån honom. Det var skammen; och han hade

Digitized by Google

triumferat för tidigt över fienden, då han trott henne tillräckligt förfallen för att bli liggande.

Att telefonera och forska efter henne, vågade han icke, ty det vore att röja sig; och om han frågade sig huruvida han önskade henne tillbaka eljes, som vän, som sällskap, måste han svara nej. Någon känsla som oreflekterad tillgivenhet, vänskap, kärlek, fanns ej hos honom. Allt var nytta och fåfänga; vartill kom en total brist på samvete. För att ha samvete måste man känna sig själv och vara ett själv, men Zachris var ett självlöst gélée, en oorganiserad materia som levde likt en tryffel på andras rötter. Han hade alltid levat andras liv, aldrig sitt eget, han hade stötvis identifierat sig med en hel rad personer, givit roler, gjort typer av sig själv; därför mäktade han icke hysa skuldkänsla. Han var för övrigt som en kvinna, idel receptivitet, kunde ta emot så mycket som hälst utan att säga tack, men ställde ändå alltid givaren i skuld; klagade alltid över otacksamhet.

Om han icke varit feg, skulle han varit en stor brottsling; nu njöt han bara av andras dåliga handlingar, som han slapp utföra, och hade alltid haft till sport att härska över män genom deras kvinnor, att förgöra män, genom att locka deras hustrur att rymma.

Nu satt han där; men han tycktes för dum att kunna se ett kausalsammanhang, och för högfärdig för att känna sig träffad av ödet.

Bara det inte varit så kallt! Termometern utanför visade 25 grader. Det knakade i stugan och började bli kusligt. Att stiga upp för trapporna och lägga sig, lockade honom icke, ty däruppe fanns minnen av ömtålig art, och mörkret i vinden var otrevligt. Vindar

Digitized by Google

äro i allmänhet otrevliga; där syns husets inälvor blottade, där bo spindlar, kattor och råttor, och de sista höstflugorna samlas visst däroppe för att begå självmord.

Då föll han ner på chäslongen och drog ett par mattor över sig. Han slumrade, men sov icke, ty sömnen hade genom missbruket av sömnmedel blivit en sällsynt gäst.

Sörjde något förlorat gjorde han icke, men han blev ond därför att man vågat lämna honom ensam med skammen. Att gå ner på hotellet vågade han icke, resa till stan icke heller, det skulle bara röja skandalen. Han var bokstavligen i bur, fången, bakbunden. Och nu svartnade allt förgånget; där fanns inte en ljus punkt; vämjelse vid allt så att han ville kräkas ut sig själv och sitt liv i en kloak och lägga luckan på.

Så blev han liggande till juldagsmorgonen, halvvaken, mörkrädd, så att han icke vågade vända sig av fruktan för de ljud som soffan gjorde vid varje hans rörelse. Med likkyla i kroppen och kallsvett om pannan, kände han sig död och väntade på obduktionen, nedgrävningen, upplösningen. Längre kunde inte hans tankar gå.

När han vaknade till medvetande om juldagsmorgonen, kunde han icke genast räta ut sin kropp, ty han hade legat på en bog hela natten. Han var låst i korsryggen och gick som en apa, vilken söker gå upprätt. Maja var icke hemkommen, kölden var olidlig.

Han sjönk ner i en stol och tänkte på nattens upplevelser. Det var ett helt nytt liv han genom-

Digitized by Google

levat under de sista tolv timmarne. Förgätna scener ur hans förflutna hade spelats för honom men i en ny belysning, och Jenny hade mest varit huvudpersonen. Men allt som förefallit oskyldigt förut, antog nu en ful färg; miner vid det och det tillfället, gester då, och ord då visade sig nu hava en annan betydelse. — Han ser till exempel Kilo vid första gossens döpelse, och han hör honom säga: det är *min* pojke, den är bra! — Detta hade han förr tolkat så som en enkel artighet: nu betydde det något annat. — Falkenström vid frukosten i salongen fick också av det nya ljuset en otäck skuggbild på väggen, där han såg deras händer mötas ovan bordet och deras fötter under bordet. — Han erinrade nu en scen från första giftastiden. Det fanns en husvän som han och Jenny älskade tillsammans i all oskuld förstås.

En dag kommer Zachris hem och finner vännen med Jenny på knät. De båda syntes icke överraskade utan spelade ut komedin, och tolkade den så: att de velat pröva hans förtroende. Nu i natten hade den scenen blivit omskriven och utförd i detaljer, på ett annat sätt.

Det var som om en osynlig sprutat ett gift i hans kropp, och han brann i de heta kläderna som han sovit i. Han brann och han frös!

Den starkaste känslan var raseriet: att hon kommit levande ur hans händer. Och han ångrade att han icke dödat henne. Det fanns ju så många oskyldiga sätt att döda; han kunde ha supit ihjäl henne, pinat henne till vansinne eller självmord.

Nu fanns bara ett sätt att bli fri från giftet: att skriva henne ur sig; att på papperet sätta ner allt, och så bränna manuskriptet, sedan det blivit läst av

Digitized by Google

hans närmaste, eller om nöd trängde, trycka det i Tyskland. Denna tanke upprättade honom. Att en gång få tala ut allt detta som i åratal tryckt och pinat honom; att samtidigt få utreda hela detta konto som bara lupit utan uppsummeringar; att få försvara sig, och varför icke? hämnas!

Det vore att börja ett nytt liv, strykande allt det gamla.

Gripen av en väckt energi, gick han ut i köket efter ved, eldade hela våningen, kokade kaffe, och stärkt av något mat satte han sig till skrivbordet.

Pennan gick; han levde igen, och så intensivt att han icke märkte att tre timmar gått, när pennan började tröttna. Den saktade av, och stannade så tvärt.

Det var bara tio sidor, och det skulle bli femhundra. Han kände sig tom i huvut; intresset var försvagat, och nu förnam han tydligt att hennes närvaro var nödvändig. Bara hon fanns i huset, skulle han återfå all den kraft han deponerat hos henne, och utan vilken han icke kunde dräpa henne. Han kände sig redo till vilka skamliga kompromisser som hälst, bara hon kom igen. Med henne skulle han döda henne; hon skulle bestå krutet, hon skulle dra slipstenen medan han slipade knivarne.

Men han måste veta var hon fanns för att kunna öppna underhandlingar. Fråga efter sin hustru utan att röja sig, det var problemet.

Hanna Paj visste var hon fanns, det var säkert. Om han nu ställde sig som om han också visste det, så fick han veta det. Men han fick icke uppträda varken som angelägen att få henne igen, icke heller som glad att han var av med henne; icke cyniskt

Digitized by Google

triumferande, utan människovänlig, litet ångerfull, deltagande i öm omtanke om hennes välbefinnande.

Men hur skulle den frågan framställas? Därpå grubblade han till middagen.

Då kom Maja hem. Det blev ett uppsving, att höra en känd röst och småbuller från köket, vattenledningskran och kastrullerna.

Maja frågade efter frun:

— Hon jular i stan!

— Ja, hon sa så, men skulle inte herrn med?

— Nej, jag har arbete.

— Hå kors! Ja... då sätter jag på maten.

— Vänta lite, Maja. Vill du inte fara in med fruns vinterpäls, det har blivit så kallt?

— Ja, var bor hon då?

Bom! Zachris satt fast, men som räven kunde han bita av sig svansen.

— Ja, det får vara så länge, jag ska fara in själv.

Men Maja tyckte om att fara på tåg:

— Nej, jag ska nog fara jag, det felar inte, får jag bara adressen.

— Vad har du till middan, Maja?

— Å, jag kommer med hare och surkål på juldagen...

— Det är bra, skynda dig då.

Pälsen var borttrollad och Maja gick.

Efter en stark middag gick Zachris att sova.

När han vaknade vid sjutiden, kände han sig så stärkt att han trodde sig kunna umbära Jenny. Och i denna maktkänsla satte han sig för att skriva. Men pennan stod still och orden uteblevo.

Alltså: hon måste komma och sitta för honom,

Digitized by Google

sedan skulle hon få gå, om hon kunde. Men han måste sova på saken.

Han sov till annandags morgon, och vaknade med beslutet att vänta ett dygn njutande av sin frihet.

Dagen blev något lång; Maja var slö och såg misstänksam ut; försummade städningen och var nästan aktningslös, framkastande tvivel om fruns återkomst. En gång hörde han henne vid telefon mottaga ett meddelande. När han frågade henne vem som telefonerat, svarade hon snäsigt att det var ingen.

På tredjedagen vaknade han igen vid tiotiden och gick direkt till telefon att göra ett djärvt försök.

Han ringde upp Hanna Paj:

— Det är Zachris. — Vill du fråga Jenny om hon önskar sin pälskappa, så skall jag skicka in den.

Hanna svarade:

— Det tror jag säkert hon vill. — Hur mår du Zachris lilla? God jul!

Detta var sagt med en mild röst som ville vinna honom; och han hörde några biljud i telefonen, som han igenkände vara Jennys röst inne i rummet.

Försöket hade lyckats. Jenny var där; Hanna hade ledsnat på henne, och Jenny var ångerköpt.

Nu gällde bara att ha tålamod, så skulle hon komma krypande.

Därpå for han till stan och gick upp i redaktionen. Han darrade något i knävecken och såg efter i ögonen om de visste något.

Ingen sade något och det var mycket taktfullt i alla fall.

Digitized by Google

När Jenny inträdde ensam hos Hanna på julaftonen, mottogs hon med öppen famn:

— Välkommen i mitt hus; här har du en fristad så länge du vill, och mitt är ditt!

Jenny infördes i ett mycket litet rum, utan säng, utan toalett, men med en kort och smal liggsoffa, kallad av okänd anledning turkisk divan.

— Här skall du bo, mitt barn, och ingen skall våga träda innanför dessa dörrar.

När Jenny genomsökt rummet med mörknande blickar, fortfor Hanna:

— Ja, det är litet, men det är ditt. Friheten är dyrköpt, den kostar små offer. Nu lämnar jag dig ensam ett ögonblick, så får du installera dig medan jag går ut i köket.

Hon gick och stängde dörrn om Jenny.

Det var något strävt och trångt i det lilla rummet. Hotellrum eller jungfrukammare. Ingen spegel; och den där soffan som hon skulle ligga på. Hon hatade liggsoffan, för där var alltid en slå inåt väggen som skar i armbågen; och precis en sådan soffa hade gamla Lovisa därhemma.

Klädskåp syntes ej, och när hon undersökte byrån, fann hon den full med saker. Hon lade sina kläder på stolarne och soffan, och satte sig på en ledig stol. Det var en vanlig hotellstol, med karmen av falsk mahogny, limmad i flera bitar, färdiga att falla ifrån varann. Man måste sitta alldeles käpprak på den och hålla händerna i knä.

Och så satt Jenny, stirrande framför sig, trött och färdig att digna.

När hon suttit i fem minuter, ändlöst långa, föll

Digitized by Google

hon i gråt. Efter fem minuter till frågade hon sig: Vad skulle jag här att göra?

Efter fem minuter till kom Hanna tillbaka:

— Snälla Hanna, du har väl inte en spegel? frågade Jenny så undergivet som möjligt.

— Spegel? Nej, mitt barn, jag hatar speglar.

Därmed blev Hannas tur att mönstra rummet. När hon såg kläder, handskar och halsdukar kastade runt omkring, blev hon något litet nervös och förde ihop de kringströdda sakerna.

— Vi ska röja en byrålåda, min lilla vän, och ytterplaggen ska vi hänga i tamburen.

Hanna gick ut med ytterplaggen, och Jenny som icke tålde förebråelser i någon form, röjde ur soffan, kastade sig framstupa och storgrät.

Men Hanna gick ut och in, det var hennes vana, och när hon kom in och fick se Jenny ligga på soffan, kunde hon inte hålla sig:

— Mitt lilla barn. Du ska inte ligga på dagen, för då får du inte sova om natten.

Och så städade hon igen, utan att låtsa hon såg tårarne.

Därpå gick hon ut igen, ty nu ringde det på dörrn. Det var Brunte och Pirre som anlände med hyndan.

Hanna hade glömt pojkarne, och hundar voro hennes fasa. För att icke falla ur rolen, bad hon dem välkomna, och de båda ungherrarne klevo in med snöiga stövlar, lupo omkring och fingrade på allting samt slogo sig slutligen ner i soffan med händerna i byxfickorna.

Hyndan hoppade upp och lade sig bredvid dem, samt somnade genast. Men den som sover är icke

Digitized by Google

ansvarig för sina handlingar, och hyndan begick handlingar under sömnen, som voro oförsvarliga.

Hanna kom in igen:

— Små gossar ska inte sitta i soffan; den är för stora personer. Hunden ska ligga i tamburen.

Gossarne rörde sig icke, ty de trodde det var skämt.

— Hörde inte gossarne vad tanten sa? Stig opp och locka på den stygga hunden! — Men det var fasligt... jag tror... är det möjligt? Det är inte möjligt...

Hon höll sig för näsan med ena handen, med den andra grep hon i hyndans halsband, men släppte det genast då djuret visade tänderna och gav skall. Jenny kom ut och lockade hunden ut i tamburen. Men då började ett krafsande på dörrn och ett tjutande.

— Ni får jaga ut hunden, sade tanten med en bestämd ton. Det är ju det enklaste.

Brunte som inte älskade hunden, gick ut i tamburen, och med tantens paraply jagade han djuret verkligen i farstun, men paraplyn blev vid manövern något vingbruten, vilket föreföll Brunte så löjligt att han måste kalla på Pirre för att njuta av skådespelet.

Hanna såg inte strax deras skadeglädje, utan tänkte bara på den lyckade utkastningen:

— Så enkelt var det.

Men det var icke enkelt. Hundar äro icke födda att lyda, utan att befalla; och hyndan gav nu till ett ståndskall så att det rungade i farstun.

— Låt'en skälla, han tröttnar snart, sade tanten

Digitized by Google

upplysningsvis, som om hon i botten kände hundarnes naturalhistoria.

Men hundar tröttna aldrig att skälla, förrän de blivit åtlydda.

Brunte hade emellertid utvecklat leken med det vingbrutna paraplyet och ville nu »rista blodörn» på det. Därvid råkade gossarne i ett sådant fnissande, att tanten måste se vad de gjorde.

Då slog hon ihop händerna som om hon ämnade mota höns och med tårad röst:

— Mitt paraply, mitt kypert-paraply, det var yllekypert... Nej Jenny, du måste hålla reda på dina pojkar...

Det kunde Jenny icke, och ingen annan hade kunnat det. Därvid fick det bero.

Men nu ringde det på dörrklockan och en mansröst hördes dundra ikapp med hundens ursinniga skällande.

Det var husvärden som genast anhöll att hunden skulle avlägsnas eller nedtystas, eljes måste polis efterskickas.

— Ge'n ett rapp av käppen, föreslog tanten.

— Nej, då bits han.

— Brunte, gå ner på gatan och driv bort hunden!

— Å, vad tjänar det till, han är strax här igen.

— Det var högst märkvärdigt, kan man inte jaga bort en hund.

— Nej, en hund kan dödas, men han kan icke jagas bort.

— Döda honom då, skrek tanten.

— Hanna! utropade Jenny; du älskar icke djur? Du som älskar allt levande.

— Ja, men icke hundar.

Digitized by Google

— Släpp in honom i köket, då!

— Nej, då äter han opp maten, och så stinker han.

— Han, sa hon! Det är ju en hynda som har valpat så många gånger! Det kan man ju se! upplyste Pirre.

— Tag bort hunden! skrek värden. Tag in honom till er igen, annars skickar jag efter polis.

Hunden hade segrat. Han släpptes först på försök in i tamburen, men sedan han tjutit och krafsat, kom han in i våningen, och gick genast opp i soffan.

Djurets herravälde över människan var konstaterat, och därvid blev det. Tyst var han, men stank gjorde han, och i soffan skulle han ligga.

Hanna skallrade i hela kroppen, och den där förebråelsen att hon inte var djurvän retade henne kanske mest, för alla modärna voro djurvänner, alla stora kvinnor: Sarah Bernhardt, Yvette Guilbert voro djurvänner. Hon försökte ett ögonblick att tänka sig in i att vara djurvän; hon ville säga något djupsinnigt och vackert om hundens natur som på samma gång räddade hennes reträtt:

— Denna skenbara envishet hos en hund är endast baksidan av hans trohet mot människan. Jag har haft orätt, förlåt mig!

Jenny räckte sin hand till tack och till förlåtelse.

— Nu, sade Hanna, går jag ut och handlar.

— Du kommer väl hem till middan?

— Vi äter ingen middag på julafton, lilla barn.

— Men gossarne äro hungriga.

— De får vänta, som vi andra; gossar skola tidigt vänja sig vid självbehärskning. Ajö lilla Jenny, ligg inte på soffan nu, för då förstör du nattsömnen.

Digitized by Google

Jenny fick icke ligga på soffan, men hyndan fick det.

— Var snälla nu gossar, så får ni lutfisk och gröt till kvälln.

— Fyffan! sade Brunte till Pirre, jag äter aldrig lutfisk.

Hanna hade hört, men låtsades ej ha hört, när hon gick.

Nu började gossarne en galoppad genom rummen och samlade mattorna i vålmar. Därpå anställde de en genomgående husvisitation; öppnade skåp och lådor. Sedan, i brist på sysselsättning ställde de sig i ressortsoffan och gungade så att hundrackan vaknade och morrade, bitande efter fötterna.

Jenny varken såg eller hörde. Hon satt som en stod, orörlig, hungrig, tänkande med fasa på lutfisken och gröten som hon avskydde. En gång ämnade hon gå ut i köket och begära mat, men hon vågade icke, ty det hade hon fått klart, att om Hanna blev ond en gång till, så måste de ut på gatan.

Men kölden i rummen blev allt värre mot aftonen, och hon stod icke ut längre, utan gick ut i köket och bad om en brasa i salen.

— En brasa? svarade en sträv röst. En brasa? En brasa?

Jenny flydde. Men brasan kom likafullt. Pojkarne skulle naturligtvis sköta den, och snart lågo vedträden i en rykande mila. Småluckorna öppnades, och om en stund voro de röda, så att man kunde bränna stövelsulorna på dem och se hur det tog eld i lädret — lite bara! Så sköts spjället igen, och då osade det, men man öppnade straxt, och det var som att kommendera en ångmaskin.

Digitized by Google

— Nu är jag kapten och du är maskinist, sade Pirre. Stopp! skrek han, och Brunte sköt, så att eld och rök trängde ut. Framåt! kommenderade han! och nu flammade det igen. Back! Full maskin!

— Det är ju som en riktig ångbåt!

Slutligen uppfann Brunte, att man kunde tjärna smör med spjället. Det var livat.

Där fanns en symaskin i huset också, och den kunde brukas som lokomotiv; men gungstolen blev en släda, när man stod bak på medarna som lossnade i limningen.

Jenny tillbragte eftermiddagen i en slö fasa. Hon kände sig som en straffånge, vilken måste svälta ända till kvällen och sedan straffas med lutfisk och gröt. Tänk en whisky! Men Hanna hade aldrig något starkt hemma, för att icke ge ett dåligt exempel, och när hon »blitt kall» någon gång, gick hon på konditoriet och fick portvin, vilket hände varje dag.

Kväll blev det i alla fall, och Hanna kom hem, något glad. Hon tillhörde den grupp människor som äro farliga när de äro glada; man blir rädd, när man ser deras skummande humör, som liknar övermodet, man ser deras ögon söka rov och skjuta pilar.

Bordet var dukat, lutfisken kom, ödesdiger, väntad, fruktad. Hanna bjöd icke omkring, hon lade för; det fanns ingen hjälp.

Jenny tittade efter en sup, men där fanns ingen; hon tittade på Hannas röda näsa och undrade var hon fått den ifrån. Därpå skådade hon den smutsgula rätten, det rostiga spjelket och det dallrande gelét. Den vita såsen och den svarta pepparen påminde om en nyöppnad grav i vinterns snö.

Digitized by Google

— Nu ska ni lära er äta lutfisk, små barn, började Hanna. Det är min livrätt.

— Jag tror inte gossarne kan äta lutfisk, svarade Jenny saktmodigt.

— Just därför sade jag, att de skulle l ä r a sig; det man kan förut, behöver man icke lära sig.

Men gossarne stoppade händerna i byxfickorna och vräkte sig baklänges.

— Små gossar ska icke sitta med händerna i byxfickorna och inte luta sig bakut på stolarne; när jag var barn fick jag stå vid bordet, och om jag lämnade på tallriken fick jag stryk...

— Gillade Hanna en sådan uppfostran då?

— Nej jag gillade den icke, ty jag var ett oförståndigt barn, men när jag kom längre fram i livet... hör ni gossar om ni inte äter fisken, får ni ingen gröt!

— Vi äter aldrig gröt! svarade de två.

— Hur! Jaså! Ja, då kan jag inte hjälpa er.

Hanna reste sig och gick mot kakelugnen:

— Det var fasligt vad här är varmt — jag måste öppna spjället lite...

— Nej, snälla Hanna, jag fryser så fasligt...

— Fryser du, som ser så röd ut, jag trodde du var en modärn friskluftsmänniska (där fick hon för modärna djurvännerna!)... Men minsann, de ha rivit ner spjällsnöret... Och kakelugnen är het, har ni eldat medan jag var borta? Då måste jag öppna fönstret, för annars kan jag inte sova i natt, är det gossarne som rivit ner spjällsnöret?

Intet svar följde.

— Vi ska inte störa julfriden, för allan del, men varje människa har sina vanor, och vanor äro ett

Digitized by Google

uttryck av ordningssinne, mitt ordningssinne har jag fått utbildat i ungdomen, sitt inte och lek med brödet, gossar, jag har varit lärarinna och haft många små gossar att uppfostra, när det inte gick med godo, gick det med skarpen, jag minns en gång två små stygga gossar som måste skickas till Gålön, vet ni vad Gålön är? Prins Karls inrättning, där vanvårdade barn få en sträng uppfostran, mycket sträng... Si där är lilla hund som vill ha mat, han ska få bena lilla gossen, när vi ha ätit upp fisken, men vi ska äta opp fisken, ja din lilla stackare. Du ska få mat.

— Har inte Hanna något kött?

— Kött, näh, då skulle jag väl äta det själv och bjuda mina gäster. Kött åt hunden?

Hon skrattade.

— Men ingen hund äter fiskben.

— Då ska han lära sig! eller får han vara utan.

— Vi få icke svälta våra djur, allra minst vi som tillhöra djurskyddsföreningen...

Det var ett kinkigt fall, och att misstänkas vara djurplågare, det vågade icke Hanna såsom modärn världsåskådare.

— Jag skall se efter några buljongben sedan —

— Hunden saknar tänder, kära Hanna, och kan inte äta ben...

Nu exploderade gumman, reste sig med huvudet skallrande, och störtade in i sitt rum med en smäll av dörren så att fönsterrutorna skakade. Men dörren öppnades straxt igen och huvudet talade:

— Jag har öppnat mitt hem för en värnlös kvinna och hennes förskjutna barn, jag har bjudit på den julkost som mina fäders fäder i generationer ha njutit, men jag har icke bjudit någon hund till mitt julbord.

Digitized by Google

Dörren small igen, såsom en pukskräll i en symfoni, och så öppnades den för det talande huvudet:

— Ni har försmått min enkla kost, ni har ratat vad jag bjöd er av gott hjärta, men I ären icke goda människor; goda människor mottaga med öppen hand och glatt hjärta, jag vill icke tala om tacksamhet, jag begär ingen tack, men jag tror mig däremot ha rätt att fordra lite takt!

Dörren small åter igen, alldeles som om hon gått in och läst över sin roll och maskerat om sig. Denna gång dröjde ommaskeringen något längre.

Jenny vände sig till gossarne:

— Vi få gå ut på gatan barn, vi få gå i sjön.

— Äh, svarade Brunte, varför far vi inte hem till oss?

— Till oss? Till honom? aldrig! — Kläd på er!

Jenny började ta på sig:

— Vi få gå till ett pensionat och ligga där i natt. Här dröjer jag inte en minut längre.

Dörren öppnades, Hanna syntes i helfigur, totalt ommaskerad. Hon hade hört Jennys beslut; en så oväntad befrielse skulle ha dödat en vanlig människa, men Hanna var bara förklarad och hennes glädje kunde icke döljas, fastän vanlig hövlighet hade fordrat något dylikt.

— Skall du gå ifrån mig, lilla Jenny, du gör som du vill, förstås, och du kanske gör rätt; sir du två personligheter som vi, starka, självständiga, rymmas icke under samma tak, du gör rätt; men Jenny, aldrig till honom mer, hör du, aldrig! Lova mig det! Du tar in i pensionatet här bredvid, jag skall besöka dig varje dag, flera gånger om dagen, när du vill, ring bara upp mig.

Digitized by Google

Jenny var stum, men icke av ovilja, utan av trötthet och hunger. Hon var lika glad som Hanna, men kunde icke visa det, och när hon kände sig fri från väninnans tyranni, älskade hon henne igen; och hon behövde hennes stöd i kampen mot h o n o m!

De skiljdes därför med omfamningar och många ord som skulle runda till den något brådstörtade avfärden.

Digitized by Google

FEMTONDE KAPITLET.

Revisorn, eller den »Mördade revisorn» som han kallades, hade börjat i gamla bergskollegium efter slutad bergskola. Han var kemist, men kunde för övrigt alla naturvetenskaperna såsom hans samtida, innan specialisering och materialsamling blev huvudsak. Han var lärjunge av Linné, Berzelius, Bernardin de Saint-Pierre, Elias Fries. När darwinismen kom till världen, skulle ju utvecklingsläran tillämpas på kemien, och enligt Hæckels monism eller teorien materiens enhet, borde ju kemiens 64(?) enkla ämnen falla, liksom en gång alkemisternas 4 element. Mendeljeff försökte ställa opp ett naturligt system, vilket åtminstone väckte tanken på orimligheten av enkla ämnen. Crookes uttalade som sin grundade åsikt i Genesis of the Elements, att alla enkla ämnen voro ett och samma urstoff, antingen nu detta hette väte eller protyl. Därmed väcktes frågan om ämnenas övergång i varandra, och när man bejakat detta, måste man godkänna korollariet: guld kan göras av oädla metaller. Guldmakeriet kom upp, rykten lupo om lyckade försök i gulds framställande ur koppar och silver. Flera enkla ämnen analyserades. Svavlet befanns vara ett fossilt harz, bestående av kol, väte och syre; joden var en manganklorur; fosforn ett vax

Digitized by Google

som kunde transmuteras till arsenik; metallerna voro kolväten o. s. v. Läroböckerna började uppställa den oorganiska kemien i analogi med den organiska; metallerna voro alkoholradikaler (kolväten), oxidhydraterna voro alkoholer, oxiderna voro enkla etrar och salterna voro sammansatta etrar.

Guldmakeriet vid sekelslutet var således utsprunget ur evolutionsläran och monismen, men med darwinisternas vanliga tröghet, stannade de stirrande framför sina egna konsekvenser som de kallade medeltid, vidskepelse och alkemi. De trodde nämligen att allt som låg före 1857 var vidskepelse och att med dem det enda sanna ljuset kommit i världen.

Revisorn hade aldrig läst alkemi, utan hade genom observation på mineralens förekomst i naturen utspekulerat deras uppkomst ur varandra, och genom läsningen av Berzelii ungdomsskrifter fått en fast övertygelse om metalltransmutationernas möjlighet. Berzelius hade nämligen sett att växter som odlats med rent vatten i kiselsyra, efter förbränning företett i askan alla de metaller som växter odlade i jord innehöllo. Därav slöt han riktigt, att elementen kunde övergå i varandra.

Därpå hade revisorn skridit till experimenten, och i klostrets laboratorium haft ostört tillfälle att pröva sina beräkningar. Där glömde han sin vanära, där renade han sig vid eld och vatten från all den uselhet han genom hustrun iråkat, då han dragits in i en krets av förfallna människor, vilkas dåliga inflytande han av böjelse för hustrun ej kunnat undgå.

Emellertid, en vacker vintereftermiddag sutto vännerna i biblioteket hållande tankeövningar. Det

Digitized by Google

var revisorns tur att debutera, och under djup uppmärksamhet åhördes följande dialog om tvenne så alldagliga bekantskaper som kornknarren och göken.

— Hur gammal är du nu?

— Jag är bortåt sjuttifyra år, så där.

— Och har varit liten jordbrukare hela ditt liv?

— Hela mitt liv. Jag har sen jag var pojke gått vid plogen och lien...

— På åker och äng?

— På åker och äng, morgon, middag och kväll, natten med ibland.

— Det är alldeles som jag, fastän jag har fyllt åtti år. Nåå du, du känner väl en liten fågel som kallas kornknarren?

— Hm! Måtte väl det. Hur så?

— Har du sett den fågeln?

— Sett? Ge mej si! — Näh, det har jag inte! Har du?

— Näh! — Har någon av dina anhöriga eller bekanta sett den?

— Näh, inte vad jag vet.

— Ingen av mina släktingar heller, och ingen av mina bekanta; och jag har ändå frågat dem allihop. Jag har kastat sten efter den fågeln, när jag hörde honom bredvid mig; jag har lossat skott efter honom, jag har hetsat jakthundar in i säden efter honom, men jag har aldrig fått fatt i honom. Det är en konstig fågel.

— Jo, tyst, jag har sett honom i Riksmuseum uppstoppad.

— Det är sant, det har jag gjort med. Men hur

Digitized by Google

kan man vara säker att det är samma fågel som säger arp snarp i åker och äng?

— Det skall väl de lärda veta.

— Lärd eller olärd, men om jag hör det snarpar i rågen, lägger till med ett skott ditåt, och sedan apporterar en död fågel, så har jag icke full bevisning att det var den fågel som snarpade. Och ser du, i samma stund haglen ha dödat så har fågeln upphört att snarpa.

— Det är påtagligt!

— Det givs sålunda en möjlighet att museifågeln Gallinula Crex som räknas till sumphönsen skulle kunna vara en annan än kornknarren? Även därför att sumphönsen leva i sumpar, men kornknarren på åkrar och ängar som i allmänhet äro torra, då vi veta att rördikningen är en fiende till alla vadarefåglar, till den grad att storkarne minskat sedan dikningen blivit mera allmän.

— Nå, vart vill du komma?

— Vänta lite! — Tror du att kornknarren kan flyga?

— Näh det kan han väl inte, för då skulle han lyfta när jag kommer skramlande med slåttermaskinen. Jag har haft fågeln framför mig på en klövervall, sutit på maskinen högt upp på bocken; jag har skalat av ängen, men någon fågel fick jag inte se, varken löpande eller flygande.

— Ja, nu säger de lärda att han är en dålig flygare...

— Kan de lärda veta det bättre än vi?

— Antag att de kunna veta det, menar du att en dålig flygare skulle kunna flyga över Öresund eller Engelska kanalen?

Digitized by Google

— Nej, det kan icke en dålig flygare, och de årsfödda ungarne till en dålig flygare måste väl öva sig innan de ge sig av ut på sjön.

— Alldeles, ja! Nu säger de lärda att kornknarren tillhör norra Europa och Asien, men att han flyttar om hösten ända ner till mellersta Afrika; det är väl lögn förstås.

— Inte vet jag.

— Men böckerna tillägger att han flyttar mest löpande...

— Han kan väl inte gå på vattnet heller...

— Nej; och kunde han, skulle man väl se honom i Öresund eller Kanalen. Simma kan han inte, för han saknar simhud mellan tårna.

— Det är en konstig fågel.

— Och så allmän ändå! Han finns ju över hela Sverige. Anser du inte man kan säga att det finns en på var hektar?

— Det är väl för mycket; säg en på sju tunnland odlad jord.

— Gott vi säger en på 3 ½ hektar då. Nu äger Sverige 3 ½ millioner hektar odlad jord; alltså äger Sverige 1 million knarrande kornknarrar; men du vet att vadare leva i par och att vi således få två millioner för en. Dock för att vara frikostiga, så tar vi 50 % missräkning och säger en million runt. Nu tillägger böckerna att denna fågel lägger från 7 till 12 ägg. Vi såsom blygsamma hålla oss till 7, lämnande de 5 åt rovfåglarne. Detta gör emellertid 8 millioner kornknarrar på hösten, vilka i flyttningstiden måste ge sig av ur landet, eller dö. Hur skall man nu tänka sig denna utvandring?

Digitized by Google

— Antingen flygande eller gående, tertium non datur, i detta fall.

— Rätt svarat, flygande eller gående. Men nu kunde de inte flyga, eller endast flyga dåligt; alltså måste de gå. Som Sverige (-Norge) blott har landfäste i norr, måste utvandrareströmmen gå över Haparanda och trakten därikring. Men de stora älvarne som skola passeras?

— Det är ju orimligt, och om för övrigt 8 millioner även successivt, tågade från Skåne till Norrbotten, måste man märka dem på landsvägar och järnvägsbankar liksom fjällemlarne; nej det går inte! De måste flyga!

— De måste flyga, fastän de inte kan flyga!

— Ja de m å s t e flyga, ty England har lika många kornknarrar som vi, och England saknar landfäste.

— Men då måste de engelska kornknarrarne antingen få flygförmågan på hösten, men det är orimligt, ty själva storkarne äro nödgade anställa reguliära flygövningar med sina ungar, innan de våga flytta. Jag anser det vara orimligt att kornknarrarne kunna flyga över Engelska kanalen utan föregående övningar; men även om de kunde flyga, skulle sjöfarande se några flockar av de 8 millionerna; och på franska kusten som är bevakad av tullkarlar, vilka bilda en enda jägarkedja, skulle de vilande fåglarne ha observerats.

— I sanning, ja; i synnerhet som deras flykt uppgives vara mycket låg; Kolthoff anser också denna låga flykt vara orsaken att så många kornknarrar falla för telegraftrådarne under höstflyttningen.

— Kornknarren kan alltså flyga?

Digitized by Google

— Ja, men bara lite. Brehm, den största auktoriteten säger att han flaxar snarare än flyger; och samme författare påstår att han vandrar om nätterna och flyttar sannolikt till fots.

— Återstår alltså oförklarat hur han kommer över Öresund och Engelska kanalen.

— Men Medelhavet återstår, ty han lär vistas i Afrika om vintern. Skulle vi dock stryka Medelhavet, så återstår Alperna. Tror någon att dessa små varelser kunna tåga över Alperna? Åtta millioner svenska kornknarrar tågande årligen över Alperna? — De åtta millionerna från England oberäknade, de sexton millionerna från Tyskland oberäknade. Det går icke!

— Vad tror du då?

— Jag tror att denna vardagliga enkla naturföreteelse är oförklarad; jag tror att naturen har lika många olösta gåtor som förut. Aristoteles och Plinius den yngre grubblade redan de över kornknarren och kallade honom vaktelkungen, emedan de ansågo honom anföra vaktlarnes tåg. Ja det troddes till och med i forntiden att tranorna togo kornknarren på ryggen, så oförklarlig fann man den oflygga fågelns flyttningar.

— Kanske museifågeln är en annan?

— Ja, men Brehm har haft honom i fångenskap.

— Hörde Brehm honom sjunga arp snarp (eller crex crex)?

— Det vet jag inte.

— Återstår icke en möjlighet, att efter höstruggningen härstädes fågeln byter hamn och blir oigenkännlig? Du vet ju att kornknarrens ungar födas med svart ull...

— Jaså, du tror att göken blir hök på hösten?

Digitized by Google

— Nej, inte det, fastän jag verkligen i september har skjutit en gök, troende det vara en sparvhök... Nu finns det i Himalaya en hökgök som liknar en hök och själv ruvar sina ägg...

— Apropås, har du sett gökägg?

— Ja i samlingar.

— Hur vet du att det var gökägg då?

— Han sa så...

— Hade han sett ägget läggas i boet?

— Nej, men han hade sett en gök flyga kring boet.

— Ja, det är det vanliga; man har sett en gök flyga omkring boet; så tar man boet, men man finner icke ett ägg olikt det andra. Hur vet man då vilket som är gökägget?

— Det vet jag inte.

— Hur kan man förklara att gökens ägg äro olika allt efter boet han lägger i?

— Det kan man inte förklara; då göken väl icke kan måla sina ägg.

— Hur skulle man få full bevisning på eller konstatera ett gökägg?

— Om man såg en gökunge krypa ut ur ägget...

— Har man sett det?

— Inte vad jag vet.

— Vad har man sett då?

— Man har sett en gök flyga kring ett bo eller besöka ett bo.

— Har någon sett den värpa?

— Nej!

— Hur kan man då veta att det är ett gökägg?

— Man önskar så livligt tro det.

— Alldeles rätt! — Är det likt naturens sätt att

Digitized by Google

gå till väga detta: att en så stor fågel lägger ett så litet ägg och att detta ägg kan antaga vilken form och färg som hälst?

— Nej, det är alldeles mot naturens vanliga ordning, där allt sker så regelbundet och stadigt återkommande. Dessutom är den nyfödda gökungen alldeles för stor t. ex. för sädesärlans äggskal.

— Hur skulle man kunna förklara gökens hemlighetsfulla fortplantning? Hur får han sina ungar?

— Jag har hört en jägare mena att göken behåller ägget i de 21 dagarne och att ungen ligger färdig i ägget när det lägges. Det vill säga: han föder levande ungar.

— Har man exempel på sådant från någon annan djurklass?

— Ja, hos ormarne, särskilt hos snoken, som både kan lägga ägg och föda levande ungar.

— Kan man säga då att gökens fortplantning är säkert känd?

— Svårligen!

— Och gökäggen äro samtligen musei-ägg?

— Sannolikt.

— Då så många vardagliga naturföreteelser äro okända, vore icke skäl att forska vidare i all blygsamhet?

— Jo, visserligen! Det är först på de sista åren man kommit underfund med ålens fortplantning, vilken man in på våra dagar trott vara hermafroditisk, emedan man aldrig funnit någon rom i ålen, och romsäckarne saknat utförsgång.

— Vad tror man nu då?

— Man tror sig veta att ålen endast fortplantar

Digitized by Google

sig i havet och ger en larv som är olik föräldrarne; kanske också föder levande ungar som tånglaken!

— I sanning, naturen äger hemligheter!

Greve Max tog ordet:

— För visso, naturen äger hemligheter. Flyttfåglarnes tåg är också en gåta. Man ser dem innan de ge sig av, man ser dem när de kommit, men man ser dem icke flytta, och man ser dem icke komma: de ha flyttat, de ha kommit. Men man får noga skilja dessa ifrån strykfåglarne, vilka man ser stryka. Vad tror en teosof om detta, du Kilo?

— Om teosoferna reflekterat över detta, vet jag icke, men Swedenborg talar om okända, högt belägna platser på jorden, där mäktiga väsen bo.

Plato talar om detta i Phaidon, där han säger att vi bo på botten av en skål, där allting är förstört av vatten; men på de höga platserna, däruppe, simma öar av luft på etern. Detta med skålformen är att beakta, ty stiger man i en ballong, ser man den konvexa jorden under sig vara konkav, vilket strider mot fysikens lagar, och ballongfararen lämnar aldrig horisonten, utan den är alltjämt i ballongens nivå. Jag vill nu bekänna att jag tror på tillvaron av de »höga platserna», ty jag har sett dem.

— Vad säger du?

— Jag har i horisonten, flera år i rad, observerat några molnbankar, vilka icke kunde vara moln, ty deras former återkommo: jag tecknade av några, som ni kan få se. Hören nu och observeren själva sedan. De likna dels höga skogbevuxna stränder med vikar och dalgångar; dels Rhentraktens landskap med stalp och borgar... Om det vore moln, skulle de förändras

Digitized by Google

från ena dagen till den andra, men jag har funnit konstanter som jag tecknat...

— Men man känner ju hela jorden utom polerna.

— Är det säkert det?

— Man har ju seglat runt jorden.

— Är det säkert det? Man kan ju segla runt på en yta och komma tillbaka till utgångspunkten. Känner ni de loxodromiska linjerna? Om man seglar beständigt i samma streck, så seglar man upp en spiral, som under ett oändligt antal vindlingar närmar sig polerna utan att nå dem. Kanske det är därför man aldrig når polerna, och kanske kompassen är den som leder vandrarn vilse.

— Men stjärnorna då?

— Vad veta vi om stjärnorna? Ingenting! Om de äro världskroppar eller lysande punkter! Som ljuskällor äro de högst misstänkta, ty de gå rakt emot fysikens lagar. Ju starkare förstoring, dess mindre synas de, tills de slutligen upplösas i intet. Planeterna däremot reduceras ju till runda skivor.

— Ja, men om man fotograferar stjärnorna, så får man också runda skivor.

— Det är tubens runda glas man fotograferar.

— Men spektralanalysen?

— Den skulle vi hälst inte tala om. Newton fick aldrig se de Frauenhoferska sollinjerna, emedan han släppte in ljuset genom ett hål. När kollimatorspringan kom, då såg man först springan reflekterad 8 gånger från A till H. Med starkare förstoring upplöste sig dessa linjer i flera finare, som slutligen räknades till 100,000. Tag två visitkort kant mot kant och håll mot en lamplåga, så ser du alla »sollinjerna». Dessa linjer äro interferenslinjer, och ha således ingen-

Digitized by Google

ting med solen att göra, efter som de framkallas av en lamplåga också. Döm då om värdet av stjärnornas spektra.

— Ja, den berömda spektralanalysen har nog sett sina bästa dagar, ty den anger icke vad den skall. Om du håller en kall kropp i en vätgaslåga så får du svavlets spektrum. Svavlet finns där icke, alltså är utslaget falskt. Om du däremot bränner fosfor i en vätgaslåga så får du Bariums spektrum, utan att Barium är närvarande, såvida man ej får antaga att Barium bildas av fyra fosforväten vilka ekvivalera Bariums 137; men då äro vi inne på ett nytt kapitel...

— Och det är just det nya kapitlet som vår vän revisorn skall demonstrera för oss i morgon, då vi råkas i hans laboratorium.

Digitized by Google

SEXTONDE KAPITLET.

Zachris hade dragit sig fram till tredje dag jul alltjämt i den tron att Jenny befann sig hos Hanna. Dennas blida stämma i telefonen hade han förklarat som början till ett återtåg. Men när han på fjärde dagen telefonerade upp Hanna, och i en något intim ton frågade hur det stod till med Jenny, fick han ett ampert kort svar:

— Det vet jag inte.

Hon fanns således icke där, och Hannas rörliga känslor hade kastats om.

Då blev Zachris orolig, och när Maja visade ett aktningslöst sätt att svara, förstod han att skandalen var ute och gick. Han vågade icke läsa tidningar, icke gå på offentliga ställen. Hemmet förföll, dammet lade sig tjockt; och han stängde av det ena rummet efter det andra, flyende för kölden, ty där inga människor vistas, där kan man icke elda upp.

Då han började betrakta Jenny som förlorad, blev hon för honom som död, och därmed inträdde apoteosen. I botten av varje människosjäl finns ju något vackert; och minnet har ju, till människosläktets heder, en förmåga att stryka ut det fula och förvandla det banala till något vackert. Han började minnas henne skönt, och därmed växte saknaden till en gräns-

Digitized by Google

lös smärta. Han grät i timtal och anklagade sig själv för allt möjligt, till och med för hennes fel, vilka han icke vållat. Att söka henne eller skriva brev, kände han vara hopplöst, och han hade nått förtvivlans yttersta gräns.

Han satt en morgon på redaktionen och skrev, något gråtmilt om dåliga människor och deras inflytande på sin omgivning, då dörren öppnades och hans pojkar inträdde, ovanligt fogliga och hyfsade.

Då föll han ihop, tog dem i famn och grät. Så fick han veta, att de bodde i pensionat, där de misshandlades, emedan de icke kunde betala i förskott; att modren var sjuk i nerverna, och att hon ville återvända hem.

— Men var ni aldrig hos tant Hanna? frågade Zachris, som repat sig så hastigt, att han tänkte på hämnd.

— Jo, vi var en halv dag, men det gick inte.

— Gick inte?

— Jo, di rök ihop förstås, och så bjöd hon på lutfisk och gröt som ingen kunde äta.

Zachris skrattade nere i magen.

— Nu går ni med dessa pängar och betalar pensionatet, sedan reser ni hem med mamma.

Pojkarne stucko av.

Nu var all smärta förgäten. Hanna hade fått nog av att locka på andras hustrur, och Jenny var slagen. Viktoria över hela fältet!

Han purrade upp sig och svällde ut. Bara kontakten med barn och maka hade återgivit honom liv och kraft, och han tänkte sig redan vid skrivbordet med sin roman, övande hämnd, och hämtande styrkan ur henne, som han redan såg fientligt och fult.

Digitized by Google

Han hade segrat, följaktligen hade han haft rätt; ödet höll med honom. Men vid fredsslutet skulle han diktera villkoren och av den slagna fordra fullständig underkastelse. Fullständig! upprepade han för sig själv.

Nu fruktade han ingen skandal mer, han fruktade ingenting på hela jorden; han växte ut onaturligt, och segrarens ädelmod var honom en främmande känsla.

Han reste sig för att göra sitt återintåg, segertåget genom redaktionen, där han icke vågat inträngа under sina sorgedagar.

Han skulle visa dem att han var den samme som förr, och hade de hört glunkas något, skulle de nu se att han var oböjd.

Som han öppnade dörren till polisreferentens rum, möttes han av en syn...

Främlingen, hans son, stod lutad över skrivbordet och bredvid syntes referenten med sin arm om dennes hals...

Zachris retirerade genast och rusade in till redaktören.

Lögnroth var vid sitt kalla humör, härdad och förhärdad i tidningslivets strider.

— Har du anställt en ung man här på byrån?

— Ja, han begärde plats som vaktmästare. Är ni släkt eftersom han bär ditt namn.

— Vaktmästare? Hur kan han då vara intim med vår kollega ***?

— Det rör mig inte, men *** är ju intim med alla unga män. De var på teatern i går tillsammans.

— Och det tillåter du?

— Kan jag förbjuda't i dessa upplysta tider? Du

Digitized by Google

har ju själv skrivit alla lasters försvar, och alla brotts.

Zachris kände sig klubbad. Det här var ohjälpligt, och det var det rysligaste han varit med om. Förvisso, han hade icke medhåll av ödet!

— Kan du icke avskeda honom, annars stannar jag icke.

Något dylikt måtte Lögnroth ha hemligen önskat ty han svarade:

— Näh, det kan jag inte. Och han säger sig vara din son, är det sant?

Intet svar följde. Lögnroth fortfor:

— Om så vore, är du generad se honom på en ringa plats. Du som är demokrat?

Intet svar.

— Men vill du icke nöja dig med att vara medarbetare, och trivs du inte, skall jag icke hindra dig att gå.

— Avskedar du mig? Det skall du ångra.

— Inte alls! Ingen skall sakna dig, ty du är utskriven. Lämna mig.

Zachris gick! som vanligt i raseri, när olyckan träffade honom.

När Zachris efter några omvägar nalkades sitt hem, ställde han in sig på en försoningsscen och kände sig trygg i sinnet, när han såg stugan upplyst.

Han mottogs av pojkarne och hunden, alldeles som vanligt.

— Var är mamma frågade han?

— Hon ligger däroppe, svarades.

Han gick upp, och fann en bred rygg i sängen.

Digitized by Google

— Välkommen åter! sade han.

Ryggen rörde sig ej.

— Låt mig vila, jag är sjuk, sade Jenny.

Zachris hörde på tonen att allt var oförändrat. Han förstod att hon längtat efter sitt hem och den sköna sängen, uppvaktning och uppassning. Hela apoteoseringen rök, och Jenny var där i all sin gamla fulhet. Ryggen var fetare än förut och nu hatade han henne därför. Hade han icke råd hålla sig en ung vacker kvinna, och måste dras med denna dock? Och att han själv önskat henne sådan, retade honom än mer. Vad skulle han med denna sjukling, som icke vålade sig tala ens. Han hade räknat på en angenäm kväll i den gamla stilen, och hade för ändamålet skaffat ny rekvisita, som han gömde i garderoben.

Han gjorde först några antydningar om det stundande nöjet, talade om ett nytt vin han köpt, och om några kandelabrar.

När detta icke gjorde något intryck, blev han brutal, ty han såg att allt var förgäves:

— Om du är sjuk, skall du söka ett sjukhus och en läkare.

— Låt mig vara i fred.

— Ja, du ska få vara i fred!

Dörrn small som ett skott, och Zachris gick ner på hotellet att söka några whiskygubbar. Nu kunde han gå upp på krogen igen! ty det kändes så lugnt att ha dem hemma. Äran var räddad.

Den tid som nu följde var den rysligaste Zachris upplevat. Makarne pinade varann med en utsökt

Digitized by Google

grymhet. Jenny låg bara och fetmade. Som hon ej kunde få morfin mer, tog hon sprit.

Zachris satt nere och skrev romenen; gick ibland upp för att se på offret och pina henne. Bara att han fick tala vid henne, gav honom kraft att fortsätta avrättningen.

Jenny låg alltjämt, i sängen, på sängen; och när den brände under henne, spatserade hon ut på en balkong, så att folk i natten kunde se en vit gestalt under takskägget, högt över trätopparne.

Som hon levde i rus, förlorade hon själsförmögenheterna, ljög, glömde, tog om samma sak, var retlig och slö omväxlande. Ingen besökte dem numera och de bjödo ingen.

Ibland hade hon ljusa stunder och var då clairvoyant.

— Vad skriver du på därnere? Är det vackert? När jag slumrar till, så tycker jag mig vara därnere och läser det; men fast jag inte minns vad jag läst, sitter ett intryck kvar, och det är ohyggligt. — Du är inte den du syns, du Zachris, och om människorna kände dig! — Du väntar livet ur mig, det vet jag, och jag skall snart dö... Du skall få leva, det är ditt straff, ty det är helvetet att leva...

— Vill du se dina barn? brukade Zachris ta till.

— Nej, det vill jag inte; de äro så lika dig... alltför lika, ty de visa allt vad du döljer, och det är genom dem som hämnden en gång skall drabba dig... hämnden för allt ont du gjort... jag minns när du ruinerade Kilo och jag skäms nu att jag icke röjde dig... Du plundrade Falkenström... vem har du inte plundrat?

Jennys leda vid livet tilltog med varje dag, och

Digitized by Google

hennes avsky för mannen ökades. Hon kände på sig att han förehade något ont därnere vid skrivbordet. Och en dag citerade hon på måfå några uttryck ur hans manuskript. Han trodde naturligtvis i sin enfald att hon varit nere om natten och snokat i hans papper, varför han sedermera alltid höll dem inlåsta. Men när hon en annan gång sade ut hans tankar innan de kommit på papperet, då började han reflektera, men slog snart bort det med att det var en slump. Dock blev han rädd för henne och undvek hennes sällskap. Hon blev slutligen liggande ensam däruppe. Pojkarne gick icke heller dit, dels därför att hon icke ville se dem, dels därför att de tyckte det var olustigt.

En natt då Zachris låg vaken i nedre våningen hörde han Jenny stiga upp och flytta på skrivbordsstolen. Därpå blev en lång tystnad, dock avbruten av små knarrande ljud av skorna eller tofflorna, vilka flyttades, som sker när man sitter vid ett bord och skriver. Att hon satt vid skrivbordet, det hörde han, men vad gjorde hon? Skrev hon? Tänk om hon skrev testamente eller sina bekännelser!

Han som aldrig ville överlämna sitt öde åt slumpen, smög upp för trappan och tittade i nyckelhålet. Hon skrev verkligen.

Utan att vända sig om, sade hon med tydlig röst:

— Du ska inte lyssna vid dörrn; jag skriver bara ett brev, och inte alls några memoarer.

Skamsen men icke utan ett drag av medlidande inträdde Zachris i rummet. Lådor voro öppnade, och oreda märktes överallt!

Hög, klar och värdig, vände hon sig på stolen. De sista åtta dagarne, under vilka han icke sett

Digitized by Google

henne, hade så förändrat hennes utseende, att han blev slagen, och hans första tanke var: Hon kommer sig, jag är förlorad!

— Var inte rädd, svarade Jenny liksom på hans tanke, jag kommer mig icke. Resten får du tänka dig! Någon skandal skall jag icke göra. Förebrå dig ingenting, men stör mig icke i mitt förehavande. Jag är trött och vill bara sova.

Zachris försökte hitta på något passande som invändning, avrådan, filosofisk tröst eller dylikt, men han kunde icke ljuga inför dessa ögon, och han drog sig tillbaka, i det hela belåten med expeditionens utgång.

Länge hade han haft klart för sig, att hon måste dö. Det besvärliga vittnet, den enda som kände hans tankar, medbrottslingen, åklagaren, den fruktansvärda som kunde beröva honom äran bara med den lilla manövern att gå ur huset — hon måste dö!

Och lugn somnade han in, lugn i medvetandet att det skedde utan hans synliga förvållande.

Han hade väntat i åtta dagar och nätter, lyssnat till varje ljud däruppifrån, och själv gått upp; men när han då icke kunde dölja sin otålighet, svarade hon:

— Var lugn, det skall ske, men jag måste bereda mig. Jag ligger nämligen och tänker på allt vidrigt, jag upplevat för att öka livsledan, och jag måste först utrota dig ur min själ och min kropp, annars får jag dig med på andra sidan, och det vill jag inte. Ja, du vet inte vad andra sidan är, därför kommer du att stanna på den här stranden, där du trivs. Jag vet att det finns en andra sida, ty jag har

Digitized by Google

sett den, och där har jag råkat min mor och mina systrar. Det var enkla, men hederliga människor, som levde i plikter och försakelse, men tåliga i hoppet, icke väntande någon sällhet, härnere. Jag däremot, som råkade in i din och de andras trollkrets, jag ville ha det nu, här, sedan du och de andra berövat mig hoppet om där! — Vet du, jag undrar ibland om era böcker äro till nytta eller skada. Ni poeter stå ju utom liv och samhälle, ni äro som fåglar levande i luften, och skådande ner på värld och människor. Kan ni se rätt på tingen? Kan era luftiga läror ha någon tillämpning på det tunga jordelivet? Ert arbete är ju lek och ert liv en fest? Ni föraktar borgare och borgerligt liv. Ni kallar de plikttrogne och laglydige för servila lymlar, de tåliga för fege, de lidande för hycklare. — Jag förbannar den stund jag råkade in i er zigenarvärld med dess brottslingsmoral, och jag prisar gud som öppnat mina ögon, återgivit mig hoppet och tron på ett bättre...

— Är det det Kilo, som lärt dig sådant där? väste Zachris.

— Ja, det är han, den bäste och därför den mest föraktade. Han skriver till mig och jag till honom, han har återgivit mig åt mänskligheten, sedan jag gått vilse i er djurgård, ty djur voren I och nu skiljas våra vägar. Jag ber dig aldrig se till mig mer, ty jag avskyr dig som det onda, din person stinker för mig, fastän du icke märker det själv; och när du vidrör mig med dina tankar, bränns det som nässlor på min kropp. Farväl!

Digitized by Google

SJUTTONDE KAPITLET.

Revisorn demonstrerade i laboratoriet: Monistteorin eller läran om materiens enhet nödgar ju alla sina bekännare tro, att de enkla ämnena bestå av samma stoff, men i olika förtätningar, kopplingar, klyvningar. Men det rådande kemiska systemet, som är dualistiskt, hindrar dem å andra sidan förstå vad som menas med lösning och fällning. De säga sålunda: Svavlet är ett enkelt ämne emedan det icke kan sönderdelas. Vi konsekventa monister svara: Svalet sönderdelas var gång det påtändes; guldet dekomponeras varje gång det löses i kungsvatten; zink och järn varje gång de lösas i utspädd svavelsyra och lämna kolrester, vilka senare utträtt ur metallerna såsom reaktionsrester, ty metallerna äro kolväten. Svavlet ger alltid kolrester i form av grafit, när det utsättes för ofullständig förbränning, ty svavlet består av kol, syre och väte liksom alla harzer. Vi stå således på samma punkt som Lavoisier när han avlöste flogistonteorien, eller Kopernikus när han vände om det Ptolemeiska systemet.

Emellertid, hur skall jag nu få reda på de enkla ämnenas sammansättning? Jag tror vi få beräkna dem i stället för experimentera, tills vidare, och en viktig indikator är lösningsmedlet, följaktligen salterna. Till

Digitized by Google

exempel: kvicksilver löses i salpetersyra, men guld löses icke. Detta anger ju att guld har en annan konstitution än kvicksilver, då ju lösningsmedlet är samma ett. Konstitution är ju sammansättning, och metallerna äro följaktligen konstituerade eller sammansatta, alltså icke enkla.

Vidare: kvicksilver i salpetersyra ger ett salpetersyrat kvicksilversalt, men tenn i salpetersyra ger tennsyra. Metallen tenn visar sig således ha en annan konstitution än kvicksilvret, och uppför sig som en negativ metalloid efter som den ger en syra i stället för ett salt.

Därifrån springer jag över till den intressantaste av alla metaller: guldet. Denna metall liknar i alla avseenden en metalloid, ty den saknar syresalt, den har intet kolsyrat, intet svavelsyrat, intet salpetersyrat salt, och dess oxider äro syror. Likt metalloiderna ingår han däremot föreningar med saltbildarne och cyan. Metall är således ett svävande begrepp, och guldet är ingen riktig metall. Dess spektrum liknar mest siliciums, eller kvartsens radikal, och i kvartsen förekommer han gedigen. Siliciums atom är 14 och guldets är kvadraten på 14 eller 196.

Nu återvänder jag till tennet. Tenn smälter vid 236°, men tennets molekularvikt är 236. Vad innebär detta? Det rår icke min tanke ännu att uträkna, men likvisst synes med varje ökad värmegrad molekularattraktionen minskas med talet 1... bom! Men, vidare, framåt i mörkret, jag vet att det skall ljusna. Kopparn angripes ej av kall svavelsyra, men värmer jag syran, så börjar reaktionen vid 128°, vilket tal är kopparns molekularvikt. Skulle man icke ha rätt att

Digitized by Google

tro det kopparn dekomponeras eller dissocieras vid 128°, och att dess beståndsdelar ingå ömsesidigt utbyte och bilda en ny förening med svavelsyrans beståndsdelar (kommutation)?

Den bildade Blå-stenen eller kopparvitriolen har ju icke ett spår tycke varken av kopparn eller svavelsyran, och att antaga med rådande kemien att svavelsyran adderats till kopparn är ju för enkelt.

Nåväl, detta är vägen...

Det ringde till middag!

— Fortsättning följer i morgon! sade revisorn och man gick till bords.

Digitized by Google

ADERTONDE KAPITLET.

Zachris hade icke glada dagar efter sitt besök i redaktionen. Att han liksom fått avsked kom honom ej att glömma smärtan och skammen, som främlingens uppträdande framkallat. Han hade i alla fall burit detta barnet på sina armar, slösat sina första känslor som far, gjort uppoffringar, byggt en framtid. Ett förfalskningsbrott som gick ner genom generationer och icke var straffbart.

Nå, detta var ohjälpligt, men han måste rädda sitt namn; att rädda ynglingen från den grop han gått ner i, det var omöjligt, ty i detta fallet syntes en fatalitet råda som icke kunde bekämpas. Han hade haft kamrater som i ungdomen visat konträra drifter, senare gift sig, men återfallit likafullt. Dessa erfarenheter hade narrat honom liksom andra, att i en av sina skrifter söka förklara denna abnormitet, och förklaringen antog formen av en ursäkt, kanske ett försvar för deras otillräknelighet. Men då hade han fått båda lägren över sig.

— Han försvarar lasten! skreko de oförvitliga. Och de försvarade läto förstå att de icke behövde något försvar. De stodo över allt det där småborgerliga betraktelsesättet.

Alltså: där hade han intet att få; återstod blott

Digitized by Google

att rädda namnet. Han gick därför till sin advokat och framlade ärendet.

— Du får icke förneka faderskapet, men du kan muta honom att ändra namn.

— Då blir jag utsatt för beständiga penning-utpressningar, ty var gång han vill ha penningar, så anlägger han namnet igen.

— Sannolikt!

— Alltså ingenting att göra?

— Ingenting! — Ni skulle se er för ni män som gifter er! Att avträda frihet, liv, ära och gods åt den förstkommande kvinna, det är lättsinnigt.

— Vem skall man välja, när alla äro lika! Halva nationen bär falsk ursprungsbeteckning.

— Göra? Låt barnen bära modrens namn: vi se redan hur barn instinktivt upptaga modrens namn bredvid fadrens. Det är övergången!

— Men det är matriarkatet tillbaka; det är vildarnes samhälle!

— Tja! Är det icke bättre så, än att mannen går i ständig fara bli vanärad.

— Skall han ärva mig också?

— Javisst! Där har du oäkta barns arvsrätt, som du strävat för!

— Då går stat och samhälle åt h—e!

— Jaa! Men det var ju vårt mål. Rasera, och låta växa nytt!

Det var trösten: dö för din lära.

Zachris gick ut i staden på krogarne för att få prata, men han tittade i dörrn först, och han såg alltid någon osympatisk person, som han icke kunde vara i rummet med. Sålunda irrade han omkring lik en främ-

Digitized by Google

ling i staden, denna stad som han förr kallat sin, och som nu hade vänt honom ryggen.

Av vana, och smak för allt osunt, gick han in i polisen för att söka kommissarien.

Denne var inne och syntes överraskad av besöket, men hade eljest anlagt en galghumor.

— Jo, ni är fina pojkar, började han.

— Hur så?

— Tidningsbolaget... vet du inte det?... är fallfärdigt, och man fordrar att ni ska ryka in allihop, du med. Ni har ju spelat med falska kort. Ja det stod visserligen att bolagets kapital skulle utgöra högst 200 tusen kronor, men ni har aldrig inbetalt något, utan när bristen skulle betäckas, inlockades små stackare till ny aktieteckning.

— Vad rör det mig?

— Du var ju med och lockade Falkenström, Kilo och flera onämnda.

— Det var på god tro!

— Du är alltid oskyldig, det är din stora hemlighet, men den här gången ryker du in.

— Vet hut! fräste Zachris.

— Vad f—n säger du för slag! Dina kort har jag läst uti för länge sen; din pojke hade vi uppe här i går och den kunde tala om...

— Vilken pojke?

— Ja, inte dina vanliga Långholmare, utan halvbrodern eller vad han skall kallas; han sa helt enkelt att du håller på att mörda din hustru.

— Va gjorde han här?

— Vi hade en liten affär tillsammans, för han hör till en viss liga...

— Det är lögn!

Digitized by Google

Det var Zachris' sista resurs.

— Hör du Zachrisson, Lars Petter Zachrisson, när du går ut genom denna dörr, så tänk på mig; tänk att jag går osynlig bakom och bevakar alla dina steg. Ännu är ingen häktad av er, men ni står under uppsikt! Ser du, det finns andra brott än aktieskoj, och... du vet vad jag menar: människors ära och frid, stulna reputationer, falska lagrar, störtade storheter, penningutpressningar... vi ha nyss undersökt en viss medarbetares korrespondens till en dam... köpta knivstygn bakifrån, juveler, diktade brev, falska notiser, med mera. Du förstår att min ringa ställning icke tillåter mig ha så fina bekantskaper, därför säger jag upp, i tid; jag säger upp bekantskapen med herr Zachrisson och ber honom lämna detta rum, fort, som en pil, ut!

Zachris fann sig utanför dörren i farstun. Det hade gått så fort att han icke hunnit vakna. Men nu började han ute på gatan.

Denne man, kommissarien, hade han hängt sig på, kallat »min snälla vän», ätit med och druckit med. Vännen hade från början hyst motvilja, men genom vanan övervunnit den, eller dolt den åtminstone, och tyckte intressant blicka in i den delen av världen. Zachris, liksom hans flesta medmänniskor levde i den villfarelsen att den han tyckte om också tyckte om honom. Så hade år gått. När nu avslöjningen skedde, så verkade den lik en avrättning. Det var åratals hopade falskheter som på en gång skakades ner över honom. Scener, situationer han haft vid glaset med denne vän döko upp, och ändrade kulör; ord som stungo, blickar som förgiftade. Ofta återkommande förevändningar för att få gå, förstod han som så: vän-

Digitized by Google

nen ville bli av med honom, som trott sig hedra polismannen med sitt sällskap. Allt ramlade ihop; och på ruinerna satt hela sällskapet av hans inbillade vänner, han som förr prisats som den vänsälle, bland annat.

Han blev rädd för livet och mänskorna! Och han flydde, hem. Till hemmet som varit reträtten från krogen, där han kunnat sova ruset av sig i så många ostörda timmar han ville; där han alltid fann någon som ville höra åtminstone. Han längtade till henne, som, trots allt...

Men tåget var han rädd för, och därför tog han ångbåten. På den behövde man inte sitta i en cell och stirra sin fiende i ögonen.

Han kom ombord på vinterbåten, men tyckte inte om människornas blickar. Han var ju du med kapten, förstås, men vågade icke upp till honom, ehuruväl han annars stod bredvid på kommandobryggan och gav råd vid manövern. Nu först föll det honom in att kaptenen kanske också bara tolererat honom, men visat artighet för affärens skull och av fruktan för tidningen. Han tyckte sig till och med märka att denne talade om honom med styrmannen och med spefulla blickar. När de foro om Blockhustullen, såg han uppe på Siklaöns ås det vita huset, klostret, där varenda ruta var eklärerad av den nedgående solens strålar. Taket gav byggnaden en likhet med arken som stannat på berget efter syndafloden. Zachris längtade icke dit, men han önskade det borta. Det tryckte och skymde, oroade och generade. Där hade några människor räddat sig från förtvivlan, försakat världen, efterskänkt sina fordringar och föredragit lida i stället för att hämnas. Han hatade dem som han hatat det

Digitized by Google

sköna och goda; han hade förföljt dem med sitt förtal och sina anekdoter; men de hade icke svarat. Dem rådde han icke på!

När Zachris kom hem, gick han genast upp till Jenny. Han var spak och sökte liksom skydd, men han mötte som vanligt endast en rygg.

— Hur är det med dig, lilla vän?

Jenny som låg i halvslummer tycktes yra och svarade halvsjungande:

— Snart är det bra med mig.

Därpå fortsatte hon liksom vaken och redig men utan att vara det.

— Vet du jag har en telefon här, så att jag hör allt vad jag vill. De sitter på operakafét och talar om oss. De kallar dig för cinnober och mig för litteraturludret, vad är det för slag? Och nu säger de att polisen ska komma; varför säger de cinnober? Är det Zachris? Gudda på dig! Är du fylax som vanligt?

Därpå halvsjungande:

— Som du sår får du skörda! Nu ska du höra: Dina pojkar springa efter jäntor; och skolrådet har gjort anmärkning på att de slå dank. De är inte mer sjuka än jag, det var bara ditt påhitt för att dölja deras lättja och dumhet. Skicka dom i smedlära, eller till Gålön, annars kommer de på Långholmen. Fyfan ett sånt liv vi har fört; och pojkarne har du förstört själv. Brunte, fjorton år, kom i dag och berättade att frun bredvid fått en liten och att de måste ta ut den med en tång. Pirre kom hem och kräktes, för han hade druckit för mycket punsch i stan; de går på krogen redan! Sätt dem på Gålön!

Digitized by Google

Hon slumrade till; men vaknade straxt:

— Jag talte vid Kilo nyss! Det är en annan värld han lever i, och han har givit mig hemlängtan dit. Vi skriver inte, så du behöver icke spana efter brev; vi talar bara, i tankarne! — Du har allt många brott du på dig; när du stal hans fästmö, och lockade Falkenströms hustru ifrån honom — Max' Esther kopplade du med löjtnanten... Bakom alla Lögnroths och Smartmans brott stod du såsom den osynlige som inspirerade... de talade så mycket om hypnotism och suggestion för tio år sedan, men nu när det är tyst, förefaller det så mycket farligare: du är en hypnotisör, men Kilo säger att du är en larv, vad är det? Du kan spöka också, och hur jag kommit i dina händer det fattar jag inte. En så kroppsligen och andligen avskyvärd människa som du! Men Kilo har väckt mig nu! Gå din väg! Rör mig inte med händerna! Du Satan, jag känner din onda vilja, men... Gud hjälp mig! Jesus Kristus hjälp mig! Vad gör du med mig? Jag ropar, om du inte går. Mördare! det kallas du redan härute! Och pojken på fönsterrutan... hu! Allt gammalt ruttet dyker opp! Jesus fräls mig!

Hon slumrade igen.

Zachris smög ner. Han var nu mest ond, ty det hade ingen vågat säga honom så hur han såg ut ini. Detta besvärliga vittne som läst alla hans tankar måste snart gå bort, och långt kunde det icke vara kvar efter som hon yrade. Detta önskade han så livligt att han trodde det. Och nedsjunkande på sin schäslong började han utarbeta motivet. — Skulle han sälja stugan straxt eller sitta kvar änkeåret?

Digitized by Google

Vad kostar en grav? Måste han föra henne till staden eller kunde hon ligga här på landet? Och så vidare.

Därpå erinrade han sig att hon nyss däruppe sagt några »bra saker» med pittoreska uttryck, och han gick till skrivbordet för att anteckna dem till sin roman. Hon fick döende ligga modell och diktera till protokollet. Att en mor kunde se på sina egna barn med så oförvillade blickar det var nytt och storartat. Hon hatade pojkarne, emedan de voro hans barn, ett bevis åtminstone att de voro hans. Alltid något! Men de hade även kommit till utan hennes vilja, alltså frukterna av en våldtäkt. Födda i bedrägeri, löftesbrott och hat, kunde de icke vara annorlunda. Uppfostra dem i hem eller skola var omöjligt, följaktligen måste de ut i livet! De började nämligen utöva en besvärlig kritik på föräldrarne, och inga hemligheter funnos för dem. Men det där med polisen var otrevligt; dock, där bevis saknades vore ingenting att göra. Lögnroth och Smartman voro dessutom sluga karlar...

Det ringde! Zachris gick själv och öppnade, och han stod ansikte mot ansikte med Smartman, bakom vilken syntes Lögnroth och Harald, landsprofeten. Smartman såg yrande och glad ut, och själva Lögnroth sken, mot sin vana.

— Få vi komma in, vi ska gå så tyst, efter du har sjukt! började Smartman. Vi ville bara tala om att vi äro såverade!

— Tidningen är såld, fördelaktigt! viskade Lögnroth. Du ska bara skriva ditt namn!

Zachris andades först, sedan skrattade han med magen och gomseglet.

Digitized by Google

— Gå tyst! sade han. Till vänster in i matsalen, så hörs vi inte!

På tå tassade sällskapet in i matsalen, där glas och buteljer genast kommo fram.

Zachris granskade papperen. Man hade funnit en hederlig karl, som låtit lura sig. Bolagets böcker hade blivit företedda; prenumeranternas antal hade konstaterats...

— Hade vi så många prenumeranter i landsorten? frågade Zachris naivt.

— Ja, efter som jag själv prenumerat, så kan jag svära på't, svarade Smartman.

— Det var din missionsresa alltså? invände Zachris. Riktigt fint är det ju inte...

— Men när konkurrenterna göra detsamma...

— Skriv bara, och prata inte! avklippte Lögnroth, som ville bevara den yttre anständigheten...

Det skrevs och det pratades, först viskande sedan med crescendo.

Brunte hade kommit in. För att lätta lite på stämningen frågade Zachris:

— Hur är det nu med mamma?

— Jo vars, det är ingenting; hon är oppe och har klätt sig.

Pojken hade själv varit skolsjuk halva sin ungdom, så han trodde inte på sjukdomar.

Zachris trodde allt som var angenämt och fördelaktigt, därför trodde han straxt att de skulle kunna supera här hemma. Det var så länge sen det var några vänner här; Jenny skulle ta sin morfin just vid den här tiden och sen sov hon som en död.

Supén beställdes från hotellet och en festin i den

Digitized by Google

gamla stora stilen tog sin början. Allting skulle då ske medelst mat och dryck, och så skedde även nu.

Samtalet rörde sig om bolagsidén och dess revolutionerande inflytande på handel och industri. Man erkände villigt att lagstiftningen var bristfällig, då den icke erbjöd garantier för att kapitalet var inbetalt i reda pängar.

— Men det är lagstiftningens fel, och icke vårt!

— Naturligtvis, vad kan vi göra åt lagstiftningen?

— Bolagets kapital skall utgöra så och så mycket, står det i sanktionen. Det skulle naturligtvis stå: Bolagets kapital utgör så och så mycket och hava vi — Kungliga Majestät — godkänt valutorna.

— Så skulle det stå! Men hast du mir gesehen? Bolaget är bildat, och därmed öppnas krediten, växlarne gå, aktierna noteras och cirkulera som enskilda bankernas sedlar nästan...

— Det är ju inte riktigt fint, men vilka affärer äro fina?

— Säg det!

Sedan man rentvått sig på Kungl. Majestät, och samvetena lättat sig på lagstiftningen, stodo ostron och champagne på bordet, och man kastade sig in på lättare samtalsämnen. Det taltes mest om andras fruar, om teatrar och varietéer. Zachris berättade anekdoter om sina vänner och deras fruar; om berömda män som han sett och vilkas namn kastade glans över honom. Han presiderade åter vid ett bord som var hans, och han betraktade gästerna som publik. Han växte ut och svällde. Rösterna höjdes, minnena grävdes opp, det var som i forna dar och man hade glömt vem som sov däroppe.

Digitized by Google

Då öppnades dörren till tamburen. Jenny trädde in, soarékländ med en blomma i håret. Hon såg ut som vaken, men hade ett underligt beslöjat uttryck över blickarne likt en sömngångares. Första intrycket var fasans, ty vännerna hade icke sett henne på mycket länge, och transfigurationen från den unga smidiga kvinnan till den feta röda matronan hade undgått dem. Men i ett ögonblick, liksom bleknade hon vid åsynen av deras fasa, föll hennes uppblåsta ansikte ihop, och blev till det från fordom. Föryngrad och leende tilltalade hon det gamla gardet:

— Har ni champis, gossar, och bjuder inte mig!

Förtrollningen hade skett, alla reste sig, välkomnade, fägnade, lämnade plats och drucko Jennys skål! Hurra!

Jenny levde opp, blev yster, slog över och talade oavbrutet.

— Kom och sitt i knä hos mig, Smartman, du var alltid min favorit, för du hade så stiligt hår!

Harald slog sig lös ur sin frossarhypnos, och när tonen var given, tog han upp.

— Har ni hört att Smartmans fru har blivit prostituerad av polisen?

Det skallade en skrattsalva och man såg tandrader och gap öppna ända till tungspenen.

— Ja, svarade Jenny, men jag har hört att Smarten själv hetsat polisen på henne. Och i samma veva skulle Ada ha blivit huggen av misstag och förd på besiktningen.

Zachris grät av skratt, då han hörde att en av hans fiender blivit malträterad.

— Ada — besiktigad?

Harald måste lyfta honom under armarne och

Digitized by Google

bulta honom i ryggen att han icke måtte kikna bort av skratthostan.

— Nå, var äro dina pojkdjävlar i kväll? frågade Smartman för att hämnas.

Jenny mörknade:

— Fy! att säga så... Nu ska jag sjunga för er. Lögnroth ackompagnerar!

— Nej, då dansar vi i stället!

— Bravo! ropade Jenny. Vi ska dansa! Det var inte i går jag dansade!

Jenny dansade ett varv med Smartman och satte sig sedan ner. Tömde ett glas och talade. Men nu var hon förvandlad igen. Ögonen sågo, men blickarne voro borta.

— Tyst, jag har en telefon! Det är han!

Nu föll hon i ett slags extas och blev elegisk. Hela hennes person syntes upplöst, och hon blev som ett medium besatt av andra, främmande, frånvarande, vilka intogo henne i tur och ordning.

— Ni, här, nej jag vill inte sitta till bords med er!

Hon reste sig! Smartman som trodde hon spelade lady Macbeth, ropade ett skämtsamt bravo!

— Jag ser er, fastän mina ögon icke se. Ni äro så långt borta och så små som dockor i ett butikfönster; ni äro blåa i ansiktet som döda människor; men det är därför att ni äro döda; ni har begått självmord — säger h a n — och en av er har mördat! Där sitter han! — Om jag skall få leva länge... såvida detta kan kallas att leva... nej, jag är död... om tre dagar bli ni bjudna på min begravning... och då ska ni komma med blommor, jag skall ha min blåa klädning på mig, och då ska ni sörja Jenny,

Digitized by Google

såsom jag sörjt henne, hennes ungdom och hennes förgångna skönhet.

Hennes ansikte förvandlades återigen och blev en lång oval med dödens blekhet:

— Nu säger jag godnatt! Sitt kvar ni, mig skall intet störa, när jag väl har somnat in! God natt; förtvivlade människor!

Hon hade dragit sig mot dörren, och med en sista återstod av behagsjuka, skred hon baklänges ut för att icke visa ryggen som var en gummas!

Gästerna som trott det var en scen, hade omväxlande lett, och nu efter sortien, utbröto de i en applåd.

Men Zachris ensam hade förstått.

— Hon är sjuk! sade han, förlåt att jag gör uppbrottet.

Och man bröt upp, men i misstämning, ty man visste icke var man var hemma, och förstod icke vad man sett och hört.

Digitized by Google

NITTONDE KAPITLET.

Revisorn demonstrerade i laboratoriet: — Fysikalisk kemi? Har kemien någonsin arbetat utan de fysiska krafterna? Har kemi någonsin övats utan tillämpning av lagarne för rörelse, attraktion, i fasta kroppar, vätskor och gaser; har man gjort en kemisk analys utan värme och elektricitet? Har icke kemien alltid rört sig om specifik vikt, kokpunkt, smältpunkt, gasers spänstighet? Kan man tänka sig kemin utan fysiken? Detta tanklösa tal, detta nonsens applåderades av vetenskapsakademien och alla lärda samfund, magistrarne sade efter, och nu säges samma absurditet från alla folkskolors katedrar. Det visar ju ett förfall i tankeverksamheten, men som troligen existerat i alla tider av dekadans.

Och den store pristagaren, vet ni vad han har gjort? Ingenting! Ty den som gör gjord gärning han har gjort ingenting. Han har med elektrolys bestämt kända ämnens kända sammansättning. Hade han däremot följt mästaren Crookes' anvisningar, och till exempel givit oss en analys av silvret i dess i vatten lösliga form, då hade hela rådande kemien störtat, ett Amerika varit upptäckt och han hälsats som Columbus! Ty i samma stund silvrets samman-

Digitized by Google

sättning var bevisad, kunde man göra silver, och följaktligen guld. Nu återvänder jag till guldet!

Ur alla svavelkiser kan man få guld; men guldet kan icke påvisas i svaveljärnet såsom guld; det kan icke ses i mikroskop, icke avskiljas på mekanisk väg. Men kommer reaktionsmedel till, sedan svavlet avlägsnats, då framträder guldet. Har man då icke rättighet sluta att guldextraktionen är en syntes, eller att man alltid gjort guld? Ett par siffror giva stöd åt antagandet. Kungsvattnet som begagnas att »lösa» guldet har till molekularvikt 196, som är guldets atomvikt. Järnvitriolen, som begagnas att fälla guldet, har samma ovanliga tal till molekularvikt eller 196 enligt Berzelius. Men även järnkloruren, som ju skall bildas när järnsvavelmalmen löses i kungsvatten har talet 196. Synes icke härav kunna framgå att en metall kan frambringas av dess lösningsmedel och dess fällningsmedel, om dessa båda nämligen äga metallens molekular-(atom-)vikt. Kopparn med dess atomvikt 63 löses bäst i salpetersyra av vikt 63...

Nu kom jag inte längre i dag, men nästa gång skall jag längre... jag skall gräva mig fram, spränga mig fram... Nu går vi in till »mänskligheten representanter» och höra på Kilos nyare forskningar i Swedenborg.

*

Petrus portvakt satt i sin kammare och skrev i hushållsboken, då det ringde. Han öppnade luckan, lät pincenez'n falla medelst en knyck på näsan:

— Vem är där?

Ett visitkort lades fram, pincenez'n kom på igen, och där lästes:

Digitized by Google

— Bruno Zachrisson, Stud.

Pincenez'n kom av igen, och med ett allvar som liknade ett rysligt skämt frågade dörravårdaren:

— När blev du student?

— Jag är studerande.

— Hmhm! I vilken folkskola studerar du?

— Det hör inte hit, jag vill tala med greve Max.

— Vill du? Tror du att du får det?

— Låt mig bara komma in, ska jag nog klara det där.

— Om du torkar av fötterna, min gosse, och snyter dig om näsan, så ska du få komma hit in i förstugan... Men snyt dig riktigt...

Bruno fick komma in.

— Du är svartklädd, har du sorg?

— Ja, morsan är dö.

— Vem sa du var dö?

— Min mor!

— Då beklagar jag dig djupt!

— Äh vars, det är ju ingenting att tala om.

Gubben kastade en fruktansvärd blick över pincenez'n och grep om den lilla käppen.

— Hör du min gosse, voro hennes sista stunder svåra?

— Nä! Hon snarkade bara, så fönsterna skakade, och så låg hon så här med tassarne som en hund simmar...

Gubben reste sig, och som en åskstråle föll han över pojken som fick ett slag av käppen tvärs över halsröstet, så att huvudet skakade en liten stund. När ynglingen återfått målet, sluddrade han:

— Nej nu går det för långt, va i h—e menar han för slag?

Digitized by Google

Nu följde ett åskregn av käpprapp, med påföljd att pojken försvann utom dörrn.

Pincenez'n kom av, och Petrus gick att rapportera.

— Sannolikt kom han att kalla till begravningen.

Två dagar senare gingo klostermännen på bergsplatån, där de inrättat en filosofallé under tallarne.

Det var en blid vinterdag som luktar vår; och marken var bar, man tittade nästan efter blåsippor. Och nu filosoferades.

— Mänskorna tro sig tänka, när de bara reminiscera eller säga efter. För hundra år sen eller tusen upptäckte ett dumhuvud att kvinnan behärskade världen. I går läste jag i vår tidning samma upptäckt serverad som ny.

Tänken er nu: Vem behärskar världen? Försynen, den allsmäktige, alltså kvinnan icke. I förrgår åter läste jag att penningen eller kapitalet behärskar världen; alltså kvinnan icke. I förra veckan läste jag att tidningspressen behärskar världen: alltså kvinnan icke. Förra månaden läste jag att England härskar på jordens hav: alltså kvinnan icke. Samtidigt läste jag att huset Rotschild behärskade börserna: alltså kvinnan icke. Om vi nu tänker oss pågående japanska krig. Nog är det väl de regerande monarkerna, parlamenten och generalerna som avgöra de stridförande nationernas öden, och icke sjuksköterskorna? Vilkas tankar äro nu de härskande i världen? Darwins, Hartmanns, Nietzsches, alltså ingen kvinnas. Vilka regera litteraturen i världen? Peladan, Mæterlinck, Kipling, Gorki! alltså ingen kvinna. Men Björnson fortsätter pratet

Digitized by Google

om kvinnan som behärskar världen, därför att han behärskas av sin sköterska. Mänskorna prata i stället för att tänka, och pratet har blivit en last.

Nu stannade vandrarne vid ett tecken av greve Max, som upptäckt något rörligt nere på sjön. Där kom en ångbåt på fjärden, med flaggor på halv stång, klädd med granris. På fördäck stod en likkista av ek, beströdd med kransar och blommor; akterdäcket myllrade av svartklädda:

— Vet ni vem som kommer där?

— Nej! Låt oss se!

— Det är Jenny!

— Zachris gör bäst teater utanför scenen!

— Zachris tror att hans hustru behärskade litteraturen, och han ser i henne ett tidevarv som går i graven.

— Och han har efter hennes död hängt upp hennes röda toffel ovanför sin säng.

— Har Zachris blivit symbolist?

— Och så har han rest ett minnets tempel åt den stackars obetydliga Jenny, det vill säga åt sin egenkärlek, ty glömmen ej: det var hans hustru! Hans!

Vad säger Kilo?

— Det vackra som fanns hos Jenny, utplånade han. Såg ni ej hur hon blev lik honom?

— Lika rå!

— Aldrig var hon så mot mig.

— Kilo säger artigheter åt sig själv.

— Det var visst icke min avsikt, jag ville endast lägga en blomma... på hennes svepning, som en gång var min brud...

— Som Zachris stal. Allt vad han ägde hade

Digitized by Google

han stulit; han stal människor och tankar, ord och uttryck, han kunde stjäla utseendet av en person han beundrade; han kunde stjäla en annans ryktbarhet och talang, substituera sig i en annans liv...

— Tyst! Tyst! Tyst! Falkenström!

— Ja, om den döda kvinnan skall jag tiga, men om Zachris skall jag tala.

— Skriv i stället!

— Det förtjänar han icke! — — — I tjugo år flydde jag denna varelse, men han förföljde mig, och begagnade Jenny som limspö. Ni vet ju själva hur han åt ut mig ur mitt hem, och lockade min hustru utan att själv få henne; ni vet hur han stal mina vänner, i vilkas krets jag infört honom, och så, att när jag kom hem ifrån utlandet satt han med mina vänner, mina förläggare, mina teaterdirektörer. Jag utrotade honom ur mitt minne, men han gjorde sig påmind. När mitt namn förekom i en tidning, stod alltid hans namn invid, hälst förut; trycktes ett upprop, alltid Zachris först och jag efter. Detta erför jag som ett obehag, ett orenande sökande, och jag trodde mig ibland vara förföljd av honom som en man kan vara förföljd av en kvinna, och med samma äckel mottog jag hans påtrugade vänskap. Ibland tyckte jag mig i hans blickar läsa en olovlig böjelse, så att jag rodnade inom mig och skämdes över mina misstankar, men när jag slutligen fick halv bevisning, så flydde jag. Det förefaller mig nu som om denna sterila själ ville suga mannakraft ur mig; och var gång jag avbröt kontakten med honom, så sinade han. Men hans instinkt ledde honom som en blind mullvad att gräva sig fram till mina fiender, och allt det hat jag lyckats väcka, ompolariserades och blev

Digitized by Google

till sympati för honom. Ni vet ju hur han alltid bekämpade och förstörde mina idéer, samtidigt med att han uppträdde som min vän och lärare; sade jag rött, så sade han blått, när blått var modefärgen, men när det knep, gjorde han mig till ansvarig för den blå färgen. När jag i »Sömngångarne» bestred apteologien, ty det blev teologi, så reste han på turné med apan — och positivet, men när han då fick på skallen, så förfalskade han situationen och gjorde mig till ap-kungen, som han straxt därpå avsatte från den tron jag aldrig sutit på.

— Förlåt honom!

— Att förlåta är att taga till baks, och jag förlåter honom därför aldrig. Varje gång jag dödades, så kröp denna likmask fram; och jag stryker honom ur mitt sinne och minne som representanten för den perversa tid som kallade sig nydaningens, därför att den var förfallets, nämnde sig sanningens, därför att den var lögnens, det vederhäftigas, efter den var humbugens, de falska profeternas, reklamens och de stulna reputationernas. Skriva om honom? Det har Hoffmann gjort så bra i sin Zacherle eller Cinnober, denna djupsinniga saga som Zachris aldrig förstod, förrän han fick sin Cinnober i der Kleinpaul, vilken för närvarande sitter som en trämask i Zachris' ruttna stubbe och äter honom invärtes så att han snart ligger som lite maskmjöl i mossan.

Ångbåten hade kommit under bergsbranten, och stenkolsröken hade stigit upp driven framför av medvinden.

— Fyfan vad det luktar vätesvavla! sade revisorn, och tog fram sin kikare: Där står de allihop, och Zachris håller riddarvakt vid kistan...

Digitized by Google

— Säg inte så hårda ord, bad Kilo.

— Och där står din f. d. Tekla med sin prins.

— Hur det är med prinsskapet, vete den, men han lär vara skolmagister! sade Falkenström, som utanför klostermurarne återföll i sina vilda tag glömmande all andlig gymnastik.

— Frid över dem! sade revisorn.

— Frid över alla! Frid, frid! bjöd Kilo! Det förra är förgånget!

— Det förra har luktat i tio år och hotar förgifta det kommande växande! Vi äro främlingar i vårt eget land, men vi voro nog födda främlingar här i gropen.

— Vi voro en gång barn av vår tid, men den tiden är förbi, och vi äro blivna den nya tidens barn.

— Vi äro vordna män, och det höves icke män skrika på gatorna, fastän det kan kläda pojkar.

— Det förra är förgånget! Frid över det!

Digitized by Google

TJUGONDE KAPITLET.

När Zachris blivit ensam om natten efter gästabudet med dödsdansen föllo hans tankar in i en ny riktning.

Hans ekonomi var genom tidningsköpet bliven god, ty den gamla redaktionen bibehölls med ökade löner; detta gav honom lust att leva, börja om ett nytt friskt liv med en frisk människa. Varför skulle han vara sjukskötare och liksvepare? Jenny var ju slut, det såg han i kväll. Hon hade förlorat all charme för herrarne, och det var dit han ville, ty nu skulle han äntligen få ro. Nu kunde han köpa sig en ny kvinna som skulle vara hans förnöjelse, hans ålderdoms fröjd och varför icke hans sjuksköterska...

Här reste han sig och erinrande scenen som Jenny givit i afton, antecknade han den...

Därpå fortsatte han framåt. Gossarne skulle genast sättas ut i... ja vad? De kunde icke skriva och räkna, de visste icke uppföra sig bland människor. Deras fria uppfostran var kanske ett misstag; att de fått deltaga i backanalerna var nog icke så klokt; att de utpuffats som snillen, att de fått springa i teaterlogerna, interviewats och biograferats i tidningarne hade nog ingivit dem alltför höga tankar om sig själva; men vad skulle de bli? Student-

Digitized by Google

examen fordrades till allting, och de här hade icke folkskolebildning...

Nu hördes skrik uppifrån. Zachris sprang upp för trappan... Jenny hade rest sig i sängen och tycktes betrakta något som ingav henne skräck...

— Skaffa en läkare och sköterska, genast, men visa dig icke mer! Jag kan icke se dig!

Zachris var icke heller angelägen om ett närmande, utan mottog med nöje ordern, och gick ner att utföra befallningen...

Och så började dödskampen... Den var icke skön och icke uppbygglig. Gossarne voro absolut känslolösa, anställde observationer och gjorde reflexioner som vivisektörer. De voro födda i våldtäkt, och modren hade förbannat dem i moderlivet redan.

Zachris gick fram och åter på golvet nere i våningen och hörde hela förloppet. Det lät som om man sågade ved däruppe. Ibland grät han av medlidande, när han föreställde sig själv i samma belägenhet; ibland åter, när minnet av allt varmed hon pinat honom, dök opp, erfor han en viss tillfredsställelse: »Känn på du, hur det känns att pinas,» tänkte han. »Det ingen vågat, det vågar han, döden!»

Därpå grät han igen, minnandes några vackra scener ur det fula samlivet.

Ibland läto hennes rop som en barnsängskvinnas, och då erinrade han den första förlossningen. Det var ett stort ögonblick. Och modrens sista kvidande innan barnet kom liknade så ett litet barns, att han trodde detta vara fött. När slutligen den nyfödda skrek till, trodde han återigen det var modren.

Fram på nästa förmiddag blev det tyst. Då kom sköterskan ner och förkunnade slutet.

Digitized by Google

Därpå blev det kav lugnt utom honom och inom, och han föll i en djup sömn som varade till eftermiddagen. Sorgen infann sig; denna blandning av tomhet, förtvivlan, ånger över allt brutet och allt underlåtet, av befrielse, egen och hennes, av något intressant, ovanligt, försonande, som tillsammans kändes som en vällustig smärta.

På andra dygnet njöt han av lugnet som han icke haft på många år. Nu var han oåtkomlig, stark, ty nu kunde de icke plöja med hans kalv, icke styra honom med hennes betsel. På tredje dygnet hade han haft så mycket bestyr med graven att han bara längtade få henne ur huset för att han sedan kunde få möblera om igen, inrätta sig som ungkarl och bestämma om allt utan att hans vilja skulle korsas.

Begravningen gav honom något bekymmer, ty då man numera icke bjuder gäster, så blir den större eller mindre tillströmningen ett plebiscit, ett uttryck av ens notering på fåfängans marknad. Zachris, som noterades lågt för tillfället, ville icke riskera ett fiasko. Han måste personligen anmoda alla ståndspersoner, alla namn och finare märken. Det här var en föreställning, en premiär, och tidningarne skulle referera den. Han beslöt först skicka pojkarne, men när Bruntes ambassad avlopp så olyckligt, beslöt han gå själv. Att yrka eller hota eller locka med byte av tjänster dugde icke mer; han måste fara omkring och tigga.

Han gjorde sig så liten som möjligt, och lyckades krypa genom många nyckelhål, men icke genom alla. De som kände honom riktigt, visste att han skulle begagna deras namn för att kava sig upp — och därmed trampa ner dem.

Digitized by Google

På begravningsdagen mönstrade han sin trupp och fann den respektabel. Han var åter chef, hade manskap, och kunde operera. Vid graven uppträdde han och talade om sina förtjänster i litteraturen, om den stora revolutionen, om härföraren och lederna, om motståndet och krafterna, men höll på att glömma bort Jenny, som han slutligen gav ett erkännande. Hon var naturligtvis den bästa (eftersom hon var hans) och så vidare.

Det var en triumf; men det skulle slaktas fångar på graven, och Zachris, som aldrig velat höra talas om Jennys beundrare, uppfann nu en serie av »olyckliga tillbedjare», vilka namngåvos i en liten tidning. Alla som varit artiga mot frun i huset förvandlades till älskare, naturligtvis olyckliga, ty hon var den äkta troheten. För att hämnas på Falkenström för hans uteblivande nämndes hans namn först; »han hade av lätt förklarliga skäl icke infunnit sig, men hans krans talade».

För att kunna flagga med andra uteblivnas namn, infördes även dessas ursäkter, vilka ju för anständighetens skull varit inlindade i en artighet.

Doktor Borg pressade man som en matros på följande sätt i referat: »Dr B., den avlidnas speciella vän, skulle ha skött henne under sista sjukdomen... —»

Landshövding O., ett stort märke, stals på ett listigare sätt. »Fru Z., som räknar anor från Närike, härstammade från den ädla släkten O., för vilken ätt vår mest berömda landshövding kanske icke är alldeles främmande.»

Telegram trycktes även; gamla brev offentliggjordes, och Jenny blev en stor succès för Zachris.

Digitized by Google

Hon hade varit ett centrum, en Sokratisk Aspasia i den stora stilen, och hennes inflytande på samtidens litteratur kunde sägas vara omätlig. (Att Zachris' inflytande varit enormt kunde man sluta därav.)

När Zachris kom hem efter begravningen, märkte han att huset såg så rent och sopat ut. Och på aftonen hade han glömt henne och det förflutna; det var bara skönt tyckte han. En stilla frid, som liknade en allvarlig glädje, emellanåt kryddad av triumfen att åter ha samlat alla fiender och avundsmän under sin fana.

Digitized by Google

TJUGUFÖRSTA KAPITLET.

Det hade spökat i klostret. Vid första vårningen, när solen stigit och värmde, hade man från övre rummen hört ett tramp och ett snurrande som liknade en symaskins, men var starkare. Undersökningen var lätt att verkställa, och det fanns ingen maskin däruppe. Revisorn, som trodde på ett vanligt akustiskt fenomen, gjorde upp några försöksteorier. Det kunde vara en maskin på stora varvet som framkallade dessa ljud, vilka endast voro hörbara i fokus som befann sig i övre våningen. Han jämförde denna företeelse med ekot på en given lokalitet; innanför fokus hördes det icke, men i själva brännpunkten kunde det förnimmas: alltså det hördes på ett avlägsnare avstånd men icke på ett närmare; ett beaktansvärt undantag från den fysiska lagen. Men förklaringen var endast grundad på hypotesen om befintligheten av en maskin någonstädes.

Han gick vidare, och observerade att spökrummet var klätt med en på duk spänd tapet, vilkens spänning ökades eller minskades med den olika temperaturen.

— Nåväl, demonstrerade han, där ha vi fonografens membran. Antagom att kakelugnsmakarns drejskiva arbetat häruppe, och att tapeten = membra-

Digitized by Google

nen uppsamlat ljuden, vilket är sannolikt; kan då icke under vissa givna temperatur- eller fuktighetsförhållanden tapeten ge ifrån sig dessa oartikulerade ljud?

— I sanning, det synes vara påtagligt.

— Men då skulle en trumma som har en verklig membran kunna trumma av sig själv ibland?

— Jaa, är du säker hon inte gör det? Har du inte hört talas om »falskt alarm» hälst om natten, då vakten sprungit ut troende sig höra trumman? Jag vet att på järnvägsstationer det icke är ovanligt, att inspektorn hört tåg, om natten, och sprungit ut. Här kunde ju skenorna ha tjänat som membran.

— Varför icke? svarade Kilo. Men om vi nu gå vidare, på det fysiska planet, så vet jag en stationsinspektor som sprang ut om natten och fick s e ett tåg rusa förbi. Han telegraferade till stationen nedanför och ovanför, men där var intet tåg passerat.

— Alltså en hallucination!

— Låtom oss reda i det gamla begreppet hallucination? Kanske det är lika ihåligt som en hop andra begrepp. — Att hallucineras betyder vanligen att man ser en bild av något som icke motsvaras av en verklighet. Om vi nu skulle jämka något och säga så här: en hallucination är en bild av något som icke har full verklighet...

— Säg »en overklig bild»!

— Nej, ty alla bilder äro verkliga, emedan de kunna uppfattas antingen av synsinnet eller av fantasien... I din mening skulle ju föremålet självt inträngа i ögat, men det är ju dess bild som fattas av ögat, och denna bild kan du icke ta i, men vågar ej förneka dess verklighet.

Digitized by Google

— Väl! Vidare!

— Nu voro vi ense om att ljud kunna magasineras och åter utsläppas; att ljus kan fixeras det vet vi genom fotografien. Att en ljudvåg kan fortplantas på en ljusvåg känna vi av radiofonen, veta vi då säkert att icke en kombination av ljudvågor kunna transformeras i ljusbilder? Edison tror på möjligheten, därför att han har fått övertygelse om naturkrafternas enhet, och har därför sökt fortskaffa en bild per telefon. Kan alltså ett obefintligt lokomotiv höras, så finns en möjlighet att det även kan synas, och då har min inspektor sett bilden av en verklighet som icke mer var närvarande. Detta på det fysiska planet. Stiga vi upp på det psykiska, så ha vi större möjligheter, ty själens outredda krafter äro vida mäktigare än vi vågat antaga. Spökerier iakttagas ju ofta i hus där mord blivit begångna, och det behöver icke ha något med den oskyldiga men så illa anskrivna fantasien att göra, ty personer som icke veta om mordet, kunna få obehagliga hörsel- eller synförnimmelser i ett mördarhus. Och man tänker sig de oerhörda psykiska energier (och fysiska) som beledsaga en människas våldsamma död; mördarens övervinnande av betänkligheterna, den mördades förtvivlan, tron I som bekännen energins oförstörbarhet att icke några ansamlingar av kraft stanna i rummet?

— Men varför få icke alla människor förnimmelserna?

— Därför att icke alla äga den känsliga mottagningsapparaten.

— Antaget att spökerier existera, och kunna förklaras på naturligt sätt, tror du på spöken då?

— Eftersom jag är övertygad om spökeriers till-

Digitized by Google

varo, jämför krukmakarskivan häruppe, så är jag väl skyldig tro på spöken också. Men vi skola först definiera spöken! Säg själv vad folket menar med spöken.

— Levande eller avlidna personers skenbilder.

— Är då skioptikonbilden av en avliden ett spöke?

— Ja, om du så vill, på visst sätt. Den avlidnes fotografi är ju en bild, och skioptikons projicierade bild är en bild av bilden...

— En lins kan ju ge verkliga bilder av ett föremål och virtuella bilder. Vad menas med en virtuell bild?

— I plana speglar, säger fysiken, är bilden virtuell eller skenbild...

— Si där! en skenbild, som icke kan uppfångas på en skärm. Men denna skenbild kan uppfångas av ditt öga och uppfattas eller ses; man kan således se skenbilder?

— Ja, jag måste erkänna det.

— Nu definierade du spöket med att vara en skenbild av en levande eller en avliden person, alltså har du i ett slag erkänt att man kan se...

— Nej stopp! där gör du ett felslut!

— Kanske! — Det är svårt att tänka! — Skenbilder kunna ses, spöken äro skenbilder...

— Pass! Spöken anses av folket...

— Mycket rätt! Hjälp mig vidare; jag är trött!

— Om skenbilder av levande eller döda existera, så kunna de ses!

— Alldeles rätt! — Nu skola vi söka bevisa att sådana bilder existera. Inför lagen gälla två trovär-

Digitized by Google

diga personers samstämmande utsago. Gillar du den bevisningen?

— Nej, jag vill se själv!

— Då är du subjektiv, och om du själv såg ett spöke, så kunde du aldrig bibringa andra din subjektiva övertygelse. Vill du icke erkänna att mina två trovärdiga män, som äro två »själv», kunna åvägabringa lika god bevisning som ditt ensamma »själv»?

— Icke för mig; jag vill se själv.

— Har du sett Amerika?

— Nej!

— Tror du det finns?

— Ja! Men Amerika är icke något spöke.

— Alldeles rätt. Nu skall jag emellertid säga dig, att jag s e t t Jennys skenbild när hon nyss var död. Alltså existerar spöken för mig. Antag att du hade sett henne, så hade spöken existerat för dig? — Nu existera spöken för mig, alltså existera de.

— Fallax!

— Jag kan inte inse! — Allt vetande är ju subjektivt, emedan det måste falla inom ett subjekts erfarenhetssfär; när det faller inom mångas nämnes det objektivt; hur mångas är icke angivet, och hur pass klokas är icke heller angivet. Nog av, jag vet att det finns spöken, i vår angivna mening, därför är jag nödsakad tro på spöken, ty tron subsumeras under vetandet. — Jag skall emellertid för din skull återvända till fysikal-planet. — Tror du att den bild som i fotografkameran visar sig på visirskivan endast finnes där eller om den ej potentiellt, osynlig, finnes hela vägen mellan föremålet och kameran?

— Sannolikt det senare.

Digitized by Google

— Och bilden är reflekterat ljus från föremålet. Föremålet ger således något ifrån sig som på visst avstånd är osynligt, på annat avstånd synligt. Bilden på visirskivan är således en emanation av föremålet. Tror du alla föremål kunna emanera sådana bilder, som än äro osynliga, än äro synliga?

— Jag känner icke alla föremål, men jag antar det vara sannolikt.

— Från en levande eller död kropp kan således emanera en stundom osynlig, stundom synlig bild, och det är denna senare vi kalla spöket.

— Ja, men när föremålet är belyst...

— Väl, belyst antingen av ljusa strålar, eller mörka strålar, du känner ju mörka strålar, Röntgenstrålarne?

— Tack ska du ha; då tror du väl också att man kan göra sig osynlig?

— Vänta lite! Göras osynlig, är icke omöjligt, ty jag behöver bara släcka lampan, så äro vi osynliggjorda, båda två. Men att bli osynlig i belysning, skulle kunna inträffa, dock endast under ovanliga omständigheter. Antingen så, att de från mig emanerade strålarne absorberas genom en omedveten viljeakt, eller så att strålarne brytas till totalreflexion, eller så att de ljusa strålarne ompolariseras i mörka; eller ock kan fenomenet betraktas som ett interferensfenomen där de reflekterade strålarne släcka varandra. Att man k a n b l i osynlig, det vet jag; om man genom upptäckande av orsakerna, k a n g ö r a sig osynlig, det vet jag inte, men det är kanske möjligt, längre fram och efter övning.

— Det är gott i alla fall att tanken sås ut, den behöver så lång tid att gro. Nu skall jag börja

Digitized by Google

samla iakttagelser, och om tio år kanske jag har din mening.

Filosoferna vandrade i allén:

— Vi ha icke alls några profetpretentioner; vi räddade oss bara på Ararat i vår ark.

— Det talas om gudarnes återkomst; ha de varit borta någonsin? Kommo icke armisterna 1878 och fingo massorna att klä sig i säck och aska? Började icke templarne 1879 sitt arbete, och fredsvännerna med 1880?

— Luther var ju den första frikyrkliga i norden, och nu står hans frikyrka som de frikyrkliges värsta fiende. Hedningarne älska den ruttna statskyrkan, ty de älska allt ruttet, och de frisinnade hata de frisinnade läsarne, det är en bizarr situation. För att utnämnas till frisinnad skall man vara så pass liberal att man mottager ordnar med eller utan halsband, går på slottsbalen, är intolerant mot olika tänkande. För att få heta frisinnad skall man vara pederast, teoretiskt åtminstone, gynolater och arbeta för kvinnan såsom privilegierat stånd...

— Och så skall man tro på Dreyfus' oskuld, fastän Dreyfusministären Waldeck-Rousseau blev överbevisad om hans skuld i Rennes. Labori måtte också ha blivit omvänd, ty först bröt han och Picquart med Dreyfus, som efter benådningen avbröstade sig som arméns och generalens vän. Labori hade också efter fiaskot i Humbertprocessen ett uttalande, däri han förklarar att i Dreyfusaffären »fanns hederligt folk på bägge sidorna och vilka trodde sig strida för ett ideal» och »han hade sett personer dekoreras i deras förmenta egenskap av Dreyfusarder, vilka

Digitized by Google

vänt honom (Labori) ryggen i fem år.» — Vilken babylonisk röra! Dreyfus nationalist och generalvän! Labori erkännande något gott hos fienden. Waldeck-Rousseau förklarande i Toulouse 1900, »att Dreyfussaken blivit anförtrodd åt oberoende domare, vilkas utslag blivit respekterat och på samma gång hade humanitetens fordringar genom en benådning blivit tillgodosedda.»

— Vad säga våra Dreyfusarder om det?

— De gå på i ullstrumporna som om de arbetade för betalning, och Zolas J'accuse står redan i läroböckerna, fastän hela anklagelsen var falsk.

— Falsk?

— Javisst, han anklagade generalerna, för bedrägeri, och de voro alla oförvitliga. (Henry var nämligen icke general.) Dreyfus försvarade själv generalerna och trodde att de arbetade för honom.

— Hur skall man förklara alla dessa falska dokument?

— Ibland har jag trott dem vara snaror tillverkade av Dreyfus' vänner och inlagda i Dossiern... Picquart, den hederlige, gjorde ju eget spioneri med falska dokument!

— Därmed må nu vara, men att se våra nationalister stå som en man mot Frankrikes, som kämpa för samma sak, det är barockt. Hemma är man patriot, men ute är man världsmedborgare! Det är billigt vara det på andras vägnar.

— Där ha vi Nordiska museet med torn och spiror. Vad skall man gömma där? Nationalmuseum, vetenskapsakademien och riksbiblioteket, där vår ära ligger?

Digitized by Google

— Inte alls det! Men general Hazelius' chiffonier och tobakspipor, onkel Adams glasögon, Fredrika Bremers snusdosa, Kristina Nilssons fiol... vidare selpinnar, lökträn, supaskålar och bondkläder...

— I fjor utvandrade hundra man om dagen. I år sätter man inte ut i almanackan den stora siffran, utan bara procenten. Att dölja sanningen kan vara farligt nog.

— Vet ni att rovdjurens antal ökas i Sverige? Och komma vargar och björnar fram, så fly människorna ändå ivrigare. Slutet: att landet blir utarrenderat som jaktmark åt rika engelsmän!

*

— Sista underrättelsen från Zachris. Han har flyttat till Örebro och jagar på Falkenströms revier. Denne hade nämligen koloniserat där, och upparbetat en vänkrets som Zachris nu vampyriserar. Det är tionde gången han schakaliserar efter Falkenström, och tidningen berättar i dag att han hyrt på samma gata (alltid något!).

— Sedan Zachris börjat trycka Falkenströms brev, skrivna under intrycket av de inbillade tjänster Zachris gjort honom, har Falkenström i sin sista bok förklarat att han inför samtid och eftervärld återtar allt gott han yttrat om Zachris, eftersom han var förd bakom ljuset.

— Ja, vi behöver bara minnas siffrorna vid försäljningen som Zachris förmedlade: Falkenström fick tre tusen, men Zachris tog fyra tusen!

Digitized by Google

TJUGUANDRA KAPITLET.

Hanna Paj hade varit framme igen och lockat Smartmans hustru, i harmen över en oartighet. Men Smartman hade genast hämnats. Först hade han låtit överraska hustrun och älskaren i badhusets dubblett, och sedan hade han organiserat en chikan medelst polisen.

Efter första tillfredsställelsen och sedan han begärt skilsmässa, syntes han en tid vara sluten och grubblande, och han förekom ensam på avlägsna kaféer drickande omåttligt, men alltid allena, och stundom talande för sig själv. Slutligen en dag hade han fallit från stolen och var död.

Han hade emellertid emotsett sitt slut, ty man fann i rockfickan ett brev till hans son, vilket var förseglat och därför lästes på redaktionen, kopierades och överlämnades till adressaten. Detta brev hade följande lydelse:

Till min son!

Om du kommer att läsa detta brev, är mycket tvivelaktigt, då jag vet att du ogärna läser orekommenderade brev. Att du icke följer mina råd, det är jag viss på, ty jag ger dig inga, och jag har själv varit ung. Jag skriver mest för att reda ut mitt eget innan jag går hädan.

Digitized by Google

Barn av min tid såg jag livet framför mig som ett slagfält, och tillvaron som en kamp om brödet, ställningen och kvinnan. Jag slog mig fram, kännande mig berättigad var gång jag nedlagt en fiende med alla lovliga eller i nödfall olovliga medel. Det var tidsandan man kallar. Livet var sitt eget ändamål; samvetet var en sjuklighet, barmhärtigheten svaghet. Med dessa idéer tyckte jag mig född, ty jag läste aldrig den så kallade osedliga litteraturen. Viljan till makt, som är nedlagd hos alla människor, var särdeles starkt utvecklad hos mig, och jag fann min lust i att styra och ingripa i människors öden. Ofta roade det mig att göra en människa lycklig, men endast för att binda honom och för att jag skulle njuta av känslan att ha varit hans försyn.

Livet stormade fram. Absolut okänslig för mothugg och skymfar, måste jag segra på alla punkter, i synnerhet som jag endast åtrådde det närmaste. När jag slutligen nått mitt mål, och såg hur allt och alla böjde sig, sökande mitt beskydd, hur de höga underkastade sig och de rike buro fram sina kapital, så kom en stund, då jag frågade mig: vad mer? Är detta allt? Intet vidare? — Jag stod framför en bergvägg och kom icke längre; vandringen var slut och jag satte mig ner att reflektera. Tomheten och tystnaden fattade mig, och jag såg tillbaka på livet som på något så fasansfullt, att jag undrade hur jag kunnat leva det igenom. Jag blev förtvivlad och förlorade intresset för livet.

Lik vandraren som med hopp och längtan strövat över slätten för att nå berget, satt jag nu vid bergsroten och stirrade på det nådda målet — en bergsvägg. Finnes det då ingenting där bakom eller där-

Digitized by Google

uppe? frågade jag mig. Mitt förstånd svarade att det måste finnas något. Men jag orkade icke med en bergstigning, jag vågade icke riskera att få se på andra sidan en ny slätt och ett nytt berg lika de förra. Jag längtade nog till nya utsikter, men jag blev sittande, modlös, hopplös, tills jag föll och blev liggande.

Det förefaller mig som om min spårvagn släppt kontakten med kablarne däruppe, och därför stannat. Däruppe? Det fanns ju intet uppe och nere, sade de lärda, men likafullt, jag är därnere och kan aldrig komma upp.

Att ångra det förflutna? Önska det ogjort, ja; erkänna att jag gått vilse, ja; men känna skuld, det kan jag inte...

Född i ett kristet samhälle, har jag dock aldrig förnummit mig delaktig av försoningsverket. Kanske jag är av hednasläkt som de många vilka rasat mot kristendomen i våra dagar? Jag vet blott ett: att jag är förtvivlad, utan att dock känna samvetsagg.

Tiden hade till uppgift att rasera gamla former, jag var med och kände mig berättigad. Må nu grundläggare till det nya komma; sedan murare, och bygga nytt. Deras yrke har jag icke lärt på. — — — — —

(Här följde några rader strykningar.)

När tomheten och förtvivlan nått sin höjd, ville jag fylla tomrummet, men jag fann intet innehåll, det nya var icke utjäst och kunde icke tappas; och du vet ju hur nytt vin icke trives i gamla flaskor.

Jag såg alla jordens folk blandas, alla religioner smälta samman, gamla seder och sedelagar upplösas, uråldriga näringskällor sina, nya tagas upp; all forn-

Digitized by Google

tids visdom grävdes fram. Det var en stor tid, släktet växte ut, men individer förgingos; en av dem var jag!

Hur man skall leva livet? frågar du. Vilka åsikter man skall ha, vilket parti man skall tillhöra, hur man skall ha sig, med ett ord? Det drar en lång tid för somliga innan de komma underfund med sig, och jag trodde slutligen mig ha funnit en ledtråd. För sitt land skall man arbeta utan att glömma det man är världsborgare; alltså icke urpatriot och icke smickrare. Den klass i vilken man är född skall man tjäna. Är du underklass passar dig illa att ävlas med aristokraterna, men är du diktare eller artist, skall du leva utanför klasser och stånd, utanför partier, dock bevara dina yrkesbröders intressen, sökande rättvisa, följande din genius. Som diktare har du rätt att leka med tankar, experimentera med ståndpunkter, pröva åsikter, men utan att binda dig vid något, ty frihet är skaldens livsluft. Därför icke stanna i någon skola eller riktning; ämnet du behandlar skall ge sin form, och de fria konsterna tåla inga lagar, utan äro sina egna lagstiftare...

Är du borgare, så var det grundligt, men glöm icke du är medborgare också. Stanna i din klass och ditt stånd, så blir du något helt, och akta dig för dilettantism. — — —

Om du skall gifta dig eller leva ogift! Gör vad som lyster dig, men tro icke sällheten eller olyckan beror därav. Undvik ej äktenskapet, men stanna icke i det, om det förnedrar dig. Bättre dock ett olyckligt äktenskap än intet. Man går igenom det, och kommer ut, mera erfaren än förut, och erfarenhet är kapital.

Glömskans frid över mitt stoft!

———*———

Digitized by Google

ANMÄRKNINGAR TILL FYRTIOFÖRSTA DELEN.

SVARTA FANOR.

Svarta fanor utsändes i sin första upplaga våren 1907 från Björck och Börjessons förlag med följande upplysning vidfogad: "Denna bok är tryckt i ett begränsat antal ex. Ny upplaga kommer icke att utgivas."

En andra upplaga utgavs 1910 av Åhlén och Åkerlund. Strindberg har icke läst korrektur på denna upplaga. Den lider av talrika tryckfel.

I föreliggande upplaga äro rättade ett antal uppenbara tryckfel i första upplagan.

Originalmanuskriptet till Svarta fanor har liksom handskrifterna till Blå böckerna och flera senare Strindbergsmanuskript skänkts till Nordiska museet. Utgivaren har emellertid genom prof. V. Carlheim-Gyllensköld, ordnaren av Strindbergsmuseet i Nordiska museet, meddelats förbud att taga del närmast av handskriften till Svarta fanor för textens redaktion i Samlade skrifter. Våren 1917 lovades handskriftens utfående för tryckfelens rättande efter två månader; senare uppsköts alltjämt tillståndet, tills slutligen febr. 1918 handskriftens delgivande vägrades. Dessa svårigheter ha gjort att Svarta fanors utgivande fördröjts nära ett år och delen 41 utkommer efter del 42—45.

Digitized by Google

Svarta fanor författades 1904 som en fortsättning på Götiska rummen. Strindberg skriver 19 jan. 1905 till E. Schering, sin tyska översättare, om arbetet: "Romanen är en fortsättning på Götiska rummen, och består i sedeskildringar från sekelskiftet. De äro fruktansvärda, men efter naturen. Jag har icke haft någon glädje vid skrivandet. Men verket förföljde mig, måste sålunda skrivas. Även om jag skulle lida därunder, ty det bör man."

27 jan. 1905 meddelar han vidare därom: "Boken har stort värde. Det kan dock förringas därmed att man stämplar den som pamflett."

26 april 1907 skriver han: "Nu läser jag korrektur på Svarta fanor. I detta verk bryter jag som bekant, med de 'Svarta'. Säkert skall man stena mig. Men det tar jag som mitt yrke. Det är jag ju för övrigt redan van vid!"

Ett stycke av texten i Svarta fanor var ursprungligen bestämt för Götiska rummen, nämligen samtalen sid. 30, rad 11—sid. 37, rad 24. Dessa sidor skulle ha ingått i Götiska rummen från sid. 303, rad 27 i Samlade skrifters edition, men har uteslutits på önskan av förläggaren till första upplagan av detta arbete. Så uppger Schering, helt visst efter upplysning av diktaren, i en not till sin tyska upplaga av Svarta fanor, sid. 32. Schering har infört ifrågavarande ställe i sin edition av Die gotischen Zimmer, sid. 326, rad 3—Sid. 334, rad 9.

Tryckfel i uppl. 1.

Sid. 12, rad 30. Uppl. 1 börjar felaktigt stycket med tankstreck: — Mister Anjala etc.

Sid. 22, rad 18: Rökringen. Så i uppl. 2. Uppl. 1: Rökningen.

Digitized by Google

Sid. 24, rad 12: liksom. I uppl. 1 citationstecken av oförklarlig anledning; möjligen har föregående fras "damm på själarne" varit avsett att citeras.

Sid. 30, rad 14: undanträngde. Så uppl. 2. Uppl. 1: undanträn g e.

— rad 20: pokerspelet. Uppl. 1: pockerspelet.

Sid. 31, rad. 11—12: den här mekaniska världsåskådningen. Så uppl. 2. Uppl. 1: världsåskådning.

Sid. 35, rad 22 och sid. 36, rad 2: blague. Uppl. 1: blage.

Sid. 37, rad 6: Utropstecken efter "Nationalmuseum". I uppl. 1 frågetecken.

— rad. 21—22: autodidakt, autodidakter. Uppl. 1: autodiakt.

Sid. 39, rad 22: semikolon efter "rätta". I uppl. 1: kolon.

Sid. 75, rad 28: Kowalewski. Uppl. 1: Koroalewskio.

Sid. 110, rad 13: koagulerade. Uppl. 1: kagulerade.

Sid. 120, rad. 6—7: på hans manlighet har jag här full bevisning, här! Komma efter "bevisning" saknas i uppl. 1.

Sid. 140, rad. 3—4: Det som strider mot naturlagarne är underverk. Uppl. 1: äro; möjligen skrivfel av Strindberg.

Sid. 147, rad 21: Javäl! Men när fantasin etc. I uppl. 1 kolon i stället för utropstecken, läsfel. Likaså sid. 154, rad 12, sid. 210, rad. 28—29 (efter som det ansiktet skrämt henne!), sid. 226, rad 30 (Lova mig det! Du tar in i pensionatet etc.) sid. 242, rad 4, sid. 272, rad. 8—9 (Frid, frid! bjöd Kilo! Det förra etc.; i uppl. 1 kolon på bägge ställena), sid. 280, rad 1, sid. 281 (Väl!), rad 26 (Kanske!).

Sid. 149, rad. 22—23: Male cum recitas, tuum est! Uppl. 1: tuus.

Sid. 150, rad. 10—11: Men det vänder ju opp och ner på hela astronomien. Uppl. 1: vänd e s.

Digitized by Google

Sid. 168, rad 26: — Ja, man är rädd för ditt namn. Så uppl. 2. Uppl. 1: — Ja, m e n man är etc. Troligen en upprepning från rad 24: — Näh, men man är rädd för dig!

Sid. 177, rad. 18—19: detta hopvräkande — — synes ibland vara gjort på måfå. Uppl. 1: gjord.

Sid. 179, rad 4: 2:3 etc. Så uppl. 2. Uppl. 1: 2:2. Ekvationen skall illustrera föregående sats att den mindre förhåller sig till den större, som den större till det hela. Jfr även följande rader, där siffran 3 angives.

Sid. 196, rad 17: diatrib. Uppl. 1: diatril.

Sid. 234, rad 20: vaktlarnes tåg. Uppl. 1: vaktarnes. Jfr föregående rad: vaktelkungen.

Sid. 240, rad. 19—20: apoteosen. Uppl. 1: apotesen.

Sid. 249, rad 18: Lavoisier. Uppl. 1: Laovisier.

Sid. 252, rad. 1—6: Zachris hade icke glada dagar efter sitt besök i redaktionen. Att han liksom fått avsked kom honom e j att glömma smärtan och skammen, som främlingens uppträdande framkallat. Han hade i alla fall burit detta barnet på sina armar, slösat sina första känslor som far, gjort uppoffringar, byggt en framtid. I uppl. 1 saknas den här spärrade negationen i andra meningen. Den fordras emellertid; utgångspunkten för föremålets reflektioner och handlingar i detta kapitel är just erinringen av smärtan och skammen som främlingen ingivit.

Sid. 256, rad 32—Sid. 257, rad 1: Han hatade dem som han hatat det sköna och goda. Så uppl. 2. Uppl. 1: dem som hatat etc., meningslöst.

Sid. 259, rad 2: Och så vidare. Så uppl. 2. Uppl. 1: Också vidare.

Sid. 262, rad. 3—4: hade ett underligt beslöjat uttryck över blickarne likt en sömngångares. Så uppl. 2. I uppl. 1 saknas "uttryck".

Digitized by Google

Sid. 265, rad. 20—21: silvret i dess i vatten lösliga form. Uppl. 1: i vattenlösliga form.

Sid. 269, rad 11: Nej! Låt oss se. I uppl. 1 semikolon.

Sid. 272, rad. 2—4: — Och där står din f. d. Tekla med sin prins.

— Hur det är med prinsskapet, vete den, men han lär vara skolmagister! sade Falkenström.

I uppl. 1 ha bägge dessa repliker satts i ett som Falkenströms. Den första meningen är tydligen yttrad av revisorn, som betraktar båten i kikarn och meddelar vad de andra ej kunna iaktta.

JOHN LANDQUIST.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google